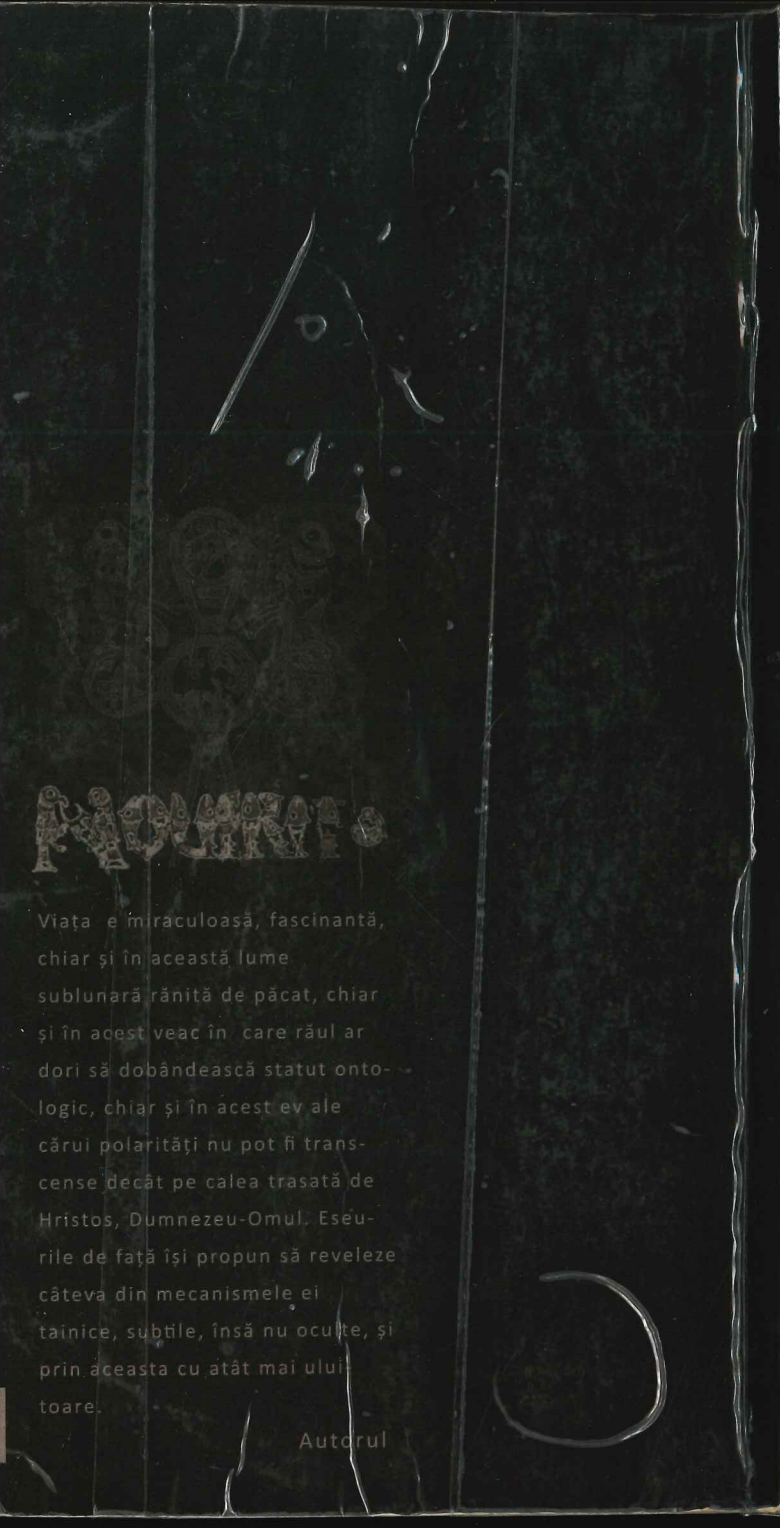

Viața e miraculoasă, fascinantă, chiar și în această lume sublunară rănită de păcat, chiar și în acest veac în care răul ar dori să dobândească statut ontologic, chiar și în acest ev ale cărui polarități nu pot fi transcense decât pe calea trasată de Hristos, Dumnezeu-Omul. Eseurile de față își propun să reveleze câteva din mecanismele ei tainice, subtile, însă nu oculte, și prin aceasta cu atât mai uluitoare.

Autorul

Pr. DAN POPOVICI

Surâsul Veșniciei

SINAXA

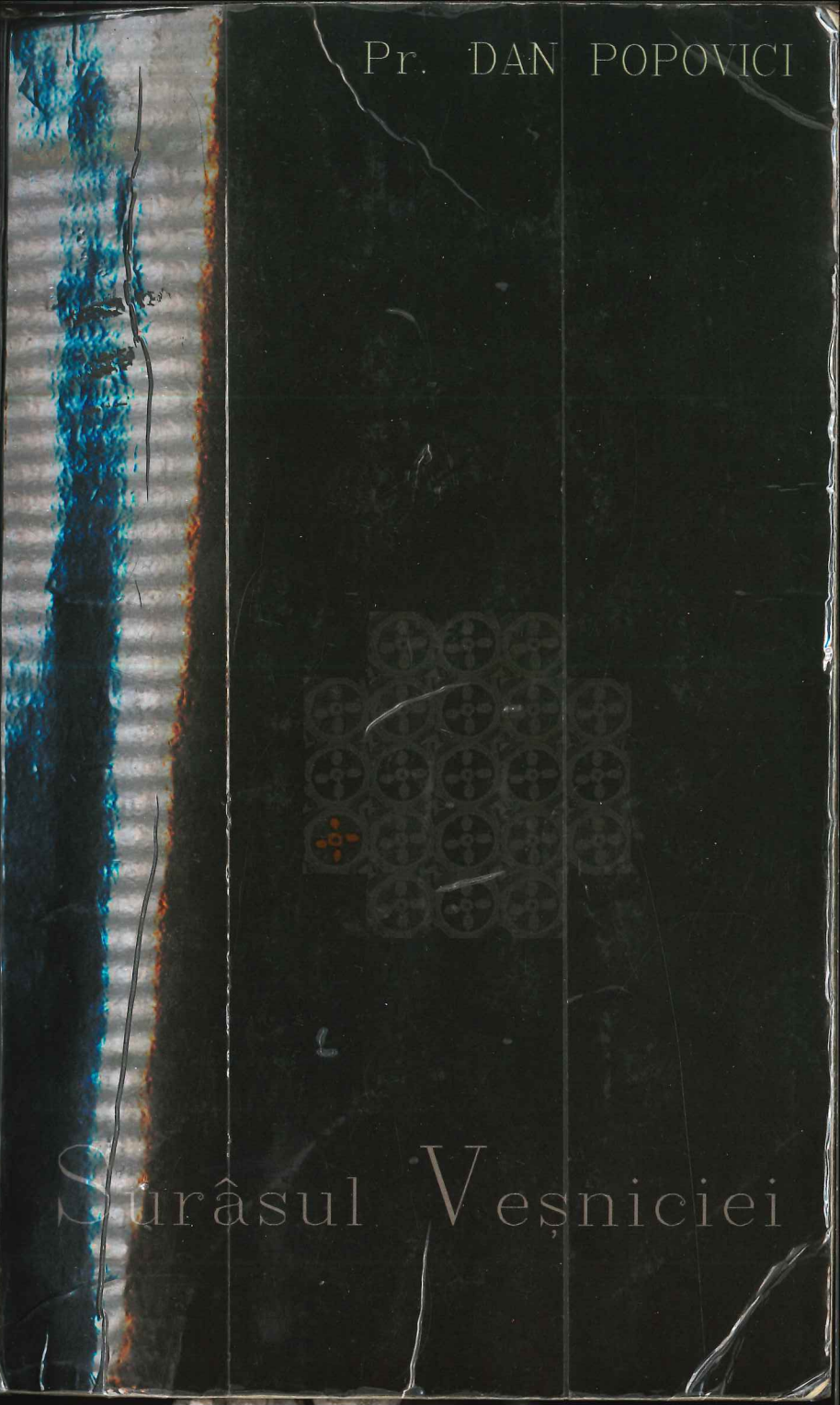

Pr. DAN POPOVICI

Surâsul Veșniciei

DAN POPOVICI

SURÂSUL VEȘNICIEI

EPISCOPIA RÂMNICULUI
JUDEȚUL VÂLCEA

Coperta: Ovidiu Bădescu, Galeria 28, Timişoara

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
POPOVICI, DAN, RELIGIE
Surâsul veşniciei / pr. Dan Popovici. - Bucureşti : Platytera, 2011
ISBN 978-973-1873-27-5

28

DAN POPOVICI

SURÂSUL VEŞNICIEI

PLATYTERA
2011

Părinților mei, Aurel și Sofia,
și tuturor celor datorită cărora
sunt ceea ce sunt.

„Orice cărturar cu învățătură despre împărăția
cerurilor este asemenea unui om gospodar, care scoate
din vistieria sa noi și vechi."
Mt. 13, 52

„Acela se cunoaște cel mai bine,
care se consideră ca neexistând."
Sfântul Nilus din Sinai

„De șaizeci și șase de ori au văzut acești ochi
schimbarea peisajului în toamnă.
Am spus destule despre clarul de lună,
Nu mai întrebați.
Ascultați doar glasul pinilor și cedrilor
când nu-i răscolește nici o adiere."
Ryonen,
când era pe punctul
de a pleca din această lume

Cuvânt înainte

Într-o sihăstrie vieţuia bătrânul Nil, împreună cu ucenicii săi. În fiecare dimineaţă devreme aceştia îl auzeau, prin pereţii subţiri, întrebând repetat: „Nil, eşti aici? Nil, eşti aici?" Învăţăceii nu se dumireau cu cine vorbeşte pentru că între ei nu exista nici unul cu acest nume. Cine ştie?, poate s-a ramolit moşul, cugetau în sinea lor. Unul dintre ei şi-a luat până la urmă inima în dinţi şi l-a întrebat, pentru a elucida misterul: „Părinte, cine e acel Nil pe care îl strigi mereu?" Faţa bătrânului s-a luminat de un surâs: „Fiule, aştept cu fervoare acea zi în care să pot răspunde: Cine este acesta, Nil?"

Viaţa duhovnicească a Bisericii tocmai spre un astfel de ideal, paulin, tânjeşte: *„Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine"* (Gal. 2, 20). Atunci cobza omului tău cel vechi plângându-şi de milă va fi încetat văicăreala. Atunci vei acţiona, dar în lăuntrul tău tăcerea va fi deplină. Atunci, pentru prima dată, se va auzi acolo glasul Cuvântului, după ce vei fi străbătut acea sinuasă cale a lui *disolva et coagula* descrisă de Sfântul Maxim Mărturisitorul: „Toate cele văzute (fenomenale) se cer după cruce, adică după deprinderea de-a stăvili afecţiunea faţă de ele a celor ce sunt duşi prin simţuri spre ele. Iar cele inteligibile (noumenele) toate au trebuinţă de mormânt, adică de nemişcarea totală a celor ce sunt purtaţi spre ele de minte. Căci, reuşind aceasta, răsare Cuvântul singur,

existând de sine, ca ridicat din morți, circumscriind toate cele ce au provenit din El. Acum nimeni nu mai e legat de El prin relație naturală, căci după har, dar nu după fire se efectuează mântuirea celor ce se mântuiesc". Atunci vei putea răspunde cu un *răspuns fără răspuns* la întrebări tulburătoare ca a aceea a lui Basho:

Între
cântecul păsării şi linişte,
ce se află?

Atunci vei şti ce e acea *muzică a pinilor* când nu adie nici cea mai fină briză. Atunci vei fi de acord cu marele avvă Porfirie pentru care „pentru a deveni creştin trebuie să ai un suflet de poet, să devii poet. Hristos nu-şi doreşte suflete insensibile ca şi companioni". El îndeamnă: „Trezeşte-te dimineața pentru a vedea soarele răsărind din mare ca un rege îmbrăcat în purpură. Oricând ceva minunat te inspiră, treci dincolo de acel lucru şi dă slavă Celui care singur e desăvârşit în frumusețe. (Atunci realizezi că) Toate lucrurile sunt sfinte – marea, actul de a înota sau de a mânca. Toate ne îmbogățesc, toate ne conduc la Marea Iubire, toate ne conduc la Hristos".

Eseurile din acest volum nu vor decât să trezească în om acest dor. Toate celelalte vor veni de la sine: „Dacă vrei să construieşti un vapor, să nu începi prin a-i trimite pe oameni după lemne, cuie, unelte, sfori şi alte materiale. Învață-i întâi să tânjească după marea îndepărtată, nesfârşită" (Antoine de Saint Exupery).

Pr. Dan Popovici

Sfântul Iosif de la Partoş, 15 septembrie 2011

Vremea roadelor

Degeaba mai mori,
dacă nu mori la timp[1]
Jules Renard

La nunta din Cana Galileii, Iisus, înştiințat de mama Sa că s-a terminat vinul, îi răspunde: „Ceasul Meu n-a venit încă" (In. 2, 4). Odată, la o sărbătoare a evreilor, rudele Îl solicită să meargă acolo, pentru ca mulțimea adunată să-l vadă faptele, dar Iisus nu e de acord, ci le replică: „Vremea Mea n-a sosit, dar vremea voastră e totdeauna gata"[2] (In. 7, 6). Abia când îi trimite pe ucenici să gătească Paştile, El spune: „Vremea Mea este aproape" (Mt. 26, 18), pentru ca, după cuvântarea de despărțire, să ridice ochii

[1] Avva Daniel a povestit despre avva Arsenie că, odată, a venit la el un înalt dregător şi i-a adus un testament din partea unei rubedenii de neam ales, care îi lăsase o moştenire foarte mare. El a luat testamentul şi a vrut să-l facă bucăți. Atunci dregătorul i-a căzut la picioare şi i-a zis: "Te rog, nu-l rupe, căci mi se taie capul". Avva Arsenie îi zice: "Eu am murit înaintea aceluia care a murit abia acum". Şi a trimis testamentul înapoi, neprimind (moştenirea) (Arsenie 29). *Să mori la timp* însemnează ca înainte de moartea trupească să aibă loc moartea omului vechi din tine (vicii, prejudecăți, concepție lumească-materialistă asupra lumii), urmată de naşterea unui om nou, de învierea duhovnicească. În acelaşi registru se înscrie şi acea inscripție de la Sfântul Munte pe care îi plăcea părintelui Porfirie să o citeze: "Dacă vei muri înainte de a muri, nu vei muri când vei muri".

[2] În orice moment veți rămâne la fel de împietriți, la fel de neschimbați.

spre cer şi să rostească: „Părinte, a sosit ceasul" (In. 17, 1). La vremea sa, Ecclesiastul constata: „Pentru orice lucru este o clipă prielnică şi o vreme pentru orice mişcare sub cer " (Ecl 3, 1).

Biserica a fost dintru început conştientă de aceasta, de aceea în rugăciunea pentru cei chemaţi se roagă: „şi-i învredniceşte la vreme potrivită de baia naşterii din nou, de iertarea păcatelor şi de veşmântul nestricăciunii". Spiritualitatea populară, conştientă şi ea de acest lucru, taxează abaterile la stânga sau la dreapta: pe de o parte, „Baba smintită e cu salbe şi cu hurmuzi gătită", pe de alta, „S-a grăbit ca fata la măritiş". La mijloc, „Fata la vremea ei, ca mierea în fagurul ei". Cum adânc sesiza cineva, „Pentru a cunoaşte renaşterea, trebuie să porţi mai întâi crucea egoului. Un ego fragmentat, necopt, imatur, căldicel, nu va putea să se dizolve; abandonul său va fi numai parţial, de suprafaţă. Nu poate fi total deoarece, adânc înlăuntru, va continua să spere, să se agaţe de ideea că egoul are realitate, că egoul său ar putea ceva. Un fruct crud, necopt va continua să se agaţe de ramura care-i dă viaţă, pe când unul copt cade singur pe pământ şi se dizolvă. Numai un om cu un ego matur se poate abandona, deoarece cunoaşte suferinţa şi frustrarea provocată de ego şi nu-şi mai face iluzii legate de el". Cel ajuns la o maturitate a dezvoltării psihologice, personale, are toate şansele unei depline lepădări de sine. El se poate ruga împreună cu stareţii de la Optina: „Dă-mi să mă predau cu totul voii Tale sfinte".

Tocmai de aceea, după o expresie paulină, Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat *la plinirea vremii* (Gal. 4, 4); tocmai de aceea, Domnul se adresează iudeilor cu cuvintele:

„S-a plinit vremea şi s-a apropiat împărăţia lui Dumnezeu. Pocăiţi-vă şi credeţi în Evanghelie" (Mc. 1, 15). Toate îşi au timpul lor. Apostolul le scrie tesalonicenilor despre Antihrist „Şi acum ştiţi ce-l opreşte, ca să nu se arate decât la vremea lui" (II Tes. 2, 6). La fel va fi şi cu Parusia, după cum consemnează acelaşi Apostol în întâia epistolă către Timotei: „Să păzeşti porunca fără pată, fără vină, până la arătarea Domnului nostru Iisus Hristos, pe care la timpul cuvenit, o va arăta fericitul şi singurul Stăpânitor, Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor" (I Tim. 4, 15).

Am citit despre un mare spadasin din Evul Mediu care spre deosebire de majoritatea, care respingeau femeile, avea o căsnicie fericită şi o familie numeroasă. Spre sfârşitul vieţii, el a trebuit să ia decizia care din cei trei fii ai săi să fie principalul său moştenitor şi conducătorul şcolii sale de sabie. Pentru a se decide, i-a supus pe cei trei tineri următorului test: a plasat o pernă din lemn deasupra uşii glisante a camerei sale, potrivind-o astfel încât să cadă de îndată ce cineva ar fi intrat în cameră, după care i-a chemat pe rând pe cei trei. Înainte de a intra în cameră, fiul cel mare şi-a dat seama că ceva nu este în regulă. El a deschis cu grijă uşa, şi-a băgat mai întâi mâna şi a prins perna care cădea. Cel de-al doilea fiu a intrat direct în cameră, dar a reuşit şi el să prindă perna. Cel de-al treilea fiu a intrat şi el direct, dar a reuşit să-şi scoată sabia şi să taie perna în două în timp ce aceasta cădea. După ce le-a observat comportamentul, spadasinul a decis ca succesor să-i devină fiul cel mare. Iată încă o povestire din aceeaşi clasă: Un maestru spadasin avea trei adepţi avansaţi. Odată, el le-a dat dispoziţie să traverseze o vale îngustă în care se aciuase

un cal sălbatic, foarte aprig. Primul dintre adepți a intrat imediat în vale și a întâmpinat calul cu pieptul gol. El a reușit să-i țină piept acestuia și a scăpat fără să primească nici o copită. Văzând cât de furios era calul, cel de-al doilea adept a preferat să treacă prin vale cățărându-se pe pereții laterali ai acesteia, deși foarte abrupți, astfel încât a scăpat și el neatins. Când a apărut și cel de-al treilea adept, mergând absolut nonșalant, calul s-a calmat însă imediat, a dat din cap în semn de recunoaștere, după care nu i-a mai acordat acestuia nici o atenție. Maestrul și-a numit ca succesor pe cel de-al treilea adept[3]*. Treptele către desăvârșire pot fi trei, șapte sau chiar patru. Există patru nivele de măiestrie în înot, simbolizate de cele patru anotimpuri. Primăvara, înotătorul neexperimentat, care are mult entuziasm și este dornic să concureze cu alții, trebuie temperat și disciplinat printr-un antrenament fizic intensiv. Vara, înotătorul experimentat, aflat acum pe culmea puterii sale fizice, trebuie să exploreze plenar toate dimensiunile acestei arte. Toamna, înotătorul matur se poate relaxa puțin, înotând liber prin apă și reflectând la experiențele sale trecute. Iarna, adevăratul înotător a devenit un înțelept, care s-a detașat de limitările victoriei sau ale înfrângerii, aflându-se într-o armonie desăvârșită cu apa, cu cerul și cu malurile.*[4]

Lucrurile nu se întâmplă când vrea omul, ci când știe Dumnezeu că e momentul potrivit:. „Fă ce ține de tine și lasă-L pe Dumnezeu să lucreze", spune o pilulă de înțelepciune. În acest sens trebuie înțelese cuvintele apostolului

[3] Stevens, *Secretele budo-ului*, Editura Mix, Brașov, 2003, p. 81-82)
[4] idem, p. 66-67.

Petru, conform cărora faptele noastre pot grăbi a doua venire a Domnului. Un tânăr a venit la un bătrân înțelept, voind să se facă ucenic al lui. Luându-l prin surprindere, bătrânul l-a băgat cu capul într-o cadă cu apă și l-a ținut până aproape n-a mai avut aer. Apoi, dându-i drumul, i-a spus: „Când dorința ta de a-mi fi ucenic va fi pe măsura dorinței tale de aer, atunci poți să revii". Viața duhovnicească își are etapele ei: despătimirea, iluminarea, dobândirea harului. Nu există scurtături, nu poți arde etapele, dar intensitatea dorinței tale e determinantă. Ea nu grăbește coacerea ta, dar fără ea coacerea nu va începe niciodată. Unii, deși au această dorință, sunt foarte grăbiți, extrem de nerăbdători și „pentru cel nerăbdător, nimic nu se face destul de repede".

Ritmul coacerii e unic, Dumnezeu hotărându-l pentru fiecare. Avva Macarie zicea: "Pe când locuiam la Sketis, au sosit într-o zi doi tineri străini, unul avea barbă, celuilalt abia îi mijea. Au venit la mine și m-au întrebat: "Unde este chilia avvei Macarie?". Eu am zis: "Dar ce vreți de la el?". Ei zic: "Am auzi vorbindu-se despre dânsul și despre Sketis și am venit să-l vedem". Zic: "Eu sunt". Ei s-au închinat și mi-au zis: "Vrem să rămânem aici". Dar eu văzându-i gingași, din familii bogate le zic: "Nu puteți locui aici." Cel mai vârstnic răspunde: "Daca nu putem locui aici, mergem in altă parte". Atunci îmi zic în gândul meu: "De ce să-i gonesc și să-i smintesc, osteneala o să-i facă să plece singuri. Și le spun: "Hai, ridicați-vă chilie, dacă puteți". Ei zic: "Arată-ne locul și o ridicăm". Bătrânul le-a dat un topor, o traistă plină cu pesmeți, sare și le-a arătat o stâncă solidă spunându-le: "Tăiați piatra acolo, aduceți-vă lemne din luncă, puneți un

acoperiş şi gata: "Eu credeam, zice bătrânul, că din pricina ostenelii vor pleca. Dar ei m-au întrebat: – Ce lucrează călugării aici? – Împletesc funie. Apoi le aduc ramuri de palmier din luncă, le arăt cum se începe funia, cum trebuie cusută şi le spun: - Faceţi coşuri şi duceţi-le paznicilor, iar ei vă vor da pesmeţi. După care am plecat. Ei au făcut, cu răbdare, tot ce le-am spus şi n-au mai venit la mine trei ani. M-am luptat cu gîndurile, zicându-mi: oare ce fac, de n-au mai venit să-mi ceară nici un sfat? Vin la mine unii de foarte departe, iar cei din preajma nu vin, nici la mine şi nici la alţii. Merg doar la biserică, în tăcere, ca să se împărtăşească. Am postit o săptămînă şi m-am rugat la Dumnezeu să-mi arate ce fac. La sfârşitul săptămânii am plecat la ei ca să văd cum stau. Am bătut, mi-au deschis şi m-au salutat în tăcere, iar după ce ne-am rugat ne-am aşezat. Cel mai mare i-a făcut semn celui mai mic să iasă, şi el s-a aşezat să împletească funie, fără să spună nimic. Pe la ceasul al nouălea mezinul a bătut, a intrat şi a pregătit puţină fiertură. Cînd cel mare i-a făcut semn, a aranjat masa: a pus trei pesmeţi şi a rămas tăcut. Eu am zis: – Ridicaţi-vă şi să mâncam! Mezinul a adus ulciorul şi am băut. Când a venit seara, ei mă întrebă: "– Te duci?". Eu zic: „Nu, dorm aici". Au întins o rogojină pentru mine, într-o parte şi o altă rogojină pentru ei în colţul de cealalată parte, şi-au scos cingătorile şi s-au întins pe rogojina din faţa mea. Cum s-au întins, eu m-am rugat lui Dumnezeu să-mi arate ce fac. Atunci acoperişul s-a deschis şi s-a făcut lumină ca ziua, dar ei nu vedeau lumina. Crezând că am adormit, cel mare l-a înghiontit pe cel mic în coastă, apoi se ridică amândoi, îşi pun cingătorile şi întind mâinile spre cer. Eu îi vedeam, ei însă nu mă vedeau. Şi am văzut demonii venind ca muştele peste cel mic şi aşezându-i-se peste

gură şi peste ochi, apoi am văzut un înger al Domnului cu o sabie de foc zburând împrejurul său şi izgonind demonii. Aceştia însă nu se puteau apropia de cel mare. Spre dimineaţă s-au culcat. Atunci eu m-au prefăcut că mă trezesc şi ei la fel. Cel mare m-a întrebat un singur lucru: "Vrei să cântăm cei doisprezece psalmi?" Zic: "Da!" Mezinul cântă cinci psalmi de câte şase versuri şi un aleluia. La fiecare vers o pară de foc ieşea din gura lui urcând spre cer. La fel şi cel mare când deschidea gura, ca să cânte, o funie de foc ieşea dintr-însa ajungând până la cer. Eu am spus ceva din memorie, apoi am ieşit zicând: "Rugaţi-vă pentru mine". Ei s-au închinat în tăcere. Am înţeles că cel mare ajunsese desăvârşit şi că duşmanul lupta doar cu cel mic. După câteva zile fratele cel mare a adormit întru Domnul. Iar trei zile după dânsul a adormit şi fratele mai mic". Când unii părinţi mergeau la avva Macarie, el îi ducea la chilia fraţilor şi le spunea: "Uitaţi martirionul micilor străini"(Pateric, Macarie 33). Am găsit o frumoasă istorisire ai cărei protagonişti pot fi puşi în analogie cu cei doi fraţi. Pentru a-şi amplifica viteza tehnicilor, unii maeştri în artele marţiale obişnuiau să practice prinderea vrăbiilor. Folosind drept momeală boabe de orez, ei atrăgeau păsările cât mai aproape de ei, astfel încât să le poată prinde cu mâinile. Când păsările erau suficient de aproape, ei se ascundeau după o uşă glisantă din hârtie şi apoi încercau să deschidă uşa şi să prindă vrabia dintr-un singur salt. În Japonia de altădată au existat doi maeştri samurai vestiţi pentru prinderea vrăbiilor: Teishun şi Genban. Genban recunoştea însă că tehnica lui Teishun era mult superioară propriei sale tehnici. Atunci când le prindea, el aproape că omora vrăbiile pe care le prindea în pumni. În schimb, Teishun putea prinde o vrabie, dându-i apoi drumul fără ca

aceasta să pățească nimic. Mai mult, el putea face acest lucru fără a speria celelalte păsări din jur[5]*. Sfântul nu se antrenează pentru așa ceva: păsările vin și se așează pe umerii și pe brațele lui de la sine.*

Odată, la un bătrân a venit un neofit zelos[6], întrebându-l: „Părinte, după câți ani de osteneli poți dobândi harul?" Auzind întrebarea, părintele a zâmbit în sine de naivitatea tânărului și și-a amintit că atunci când iudeii L-au întrebat pe Domnul dacă în acea vreme va așeza la loc împărăția lui Israel, El le-a răspuns: „Nu este al vostru a ști anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpânirea Sa". Dar, totuși, pentru a nu-l descuraja pe băiat, părintele i-a spus: „Uite, dacă faci atâtea rugăciuni și atâtea mătănii, dacă faci cutare și cutare, cred că Dumnezeu se va milostivi și în zece ani vei gusta harul". Tânărul a răspuns: „Dar dacă voi face de două ori mai mult decât m-ai învățat?" Răspunsul bătrânului nu a întârziat: „Atunci vei avea nevoie de cel puțin douăzeci de ani"[7]. Deși intensitatea dorinței noastre e determinantă, nu putem grăbi lucrurile[8].

---

[5] idem p. 83-84

[6] Un profund poet mistic, Djalal-od-Din Rumi, scrie: „Totul începe prin strigătul sufletului înfometat: / Hrănește-mă, căci mi-e foame, grăbește / fiindcă timpul e o sabie cu tăiș ascuțit" (Eva de Vitray – *Meyerovitch, Rumi și sufismul*, Editura Humanitas, București, p. 92). Există o *grabă fără grabă*, care dinamizează viața duhovnicească, care s-ar putea numi *vioiciune*.

[7] În *A patra cale*, eminentul savant P. D. Ouspensky notează: „În studiu... trebuie să fii precaut și fără grabă... În mod special trebuie să eviți graba și inventivitatea" (P.D. Ouspensky, A patra cale, Editura Prior Pages, București, 2004, p. 311).

[8] Stevens, *Secretele budo-ului*, Editura Mix, Brașov, 2003, p. 83-84

Spiritualitatea populară: „Încetul cu încetul / se fabrică oțetul". Una dintre ispitele duhovnicului e aceea că, dându-i ucenicului rețeta, e nemulțumit că acela nu se schimbă atât de repede pe cât are pretenția el. În plus, „Graba prea mare declanșează totdeauna în celălalt o reacție de închidere"[9]*. Iată, încă un frumos exemplu din aceeași categorie: Un tânăr plin de entuziasm l-a rugat pe un maestru în arta sabiei să-l accepte ca discipol. „Te voi sluji și mă voi antrena neîncetat. Cât timp crezi că îmi va lua ca să învăț totul?" „Cel puțin zece ani", i-a răspuns maestrul. „Este prea mult, a protestat tânărul. Să spunem că voi lucra de două ori mai intens ca ceilalți. Atunci, cât timp îmi va fi necesar?" „Treizeci de ani", i-a răspuns maestrul. „Cum adică? s-a indignat tânărul. Eu îmi doresc să ating arta sabiei cât mai curând cu putință". „În acest caz, i-a răspuns maestrul cu asprime, vei avea nevoie de 50 de ani. Cine se grăbește atât de tare este cel mai slab student". Deși confuz, tânărului i s-a permis să rămână ca slujitor, cu condiția să nu pună niciodată întrebări și să nu se atingă niciodată de vreo sabie. Și-a petrecut următorii trei ani făcând curățenie, gătind și făcând tot felul de comisioane. Într-o zi maestrul l-a atacat pe tânăr cu o sabie de lemn. El a continuat această hărțuire zi și noapte, până când tânărul și-a dezvoltat un al șaselea simț, care îi permitea să discearnă un atac chiar înainte de a începe. „Abia acum ești pregătit să înveți", i-a spus maestrul. El a început în sfârșit antrenamentul formal și a făcut progrese rapide*[10]*... Există o progresie de la tehnicile marțiale la calea*

---

[9] Philippe Turchet, *Limbajul trupului și puterea de seducție*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 92)

[10] John Stevens, *op. cit.*, p. 80.

marțială, apoi la spiritul marțial. Tehnicile sunt doar nişte vehicule ce permit practicantului să se apropie de nivelele superioare ale comportamentului etic şi viziunii spirituale[11]*. Aceeaşi paradigmă e respectată şi de viața duhovnicească: practicarea rugăciunii aduce în final starea de rugăciune, exersarea abandonării aduce starea de abandonare.*

O femeie însărcinată nu-şi va naşte copilul în trei luni, chiar dacă va înghiți de trei ori mai multă mâncare (J. Guesné). Lăcomia şi graba sunt obstacole pe calea transformării lăuntrice. Florile crescute grăbit în seră n-au miros; fructele a căror coacere e forțată n-au gust[12]; rugăciunile făcute mecanic, la normă, nu vor aduce mireasma sfințeniei. În viața duhovnicească cel ce se grăbeşte nu ajunge niciodată, căci tot ce faci în duh de grabă nu te metamorfozează. Trebuie să acționezi în firescul tău, după ritmul tău[13], fără să aştepți nerăbdător rezultatele faptelor tale, fără să le pândeşti cu coada ochiului apariția.

---

[11] Stevens, *op. cit.*, p. 111

[12] Coasa nouă trebuie pusă la grindă 2-3 ani înainte de a o folosi. scândurile din care vrei să însăilezi o poartă trebuie lăsate într-o baie de soare şi vânt cel puțin un an. Batiurile maşinilor unelte sunt lăsate afară în zăpadă chiar trei ani, la *îmbătrânire*, înainte de a fi montate. Se obține astfel cea mai bună calitate. Batiurile *îmbătrânite* artificial, grăbit, folosind tehnologia contemporană, sunt net inferioare.

[13] Viteza tot mai mare impusă de tehnologie amenință ritmurile noastre biologice. La începutul secolului XX, în Imperiul German, viteza maximă pentru automobile era fixată la 9 km/h atât în localități, cât şi în afara lor. În 1909 s-a pus în discuție o creştere a vitezei admise până la pragul de 20 km/h, idee întâmpinată de unii parlamentari cu obiecții vehemente. PSD-istul Stolle: „Automobil Clubul vrea să circule chiar cu 25 km/h, el vrea să gonească".

Se spune că un rege a adus un cocoş de luptă la un antrenor faimos. Zece zile mai târziu, regele l-a întrebat pe antrenor ce mai face cocoşul lui. „Cocoşul nu este pregătit. Este încă prea agresiv şi prea impetuos". Au mai trecut zece zile, după care regele l-a întrebat din nou pe antrenor ce mai face cocoşul lui. „Încă nu este pregătit, i-a răspuns acesta. Încearcă să-şi intimideze adversarii". După alte zece zile, regele a venit din nou să se intereseze de cocoşul lui. „Nu, nu este încă pregătit de luptă, i-a spus antrenorul. De îndată ce se află în fața unui adversar, vede roşu în fața ochilor". În sfârşit, după alte zece zile, antrenorul i-a spus regelui: „Acum cocoşul este gata. Indiferent de adversar, nu mai are nici o reacție. Pare să fie un cocoş de lemn, dar numai până în clipa decisivă. Nici un alt cocoş nu va îndrăzni vreodată să-l provoace şi toți se vor feri de el" (Stevens, op. cit., p. 63).

Atunci schimbarea se produce de la sine, exact când nu te aştepți, exact când nu o aştepți: dimineața te-ai trezit şi iată, toți cireşii au înflorit! Într-un minunat haiku, Ryokan scrie: „Primăvara / lumea întreagă este doar / flori de cireş". Doar când faci (tot) ceea ce ține de tine, fără să forțezi ritmurile lucrurilor, înflorirea ta lăuntrică are loc. Într-o dimineață friguroasă de primăvară un melc a început să urce pe trunchiul unuia din vişinii înfloriți ai unei livezi. Nişte vrăbii din vecinătate au început să râdă de viteza-i amețitoare. Una dintre ele, trecând razant deasupra capului său, i-a strigat: „Hei, cap pătrat, nu vezi că acolo sus nu e nici o vişină?" Melcul şi-a continuat imperturbabil ascensiunea: „Când voi ajunge eu acolo, cu siguranță vor fi". Melcul pare să fi parcurs *Cuvintele ascetice* ale Sfântului Isaac Sirul: „Nu căuta mai`nainte de

vreme cele ale vremii". „Graba strică treaba" spune un proverb, iar un alt haiku faimos al aceluiaşi Ryokan ironizează subtil pe cei ce vor să grăbească maturizarea: „Hoţul a fugit / uitând doar / luna la fereastră".

Într-unul din cuvintele sale despre adeverirea Învierii Domnului, Sfântul Ioan Gură de Aur ne uimeşte iarăşi şi iarăşi prin acurateţea argumentaţiei: „Dar ce căuta mahrama înmuiată în smirnă, pe care a găsit-o Petru şi ceilalţi apostoli jos pe pământ şi pe deasupra şi înfăşurată? Prima mersese Maria Magdalena. Iar când ea s-a întors şi a înştiinţat pe apostoli de întâmplările minunate, aceia au alergat fără zăbavă la mormânt şi au văzut giulgiurile aşezate la un loc. Acesta a fost semnul Învierii. Deoarece, dacă cineva ar fi vrut să-L fure, cu siguranţă nu L-ar fi furat gol. Aceasta ar fi fost nu numai înjositor, dar şi lipsit de înţelegere. N-ar fi căutat, desigur, să dezlipească giulgiurile, să le înfăşoare cu grijă şi să le aşeze într-un loc deoparte. Dar ce ar fi făcut? Ar fi înfăşcat trupul la repezeală şi ar fi plecat în grabă. Pentru aceasta, dealtminteri, evanghelistul Ioan a spus mai înainte că, la îngropare, L-au uns cu multă smirnă, care se lipeşte de trup ca plumbul pe metale şi nu era deloc lesnicios să dezlipească giulgiul de pe trup. Încât cînd auzi că giulgiurile au fost găsite singure, să nu tolerezi pe cei ce spun că a fost furat. Ar fi trebuit, desigur, ca hoţul să fie foarte lipsit de minte, încît să irosească atâta străduanie într-un lucru fără rost. Cu ce scop să dezlipească giulgiurile şi să le lase jos? Şi cum ar fi fost posibil să se ferească de a fi văzut, în timpul în care ar fi făcut toate acestea? Pentru că, cu siguranţă, ar fi pierdut mult timp, astfel încât ar fi firesc ca, întârziind, să fie prins asupra faptului. Dar atunci de ce giulgiurile zăceau deosebi, iar mahrama separat şi pe deasupra şi înfăşurată ? Ca să te

încredinţezi că aşezarea giulgiurilor şi a mahramei separat, şi încă înfăşurată, n-a fost lucru făcut în grabă şi de hoţi frământaţi de nelinişte. Şi astfel este dovedită imposibilitatea furtului. ... Susţinând însă că ucenicii l-au furat întăresc şi prin aceasta Învierea" (Sfântul Ioan Gură de Aur, Cuvânt despre adeverirea Învierii Domnului, Editura Anastasis, 2007, p. 8-9)

Pe toate le-a hrăpit, neputând să ia esenţialul, căci luna e în acest poem simbol al frumuseţii interioare, al împlinirii, al înfloririi, al deschiderii tuturor petalelor. Pe toate cele exterioare le poate dobândi cel grăbit, mai puţin propria lui transformare.

A avea nevoie să fii primul pentru a lua în stăpânire... În cele lăuntrice, dimpotrivă, nu există competiţie, nu există concurenţă, nici grabă. Uneori, doar o boală incurabilă te mai poate scoate din acest circuit închis al competiţiei. Iată o poezie scrisă de o adolescentă bolnavă de cancer în stadiu terminal, într-un spital din New York. Poezia se intitulează Dans lent: Ai privit vreodată copiii / Într-o „învârtitoare"? / Ai ascultat zgomotul ploii / Când cade pe pământ? / Ai urmărit vreodată zborul neregulat al unui fluture? / Ai observat apusul soarelui? / Ai face bine să încetineşti. / Nu dansa aşa de repede. /Timpul e scurt./Muzica nu durează mult. / Îţi trece fiecare zi în zbor? / Când zici „Cum te simţi?", „Ce mai faci?" / Asculţi răspunsul? / Când ziua se sfârşeşte / Te întinzi în pat / Cu sute de întrebări succesive / Ce îţi trec prin cap? / Ai face bine să încetineşti. / Nu dansa aşa de repede. / Timpul e scurt. / Muzica nu durează mult. / I-ai spus vreodată copilului tău, / „O să facem mâine asta!"? / Fără să-ţi dai seama de dezamăgirea lui,

/pentru că erai grăbit/ă? / Ai pierdut legătura cu o prietenie bună ce apoi /a încetat/Pentru că tu nu aveai niciodată timp/Să suni şi să spui „Bună"? / Ai face bine să încetineşti. / Nu dansa aşa de repede. / Timpul e scurt. Muzica nu durează mult. / Când alergi aşa de repede pentru a ajunge undeva / Pierzi jumătate din plăcerea de a merge. / Când eşti preocupat/ă şi alergi toata ziua, / Este ca şi un cadou niciodată deschis... Aruncat. / Viaţa nu este o cursă. / Să o iei mai încet... / Ascultă muzica / Înainte să se termine cântecul.

Fiecare fiinţă vine înzestrată diferit pe pământ, fiecare fiinţă are propriul ei ritm. Cuviosul Siluan a dobândit rugăciunea neîncetată, fără a o căuta, doar după câteva săptămâni în care s-a dăruit ei. Alţii au dobândit-o în câţiva ani, alţii n-au dobândit-o nici după zeci de ani. N-au dobândit-o nici cei prea grăbiţi, nici cei prea leneşi. Pe aceştia din urmă îi ironizează Kobayashi Issa, într-un alt superb haiku: „O, melcule, / suie muntele Fuji! / dar încet, încet ...". Atât cel grăbit, cât şi cel leneş au rătăcit de la calea de mijloc. Pe cel leneş, părintele Paisie Aghioritul îl avertizează: „Dacă suferi de o boală incurabilă şi te rogi cu râvnă, s-ar putea ca Dumnezeu să te vindece. Dar dacă nu te rogi, boala îşi va urma cursul firesc". Celui grăbit, acelaşi cuvios îi spune: „Tu astăzi plantezi viţa de vie şi vrei ca tot azi să bei vin din ea. Trebuie să aştepţi să iasă strugurele, să se coacă, să-l stropeşti, să-l culegi, să-l zdrobeşti, să bagi mustul în butoi, să devină vin bun şi numai după aceea să bei. Aşadar, nu te grăbi. Eşti încă începător"[16]. Cel ce nu

[16] Nicolae Zurnazoglu, *Cuviosul Paisie Aghioritul. Mărturii ale închinătorilor*, Editura Evanghelismos, Bucureşti, 2006, p. 145.

ştie să înoate, observă Jeannne Guisné, când cade în apă se zbate cu furie şi se scufundă. Cel ce ştie să înoate, când cade în apă, poate s-o facă aproape fără să-i încreţească suprafaţa, şi foarte liniştit, aproape fără efort, poate să ajungă la celălalt mal. Cel grăbit e agitat, se zbate şi se scufundă. Dacă mergi cu viteză prea mare pierzi frumuseţea peisajului. Dacă eşti prea grăbit, nu mai ai timp pentru mărunta faptă bună, deşi, după un proverb englez bineplăcut părintelui Steinhardt, „Există oricând timp pentru bune maniere". Dacă eşti prea grăbit, ar trebui să reflectezi la îndemnul Psalmistului: „Opriţi-vă şi cunoaşteţi că Eu sunt Dumnezeu". Dacă eşti prea grăbit nu poţi gusta viaţa[17], nu poţi simţi dulceaţa rugăciunii, darămite să-L cunoşti pe Dumnezeu. Dacă eşti prea grăbit vei pretinde celuilalt să facă lucrurile mai repede decât le poate face şi, dacă mai eşti şi şeful lui, îi vei crea stres, complexe de vinovăţie, tulburare. Perseverenţa, constanţa, atenţia, sinceritatea sunt calităţi, sunt ingrediente necesare metamorfozei noastre, descurajându-i pe cei grăbiţi, dornici de rezultate spectaculoase, instant, care nu sunt decât iluzii (J. Guisné). „Se spune că undeva, departe, trăia un împărat tare puternic, dar trufaş. Supuşii erau mulţumiţi, ţara bogată şi la hotare era linişte. Ca toţi împăraţii avea în jur sfetnici de taină, înţelepţi, generali, neveste, artişti, saltimbanci şi câte şi mai câte. Şi era convins că le ştie pe toate şi că e nemuritor. Sigur că, în afară de a-şi pune

[17] „Un om prea grăbit e un om umilit" afirmă un proverb spaniol. Deşi viaţa noastră e „o stea în zori, o bulă de aer într-un râu, un fulger într-un nor de vară, lumina pâlpâietoare a unei lămpi" (J. Guisné), nu trebuie să ne grăbim.

sigiliul pe tot felul de documente parfumate, împăratul îi asculta pe unii şi pe alţii care i se plângeau sau care pur şi simplu îi povesteau. Şi a aflat că în împărăţie există un pictor ca nicăieri. Şi a simţit împăratul că sângele începe să-i fiarbă în vine. Întrebaţi, oamenii lui de încredere i-au spus că nu deţin nici o pânză a maestrului. Sângele împăratului a început să dea în clocot. I-a trimis deci vorbă meşteşugită că s-ar bucura nespus dacă ar veni la curte să-i facă un tablou. Maestrul i-a răspuns că mai mare bucurie pentru el nu există, dar nu poate crede în vorbele trimişilor, însă dacă ar vorbi cu însuşi împăratul ar fi sigur că i-ar înţelege voia şi i-ar împlini-o. Aşa ceva nu i se întâmplase împăratului. Sângele i s-a învolburat mai tare, dar, el care ştia totul, ştia că un asemenea om e iubit de Cer. Cu alai împărătesc a pornit spre casa maestrului. Acesta locuia pe vârf de munte, avea plete albe, mustăţi albe, privirea limpede ca a copilului şi în ciuda bătrâneţii se mişca cu agilitate, ca o felină. I-a plăcut împăratului. Au stat ei în căsuţa maestrului şi au vorbit vreme fără şir. Şi când vorbele ce trebuiau spuse s-au spus, împăratul şi maestrul au coborât cu tot alaiul la curte. Aici împăratul i-a spus să-i facă un tablou: dacă, o să-i placă o să-l răsplătească pe măsură şi se va întoarce în căsuţa lui de pe vârful muntelui, iar dacă nu, îşi va găsi moartea. Pentru a face tabloul avea la dispoziţie un an, răstimp în care i se vor îndeplini toate dorinţele. S-a retras împăratul în văzduhul puterii lui şi maestrul în inima lui. Oamenii împăratului îi pândeau orice mişcare pe care o povesteau celui ce credea că ştie totul şi se credea nemuritor. Într-o zi îi spuneau aşa: „O, fiu al Cerului, de câtva timp maestrul

merge prin grădini alintă copacii şi florile, le vorbeşte. Culege fructe, le mângâie, le sărută şi le mănâncă. Apoi se aşează în iarbă, închide ochii şi rămâne într-o închinare tăcută". Ca o stană de piatră. Împăratul asculta şi întreba cât a mai rămas până trebuie să fie gata tabloul. După o vreme iar veneau oamenii şi-i spuneau: „O, fiu al Bolţii Luminate, de ceva vreme maestrul călătoreşte cu luntrea pe râuri şi lacuri, vorbeşte cu peştii şi gâştele sălbatice, ascultă cum vântul îşi acordă lira în ierburi, cum apa se loveşte de maluri, miroase depărtarea, iarba, pământul. Apoi rămâne multă vreme singur, nemişcat, în aceeaşi închinare tăcută. Împăratul, ca întotdeauna, asculta şi întreba cât a mai rămas până trebuie să fie gata tabloul. A mai trecut ceva vreme şi, nedumeriţi, pândarii – povestitori i-au spus împăratului că maestrul umblă prin oraşe şi sate, se joacă cu copiii, bea un pahar cu cei ce lucrează din greu, stă de vorbă cu bătrânii, se alătură la sărbători şi dansuri. Nu le ţine predici, nu îi educă, dar se înclină adânc în faţa oricăruia şi când e invitat să recite poeme ori să joace şah acceptă întotdeauna cu entuziasm. Nu se zgârceşte să le împartă săracilor din cele ce i le-ai pus la dispoziţie. Dragostea lui pentru copii e proverbială. Câteodată îşi petrece ziua cu ei încât uită şi să mănânce. E mereu surâzător şi pe oricine ar întâlni e ca şi cum primăvara ar fi luminat pentru o secundă o zi mohorâtă de iarnă. Apoi se retrage şi rămâne multă vreme nemişcat în aceeaşi închinare tăcută. Împăratul, ca şi în alte dăţi, asculta liniştit apoi punea aceeaşi întrebare. Timpul a trecut şi, în ultima zi după ce soarele a apus, maestrul din nou s-a retras şi a rămas, cu ochii închişi, neclintit, o

vreme. Şi nu cu mult timp înainte ca anul să se încheie şi gongul să bată, a venit în faţa împăratului, cu acelaşi chip luminos şi senin. Şi-a scos sticluţele cu tuşuri de toate culorile, a desfăşurat un sul de mătase la picioarele împăratului, l-a atins cu obrazul, l-a mângâiat cu buzele, a luat o pensulă fină şi a început să lucreze. Dar atât de repede, atât de precis, atât de inspirat. Şi cu o clipă înainte ca gongul să marcheze anul, a sfârşit tabloul. Era un peisaj de o frumuseţe negrăită, ce chiar în mijloc avea o cărare aurie ce părea neatinsă de piciorul omenesc sau de vreo vieţuitoare. Împăratul şi curtenii priveau uimiţi de admiraţie, şi părea că, în sfârşit, descoperiseră ce îşi doreau. Maestrul a pus jos pensula lângă tuşuri, a intrat în tablou şi a început să meargă pe cărarea aurie. Şi până să se dumirească cei din jur, chiar şi împăratul care le ştia pe toate şi se credea nemuritor, maestrul s-a făcut nevăzut. Împăratul a luat sulul de mătase, l-a rulat cu mâinile lui, l-a dus el însuşi în iatacul său. Obişnuia să-l privească ore în şir, nu înainte de a-l atinge cu obrazul, de a-l mângâia cu buzele. Povestea spune că, într-o zi, împăratul a dispărut". Împăratul a avut dorinţă, mare dorinţă. Pe lângă aceasta, inteligent, suveranul a învăţat de la maestru arta de a nu se grăbi: privea tabloul ore în şir, nu înainte de a-l atinge cu obrazul, de a-l mângâia cu buzele.

Cineva îndemna să nu ne îngrijorăm din cauza progresului lent al practicii spirituale, să nu ne descurajăm gândindu-ne că Trezirea nu poate fi atinsă şi că totul va merge mai bine, probabil, într-un viitor mai îndepărtat. Acest gen de atitudine nu face decât să accentueze tensiunile şi frământările, făcând imposibilă

practicarea spiritului calm. Nu trebuie să te grăbeşti să atingi ceva, ci doar să practici până la ultima suflare... Adevăratul practicant se recunoaşte după vigilenţa sa de neclintit ... perseverenţa e forţa vie a practicii spirituale... Discipolul incapabil de strădanie este, asemenea unui rege prost apărat, o pradă uşoară pentru agresorii lui: lenevia şi pasiunile. Ne aflăm foarte aproape de pierderea bătăliei: trebuie deci să îmbrăcăm, pe loc, armura efortului şi să luptăm împotriva indolenţei. Iată, această practică, dublată de spiritul calm pe o filă de Pateric: Odată, avva Ammonas a vrut să treacă fluviul, dar găsind corabia în reparaţie s-a aşezat lângă ea. A venit o altă luntre şi i-a trecut pe toţi cei care se aflau pe mal. Fraţii îl îmbie: "Vino şi tu, avva, să treci cu noi". Dar el le zice: "Eu nu mă urc decât în corabia pentru toată lumea". Avea cu el un snop de ramuri de palmier şi s-a aşezat să împletească funie şi s-o despletească, până când s-a dres corabia. Şi atunci a trecut. Fraţii s-au închinat şi l-au întrebat: „De ce-ai făcut aceasta?". Bătrânul zice: "Ca nu cumva grăbindu-mă mereu să se împrăştie gândul. Dar şi ca pildă, ca să umblăm cu rânduială pe calea lui Dumnezeu. (Pateric, Ammonas 6). În Zbornic citim despre o călugăriţă care având un program foarte încărcat şi un canon mare de rugăciune, nu avea suficient timp pentru împlinirea acestuia. Cerând sfatul unui părinte, acesta a îndemnat-o ca în timpul pe care îl are la dispoziţie pentru rugăciune să nu se grăbească deloc, ci să-şi facă rugăciunea tihnit, cu dăruire şi atenţie. Atunci, chiar dacă va realiza doar o parte din el, nu va avea de ce să se simtă în vreun fel vinovată. În fond, doar când omul nu se grăbeşte, totul poate fi pus la punct. Atunci, „Schimbarea se poate strecura pe la spatele tău, ca un străin furişându-se în noapte, sau poate coborî dintr-odată,

printr-o ninsoare în miez de noapte, transformându-ți privelistea de la fereastra dormitorului dimineața, când te trezești. Schimbarea se poate produce lent sau îți poate cădea la picioare, cu o bufnitură puternică! Ea poate fi dureroasă, dar nu trebuie neapărat să fie așa. Așteaptă schimbarea cu plăcere și acceptă orice îți aduce, indiferent sub ce formă. Schimbarea este inevitabilă, acceptarea ei o face mai ușor de suportat.[18] *Dacă privești fiecare obstacol, dificultate sau eșec pe care le trăiești ca pe un catharsis, îți va fi mai ușor să nu te lași învins de ușile care ți se trântesc în față. Privește fiecare greutate din viață ca pe o purificare și bucură-te să afli că, prin aceste manifestări ale respingerii, poți deveni un om mai puternic, mai curajos și mai înțelept. În felul acesta, îți va fi mai ușor să mergi înainte. Având ușile atât de bine închise la spate, singura cale ce-ți rămâne deschisă este să mergi hotărât înainte!*[19] *ȘI, DACĂ UNEORI TE POTICNEȘTI și dacă se întâmplă să cazi, ridică-te pur și simplu și mergi mai departe. Secretul vieții fericite este să nu stai preamult timp la pământ. Ridică-te mereu și continuă-ți drumul. Mișcă-te odată cu scurgerea timpului*[20]*. Cei mai mulți nu vor reuși decât printr-un efort lent, gradat și continuu.*[21] *Efortul trebuie să vină de la ei înșiși, din dorința lor, prin mijloacele lor proprii.*

CÂTEODATĂ, CEA MAI BUNĂ STRATEGIE ESTE AȘTEPTAREA. Atunci când te confrunți cu o decizie ce reflectă nesiguranța dinăuntrul tău sau cu o situație care îți displace, cea mai bună măsură este pur și simplu să nu

[18] Lillian Too, *Cartea de aur*, Pro Editură și Tipografie, București, 2005, p. 71.
[19] idem, p. 164
[20] idem, p. 368
[21] idem, p. 231

faci nimic. Când sunt nesigură în privința unui lucru sau am îndoieli privind calea de urmat, pur și simplu mă eschivez și întârzii în luarea unui angajament. Este o strategie buna aceea de a aștepta desfășurarea situației. Lucrul acesta nu este întotdeauna ușor de făcut. Este nevoie de a ști să aștepți. În fața unei crize, este greu să nu faci nimic. Cu toate acestea ia ca pildă ființele din lumea animală. Observă cum atât de multe dintre ele se folosesc de așteptare, pândind vânatul, și cum lucrul acesta le aduce mai mereu câștiguri însemnate.[22] *Întotdeauna există un moment prielnic pentru toate. Alegerea momentului prielnic este cea mai mare înțelepciune dintre toate. Atunci când momentul este prost ales, chiar și planurile cele mai bine concepute vor merge anapoda, iar dacă momentul este prielnic, atunci chiar și aranjamentele mediocre vor părea inspirate. Așadar reușita are ca premiză alegerea momentului prielnic. NU TE AVÂNTA CU CAPUL ÎNAINTE... Nu te lăsa cuprins cu nesăbuință de senzația de triumf creată de victoriile mărunte. Rezistă tentației de a te avânta necugetat în situații în care riscurile sunt mai mari decât câștigurile. Cumpănește-ți timpul. Rămâi calm. Urmărește victoria cea mare!*[23] *Discernământul înseamnă să știi să pierzi puțin teren, chiar și câteva bătălii, să știi când să faci sacrificii și când să acționezi, pentru a obține victoria, pentru a câștiga războiul*[24]*. ... Dacă știi să te recunoști învins, să te pleci cu grație și să aștepți, va veni și ziua reușitei tale.*[25] *Atunci, și doar atunci, te vei putea bucura de victorie în toată splendoarea ei. De aceea, acceptă orice schimbare a*

[22] idem, p. 163
[23] idem, p. 173
[24] idem, p. 174
[25] idem, p. 216

intervenit în viața ta. Nu-ți mai irosi energia și timpul întrebându-te dacă e necesară, căci cu siguranță e. Accept-o ca fiind vitală și, astfel, te poți integra deplin în noile împrejurări, poți fi deplin prezent în noua situație. Dacă te lași furat de cauze sau motive, căutând mereu un țap ispășitor pentru situația nou creată, nu vei ajunge niciodată nicăieri. Dacă reacționezi pozitiv la noul mediu; vei profita de orice fel de schimbare.[26] *Noua situație va scoate la lumină punctele slabe unde mai ai de lucrat. Noua situație are o semnificație mai profundă, indiferent cât de negativă sau dezastruasă poate părea (idem, p.177). Eșecurile care pot apărea vor evidenția necesitatea unei schimbări de atitudine, a modului de a privi lucrurile, de a te raporta la realitate. E normal ca pe Cale să faci greșeli. Tocmai acestea te vor maturiza și îți vor da posibilitatea de a înfrunta în cele din urmă problemele cele mai grave.*[27] *De aceea, primește orice situație cu recunoștință. Dacă ești prins în împrejurări ce te fac să te simți încolțit și nu te poți elibera de ele cu ușurință, încearcă să-ți schimbi atitudinea și să transformi problema într-o oportunitate, într-un prilej favorabil, într-o ocazie fericită de a progresa*[28]*... Atâta vreme cât intențiile îți sunt pure, te mână o cauză dreaptă. Intenția sănătoasă este izvorul puterii ce hrănește toate cuvintele și faptele. Totuși, uneori, chiar și când motivația este pură, rezultatele pot sugera altceva, și pot apărea neînțelegeri. Când apar astfel de situații stai calm. Este inutil să dai explicații, așa că mai bine îți cumpănești cuvintele. Ai încredere că, până la urmă, situația se va limpezi.*[29] *În fond, nu contează*

[26] idem, p. 176
[27] idem, p. 178
[28] idem, p. 232
[29] idem, p. 281

câștigul sau înfrângerea, ci cât de mult te-ai maturizat.[30] *Și o bună verificare e aceea că bătăliile vieții ar trebui să ne ducă la o mai mare modestie.*

Acesta e secretul alchimiei lăuntrice: o dorință arzătoare împletită cu un ritm, cu un dozaj care să nu facă această flacără să ne provoace arsuri, dar nici să se stingă. Împăratul David, caracterizat ca un amestec de curaj, îndrăzneală și abilitate, a fost un om care „știa foarte bine ce face, un om curajos care prefera să-și rişte viața[31] decât să grăbească obținerea a ceea ce dorește"[32]. Tocmai această artă a lui *festina lente* l-a făcut să cunoască, să guste ***vremea roadelor***[33]. Povesteau despre Ioan cel Pitic, că dupa ce s-a retras la Sketis, lângă un bătrân din Tebaida (avva Pamvo), a trăit în pustiu. Părintele său a luat un băț uscat, l-a răsadit si i-a zis: „În fiecare zi stropește-l cu câte un ulcior de apa (prospătă), pînă cînd va rodi". De la chilia lor până la apă era o distanță mare, pleca seara și se

[30] idem, p. 366
[31] atunci când, de exemplu, era prigonit de Saul
[32] Paul Beauchamp, *50 de portrete biblice*, Editura Cartier, București, 2001, p. 153
[33] Vine o vreme, constată Tagore, care înlesnește cunoașterea frumuseții și în lucrurile mici, nu doar în cele mari și când o vedem mai mult în armonia nepretențioasă a lucrurilor obișnuite decât în ceea ce izbește prin originalitate. Începătorul, înfumurat și/sau snob, disprețuiește ceea ce place la prima vedere sau ceea ce e consimțit prin convenție. Exagerează banalul lucrurilor banale și prin aceasta le banalizează în chip provocator. Maturizarea îi va ajuta să desluşească armonia nepretențioasă a lucrurilor mărunte (Tagore, *Calea desăvârșirii*, Editura Karo, București, p. 134-136). Aceasta e vremea roadelor.

întorcea abia dimineața[34]. După trei ani bățul a prins viață și a rodit. Bătrânul a luat un fruct și l-a dus la biserică, spunând fraților: "luați și mâncați fructul ascultării"[35].

[34] Și cea mai lungă călătorie începe cu un prim pas. Tot astfel și cea mai dificilă sarcină începe și ea cu primul pas. Nu poate exista reușită atunci când ideea rămâne la stadiul de gând. Dacă dorești să realizezi ceva, orice, trebuie să te pui pe treabă. Nu trebuie să pregeți. Trebuie să te motivezi să faci acel prim pas. Dacă există ceva ce vrei cu adevărat să realizezi, nu te eschiva, acționează! (Too, *op. cit.*, p. 189)... Indiferent ce hotărăști să faci, să schimbi și să transformi în viața ta, odată ce te decizi, nu pregeta. Sarcina cea mai grea începe cu prima mișcare. Călătoria cea mai lungă începe cu primul pas. Acest prim pas te face să pornești la drum! (idem, p. 367).

[35] Pateric, Ioan Colov 1.

Celebritate și anonimat

M-am pornit a scrie aceste rânduri când, trecându-mi prin mână o carte de mai bine de 400 de pagini, intitulată „Femei celebre"[1], am observat că cea care a însăilat materialele nici nu pomenește de Maica Domnului. M-am întrebat, cu atât mai mult cu cât e româncă: O fi ateu?, O fi anti-creștină?, O fi anti-marianică? Dar, chiar și așa, barem pentru faptul că mulți credincioși de pe întregul mapamond o recunosc ca *cea binecuvântată între femei*, ar fi trebuit să-i dedice măcar câteva rânduri. În schimb, pagini întregi sunt dedicate unor regine sau doamne de curte care nu au fost decât niște ucigașe cu sânge rece și/sau niște prostituate de lux: de la Cleopatra la Messalina, de la Maria Stuart la Agrippina. Între scriitoare, savante, revoluționare, nu s-a găsit nici un locșor, o iesle pentru Maica Domnului sau pentru una dintre sfintele femei. Poate că au fost celebre la vremea lor, dar cine-și mai amintește astăzi de Aphra Behn, de Dhuoda sau de Christine de Pisan? Pe când Maica Domnului e mereu vie în rugăciunile și în memoria creștinilor.

Celebritatea nu umple golul interior, dar unii se amăgesc cu asta. Setea de celebritate vădește acest vid lăuntric și în același timp lipsa de preocupare spirituală. Dacă aceasta din urmă ar avea un loc de cinste în viața ta,

[1] Arina Avram, *Femei celebre*, Editura Allfa, București, 2007.

când ai mai avea timp să cugeți la celebritate? Setea de celebritate vădește insatisfacție lăuntrică, căci dacă sufletul tău ar fi plin de bucurie, cum te-ar mai interesa o așa deșertăciune? Setea de celebritate vădește complexe de inferioritate, dar și nevoia de atenție din partea celorlalți. Un criminal în serie din SUA, supranumit BTK, după ce comisese câteva crime a trimis un mesaj poliției în care întreba: „Câte crime trebuie să mai fac până să apar în paginile ziarelor?"

Mulți oameni care au ajuns celebri au avut o viață dezastruoasă. Fotografiile vădesc hăul lor interior, eșecul vieții lor particulare. Fără succesul de public, fără faimă, fără aureola falsă creată în jurul lor, fără falsa siguranță pe care le-a adus-o banul, cine ar mai fi aceşti oameni? Dacă dai la o parte toate acestea, ce mai rămâne? Jules Renard sfătuia: „Citeşte toate biografiile morților celebri şi vei iubi viața". Când vezi ce preț au plătit mulți dintre ei pentru celebritatea lor, nu mai vrei celebritate, ci să-ți trăiești viața așa cum simți tu. Francis Bacon are dreptate: „Faima este asemenea unui râu care susține lucruri uşoare şi umflate, dar îneacă lucruri grele şi solide". Mulți dintre oamenii celebri nu-şi merită celebritatea. Ei şi-o obțin prin fapte reprobabile ori prin excese: „Ciudată e gloria. Augias a ajuns celebru, nu prin caii săi, ci prin gunoiul cailor săi" (Valeriu Butulescu). A cincea muncă a lui Heracles (Hercule) a fost curățarea grajdurilor lui Augias. Augias, regele din Elis, avea peste trei mii de vite şi grajdurile care le adăposteau nu mai fuseseră curățate de peste treizeci de ani. Societatea îi face pe unii celebrii pentru că sunt ciudați, sau cu un termen la modă, *freaky*: „Turnul din Pisa. Trebuie să te apleci, ca să ajungi celebru" (Valeriu Butulescu).

Stimulați de vântoarea de senzațional practicată de mass-media, destui oameni sunt dispuşi să facă trăznăi sau fărădelegi pentru a ajunge celebri, pentru că celebritatea înseamnă bani sau avantaje sociale. Nici nu-ți vine să crezi că unii o caută, totuşi, pentru altceva: „Faima este un afrodiziac puternic", remarca Graham Greene.

Celor mai mulți celebritatea li se urcă la cap. John Lennon a declarat că membrii formației Beatlles erau mai cunoscuți decât Iisus. Şi nu erau decât o mână de tinerei desfrânați şi drogați, care zdrăngăneau nişte chitare, cu niscai cântecele de calitate îndoielnică[2]. Dar se pare că atunci când celebritatea ți se urcă la cap, ți se atrofiază simțul grotescului şi al ridicolului. În plus, *„Prostia are oroare de anonimat"* (Vasile Ghica): Prostul dacă nu-i fudul, parcă tot nu-i prost destul. În *Memoriile* sale, ÎPS Bartolomeu îşi aminteşte de un anume Ilie Grusea din Indiana Harbor. „Fost, în tinerețe, jandarm pe undeva prin Ardeal, acest Grusea emigrase în America şi devenise om de afaceri, cu motel şi restaurant la drumul mare, unde le oferea tinerilor «diplomați» chiolhanuri de pomină. Nu numai că le oferea, dar îi şi invita să mai vină, cu psihologia parvenitului care se vrea şi se vede băgat în seamă. Se lăuda că, după ani şi ani, se dusese să-şi vadă satul natal. Avea, desigur, un automobil de lux, dar şi şofer la volan. Revenit în parohie, a fost întrebat:

---

[2] Ar trebui să distingem între celebritate şi popularitate. Celebritatea ar trebui să fie rubrica celor rafinați, popularitatea a celor care chiar dacă fac rating, sunt totuşi agramați şi frivoli. Până la urmă Beatlles a cunoscut popularitatea, nu celebritatea, iar „Popularitatea e ca şi vântul: te ridică, dar nu te menține la înălțime" (Felicite Lamennais). Mai mult, la un moment dat, te lasă din brațe.

– Bine, bine, dar dumneata conduci de o viață «carul». Ce ți-a trebuit șofer?

– Uite-așa, să vadă ăia cum îmi deschide mie ușa, ca lu' Marghiloman!".

Cel ajuns pe val e uneori atât de furat de peisaj că uită că e un biet muritor. Când un general roman obținea o mare victorie, el putea defila triumfător prin Roma, dar în timp ce gusta deliciile celebrității sub aclamațiile mulțimii, un sclav trebuia să-i murmure în ureche: „*Memonto mori*", căci, cum bine remarca cineva, o stimă de sine a unui general ce a prins gustul succesului poate reprezenta un pericol pentru Republică.

Unii oameni caută să devină celebri, se luptă din toate puterile pentru aceasta, dar alții devin faimoși fără voia lor. Iată ce citim în Pateric: „A fost un om care se numea avva Pamvo și despre acesta se povestește că trei ani a petrecut rugându-se la Dumnezeu și zicând: să nu mă slăvești pe pământ! Și atât l-a slăvit Dumnezeu încât nu putea cineva să se uite în fața lui, de slava care o avea"[3]. Pe Sfântul Serafim de Sarov sau pe Starețul Ambrozie de la Optina, la care venea întreaga Rusie, faptele lor i-au făcut celebri, fără ca ei să-și dorească aceasta. David, atunci când a luptat cu Goliat nu a făcut-o pentru celebritate, ci pentru a apăra demnitatea poporului său. Moise păștea oile socrului său Ietro, când a ajuns cu turma în muntele Horeb, unde a văzut rugul care ardea și nu se mistuia, și din care un glas i-a spus: „Vino dar să te trimit la Faraon, regele Egiptului, ca să scoți pe fiii lui Israel, poporul Meu,

[3] *Pateric*, Avva Pamvo 1.

din țara Egiptului!" Atunci a zis Moise către Dumnezeu: "Cine sunt eu, ca să mă duc la Faraon, regele Egiptului, și să scot pe fiii lui Israel din țara Egiptului?"... Și a mai zis Moise: „O, Doamne, eu nu sunt om îndemânatic la vorbă, ci grăiesc cu anevoie și sunt gângav; și aceasta nu de ieri de alaltăieri, nici de când ai început Tu a grăi cu robul Tău; gura mea și limba mea sunt anevoioase". Dumnezeu însă a zis către Moise: „Cine a dat omului gură și cine face pe om mut, sau surd, sau cu vedere, sau orb? Oare nu Eu, Domnul Dumnezeu? Mergi dar: Eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce să grăiești" (Ieș. 3; 4). Moise nici nu visa că va ajunge la o celebritate universală, dar Dumnezeu a voit a-l scoate din anonimat. Martin Heidegger afirma: „Ca să ieși din anonimat, trebuie să trăiești neliniștea perspectivei neantului zilnic". Din punctul de vedere duhovnicesc, nu se pune problema ieșirii din anonimat, ci din patimi. Nu se pune problema ieșirii din anonimat, ci aceea de a te lăsa condus de pronia divină, de mâna lui Dumnezeu. Dacă El va voi să te scoată din anonimat, să te pună în față, bine; dacă nu, la fel de bine![4] Dumnezeu Tatăl a voit ca însuși Fiul Său întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, să rămână în anonimatul teslăriei până la 30 de ani, ca mai apoi „Duhul Domnului să fie peste El, să-L ungă să binevestească săracilor; să-L trimită să vindece pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiască robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozească pe cei apăsați, și să vestească anul plăcut Domnului" (Lc. 4, 18-19).

[4] Dacă bunăstarea ta lăuntrică depinde de prezența celebrității, atunci ești încă departe de adevărata bunăstare interioară.

Celebritatea unora stârneşte invidia altora. Pentru ei, „Celebritatea e mai uşor de suportat decât lipsa ei" (Orhan Pamuk). Celebritatea scoate la iveală complexe de inferioritate pe care invidia le amplifică: „Dacă devii celebru în sculptură, colegii de grădiniță încep să-şi aducă aminte că ei modelau mai bine plastilina" (N. Petrescu-Redi). Şi noi suntem la fel de capabili, ba chiar mai buni. O crezuseră demult Core, Datan şi Aviron care râvneau rangul, faima şi locul lui Moise.

Celebritatea are multe dezavantaje. Vei fi solicitat de mulți, nu vei mai avea timp să te aduni în tine, tihna vieții tale particulare va fi mereu tulburată de ochiul curioşilor şi al paparazzilor: „O celebritate este o persoană care a muncit din greu toată viața pentru a deveni binecunoscută, apoi poartă ochelari negri pentru a evita să fie recunoscută" (Fred Allen)[5]. Mai întâi vrei să arăți cine crezi tu că eşti, îți reuşeşte, apoi te simți suprasolicitat, agresat şi tânjeşti după liniştea anonimatului.

Paul Ambroise Valéry observa că „Un om celebru este un om urmărit de privirile tuturora care se simte ca atare şi ale cărui acțiuni, şi chiar gânduri, sunt modificate de această stare". Mulți dintre oamenii celebri nu mai pot fi ei înşişi. Pentru a rămâne pe val ei trebuie să facă adesea compromisuri pe care altfel nu le-ar fi făcut niciodată. Pentru a rămâne pe val trebuie să fie mereu în priză: „Faima rugineşte dacă nu o cureți prin muncă în fiecare zi",

[5] Când celebritatea a devenit o obişnuință şi te simți agasat de admiratori, atunci ajungi să-i priveşti cu dispreț. Ți se potriveşte prin urmare definiția lui Mencken. „O celebritate este cineva care este cunoscut de multe persoane pe care se bucură că nu le cunoaşte".

sesiza Nicolae Iorga. Dar, la un moment dat această exersare te epuizează, şi celebritatea nu ți se mai pare bună de nimic. Truman Capote nota ironic: „Celebritatea e bună la un singur lucru: ți se încasează cecurile şi într-un oraş mic".

Faima îți sporeşte mândria şi slava deşartă, astfel că vei primi mai greu observațiile şi criticile, dacă le vei primi. O femeie i-a trimis odată o scrisoare lui Dale Carnegie. Acesta ținuse la radio o prelegere despre Abraham Lincoln şi uzase în ea de multe date greşite. Femeia era o admiratoare a preşedintelui american, aşa că i-a scris, foarte supărată: „Dacă nu cunoşti ABC-ul vieții lui Abraham Lincoln, n-ar trebui să vorbeşti la radio. Informează-te mai întâi, apoi ține prelegeri". Dale Carnegie era un om cu faimă, scrisese multe cărți de succes. Nu a putut accepta criticile, deşi erau îndreptățite. S-a simțit ofensat. S-a supărat foarte tare. Aşa că i-a scris imediat câteva rânduri, pe acelaşi ton, cu aceeaşi mânie, cu aceeaşi enervare. Dar era târziu şi servitorul plecase, aşa că a lăsat scrisoarea pe masă, s-o pună la poştă a doua zi. Dimineața, când a băgat-o în plic, şi-a mai aruncat odată ochii pe ea. Şi-a spus: „E prea mult. Femeia nu mi-a scris la fel, nu merită atâta mânie din partea mea". Aşa că a rupt scrisoarea şi a scris alta, total diferită, fără pic de mânie în ea, dimpotrivă, îi mulțumea femeii că îl atenționează că făcuse nişte greşeli şi îi era recunoscător. Însă apoi se gândi: „Dacă în 12 ore se pot schimba atâtea, nu e nici o grabă, pot să mai aştept câteva zile". Şi în fiecare zi schimba câte un cuvânt, două, şi în a şaptea zi scrisoarea a devenit o scrisoare de dragoste. Şi Carnegie relatează că femeia i-a devenit cea

mai bună prietenă care a avut-o vreodată. Şi dacă tot veni vorba despre prietenii între bărbaţi şi femei, Doina Ioneţ spunea despre Romeo şi Julieta că „dacă n-ar fi murit, dragostea lor s-ar fi consumat într-o banală căsătorie şi ar fi rămas doi sublimi anonimi". Da, anonimatul poate fi sublim, dacă ştii să-l trăieşti. Marii sfinţi au înflorit în linişte, sub protecţia anonimatului. Anonimatul poate fi sublim, te poate face să înmugureşti, aşa cum celebritatea te poate ofili, te poate face să-ţi pierzi sufletul. Feminista Virginia Woolf constata, desigur cu regret, că „În cea mai mare parte a istoriei, anonimul a fost o femeie". Nu e deloc esenţial dacă trăieşti în umbra istoriei, ceea ce contează cu adevărat este dacă în sufletul tău e lumină, pace, bucurie, iubire. Dumnezeu însuşi nu se manifestă zgomotos în viaţa noastră, ci extrem de discret: „Coincidenţa este felul lui Dumnezeu de a rămâne anonim". Lucian Blaga îl numeşte pe Dumnezeu Marele Anonim[6]. Asemeni iconarului, El nu pune nici o semnătură la vedere pe operele Sale, dar aşa cum un ochi format recunoaşte icoanele lui Rubliov sau ale lui Panselinos, tot aşa ochiul interior al unui om religios recunoaşte în tot ceea ce-l înconjoară mâna lui Dumnezeu.

Anonimatul este sublim. Sfinţii ştiu să-l preţuiască cel mai mult. Când unui mare călugăr egiptean i s-a oferit de Dumnezeu posibilitatea de a-şi alege o putere, un dar, el a ştiut ce cere: „Doresc un singur lucru: oriunde aş merge, dacă arborii nu au frunze verzi, să le apară frunze

[6] Dumnezeu e oricum dincolo de toate numirile, de toate atributele-nume pe care i le asignăm.

şi flori, dacă fântânile sunt secate să izvorască imediat apă, copiii palizi să se îmbujoreze, durerea să se aline. Dar, cu o condiţie: totul să se întâmple în urma mea, nu în faţa ochilor mei. Aceste miracole să se întâmple după ce trec eu, mereu în spatele meu; astfel încât să nu ştiu că le fac şi nici ceilalţi să nu ştie cine i-a binecuvântat. Vreau să rămân anonim. Numai aşa dă-mi puterea să fac bine". E anonimatul nou-testamentar al lui *să nu ştie stânga ce face dreapta,* în care Maica Domnului, ea, cea mai cinstită decât heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât serafimii, ea cea aleasă pentru a întrupa pe Fiul lui Dumnezeu, a vrut să rămână. A rămas în umbra apostolilor, în obscuritatea istoriei. Ea, cea plină de har, ne este model de smerenie (anonimatul fiind vlăstarul ei iubit), de discreţie, de bucurie calmă, ascunsă. Putem vorbi la sfinţi de o tentaţie a anonimatului, dar şi de tentaţia de a nu devoala anonimatul celuilalt. În Pateric se istoriseşte că un bătrân s-a dus la un prieten, ca să meargă să-l vadă împreună pe avva Iosif. Îi zice: „Spune ucenicului tău să ne pregătească măgarul". Prietenul îi răspunde: „Cheamă-l tu şi va face tot ce vrei". Zice: „Cum se numeşte?". „Nu ştiu", răspunde celălalt. „Dar de cât timp sunteţi împreună, că nu ştii nici măcar cum se numeşte?". „De doi ani." Bătrânul zice: „Dacă tu în doi ani n-ai aflat numele lui, de ce trebuie să-l ştiu eu într-o zi?"[7]. Un novice din Sfântul Munte, a întâlnit odată pe malul mării un pustnic şi i-a cerut să se roage pentru el. Părintele i-a răspuns că o va

[7] Pateric, Avva Iosif din Panefisi 9. E interesant că şi cei doi bătrâni rămân anonimi.

face. La repetarea solicitării bătrânul i-a replicat că şi el (tânărul) se află (cuprins) în rugăciunea lui, iar când acela a repetat a treia oară apelul, accentuându-şi insistent numele, bătrânul, fără a-şi fi ridicat capul din piept, i-a dat din nou asigurarea precedentă. Anonimatul duhovnicesc e complet altceva decât ceea ce bănuieşte căldicica raţiune[8]: În rugăciunea de foc, *isihastul anonim* îi asumă pe ceilalţi

[8] Ovidiu Hurduzeu într-un studiu intitulat *Hipersocializarea şi dispariţia conştiinţei critice* evidenţiază monştrii pe care îi poate genera raţiunea autonomă, anume instanţele anonime ale puterii institutionale sau de „grup" care tind să le înlocuiască pe cele personaliste, generate de o raţiune teonomă: „În opinia noastră, societatea românească ar trebui să refuze orice implant neomatriarhal care-şi propune să delegitimeze competenţa şi autoritatea familiei în educaţia copiilor. Acolo unde autoritatea parentală se manifestă tiranic sau iresponsabil, ea trebuie „domesticită" prin măsuri educative dar nicidecum slăbită sau înlocuită printr-o inginerie socială de tip marxist. Nicio instanţă anonimă nu va putea înlocui familia, singura instituţie capabilă să-l crească pe tânăr în spiritul autonomiei şi a responsabilităţii sociale... bătălia tinerelor feministe stipendiate contra familiei patriahale nu va duce decât la distrugerea autorităţii parentale şi întărirea celei etatiste sau a „grupului". Autoritatea „tatălui" avea un caracter educativ. Nu urmărea să-l menţină pe tânăr într-o stare de infantilizare permanentă. Era mai mult o ucenicie a libertăţii, o practică a exercitării autonomiei fată de puterile care ar fi încercat să-i submineze tânărului alteritatea sa personală. Distrugând autoritatea „tatălui", noul matriarhat distruge ecranul protector al familiei, cel care se interpunea între individ şi instanţele anonime ale puterii instituţionale sau de *„grup"*. Dacă suntem de acord că instinctele animale sunt curenţi anonimi care ne traversează, observăm că la aşa ceva voieşte să reducă raţiunea autonomă şi emotivitatea ce iradiază din persoană. Pe de altă parte, e interesant de observat că la ortodocşi credincioşii sunt sfătuiţi să se spovedească întotdeauna la acelaşi preot, căci între duhovnic şi penitent se creează astfel o legătură personală – ea ne-fiind pândită de pericolul anonimatului, ca la romano-catolici.

fără a-i şti cine sunt, fără a dori să le cunoască numele[9]. Experienţa îndelungată a maicii Gavrilia Papaianis pe acest tărâm o mărturiseşte indirect, etichetând acest sublim anonimat ca *non-existenţă*[10]: „Pentru a ajunge în starea de non-existenţă, iubeşte şi iubeşte şi iubeşte până când te identifici complet cu Celălalt, oricine ar putea fi el la momentul de atunci. Apoi, la sfârşitul zilei, ai putea să te întrebi: Există ceva ce vreau[11]? Nu. Există ceva ce-mi doresc[12]? Nu. Există ceva ce-mi lipseşte? Nu. Deci, asta este!"[13] Tot maica Gavrilia se întreba: „Dar ce înseamnă iubirea? Când vezi o persoană, orice persoană, fă-te non-existent, într-adevăr, ca entitate, şi intră în sufletul acelei persoane, chiar dacă este un făcător de rele sau cineva pe care tu nu-l înţelegi... Trebuie să faci asta... Dacă nu o vei face, nu o vei putea ajuta. Şi ce valorează, atunci, dacă ne ridicăm mâinile vertical către Domnul, dacă nu le întindem şi orizontal pentru a cuprinde, dacă e posibil întreaga

[9] Maica Gavrilia Papaianis: „Nu trebuie să te cunosc. Trebuie doar să te iubesc", Mother Gavrilia, *The Ascetic of love*, by Nun Gavrilia, 3rd Edition, 2006, Series Talanto, Transleted by Helen Anthony, p. 366.

[10] Idem, p. 341.

[11] În textul mai sus citat: want.

[12] În textul mai sus citat: wish.

[13] Maica Gavrilia citează pe linia acestei viziuni pe Sfântul Nil: „Acela se cunoaşte mai bine care se crede (consideră) ca neexistând". O analogie ne ajută să intuim acest mod de a exista: când trupul e sănătos nu simţi existenţa organelor care îl constituie. Devii conştient de un organ când acesta nu mai funcţionează la parametrii săi caracteristici. Tot astfel, un om sănătos duhovniceşte nu e conştient de sine (Cel smerit nu ştie că e smerit). Când omul e bolnav duhovniceşte, egoul îşi face simţită prezenţa, începe să bâzâie, să tulbure apele.

umanitate?" Anii de practică duhovnicească o îndreptățesc să-i fericească pe cei anonimi, pe cei *non-existenți:* „Fericiți aceia care au început să simtă că ei au devenit o umbră. Acesta este începutul non-existenței"[14], al acelei stări în care „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine"(Gal. 2, 20)[15]. E simțământul pe care îl aveau şi sfinții mucenici, care atunci când erau chestionați preliminar de ighemon asupra identității lor răspundeau: „Creştin mă numesc"[16]. E lucrul pe care avva Iosif din Panefisi l-a învățat pe novicele Pimen când acesta l-a întrebat: „Cum să mă fac călugăr? Şi a zis: de voieşti să afli odihna (pacea, liniştea lăuntrică), oriunde te-ai duce, în tot ce faci, zi: cine sunt eu? Şi nu judeca pe nimeni"[17]. Asta îmi aminteşte un excepțional

[14] Mother Gavrilia, op. cit., p. 361.

[15] Un înțelept, să-i spunem Nil, avea obiceiul ca în fiecare dimineață când se trezea, înainte să deschidă ochii, să întrebe: „Mai eşti aici, Nil?" Discipolii îl întrebau: „Ce prostie mai e şi asta?" El răspundea: „Aştept clipa când răspunsul va fi: „Nu, cine e acest Nil?". Acest mod de existență pare a fi unul impersonal, dar nu este aşa. Când trăieşti omeneşte (egotic) tu eşti în prim plan şi Dumnezeu în fundal; când trăieşti duhovniceşte (non-egotic) Dumnezeu este în prim plan şi tu în fundal.

[16] La polul opus acestui tip de anonimat se află acela al laşității: „Dați-i omului ***anonimatul*** şi vă va spune cine este cu adevărat". Asta îmi amintește de anonimatul de pe bloguri, dar şi de caragialescul: *s-o semnăm, dar s-o dăm anonimă*. Bancurile, nu din laşitate, ci cu dreaptă socoteală, orale şi anonime, oferă totuşi protecția față de violența unui primitiv puternic al zilei care a fost ridiculizat. Caragiale credea că „Celebru este unul care începe să trăiască după ce a murit". După această regulă, „Faraonii au ajuns celebri. Dar ca piese de muzeu" (Vasile Ghica).

[17] Pateric, Avva Iosif din Panefisi 2.

proverb de sorginte chineză: „Cel ce urmează marii tăceri descreşte din zi în zi". Ego-ul, mândria doreşte să crească, să aibă un nume, să-şi facă un nume, să-şi clădească o reputație. Doar moartea lui, a acestui om vechi, aduce naşterea omului nou, non-egotic şi în acest sens non-existent[18].

Am ieşit de la Dumnezeu, din anonimatul nimicului, al neființei, al non-existentului. În acest veac pământesc avem un nume, o identitate, un *existent*. Dacă viața noastră curge duhovniceşte existentul, numele, *name*-ul va descreşte, va aluneca tot mai mult spre *no name*, va tinde tot mai mult spre un alt fel de anonimat, spre un alt fel de non-existent[19], acel tip de non-existent de care vorbeşte Maica Gavrilia, spre acel mod de a fi paulin în care „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine"[20]. Acesta este modul de existență îngeresc, unde există

[18] Un alt fel de anonimat e cel de care pomeneşte Sfântul Maxim Mărturisitorul într-un text din Filocalia 3, numit de el anonimatul Scripturii: protagoniştii multor întâmplări cunoscute de Evanghelii nu au specificate numele: paraliticul, femeia cu scurgere de sânge, copilul lunatic, femeia cananeancă. Sfântul Maxim Mărturisitorul explică: nu li s-a consemnat numele pentru că pe de o parte fiecare dintre aceştia poate să fie oricare dintre noi, fie oricare dintre aceştia este firea omenească în general.

[19] *I came from brillancy/And return to brillancy./ What is this? (Hoshin)*

[20] Părintele Stăniloae: „Precum Euharistia urmează după Botez, aşa cunoaşterea adevărului urmează după virtute, ca o treaptă mai înaltă. Prin Botez sau prin virtute, ne omorîm voia egoistă, dar nu ne omorîm energia virtuții. Prin cuminecătura cu adevărul, uităm de noi înşine, chiar ca subiecte ale virtuții, ca să nu mai trăiască decât adevărul" (nota 179, în *Filocalia* 3, Editura Harisma, Bucureşti, 1994, p. 478).

coruri de îngeri, dar nu îngeri solişti. Îngerii îşi păstrează şi ei anonimatul, urcând din slavă în slavă: Din miriadele de îngeri nu cunoaştem numele decât a vreo trei, nici măcar pe al propriului înger păzitor. Ei se feresc de a-şi revela numele pentru că numele lui Dumnezeu în care ei viază e mai presus de propriul nume. Dacă tăcerea a fost limba dinainte ca lumea să fie, dacă cuvântul e limba acestui veac, tăcerea va fi limba veacului viitor (Sfântul Isaac Sirul). Cuvântul e legat de nume, tăcerea de anonimat, Sfântul Isaac ştia ce spune. Un mare înţelept observa că „Nimeni nu poate fii cineva – nu stă în natura lucrurilor. Natura lucrurilor e firescul, nu ne-firescul, ordinarul nu extraordinarul". Mai mult, nimeni nu poate fi cineva pentru că prin natura lucrurilor e o făptură creată, subzistă prin Dumnezeu. Vasile Voiculescu ar spune: „Dar Tu eşti soare veşnic,/ O clipă poţi ierta/ Să fiu o biată gâză/ Jucând în raza Ta". Gâza, ca şi îngerul e anonimă. Omul, care ocupă spaţiul dintre animal şi înger, are această misiune de a-şi transcende condiţia, de a nu cădea în anonimatul animalului, de a urca la anonimatul îngerului. Gâza şi îngerul joacă în raza lui Dumnezeu, unul în raza soarelui, celălalt în raza *Soarelui dinainte de soare. Doar* omul încă nu a deprins acest *dans al bondarului* (Rimsky-Korsakov).

Am citit despre o mare dansatoare indiană aparţinând clasicului contemporan, Sudha Chandran, că din cauza unui accident, a trebuit să i se amputeze piciorul drept. După ce a reuşit să-şi procure un picior artificial, ea s-a întors pe scena de dans, şi oricât de incredibil ar putea părea, a reuşit să ajungă din nou pe culmile celebrităţii. Întrebată cum a izbândit, ea a răspuns simplu: „Nu ai

nevoie de picioare pentru a dansa"[21]. Nu ai nevoie de celebritate pentru a fi fericit. Smerenia, anonimatul duhovnicesc, îţi va da nu picioare, ci aripi, aripi ale bucuriei, aripi ale Duhului Sfânt, aripi pentru Împărăţia lui Dumnezeu.

P.S. Aş dori să exemplific în *post scriptum* cu două succinte portrete ale unor oameni care au trăit în umbra anonimatului şi pe care Dumnezeu a binevoit, totuşi, să-i descopere câte unui singur om, poate pentru a ne întări în credinţa că mai există *7000 de drepţi* despre a căror existenţă nu vom afla în acest veac.

Primul dintre ei este Părintele Dimas. Dumnezeu i l-a făcut cunoscut Părintelui Porfirie pe când acesta din urmă era novice la o chilie din Kavsocalyvia. Iată amintirea sa despre el:

> *„La biserica centrală unde mergeam pentru privegheri şi alte slujbe am ajuns să cunosc un om sfânt. Ascultaţi şi vă voi spune despre un sfânt ascuns. Deasupra sihăstriei noastre, foarte sus, exista un rus, Bătrânul Dimas, care trăia singur într-o cocioabă primitivă. Era deosebit de evlavios. Bătrânul Dimas a rămas efectiv necunoscut de-a lungul întregii sale vieţi. Nimeni nu menţionează numele său sau nu vorbeşte despre harisma sa. Mă gândesc ce a însemnat pentru el să părăsească Rusia! Cine ştie cât de mult i-a luat călătoria pentru a veni la capătul pământului, la Kavsokalyvia, şi*

[21] Ai în schimb nevoie de picioare pentru a deservi bustul celebrităţii. Jean Cocteau e necruţător: „Celebritatea este un bust cu picioare care aleargă peste tot".

acolo şi-a petrecut întreaga viaţă. A murit necunoscut. Nu era egoist. Din contră, era un îndârjit combatant. N-a avut cu cine să împartă experienţele sale şi cui să spună: Astăzi am făcut cinci sute de mătănii şi aceasta este ceea ce am simţit...' Era un combatant ascuns... Am văzut un sfânt viu. Da, un sfânt necunoscut, sărac, neînsemnat şi disprețuit. Cine ştie când a murit? După cât de multe zile sau chiar luni dacă este vreme de iarnă, am aflat despre asta? Cine ar străbate întreaga cale până acolo sus la rudimentara sa colibă de piatră? Nimeni nu l-a văzut. Adesea aceşti eremiți sunt găsiți la două sau trei luni de la adormirea lor.

Harul s-a revărsat îmbelşugat asupra nevredniciei mele când l-am văzut pe bătrânul Dimas făcând mătănii şi scăldat în lacrimi în rugăciunea sa din biserică. Din cauza mătăniilor făcute, harul l-a umbrit atât de abundent că el a iradiat chiar şi asupra mea. Bogăția harului şi-a ridicat stăvilarele şi în privința mea. Desigur, harul a existat mai înainte datorită dragostei care o aveam pentru bătrânul meu. Dar atunci am simțit harul cu o excepțională intensitate. Să vă spun cum s-a întâmplat.

*Într-o dimineață pe la trei şi jumătate am mers la biserica principală (*Katholikon-ul*) a Sfintei Treimi pentru slujbă. Era devreme. Toaca nu fusese încă bătută. Nu era nimeni în biserică. M-am aşezat la intrare sub scară. Eram ascuns vederii şi mă rugam. Dintr-o dată uşa bisericii s-a deschis şi a intrat un călugăr înalt şi bătrân. Era Bătrânul Dimas. Imediat ce a intrat a privit împrejur şi n-a văzut pe nimeni. Atunci, ținând o mare metanie a început să facă ritmic, rapid, multe mătănii repetând continuu: „Doamne, Iisuse Hristoase, miluieşte-mă... Prea Sfântă Născătore de Dumnezeu mântuieşte-ne". După scurt timp a căzut în extaz. Nu pot găsi cuvinte pentru a*

descrie starea lui în fața lui Dumnezeu – gesturile de iubire, venerare şi devoțiune, setea după cele divine. L-am văzut cu brațele deschise în chipul crucii, precum Moise la Marea Roşie. A scos un sunet: 'Ououououou!...' Ce s-a întâmplat? Era scăldat în har. Strălucea în lumină. Asta a fost. Imediat rugăciunea lui mi s-a comunicat. Numaidecât am intrat în atmosfera care îl înconjura. El nu mă văzuse. Ascultați. Am fost adânc mişcat şi am început să vărs lacrimi. Harul s-a revărsat peste mine nevrednicul. Cum aş putea să vă descriu asta? El mi-a transmis harul. Harul pe care acel sfânt îl poseda a iradiat şi asupra mea. El mi-a transmis darurile sale duhovniceşti.

Astfel, Bătrânul Dimas căzuse în extaz. S-a întâmplat fără ca el să-şi dorească asta. Nu a putut să-şi controleze experiența. Nu este tocmai potrivit ceea ce spun. Nu o pot exprima. Este posedare de către Dumnezeu, catalepsie divină. Aceste lucruri nu pot fi explicate. Nu pot fi explicate câtuşi de puțin şi dacă voi încerca să vi le explic mă voi îndepărta foarte mult de țintă. Nu, nu pot fi explicate, nici redate în cărți, nici nu pot fi făcute inteligibile. Trebuie să fii pe măsura lor pentru a le înțelege.

La ora patru clopotele au sunat. Imediat ce a auzit clopotele, Bătrânul Dimas a mai făcut câteva mătănii şi s-a oprit din rugăciune. S-a aşezat jos pe piatra din narthex.

Un lucru este cert. Bătrânul Dimas mi-a transmis harisma rugăciunii şi a clarvederii atunci când se ruga în narthexul bisericii Sfintei Treimi, Katholikon-ul *Kavsokalyviei*[22].

[22] Wounded by love, *The Life and the Wisdom of Elder Porphyrios*, edited from an archive of notes and recordings by the Sisters of the Holy Convent Chrysopigi, Denise Harvey Publisher, Limni, Evia, Greece, 2005, pp. 27-28.

Părintele Porfirie, sub discreția anonimatului afirma: „Cunosc la Sfântul Munte călugări care cu rugăciunea lor acoperă Grecia". Bătrânul Dimas era, desigur, din neamul lor. Asta îmi amintește de Marele Bătrân, Avva Varsanufie din Gaza, care arăta că *in generația sa trei oameni puteau, prin rugăciunea lor, să liniștească neamurile ce erau în luptă și, în general, să păzească lumea de distrugere*. Alteori vedem că Sfinții sub mantia smereniei-anonimat risipeau amenințările primejdiilor, ale foametei, ale ciumei, ale bolilor. O frumoasă ilustrare o oferă Patericul: „O femeie avea, la sân, o boală numită cancer. A auzit despre avva Longinus și a căutat să-l întâlnească. El locuia la vreo nouă mile depărtare de Alexandria. Tot căutându-l, femeia l-a întâlnit pe fericit când el aduna lemne pe țărmul mării. Apropiindu-se, l-a întrebat: „Avva, unde locuiește avva Longinus, robul lui Dumnezeu?". Nu știa că el este. Bătrânul întreabă: „Dar ce vrei cu mincinosul acela? Nu te duce la dânsul. E un mincinos. Ce-ai pățit?". Femeia i-a arătat boala. Atunci el a făcut o cruce peste loc și a lăsat-o să plece zicând: „Mergi, Dumnezeu o să te vindece, Longinus nu-ți poate fi de nici un folos". Femeia a plecat cu credință în cuvântul lui și s-a vindecat îndată. Pe urmă a povestit câtorva persoane despre cele întâmplate, descriindu-l pe bătrân, și așa a aflat că el era avva Longinus[23].

Al doilea exemplu este un cioban, pe care Pronia i l-a revelat unui literat:

Jean Giono un scriitor francez, își amintește cum, proaspăt absolvent de liceu, în 1913, a pornit ca mulți

[23] *Pateric*, Longinus 3.

alții, să cunoască lumea despre care doar citise. De unul singur, a pornit să colinde regiunea din sudul Franței, „Provence". La data aceea, deși o regiune de dealuri și munți, totul era o pustie. Pe drum, Jean întâlnea sate părăsite, cu fântâni seci, cu urmele unor râuri care încetaseră de mult să curgă. În egoismul lor, oamenii au tot tăiat pădurea. Și când aceasta n-a mai fost, n-au mai fost nici ploi, nici viață... După câteva zile de peregrinare, ars de sete, Jean a întâlnit un singur suflet în pustietatea aceea. Era un cioban care arareori vorbea. Îl chema Elzéar Bouffier. Avea cu el vreo 30 oi pe care le păștea toată ziua. Cum de ajunsese aici, pierdut în singurătate? Omul își povesti în câteva cuvinte viața: mai întâi i-a murit soția, apoi i-a murit și fiica. Singur, a hotărât să plece dintre oameni și să caute pe Dumnezeu. În seara zilei, Elzéar a luat un sac pe care-l răsturnă. Era plin cu ghindă. Bucată cu bucată, trecu tot sacul prin mână, alegând ce era mai bun de ce era stricat. Când a ajuns să strângă 100 de ghinde, le-a pus într-o căldare cu apă. Iar dimineața, cu oile și cu oaspetele său, au pornit ca de obicei la păscut. Dar Elzear luase cu el un toiag de fier, înalt și destul de greu. Când a ajuns la vreo 10 km distanță de cabană, s-a oprit, și-a înfipt cu putere toiagul greu în pământ. L-a scos apoi, și în gaura lăsată a pus o ghindă. După ce-a acoperit gaura cu țărână, a lovit din nou pământul... „Și crezi că o să iasă ceva din asta?" – întrebă Jean. Bătrânul doar se uită la el, fără să răspundă. „Dar câte ai semănat până acum?" „100.000" – veni răspunsul. „A răsărit ceva?" – continua să întrebe flăcăul neîncrezător. „20.000... Și dacă 10.000 de răsaduri vor fi mâncate de te miri ce plăgi, tot rămân 10.000..."

Au trecut anii, apoi primul război mondial. În 1920, curios să afle ce s-a mai întâmplat cu ciudatul cioban, Jean s-a dus iarăşi în Provence, pe acelaşi drum. Spre marea lui uimire, a descoperit o pâclă cețoasă deasupra dealului: când a ajuns aproape, era o pădurice înaltă de cca. 1,50 m, lungă de 11 km şi lată de 3 km... Şi nu era singura... Natura însăşi părea să se fi schimbat. O dată cu pădurea, a găsit şi mici pârâiaşe... Păsările cântau în rămurele... Era viață! Pe Elzear l-a găsit plantând acum fag, pentru că era mai reavăn pământul... Moşul era la fel de tăcut şi hotărât.

Jean Giono a revenit după alți 16 ani. O, totul era verde... Animale mişunau prin păduri... Bătrânul – acum de 72 ani, povestea cum în urmă cu 1 an, venise la el un pădurar ursuz, să-l învețe pe cioban ce-i aia o pădure, şi că n-are voie să facă focul, altfel va fi amendat rău de tot... Sărmanul pădurar. Iar guvernul trimisese cu câteva luni în urmă o comisie, ca să vadă dacă ceea ce auziseră era chiar adevărat? Cică Provence înviase de tot! Ziarele vremii anunțau vestea cu litere de-o şchioapă: „Miracolul naturii: cum Natura mamă s-a auto-regenerat, şi cum pustia s-a auto-transformat în pădure!" ...Ultima oară scriitorul l-a văzut pe bătrân în 1945. A fost surprins să găsească drumuri bătătorite pe unde circulau autobuze, pe marginea cărora stăteau copii şi fluturau din mână, unde bărbați şi femei locuiau în satele refăcute... Şi nimeni nu ştia că pasiunea unui singur bătrân făcuse toate acestea. Bătrânul încă trăia şi continua să planteze copaci. A murit în 1947, anonim, într-un spital pentru sărmani...[24]

[24] După William Wordsworth, „Cea mai bună parte din viața unui om sunt micile sale fapte uitate şi fără nume (fapte) de dragoste şi bunătate". Ce să mai spui atunci de acest cioban?

Libertatea fiilor

Ca încununare a creației, omul a primit de la Dumnezeu nenumărate daruri, dar, de departe, cel mai mare este libertatea. Şi e atât de mare libertatea aceasta încât, crede Părintele Stăniloae, Dumnezeu poate orice, mai puțin un singur lucru, anume acela de a încălca libertatea omului. După Petre Țuțea, „Libertatea omului e partea divină din el", după Moshe Dayan „Libertatea este oxigenul sufletului", iar după Voltaire „Libertatea este *sănătatea sufletului*". În opoziție cu aceştia, Dorothe Koechlin de Bizemont crede că „Libertatea e un cadou otrăvit", afirmație care e imediat contestabilă. Libertatea nu e un cadou otrăvit, ci o armă cu două tăişuri, o scară pe care poți să cobori în iad sau să urci în rai. Fără libertate, observă Lamartine, lumea nu ar fi decât un mecanism, un automat. Fără libertate n-ar mai exista o Judecată de Apoi, nu ar mai exista virtute. „Dacă virtuții îi iei libertatea, i-ai luat esența", afirma Origen.

Viața cea nouă în Hristos, primită la Botez, e eliberarea de lanțurile păcatului strămoşesc. Iar libertatea aceasta dă celui botezat puterea să nu mai păcătuiască şi s-o pună în practică, căci la Botez am primit, după o expresie paulină, un «duh de înfiere» şi nu un «duh al robiei» (Rm 8,14-17). Dar punerea în practică a acestei libertăți este o datorie a celui botezat. Fără lucrarea omului din puterea primită în Sfintele Taine, acestea încep

să fie socotite ca un fel de mijloace magice, automate, mecanice, care dau omului dreptul să intre în Împărăția Cerurilor prin simplul fapt că s-au săvârşit asupra lui ca asupra unui obiect, fără ca el să fi folosit puterea lor prin efortul său de transformare şi de desăvârşire. Ele sunt socotite ca mântuitoare fără ca omul să se transforme real, cu ajutorul lor, după chipul lui Hristos. Fără asumarea libertății nu numai că n-am mai putea vorbi de sfințenie, dar dacă evenimentelor li se permite o desfăşurare liberă, ele progresează din rău în mai rău, conform murphologiei.

În acord cu cele spuse până acum scrie şi Vladimir Soloviov: „Esența cea mai adâncă a omului este libertatea sau voința sa morală, şi de aceea, unirea existențială cu Dumnezeu înseamnă pentru om a-i preda în mod liber voința sa". Experiența clinică l-a determinat pe psihiatrul vienez Viktor Frankl, părintele logoterapiei, să ajungă la concluzii similare: „Nu se poate concepe nimic care să îl condiționeze într-atât de mult pe om încât să îl lase fără nici cea mai mică urmă de libertate. De aceea, chiar şi în cazurile nevrotice şi psihotice, o rămăşiță de libertate tot îi rămâne omului, oricât de limitată ar fi ea. Într-adevăr, **nucleul cel mai lăuntric al personalității pacientului nu este nici măcar atins de psihoză**. O persoană psihotică incurabilă poate să îşi piardă utilitatea, dar să îşi păstreze demnitatea sa de om. Acesta este crezul meu psihiatric. Fără el aş considera că nu merită să fii psihiatru. De dragul cui aş fi? Doar de dragul unei maşinării a creierului distruse, care nu poate fi reparată? Dacă pacientul nu ar fi mai mult decât atât, eutanasia ar fi justificată"[1].

[1] Viktor Frankl în *Omul în căutarea semnificației*.

Libertatea este demnitatea omului. Un om care şi-a pierdut demnitatea, şi-a pierdut libertatea. Schiller scria în *Fecioarele din Orleans*: „Mai mult decât viața îmi iubesc libertatea."[2] E un crez la care nu numai că au aderat teoretic tinerii din decembrie '89, dar pe care l-au şi pus în practică: „Vom muri şi vom fi liberi". „Omului îi poate fi luat totul, dar nu şi ultima dintre libertățile omeneşti: aceea de a-şi alege atitudinea într-un anumit set de circumstanțe, de a-şi alege propriul fel de a fi"[3]. Într-adevăr, „Esența omului este libertatea de a alege. Omul, după Jean-Paul Sartre, este condamnat să fie liber... şi-n această constă măreția, disperarea şi neliniştea lui". Disperare şi nelinişte pentru că orice alegere înseamnă responsabilitate. În opinia ultimului autor citat, „Libertatea constă în a privi drept în față situația în care te-ai pus de bunăvoie şi în a accepta toate responsabilitățile ce decurg din ea". În consonanță cu cele spuse până acum, Bob Dylan definea eroul ca fiind cel care înțelege ce răspundere rezultă din libertatea sa. Nu întâmplător când revoluționarii francezi au deschis porțile celebrei închisori Bastilia mulți deținuți nu au voit s-o părăsească. Acolo aveau o oarecare siguranță, traiul zilnic le era asigurat, dar, vai!, cu acest preț al libertății. Benjamin Franklin are perfectă dreptate: „Cei care renunță la libertatea esențială pentru a obține o siguranță temporară nu merită nici libertatea şi nici siguranța". Mai mult decât atât, ca o

[2] Churchill: există greşeli bazate pe principiul „Siguranța mai presus de toate". Ar trebui să avem ca principiu: „Libertatea, demnitatea mai presus de toate".
[3] Idem.

consecință, „Cine renunță la libertate de dragul siguranței, le va pierde pe amândouă". **Helen Keller** a fost o femeie curajoasă care nu s-a lăsat învinsă de boala de care suferea: orbirea. Ea a văzut lucrurile în adâncimea lor: *„Siguranța este mai ales o superstiție. Nu există în realitate şi nici copiii oamenilor nu o experimentează. Evitarea pericolului nu îți aduce mai multă siguranță pe termen lung decât expunerea directă. Viața reprezintă fie o aventură curajoasă, fie nimic. Mintea deschisă în fața schimbării şi purtarea ca spirite libere în prezența destinului reprezintă o putere de neînvins." Dar sunt puțini cei care îşi asumă viața ca pe o aventură. Tocmai pe aceasta mizează cei flămânzi de putere, de setea de a domina. Iată cuvintele unuia dintre ei,* Henry Kissinger, la conferința din 1991 a *Bilderberg Group* din Evian, Franța: *„Toate lumea se teme de necunoscut. Când le vom pune pe tapet acest scenariu (terorist), drepturile omului vor fi cedate de bunăvoie în favoarea garantării bunăstării şi a siguranței de către* ***Guvernul Mondial"***[4]. Radu Gyr nu dă doi bani pe această bunăstare:

[4] Suntem mult prea atraşi de mirajul şi promisiunile de fericire ale acestei lumi ca să nu fim lăsați în mâinile celor care ne pregătesc „raiul" pe pământ. Mai apoi CRIZA determină INTERVENȚIA STATULUI care se finalizează în CONTROLUL aproape totalitar asupra societății... Statul salvează giganții financiari. Şi nu pe degeaba, ci ca să se creeze acel sistem perfect în care puterea politică se întrepătrunde cu cea economică si orice spațiu de libertate este eliminat. Consecința unor astfel de politici intervenționiste puse în aplicare în SUA şi Europa este, astfel, extinderea controlului statal. Marile bănci europene, pentru a fi „salvate", sunt naționalizate. Lucrurile nu s-au oprit aici. Pe lângă intervenționism, a fost reclamată şi necesitatea revoluționării instituțiilor

Nu pentru-o lopată de rumenă pâine,
nu pentru pătule, nu pentru pogoane,
ci pentru văzduhul tău liber de mâine,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

financiare mondiale precum şi impunerea unui guvern mondial economic. Unul din promotorii cei mai agresivi ai acestor idei a fost preşedintele Franței, Nicholas Sarkozy, cel care a vorbit explicit de necesitatea existenței unui guvern mondial care să reunească cele mai puternice națiuni ale lumii şi a unei reformări profunde a întregului sistem financiar internațional... se observă că sistemul globalist şi globalizant va fi întărit într-o măsură fără precedent... Practic, sub pretextul reformării sistemului financiar internațional, se afirmă explicit că toate procesele economice vor fi strict reglementate şi va fi eliminată orice fel de particularitate locală. Prin urmare, în noua ordine mondială financiară, nu vor exista nici piețe libere şi nici țări autonome sau libere de dictatul FMI şi Banca Mondială, într-o măsură mult mai drastică decât până acum. Preşedintele Rusiei, Dmitri Medvedev, a declarat că „întreaga arhitectură financiară mondială trebuie reconstruită... G20 trebuie să devină principalul coordonator al reformei şi dezvoltării sistemului financiar mondial". Preşedintele Franței, Nicolas Sarkozy, a declarat, mult mai fățiş, că statele membre G20 au căzut de acord asupra stabilirii „unei noi guvernări economice mondiale"... O singură voce, un singur lider, un singur popor, o singură voință... Iată, aceasta este „soluția", mascată pentru publicul ignorant sau neatent, sub necesitatea avansării unor soluții economice: crearea unui hiper-stat, impunerea unui control fără margini. Deoarece, cu cât mai mare criza, cu atât mai mare CONTROLUL. Sub pretextul „salvării"... *John Maynard Keynes a fost teoreticianul cel mai important al economiei de tip social-democrat (sau, mai franc spus, socialist) care susține „statul-dădacă", adică mega-statul care controlează, prin sistemul de asigurări sociale, toată viața individului de la naştere până la moarte sub pretextul securității şi bunăstării (Ioan Bucur, Criza ca pretext pentru o guvernare mondială, în revista Presa Ortodoxă, număr semnal, pp. 20-23).*

Pentru sângele neamului tău curs prin șanțuri,
pentru cântecul tău țintuit în piroane,
pentru lacrima soarelui tău, pus în lanțuri,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Şi George Coşbuc preferă haiducia unei siguranțe într-o colivie de aur bătută cu diamante:

Viața asta-i bun pierdut
Când n-o trăieşti cum ai fi vrut!
Şi-acum ar vrea un neam călău
S-arunce jug în gâtul tău.

Din zei de-am fi scoborâtori,
C-o moarte tot suntem datori!
Totuna e dac-ai murit
Flăcău ori moş îngârbovit;
Dar nu-i totuna leu să mori
Ori câine-nlănțuit.

Mulți gânditori au pus în legătură libertatea cu responsabilitatea: Viekoslav Kaleb scrie: „Nimic nu impune atâtea obligații individului ca libertatea". Friedrich Nietzsche ori Mircea Eliade erau de acord că „A fi liber înseamnă, înainte de toate, a fi responsabil față de tine însuți". Acelaşi Mircea Eliade în *Huliganii* sesiza durerosul adevăr că „Fiecare om vrea să fie liber în viață, dar toți fug de consecințele libertății lor". „Libertatea înseamnă răspundere, de aceea majoritatea oamenilor se tem de ea", subliniază coroziv şi George Bernard Shaw. Ca o consecință, **„Destinul colectiv este complicitatea dintre cei care şi-au concesionat libertatea şi cel care a preluat-o pentru**

a se defini pe sine şi pentru a-i defini pe toți"[5]. De aceea, **SINGURA CONDIȚIE CA RĂUL SĂ TRIUMFE, ESTE CA OAMENII CU ADEVĂRAT BUNI SĂ NU FACĂ NIMIC!** Alexandr Ivanovich Hertzen (1812-1870) crede că lucrurile sunt şi mai grave: „Maselor nu le pasă de libertatea individuală, de libertatea cuvântului; ele îndrăgesc autoritatea". Invers, doar cei ce vor să devină ei înşişi, doar cei ce se bucură de ceea ce Dumnezeu le-a dat a fi doresc libertatea. Goethe ajunge la aceeaşi concluzie: „Majoritatea oamenilor îşi întrebuințează cea mai mare parte din timp ca să trăiască, şi puțina libertate care le mai rămâne îi înspăimântă atât de tare, încât fac tot ce le stă în putință ca să scape de ea"[6]. Nu e greu de intuit ce se află la capătul acestei neasumări a libertății: „Plecând de la libertatea nelimitată (pe care cei mulți le-au îngăduit-o celor dispuşi să şi-o asume) se ajunge la despotismul nelimitat" (Dostoevski).

Degradarea ultimă a libertății este laşitatea, servilismul şi trădarea. P. S. Averchie de Jordanville avertizează: „Orice strădanie din partea noastră de a ne arăta prieteni față de cei care dețin autoritatea în vremea aceasta în care antihriştii cei mulți, care luptă fățiş sau ascuns împotriva lui Hristos şi a Bisericii Sale, au puterea în chip atât de vădit, orice strădanie servilă de a le fi pe plac, de a-i măguli şi de a face ceea ce ei vor, chiar de a căuta într-o măsură legalitatea din partea lor, este o trădare față de Hristos Mântuitorul şi vrăjmăşie față de El, chiar dacă cei care procedează astfel poartă haine preoțeşti". Nu e nimic

[5] Gabriel Liiceanu în *Despre limită*.
[6] *Suferințele tânărului Werther*.

mai dureros decât să observi că au început deja lepădările şi încă n-a cântat cocoşul. Iar alţii sunt atât de naivi încât vor să întrebe lupul dacă vrea să ne mănânce.

Depinde de tine ce alegi să fii, un pui de găină sau unul de şoim. „Puiul de găină are garantată hrana, cel de şoim, libertatea" (Vasile Ghica). Puiul de găină e protejat în ogradă, nu trebuie să se ostenească pentru dobândirea hranei, dar nu zboară niciodată şi poate ajunge oricând în oală sau pe rotisor. Puiul de şoim e pândit de multe pericole, îşi dobândeşte cu osteneală cele ale gurii, dar zboară mereu în văzduhul libertăţii. În fiecare zi libertatea noastră este pusă la încercare atât din interior, de lenea şi comoditatea din noi, cât şi din exterior de cei cărora le place să domine, de cei gata să ne preia responsabilităţile. De aceea, „numai acela îşi merită libertatea şi viaţa, care trebuie să le cucerească în fiecare zi"[7]. Pentru a ne trezi, Byron ne interpelează cu brutalitate: „Robi ereditari! Nu ştiţi voi că cei ce vor să fie liberi trebuie să dea ei înşişi lovitura?".

Dacă privim atent, dictatorii lumii sunt creaţi de noi, căci dorim totdeauna ca altcineva să ne spună ce avem de făcut. Nimeni nu doreşte să-şi asume responsabilitatea. Iar când renunţi la responsabilitate îţi pierzi libertatea. Vor exista totdeauna oameni cărora le place să domine, prompţi în a ne prelua responsabilitatea. Există o sincronicitate între unii şi alţii. De aceea, să nu ne amăgim: răul îşi extinde stăpânirea doar pentru că oamenii buni nu fac nimic. Desigur că, aşa cum afirmă Sfântul Isaac Sirul, „mai bine este să te dezlegi de legătura păcatelor decât să

[7] Goethe, *Faust*.

eliberezi robi din robie", dar una nu o exclude pe cealaltă. Stă în propria responsabilitate în a-ţi menţine atât libertatea interioară, cât şi pe cea exterioară. Chiar şi un Machiavelli constata că „Dumnezeu nu vrea să facă totul, pentru a nu ne lua liberul arbitru" sau altfel formulat: „Tocmai de aceea i s-a dat omului în luntrea sa fragilă vâsla în mână, pentru ca să nu asculte de capriciul valurilor, ci de voinţa judecăţii sale" (Goethe). Mulţi oameni spun cuvinte mari despre libertate, o ridică în slăvi. Rămâne însă să o şi apere, să o şi menţină acolo. Dar, de cele mai multe ori aceste cuvinte rămân doar teorii, căci „libertatea nu înseamnă nimic pentru o pasăre care nu a-nvăţat să zboare"[8].

«Fraţilor, aţi fost chemaţi la libertate» (Gal 5, 13), exclamă Apostolul. Omul se naşte doar cu o libertate potenţială, cu o libertate în stadiul de sământă. Omul trebuie să devină grădinarul propriei libertăţi. El trebuie să facă din această sământă de muştar un copac mare pe ramurile căruia să-şi găsească odihna multe suflete ostenite şi împovărate. Sfântul Vasile cel Mare, tâlcuind cuvintele: „Să facem om după chipul şi după asemănarea Noastră", spune: „Chipul, îl avem prin creaţie, asemănarea, o dobândim prin voia noastră. Ni s-a dăruit să ne naştem având chipul lui Dumnezeu; prin voia noastră liberă noi devenim făptură asemenea lui Dumnezeu. Ceea ce ţine de voinţă, există deja în natura noastră, ca potenţă, dar se dobândeşte numai prin lucrare. Dacă, atunci când ne-a creat, Dumnezeu n-ar fi zis: „Să facem" şi „după asemănare", dacă nu ne-ar fi dăruit puterea de a ne face asemenea Lui,

[8] Valeriu Butulescu în *Stepa memoriei*.

atunci n-am fi dobândit prin propria noastră putere asemănarea cu Dumnezeu. Dar iată că El ne-a făcut capabili de a-I semăna lui Dumnezeu. Şi dându-ne puterea de a-I semăna, ne-a făcut lucrătorii acestei asemănări, pentru ca să ne dea şi răsplata lucrării noastre; şi să nu fim ca acele tablouri ieşite din mâna unui pictor, lipsite de viaţă; şi pentru ca făptuirea asemănării să nu conducă la lauda altcuiva decât noi. Căci, într-adevăr, atunci când vedem că un chip pictat este cu totul aidoma modelului, nu lăudăm portretul, ci-l admirăm pe pictorul care l-a făcut. Astfel deci, pentru ca eu, si nu altul, să fiu cel lăudat, mi-a lăsat grija de a deveni asemenea lui Dumnezeu, într-adevăr, după chip am fire cugetătoare, dar ajung la asemănare devenind creştin"[9]. Acest drum de la chip la asemănare, de la potenţial la actual, e bine descris de Gabriel Liiceanu în *Despre limită*: „Curajul este mersul prin frică înspre faptul de a fi liber", căci după Piotr Kropotkin, anarhist rus, „Libertăţile nu se dau, se iau". „Destinul nostru este harta gândită de Dumnezeu înainte de a ne naşte, hartă concepută cu libertatea necesară de a ne descurca pe ea" (Viorel Muha). Când libertatea omului a devenit reală, când omul a depăşit obstacolele hărţii pe care o avea de străbătut, atunci el cunoaşte pacea. Pacea nu e altceva decât „libertate înfăptuită" (Aldous Huxley).

[9] Liberalizarea relaţiilor de cuplu nu a adus rezolvarea, deschiderea. Revoluţia exterioară nu schimbă interiorul. Relaţia nu devine mai profundă datorită acestor „înlesniri", „libertăţi". Liberalizarea moravurilor a dizolvat noţiunile de datorie, păcat, constrângere socială, morală sexuală. Trebuie deci să găsim in noi înşine forţa de a coagula şi canaliza libertatea.

În perioada Postului Mare lecturile vechi testamentare la Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite se fac în primele şase săptămâni din cărţile Facerii şi ale Înţelepciunii lui Solomon, iar în a şaptea din cărţile Ieşirea şi Iov. E semnificativ. Primele şase sunt cumva săptămânile creării şi ale acumulării, ale gestaţiei, apoi vine momentul când potenţialul trebuie pus în practică, trebuie actualizat. Pregătirea, antrenamentul îşi au sensul doar în vederea luptei. Eşti aruncat din pântece în arena acestei lumi unde, asemeni lui Iov, vei avea parte de multe încercări. Cu cât luptătorul s-a pregătit mai riguros, cu atât va face faţă mai bine.

După observaţia lui Paul Valéry, „Cea mai mare libertate se naşte din cea mai mare rigoare". La fel crede şi Frank Herbert. De aceea ne avertizează: „Căutaţi libertatea (ieftină a lui a face ce vrei) şi veţi deveni sclavii propriilor plăceri. Căutaţi disciplina şi veţi găsi libertatea." (*Dune*). Definiţia dată libertăţii de Jose Ortega y Gasset este consonantă: „Libertatea este disciplina liber asumată". Pentru Denis de Rougemont libertatea e mai mult decât asumarea unui discipline, e „asumarea unui risc", a unui „risc sublim" (Vasile Ghica), căci „Doar persoana care riscă este cu adevărat liberă" (Leo Buscaglia). Acesta e preţul ce trebuie să-l plătim pentru libertate: jertfa continuă. „Jertfa e libertate", afirma şi Părintele Constantin Galeriu. În acest context înţelegem de ce *Ascultarea monahală este calea spre libertate* (Gheorghios Kapsanis), calea scurtă, abruptă spre libertate. N. Saharov identifică ascultarea deplină cu adevărata libertate. „Prin ascultare dobândim libertate nu numai faţă de o gândire nedesăvârşită

(de propriile jocuri mentale), ci şi faţă de propria voinţă pătimaşă şi egoistă. Se dobândeşte şi o mai bună cunoaştere a voii lui Dumnezeu"[10]. A te prosterna în faţa lui Dumnezeu e însăşi condiţia libertăţii şi a demnităţii. Hristos a fost cu adevărat liber pentru că a făcut voia Tatălui până la capăt. Ascultarea ortodoxă de un duhovnic îşi are începutul în libera noastră alegere, având ca rezultat sporirea libertăţii lăuntrice, spirituale.

E interesant de observat că cei care se tem de libertate impun celorlalţi disciplină, încearcă să le restrângă libertatea[11], pe când „cel mai bun mod de a te bucura de multă libertate este de a da altora multă libertate" (Carlo Dossi). De fapt, „numai acela este liber care iubeşte libertatea pentru el şi e bucuros s-o extindă şi asupra altora" (Rabindranath Tagore). Mai mult, „un prieten este cineva care îţi dă libertate totală pentru a fi tu însuţi" (James Douglas Morrison). De aici, o altă definiţie memorabilă a libertăţii: „Libertatea este legea iubirii aproapelui"[12]. Libertatea e una cu smerenia, cu iubirea. De aceea, după o profundă remarcă, **„De câte ori libertatea se întâmplă într-o conştiinţă, din interior ea se simte ca libertate, iar din exterior ca iubire"**. Radu Munteanu sfătuieşte: „Când iubeşti un om, lasă-l liber. Dacă e al tău, se va întoarce, dacă nu, n-ai pierdut nimic". Pe acele trepte unde libertatea e una cu smerenia şi cu iubirea (şi care ne amintesc dictonul augustinian: „Iubeşte şi fă ce vrei"), nu se mai pune problema posesivităţii, problema ca cineva să fie al

[10] N. Saharov, *Iubesc, deci exist*, p. 278.
[11] Un bun exemplu ar fi micii funcţionari-zbiri, micii birocraţi-tirani.
[12] Thomas Mann în *Muntele vrăjit*.

tău. Pe acele trepte libertatea mea o sporeşte pe a celorlalţi, iar libertatea celorlalţi o sporeşte pe a mea: „Libertatea mea devine mai mare şi mai profundă cu cât numărul de oameni liberi din jurul meu este mai mare şi libertatea lor este mai profundă şi mai extinsă" (Mihail A. Bakunin). „Putem vorbi de libertate spirituală, atunci când conştiinţa fiecărui om va participa maxim la înflorirea armoniei universale, fără a fi nevoie de presiunea legilor." (Valeria Mahok). Această înflorire se produce în mod maximal prin rugăciune. Iată cum o descrie Vladimir Soloviov: „Unindu-se moral în rugăciunea adevărată cu Dumnezeu, omul nu se uneşte cu El doar pe sine însuşi, ci îi uneşte cu El şi pe ceilalţi; el devine un inel de legătură între Dumnezeu şi creaţie, între lumea divină şi cea naturală. Predându-se liber lui Dumnezeu, voinţa omenească nu este mistuită de El, ci este asociată ei şi devine o forţă nouă, divino-umană, în stare să împlinească lucrarea lui Dumnezeu în lumea oamenilor. Prin aceasta, rugăciunea adevărată, ca o legătură moral-harică cu Dumnezeu, se deosebeşte de toate celelalte relaţii umane cu Divinitatea".

În răspăr cu cele afirmate mai sus, poetul, dramaturgul şi eseistul irlandez Oliver Goldsmith crede că „Nu e nimeni atât de pasionat de libertate încât să nu dorească să supună voinţei sale pe aceea a altora". Se pare că Goldsmith n-a cunoscut oameni duhovniceşti. În Pateric se istoriseşte că atunci când avva Roman era aproape de sfîrşit, ucenicii s-au adunat împrejurul său şi l-au întrebat: „Cum trebuie să ne rînduim mai departe?". Bătrînul le-a zis: „Nu ştiu să fi spus vreunuia dintre voi un lucru mai înainte de a-mi fi pus în gînd să nu mă mânii dacă acela nu face ce i-am spus să facă. Aşa am trăit tot timpul paşnic şi

în bună înțelegere". Acestui avvă i se potrivesc reflecțiile Părintelui Stăniloae: „Numai cei pătimaşi te robesc cu adevărat. Cel liber de orice patimă, şi aşa e Dumnezeu în mod absolut, nu te robeşte, ci doreşte iubirea ta liberă. Când iubesc pe cineva, îi slujesc din libertate".

Există o falsă libertate, aceea a omului vechi din noi, a omului pătimaş care vrea să-şi împlinească şi să-şi impună dictatorial dorințele. „Pentru a fi liber, va spune el odată cu Salvador Dali, trebuie să fii puțin multimilionar". În aceeaşi viziune el va defini libertatea ca *„scutire de la stresul autorității"* (Ambrose Bierce), tocmai opusul ascultării care zdrobeşte omul cel vechi. Sau, împreună cu Friedrich Nietzsche, va concepe libertatea ca puterea de a spune „nu!". Oamenii duhovniceşti uzitează de puterea de a spune „nu!" doar în ceea ce priveşte păcatul, călcarea poruncilor Sfinților Părinți şi erezia, în rest pentru ei adevărata libertate e atunci când poți spune DA la tot ceea ce vine peste tine, când poți spune „Facă-se voia Ta!". Pentru Sfântul Maxim Mărturisitorul, „nevoia de a alege e o lipsă; desăvârşirea e dincolo de opțiune, ea zămisleşte binele. Actele perfecte şi libere sunt cele în care nu există opțiune"[13]. Comentând cele de mai sus, Paul Evdokimov

[13] Descartes: *„Căci, dacă eu aş cunoaşte întotdeauna, cu claritate, ceea ce este adevărat şi ceea ce este bun, nu aş mai fi niciodată în dificultate deliberând ce judecată şi ce alegere ar trebui să fac, şi astfel aş fi în întregime liber, fără să fiu vreodată indiferent"*. E uluitor să găseşti la Friedrich Nietzsche următoarea definiție a libertății: „Libertatea este absența gândirii individuale". Ar trebui s-o găsim mai degrabă la un vas al Duhului Sfânt, la un om în care nu mai trăieşte egoul, ci Hristos. Atunci gândirea devine doar un instrument care încearcă să exprime realități extramundane.

conchide: „Autonomia umană e instabilă şi problematică (e de fapt doar imaginară, mentală)... Theonomia nu e o simplă dependență sau supunere, ci sinergism, comuniune, prietenie". Orgoliul voinței umane de a se erija în *„cauză primară"* şi a desconsidera determinismul, se plăteşte scump, cu prețul convertirii unei libertăți imaginare într-o dependență absolută față de necesitate[14].

Oamenii care s-au voit liberi de Dumnezeu au devenit robii acestei lumi. Pentru acelaşi Sfânt Maxim, „un om se consideră cu adevărat liber atunci când acceptă să devină robul lui Dumnezeu", iar după Părintele Stăniloae, „A fi rob al lui Dumnezeu înseamnă a fi liber de legi şi de patimi". Pentru un om neduhovnicesc e o contradicție evidentă între a fi robul lui Dumnezeu şi a fi liber. De aceea îl înțelegi cumva pe Cioran care scria: „Simt că sunt liber, dar ştiu că nu sunt". Dar pentru un om duhovnicesc, cu cât eşti mai mult locuit de har, cu atât eşti mai liber, libertatea deplină fiind atunci când „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine" (Gal. 2, 20). Când nu mai avem

[14] Afirmația aparține unui autor anonim al unui referat despre libertate de pe internet. Desigur, omul este liber, cum spunea Schopenhauer, să vrea ceea ce vrea, dar el nu este liber să facă orice vrea. Dacă atunci când îşi elaborează proiectul, alegând voluntar una sau alta din posibilitățile de acțiune, el desconsideră necesitatea, aceasta *„se răzbună"* asupra rezultatelor acțiunilor sale, care nu vor concorda cu cele scontate. *„Libertatea absolută nu poate deci produce o operă pozitivă sau o faptă pozitivă"* remarca, pe drept cuvânt, Hegel în *„Fenomenologia spiritului"*. Pentru a acționa cu adevărat liber, putând să-şi realizeze proiectele sale fără a fi stânjenit de necesitate, omul nu are decât o singură cale: să nu o nesocotească, să o cunoască şi să o interiorizeze la nivelul mobilurilor, care prezidează opțiunea pentru o variantă posibilă de acțiune.

nici un fel de aşteptări şi pretenţii, primim totul. Când încetăm a fi cine credem că am fi, atunci ne regăsim a fi noi înşine, adică ceea ce Dumnezeu ne-a rânduit a fi. Când cunoaştem smerenia şi ascultarea, atunci devenim liberi. Atunci şi doar atunci când transformarea se produce, când omul cel vechi din noi a murit, renăscând cel nou, poţi defini libertatea ca absenţa preferinţelor.

Există trei tipuri de libertate: libertatea celui pătimaş, libertatea ascetului şi libertatea omului duhovnicesc. Omul pătimaş se socoteşte liber când îşi poate împlini toate poftele. Sfântul Antonie cel Mare socoteşte liberi „nu pe cei ce din întâmplare sunt liberi, ci pe cei liberi după viaţă şi după deprinderi. Nu se cade să numeşti liberi, întru adevăr vorbind, pe boierii care sunt răi şi desfrânaţi, căci aceştia sunt robi patimilor trupeşti. Liber şi fericit este numai sufletul fără prihană şi izbăvit de cele vremelnice."[15] Sfântul Ioan Gură de Aur declară că robia cea mai grea este cea a păcatului. De robia aceasta poate suferi şi cel liber în ce priveşte situaţia externă: „Ce este robul dacă nu cel ce face păcatul? Pentru mine şi demnitarul este lipsit de noblețe dacă are sufletul rob".

Libertatea celui pătimaş e o falsă libertate, spontaneitatea e doar cea a instinctelor, a pulsaţiilor vitale pornite din abisurile subconştientului, omul s-ar supune astfel unor constrângeri tiranice ale unui determinism psihologic implacabil, unui automatism. Omul crede că face ce vrea... îşi creează iluzia de a fi liber tocmai atunci când este redus la un simplu *„obiect"* într-un angrenaj a

[15] Sfântul Antonie cel Mare, Filocalia, vol. I, Editura Harisma, 1993, Bucureşti, p. 20.

cărui funcţionare îi scapă cu desăvârşire, iar egocentrismul şi narcisismul ar masca pierderea totală *„a conştiinţei de sine"*[16]. De aceea, un prim grad al libertăţii implică puterea voinţei umane de „a *pune între paranteze*" automatismele impulsurilor, de a nu accepta pasiv să dea curs oricăror solicitări ale eului, de a le domina cel puţin prin detaşare şi disponibilitate, cât timp îi este inaccesibilă dominarea autentică, realizabilă prin cunoaştere şi valorizare. Aici îşi face apariţia pe scenă ascetul. Libertatea ascetului e o oarecare libertate, derivată din detaşarea parţială de patimi. Ascetul e asemenea unui războinic. El trebuie să ia hotărârile cu detaşare şi curaj, şi – uneori – cu o anumită doză de nebunie. Deasupra libertăţii ascetului se află libertatea omului duhovnicesc, a celui ce şi-a biruit patimile[17]. În Pateric un bătrân care nu avea decât un vas de apă şi un cojoc, îi spune ucenicului: „De azi sunt împărat, pentru că am împărăţit peste patimi". A fi liber duhovniceşte înseamnă a fi împărat, dar nu peste ceilalţi, ci peste regatul tău interior. *Aceasta e libertatea fiilor lui Dumnezeu.*

Din perspectiva structurii antropologice: trup (sfera fiziologică) – minte (sfera jocurilor mentale) – inimă (sfera emotivităţii) – duh (sfera vieţii duhovniceşti), putem vorbi de patru nivele de libertate de care se poate bucura omul. Prima e libertatea animalică. Pentru cel care trăieşte doar la acest nivel libertatea înseamnă libertate de mişcare şi

[16] Formularea aparţine aceluiaşi autor anonim de pe internet.

[17] Triada om lumesc-ascet-om duhovnicesc poate fi pusă în corespondenţă cu triada agricultor-războinic-sacerdot, respectiv pronaos-naos-altar.

posibilitatea de a-ți împlini toate necesitățile somatice. E de observat aici că dacă regnul mineral nu are nici un grad de libertate, cel vegetal are unul, iar cel animal are două. Apogeul acestui gen de libertate este apanajul păsărilor şi insectelor. Adriana Weimer are o poezie intitulată *Spiritul meu este liber*:

Spiritul meu este liber,
chiar de-n trup deseori
durerile-s mute-nchisori,
chiar de-n gând uneori
mai cad din seninuri ninsori.

Spiritul meu este liber:
nu-i pasăre cu aripi mai largi,
nu-i zbor cu cer mai înalt.

Libertatea interioară a omului, libertate care se poate întinde pe trei paliere, e net superioară libertății păsării: are aripi infinit mai largi, are ceruri infinit mai înalte. Primul palier e cel al libertății de gândire, al doilea al libertății sentimentale, iar al treilea al libertății duhovniceşti. Este evident că numărul de grade de libertate este direct proporțional cu efortul necesar pentru a le menține: un lup străbate zeci de kilometri pe zi pentru a-şi procura hrana; o musculiță de oțet sau o pasăre colibri trebuie să dea neîncetat din aripi pentru a se menține în văzduhul libertății. Celelalte trei grade de libertate ale omului nu pot fi păstrate fără eforturi corespunzătoare. Ele culminează la ultimul nivel cu trezvia, ale cărei aripi nu contenesc să bată nici chiar când trupul se odihneşte: „Eu dorm, dar duhul meu veghează".

În cuvintele Sfinților Părinți găseşti puține referiri explicite la libertate, dar găseşti o pleiadă de astfel de referiri la smerenie, pace, linişte, conştientizare[18]. Sfinții Părinți n-au vorbit despre libertate, ci au înfăptuit-o. A dobândi pacea, smerenia, iubirea înseamnă a dobândi libertatea.

Deci zicea Iisus către iudeii care crezuseră în El: „Dacă veți rămâne în cuvântul Meu, sunteți cu adevărat ucenici ai Mei; şi veți cunoaşte adevărul, iar adevărul vă va face liberi. Ei însă I-au răspuns: Noi suntem sămânța lui Avraam şi nimănui niciodată n-am fost robi. Cum zici Tu că: Veți fi liberi? Iisus le-a răspuns: Adevărat, adevărat vă spun: Oricine săvârşeşte păcatul este rob al păcatului. Iar robul nu rămâne în casă în veac; Fiul însă rămâne în veac. Deci, dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr".(Ioan 8, 31-36) A cunoaşte adevărul nu teoretic, ci practic, te va face liber. E extrem de dureros că „Adevărul care îi face pe oameni liberi este, în cea mai mare parte, adevărul pe care oamenii n-ar vrea să-l audă" (Herbert Agar), pentru că presupune această disponibilitate la efort din partea noastră. Libertatea nu se poate obține decât prin jertfă, în consecință dacă vrei să fii liber nu trebuie să-ți fie frică de moarte. „Dă sânge şi ia Duh" îndeamnă un adagiu paterican, căci „Domnul este Duh, şi unde este Duhul Domnului, acolo este libertate" (II Cor. 3, 17). Doar astfel putem să stăm „tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi" şi să nu ne prindem „iarăşi în jugul robiei." (Gal. 5, 1). Doar astfel putem trăi „ca oamenii liberi" (I Pt. 2, 16).

[18] Fără conştientizare nu este posibilă libertatea nici chiar prin sute de asceze.

A trăi ca om liber în era tehnologică e o nouă provocare. Cu cât tehnologia avansează, cu atât creşte nivelul de trai, cu atât sporesc facilităţile, dar ca revers al monedei, cu atât mai mult sporeşte dependenţa omului de sistem. Şi nici acesta n-ar fi o problemă cu condiţia ca aceia în mâinile cărora se află pârghiile sistemului să fie oameni ai lui Dumnezeu, ceea ce din păcate nu se întâmplă. Ba, dimpotrivă[19]. De aceea actele de identitate biometrice sunt un mijloc de îngrădire a intimităţii, a vieţii personale şi a libertăţii în general şi a celei religioase în special şi nu trebuie sub nici o formă acceptate. Sub pretextul siguranţei de care pomeneam mai sus, manipulaţi prin frica de teroriştişi, pe de altă parte, momiţi cu sporirea facilităţilor şi comodităţilor vieţii cotidiene, oamenii îşi vor pierde libertatea şi demnitatea.

Un om liber e un om liber de trecut şi liber de viitor: liber de nostalgiile bolnăvicioase ale „trecutului de aur", liber de proiecţiile naive în viitor. Un om liber trăieşte doar în prezent. Totuşi, oricât de intens am trăi acest prezent, „e o mare deosebire între elanul de aici spre plinătatea dumnezeiască şi elanul din viaţa viitoare. Aici elanul e împiedicat, e strâmtorat de necesităţile trupeşti, de neputinţa minţii de a cunoaşte direct realităţile cereşti. Ziua a opta va reda toată libertatea acestui elan, şi chiar această libertate deplină va fi o experiere descoperită a lui Dumnezeu cel atotliber şi izvor al libertăţii. Ea va aboli

[19] *Petre Ţuţea a desenat cu claritate trăsăturile lor: „De cele mai multe ori proştii sunt atei, intelectualişti, peste toate, comunitarişti şi foarte toleranţi, în sensul unui dezmăţ al libertăţii. Au o foarte mare rezervă faţă de cei care vorbesc în termenii credinţei şi ai naţiunii".*

toate determinările şi limitările temporare şi va împiedica energia vitală să se disperseze şi să se cheltuiască în naştere şi moarte, pentru că e viaţă eternă, etern prezentă, luminată de viaţă eternă. Noi suntem încă robi, pentru că mai păcătuim, sau pentru că nu ne-am eliberat încă de urmările păcatului. Noi trebuie să suportăm cele ale primului Adam, înainte de a ajunge să primim deplin libertatea Celui de-al doilea, care ca Cel fără de păcat, e liber şi de aceea nu a fost supus nici morţii, ci a primit-o pentru noi de bună voie, deschizând şi pentru noi calea spre libertate şi spre deplina împreună-împărtăşire de El. Libertatea deplină la care vom ajunge va fi deschiderea nestrâmtorată a subiectului nostru spre infinit. Şi în această deschidere nestrâmtorată spre infinit, care se opune experienţei răului, se revelează însăşi natura libertăţii. Libertatea, după sfârşitul timpului, este revenirea la libertatea chipului dumnezeiesc în om, care, neîngustat de urmările păcatului, se va realiza definitiv atunci"[20]. Libertatea este urcuşul continuu spre Dumnezeu, originea infinită şi necondiţionată a spiritului uman. Libertatea este pe de o parte modul de realizare al naturii noastre, pe de alta, este în esenţa ei experienţă a infinitului. Aceasta pentru că natura umană este în acelaşi timp finită şi infinită. Este finitul deschis infinitului. Este finită când stă nemişcată în sine, şi este infinită în mişcarea ei spre Dumnezeu, prin libertate. „Natura îngerilor şi a sufletelor, zice Sfântul Grigorie de Nyssa, nu cunoaşte limită şi nimic

[20] Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul 3, p. 301.

nu o împiedică să progreseze la infinit"[21]. Urmează de aici că natura nu e ceva terminat, ci, datorită libertății, ceva în curs de a se face, o capacitate dinamică nesfârşită. „Creatura nu e în bine decât prin participare; ea nu a început numai odată să existe, ci în fiecare moment se observă cum începe, din cauza creşterii ei perpetue".

[21] După Felix E. Schelling, „începutul şi sfârşitul oricărei filozofii este libertatea". De fapt, un sfârşit fără de sfârşit.

Euharisticul

Euharistia e cea mai mare taină: „Mai încolo de ea nu se poate merge, nici nu se mai poate adăuga ceva", afirmă Sfântul Nicolae Cabasila în cartea sa *Despre viața în Hristos*. Chiar dacă ceea ce se întâmplă e mai presus de raţiune, „Nimic nu se face mecanic, magic. Nimic nu e întunecat şi obscur"[1]. Prin această taină nu primim, ca în toate celelalte, darurile Duhului Sfânt, oricât de bogate ar fi ele, ci pe însuşi Vistiernicul acestor daruri... Nu ne cuminecăm cu vreo bunătate a Lui şi nici nu ne împărtăşim cu vreo rază sau cu vreo strălucire din discul Soarelui dumnezeiesc, ci din însuşi discul acesta, învață acelaşi Sfânt.

Sfânta Scriptură descoperă că: „Dumnezeul nostru este foc mistuitor" (Evr. 12, 29). Prin urmare tot „foc mistuitor" e şi Trupul şi Sângele Său. Tocmai de aceea Sfântul Simeon Noul Teolog rosteşte: „Bucurându-mă şi cutremurându-mă, cu focul mă împărtăşesc, iarbă uscată fiind şi, străină minune, mă răcoresc nears"[2], iar într-o altă rugăciune din Rânduiala Sfintei Împărtăşanii citim: „Mă cutremur, primind focul, să nu mă aprind ca ceara şi ca iarba"[3]. Sfântul Efrem Sirul, pe linia realismului sacramental

[1] Arhimandritul Vasilios, *Intrarea în Împărăție*, Editura Deisis, Sibiu, 2007, p. 71.

[2] Rugăciunea a şaptea din Rânduiala Sfintei Împărtăşanii.

[3] Cântarea 8, Stihira 3.

al Sfinților Părinți, crede și el că Împărtășania e comuniune cu Trupul de viață dătător al Mântuitorului, „plin de foc și de Duh Sfânt"[4]. Dar, desigur, unii se vor întreba: unde e acest foc mistuitor, de vreme ce ei văd pâine și vin? La Sfânta Liturghie ne împărtășim real cu Trupul și Sângele lui Hristos sau numai simbolic? La aceste întrebări vom încerca să răspundem.

Michelangelo vedea în blocul de piatră statuia, sau după o expresie a lui Hermann Parett, întrezărea sublimul ascuns în cotidian, sacrul camuflat în profan. Fiecare lucru are frumusețea lui, chiar dacă uneori aceasta e anevoie de sesizat. Maestrul de necontestat al haiku-ului, Matsuo Basho scria:

Când privesc atent,
Văd cum înfloreşte nazunia
La marginea drumului![5]

Nazunia e o floare obișnuită, o floare de iarbă, care creşte pe marginea drumurilor. E atât de banală că nimeni nu o priveşte. Nu are nevoie de îngrijire, creşte oriunde poate. Frumusețea ei nu e evidentă, e foarte subtilă și profundă. E frumusețea ordinarului. De aceea e nevoie de o anume sensibilitate, care nu are nimic de-a face cu sentimentalismul, pentru a o vedea cu adevărat, altfel vei trece pe lângă ea fără să vezi nimic. Doar un ochi sensibil, atent, poate întrezări frumusețea unei flori banale, astfel

[4] citat de B. Bobrinskoy în *Împărtășirea Sfântului Duh*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1999, p. 102.

[5] Acest semn de exclamare s-ar traduce prin expresia „Sunt uimit".

încât să exclame: „Sunt uimit!", astfel încât să sesizeze zâmbetul pe care floarea i l-a adresat. Doar un om treaz poate vedea extraordinarul ființând în ordinar: „O, minune! O, miracol! Car lemne, scot apă", exclama un ascet. „Puterile mele supranaturale, puterile mele miraculoase sunt să scot apă și să aduc lemne". Privind lumea cu iubire și atenție devii cuprins de minunăție. Extraordinarul e descoperit în ordinar. Trebuie doar să priveşti cu mare atenție, precum un copil: uimit, absorbit de ceea ce descoperi. Vine o vreme, constată Tagore, care înlesneşte cunoaşterea frumuseții și în lucrurile mici, nu doar în cele mari și când o vedem mai mult în armonia nepretențioasă a lucrurilor obișnuite decât în ceea ce izbeşte prin originalitate[6]. Tagore continuă: „Cel înțelept ştie că urâțenia poate fi creată doar împotrivindu-ne legii eterne a armoniei care există pretutindeni". Această *lege eternă a armoniei care există pretutindeni* e de fapt consecința faptului că fiecare lucru, fiecare făptură subzistă printr-o rațiune divină necreată, e pecetluită cu ea. După Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Pentru cei ce pot să vadă, întreg cosmosul inteligibil se arată imprimat în mod tainic... în cosmosul sensibil" (*Mistagogia*).

Pentru materialişti, observă același Tagore, sensul și scopul florii unei plante, cu toate culorile și parfumul ei, e doar acela de continuitate a vieții vegetale. Din acest punct de vedere culoarea și parfumul florii există doar pentru acest scop: îndată ce albina a polenizat-o și a legat rod, gingaşele-i petale se scutură și o severă economie a naturii o sileşte să-și lepede parfumul. Ea n-are vreme să

[6] Tagore, *Calea desăvârşirii*, Editura Karo, Bucureşti, p. 134-136.

se fălească cu podoaba-i, căci în fiecare clipă e ocupată. Necesitatea pare a fi singurul factor în natură pentru care totul lucrează şi creează[7]. Pentru ştiinţa naturală frumuseţea şi gingăşia care, pentru noi, se leagă de floare, e doar un adaos arbitrar al fanteziei noastre. Dar inima noastră răspunde că nu suntem deloc în eroare. Floarea e, într-adevăr, o formă a naturii, dar *în acelaşi timp e o solie a veşnicei iubiri* [8], a veşnicei frumuseţi. Exact la fel stau lucrurile cu Sfânta Împărtăşanie: cu ochiul credinţei închis vei vedea doar pâine şi vin, cu ochiul credinţei deschis nu vei vedea doar pâine şi vin, ci şi Adevărata Frumuseţe, pe Hristos real, întreg, deplin prezent acolo. Horia Patapievici numeşte, în *Omul recent,* Taina Împărtăşaniei, „semnul care avea să lege de acum (de după învierea lui Iisus) pe oamenii supuşi domniei vizibilului de prezenţa invizibilului". În Marea Rugăciune Euharistică se afirmă: „Tu eşti Dumnezeu negrăit şi necuprins, nevăzut şi neajuns". Teologia, scrie arhimandritul Vasilios, îl arată pe Cel negrăit, icoana pe Cel nevăzut, sfinţenia pe Cel necuprins[9]. După Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Pentru cei ce pot să vadă, întreg cosmosul inteligibil se arată imprimat în mod tainic în forme simbolice în cosmosul sensibil şi întreg cosmosul sensibil există simplificat în chip cognitiv în raţiunile minţii, în întreg cosmosul inteligibil" (Mistagogia). Într-un străvechi poem[10], o femeie, despărţită brutal de bărbatul

[7] Pentru ea se dezvoltă mugurul în floare, floarea în fruct, fructul în sământă, sămânţa iarăşi într-o plantă nouă ş.a.m.d., într-o neîntreruptă şi nesfârşită (şi oarbă) înlănţuire.
[8] Tagore, op. cit., p. 98-100.
[9] Vasilios, op. cit., p. 73.
[10] *Ramayana.*

ei, îşi plânge soarta vitregă în patul de aur al celui care o răpise, când vine la ea un sol care-i aduce un inel de la iubitul ei. Vederea acestui inel e de ajuns pentru ca femeia să se încredinţeze de adevărul soliei. Ea e sigură că vine de la iubitul ei, care n-a uitat-o, ci se apropie s-o elibereze[11]. Cel ce o furase, cu patul său de aur, e un simbol al acestei lumi, împreună cu mirajele ei. Femeia ne simbolizează pe noi, cei ce formăm împreună Biserica. Doar femeia a fost capabilă să recunoască în inel nu doar un simplu inel, ci să-l recunoască în inel pe cel ce i l-a trimis. Doar Biserica, Mireasa poate vedea nu doar pâine şi vin, ci pe Mirele său, pe Hristos, real, întreg. Un irmos descrie inspirat această stare de fapt: „Nu ai trimis sol sau înger, ci ai venit Tu însuţi...".

Lumea, concepută ca autonomă, ca un *în sine*, nu e decât *un joc al plăcerii şi al durerii* (O. Clement), un *ouroboros*, un dragon care se autodevoră. Văzută ca şi creaţie a lui Dumnezeu, ca teonomă, ca subsistând prin El, ea îşi dezvăluie puritatea şi caracterul simbolic. Simbolul întrupează realul ca propria lui expresie şi mod de manifestare (172). E meritul Părintelui Schmemann că, în cartea *Pentru viaţa lumii*, a resuscitat adevăratul înţeles al simbolului. Iată câteva din adâncile sale observaţii: „Sacramentul creştin simbolizează, adică revelează, manifestă şi comunică pe Hristos şi Împărăţia Sa"[12]; „Instituirea înseamnă că fiind raportat la Hristos, *umplut* cu Hristos, simbolul se împlineşte şi devine sacrament[13]; „Când

[11] Idem, p. 100.
[12] Alexander Schmemann, *Pentru viaţa lumii*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2001, p. 173.
[13] Idem, p. 174.

cunoaşterea a devenit doar raţională, discursivă, cunoaşterea despre ceva, nu a ceva şi simbolul a devenit semn, concept"[14]; „Simbolul oferă cunoaşterea şi participarea. Hristos e Simbolul simbolurilor. Simbolul leagă obiectul, gestul, formula liturgică cu prototipul său istoric. Vorbim de caracterul participator al simbolului în contextul ritualului sacramental. Prin puterea Duhului Sfânt simbolul *reprezintă*, adică face prezent şi accesibil prototipul său istoric, lucru valabil nu numai pentru elemente materiale, ci şi pentru formulele liturgice (şi pentru puterea numelui în rugăciunea lui Iisus). Cuvântul liturgic participă simbolic (în sens etimologic) la realitatea istorică: cuvintele de instituire[15], alături de Anafora, unesc fiecare Euharistie cu Cina cea de Taină. La fel un simbol, o regulă de credinţă, nu e doar o afirmare concisă a credinţei. Fiind cuvânt sacramental a cărui formulare e inspirată de Duhul şi

[14] Idem, p. 177.

[15] Iată încă o observaţie a părintelui Schmemann: Prefacerea elementelor euharistice este realizată prin epicleză – invocarea Duhului Sfânt – nu prin cuvintele de instituire. Această doctrină a fost înţeleasă adeseori greşit chiar de ortodocşi, înlocuind o cauzalitate – cuvintele de instituire – cu o alta, cu o „formulă diferită". Important e caracterul eshatologic (supratemporal) al tainei. În Biserica primară existau anaforale fără cuvinte de instituire şi fără epicleze explicite, ultimative. Duhul Sfânt e cel ce arată pâinea ca Trup şi vinul ca Sânge ale lui Hristos. Duhul Sfânt ne trece totdeauna dincolo. A fi în Duhul Sfânt înseamnă a fi în cer. În Euharistie El pecetluieşte şi confirmă ridicarea noastră la cer. El e cel ce pecetluieşte (darurile) şi (le) confirmă ca Trup şi Sânge ale lui Hristos. El transformă Biserica în Trupul lui Hristos şi – deci – arată elementele ofrandei noastre ca şi comuniune în Duhul Sfânt. Elementele ofrandei sunt nu numai pâinea şi vinul, ci şi noi. Aceasta e sfinţirea lor. Comuniunea noastră în Duhul Sfânt Îl cheamă şi Îl aduce peste Daruri (Schmenann, op. cit., p. 164).

transmisă prin hotărâre sinodală, un simbol de credinţă e un eveniment mântuitor. El permite afirmarea idealităţii de credinţă, dar, în acelaşi timp, face prezentă realitatea pe care o mărturiseşte. Sfânta Scriptură şi simbolurile de credinţă pot sluji Duhului ca instrumente ale harului mântuitor... Prin Crez are loc o întâlnire vie şi personală între Dumnezeu şi om[16].

Legat de puritatea creaţiei, trebuie să amintim aici de interpretarea dată de Maxim Mărturisitorul viziunii Apostolului Pavel, aşa cum o povestesc *Faptele Apostolilor.* Petru rămânea prizonier al concepţiei evreieşti despre curat şi spurcat. A văzut atunci coborând din cer o mare faţă de masă plină cu animale curate şi spurcate, în vreme ce o voce îi grăia: „Înjunghie şi mănâncă!" „Prin această faţă de masă, comentează Sfântul Maxim, Dumnezeu i-a revelat lui Petru, ca hrană spirituală, lumea vizibilă percepută, prin *logoi-i* săi, în lumea invizibilă; sau, dacă vreţi, lumea invizibilă manifestată prin formele ei sensibile." Privită astfel, lumea nu mai conţine spurcăciuni, căci, continuă, Sfântul Maxim, „cel care depăşeşte concepţia superficială, deci eronată, despre lucruri, sfinţeşte vizibilul, consumă ca pe o hrană spirituală *logoi-i* invizibili şi dobândeşte contemplarea naturii în Duh". Acesta „vede sensul spiritual al făpturilor prin forma lor vizibilă.... Sfântul Maxim interpretează această contemplare drept o euharistie cosmică: lucrurile sensibile devin „trupul" Domnului, iar rădăcinile lor cereşti „sângele" Lui. Omul îşi însuşeşte interioritatea lucrurilor, participă la proslăvirea lor, o aude în ele, o conştientizează pe deplin. Atunci

[16] Idem, p. 200-202.

lumea apare, pentru a relua o expresie frecventă la Sf. Efrem Sirul, ca un „ocean de simboluri". Simbolul anticipă sau manifestă Întruparea Cuvântului, axiologic anterioară creației, făcând din aceasta, cum bine a arătat Mircea Eliade, o imensă teofanie. Este „liturghia cosmică" evocată de Maxim Mărturisitorul: „Iată-L, nondiferențiatul în lucruri diferențiate; El, necompusul în lucrurile compuse; El, cel fără început, în lucrurile supuse începutului; El, invizibilul, în lucrurile vizibile; El, impalpabilul, în lucrurile palpabile. Astfel, El ne strânge laolaltă în El pornind de la toate lucrurile..." ...Simbolul e pentru teologia liturgică un semn de întrupare. Este o realitate sensibilă care nu doar reprezintă, ci f*ace prezentă* realitatea spirituală. Simbolul unește sensibilul și „lăuntrul" său.

Omul duhovnicesc intuiește, simte chiar și în densitatea lucrurilor, în umila și extraordinara „phanie" (manifestare) a lor, Înțelepciunea divină. Nikolai Berdiaev scrie: „Trec prin lume cu privirea îndreptată spre profunzimile ei... Întâlnesc pretutindeni misterul și văd reflectându-se alte lumi. Nimic nu e închis... Lumea este diafană, granițele ei se modifică fără încetare, ea pătrunde în alte lumi și alte lumi pătrund în ea. Granițele există doar pentru rațiunea obiectivă, pentru cunoașterea obiectivă. „Cunoașterea simbolică" a cărei natură ne va apărea treptat dovedește „vertical" în lucruri slava lui Dumnezeu care, prin definiție, nu poate fi prinsă conceptual, ci se revelează „înfiorării" (să ne gândim la importanța verbului *eloah,* „a admira", în Biblie). Simbolul este inseparabil de frumusețe, de această uluire „în fața ah!-ului lucrurilor" despre care vorbește spiritualitatea japoneză. Simbolul provoacă

o experiență *filocalică*[17], o cunoaștere strălucind de propria-i evidență și inseparabilă de ceea ce paradoxal am putea numi o „emoție" a întregii ființe, o „emoție obiectivă" sau mai degrabă „transsubiectivă", simplă ca o „senzație", și totuși o „senzație de Dumnezeu". Berdiaev scrie: „Nu putem descoperi Sensul decât printr-o experiență spirituală... El nu poate fi presimțit decât prin viață, o viață ea însăși pătrunsă de acest sens, nu poate fi descoperit decât printr-o *conștiință simbolică.* La fel, Max Scheller, ca fenomenolog, dar și ca înnoitor al gândirii patristice, mai ales al lui Augustin, distinge cunoașterea rațională, care ar stabili relații *pe orizontală,* de cunoașterea spirituală care ar vedea lucrurile *pe verticală,* în relația lor simbolică cu divinul. „Prin și deasupra relației cauzale se ascunde întotdeauna o relație simbolică." Această interioritate a lucrurilor s-ar revela printr-o intuiție fulgerătoare. Fiecare lucru ar exprima deci, pe lângă „ființa" lui naturală, un „sens" revelator al divinului... Pentru Părinții Bisericii, asceza, indispensabila asceză, nu respinge ci asumă și transformă raționalitatea. Omul trebuie să învețe să unifice și să transforme în lumina interioară toate facultățile sale, inclusiv rațiunea. Cunoașterea „slavei lui Dumnezeu ascunse în lucruri" apare așadar nu ca irațională, ci ca un demers îndelung răbdător în care rațiunea se desăvârșește, se miră, devine mereu mai respectuoasă, folosește o conceptualitate din ce în ce mai deschisă, ba chiar una antinomică. La capătul acestei asceze, capacitățile raționale sunt depășite, nu prin lipsa

[17] Cuvântul „filocalie", fundamental în tradiția ascetică a Orientului creștin, înseamnă „dragoste de frumusețe".

luminii, prin obscurantism, ci prin ceea ce Sfântul Grigore Palama numea supraabundența luminii... Prin asceză intelectul devine un *ochi de foc*. Privirea sa unește subiectul cu obiectul, anulează exterioritatea unuia și închiderea iluzorie a celuilalt. Cunoașterea spirituală depășește ruptura dintre subiect și obiect. Viziunea spirituală nu este astfel nici „subiectivă", nici „obiectivă". E obiectivă, desigur, dar nu în sensul rațional al termenului, și plasează subiectul și obiectul într-o profunzime incomparabil mai mare. Separarea între subiect și obiect e depășită, fără ca acestea două, doar din acest motiv să se confunde: subiectul se împărtășește din obiect, sau, mai degrabă, prin mijlocirea obiectului, se împărtășește din ipostaza Logosului[18].

Apa sfințită o păstrăm vreme îndelungată fără să se strice pentru că poartă în sine harul sfințitor. Ea rămâne însă în continuare apă la nivelul simțual.

Untdelemnul sfințit la Taina Sfântului Maslu nu își schimbă natura de untdelemn, deși poartă în sine harul tămăduitor. Un părinte de la Lavra Pecerska dădea tuturor bolnavilor care veneau la el din aceleași buruieni binecuvântate, indiferent de boală, și aceia se vindecau. Nu buruiana vindeca, ci harul primit prin intermediul ei, buruiana continuând să rămână buruiană.

Prin Sfintele Taine, materia primește în ea, după o expresie a Sfântului Grigorie de Nyssa, *puterea lui Dumnezeu*[19].

[18] Întregul alineat și o parte din precedentul e un rezumat al expunerii lui O. Clement din *Ochiul de foc*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 103-113.

[19] Citat în O. Clement, op. cit., p. 119.

Ramurile de flori sunt binecuvântate la Rusalii, fructele la Schimbarea la Față, grâul, uleiul, pâinea și vinul în ajunul fiecărei sărbători. Maximal, Sfânta Liturghie „întrupează și aduce lângă noi și în noi, prin cele ce le putem cunoaște și atinge, cele nevăzute și necreate. Transfigurează și sfințește pe cele văzute și neînsemnate. În ea trăim întrepătrunderea (perihoreza) necreatului și a creatului, a vieții și a morții, a mișcării și stabilității, a tainicului și rationalului, a minunii și a legii, a libertății și naturii. Cele nevăzute se văd în mod nevăzut. Cele de nespus se spun în mod de negrăit. Cele de neapropiat, cele de dincolo, se sălășluiesc în noi. Și noi suntem ceva foarte mic, dar, încăpem în noi ceva nemărginit și neajuns. Și cu cât înaintează cineva în micime de bunăvoie și se mistuie de micime, cu atât îi luminează slava neapropiată mai mult ființa și îl scoate din întuneric la lumină, cu atât cresc mai mult în fața lui cele necreate și se ivesc în el bucurii noi, nesfârșite. Până la urmă el nu știe dacă cele nevăzute nu sunt mai sensibile în el decât cele create, sau dacă cele din urmă nu sunt mai sfinte decât cele dintâi"[20].

Când Iisus a uns cu tină ochii celui orb din naștere, trimițându-l apoi să se spele în scăldătoarea Siloamului, nu tina și apa i-au dat vederea, ci harul divin al căror „vehicule" au fost. Tina nu a încetat să fie tină, deși purta harul vindecător.

Prin Botez creștinul renaște „din apă *și* din Duh" (In. 3, 5). Cele două sunt unite și în aceasta constă puterea

[20] Arhimandritul Vasilios, citat de Părintele Stăniloae în *Spiritualitate și comuniune în liturghia ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 57-58.

Sfintei Taine. Apa nu poate străbate singură până la „inima" omului dacă n-ar fi unită cu forța harului. Arhimandritul Vasilios rezumă: „Lumea creată se unește fără schimbare, alterare sau contopire cu harul necreat și nu este desființată, nici arsă, ci transfigurată și făcută nestricăcioasă"[21].

Fierul înroșit își păstrează firea, chiar dacă e pătruns în toate „fibrele" sale de foc. Rugul, planta văzută de Moise pe muntele Sinai, ardea nemistuit. Tot astfel, la Sfânta Liturghie, pâine și vinul nu sunt mistuite de harul epiclectic. Ele devin în mod tainic Trupul și Sângele lui Hristos, vehicole ale Trupului și Sângelui lui Hristos, rămânând în același timp pâine și vin. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful aseamănă prefacrerea Cinstitelor Daruri cu Bunavestire, când Duhul Sfânt s-a pogorât asupra Fecioarei Maria și a realizat Întruparea Cuvântului. Așa cum Fecioara a rămas Fecioară, purtând în același timp în mod tainic pe Cuvântul, tot astfel pâinea și vinul rămânând pâine și vin, devin purtătoare ale Trupului și Sângelui lui Hristos. Sfânul Ioan Damaschin pune prefacerea Cinstitelor Daruri în legătură cu creația lumii, căci și ea s-a săvârșit cu puterea și lucrarea Sfântului Duh. Un martor ocular care l-a văzut pe părintele Ioan de Kronstadt săvârșind Liturghia, l-a descris cum arăta după primirea Împărtășaniei: „Fața lui strălucea, revărsa ca o lumină. Acum înțeleg ce înseamnă nimbul zugrăvit pe icoane în jurul capului sfinților". O persoană cunoscută mie, care nu prea avea habar ce se petrece la Sfânta Liturghie, îmi mărturisea că îi observa atent pe cei ce se împărtășeau. Îi devenea foarte clar că nu primesc simplă

[21] Vasilios, op. cit., p. 76.

pâine și vin pentru că sesiza pe chipurile lor după cuminecare o liniște și o pace supraomenească.

Limbile de foc care au coborât peste apostoli la Rusalii nu i-au mistuit. Deși ei au rămas oameni, simpla rugăciune făcută în numele Domnului Iisus Hristos vindeca pe ologi și orbi, prin harul primit la Cincizecime. Un sfânt e un purtător de Duh. Harul care-l locuiește nu-l mistuie, sfântul rămânând om. „În Hristos", observă episcopul Iannis Zizioulas, „Adam cel vechi e reînnoit fără a fi distrus, firea umană e asumată (în ipostasul Său) fără a fi schimbată. Omul se îndumnezeiește, fără a înceta să fie om"[22]. De aceea Hristos e Dumnezeu-Omul, Dumnezeu *și* Om, cu două firi și cu două voințe. În fond toate cele de mai sus se întemeiază pe întruparea, pe înomenirea Fiului lui Dumnezeu, pe faptul că Hristos e Dumnezeu și Om. În urma actului, gestului ritual, simbolul prezentifică, e în același timp semnificant și semnificat. Vedem pe Iisus, dar avem în față pe Cel în care „locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii". Vedem pâine și vin, dar ne împărtășim real cu Trupul și Sângele lui Hristos. Împrumutând terminologia Sinodului IV Ecumenic putem spune că, pâinea și vinul, prin misterul liturgic, rămânând nemistuite, devin în mod „neschimbat și neamestecat, neîmpărțit și nedespărțit" Trupul și Sângele lui Hristos. Cuvintele Sfântului Irineu de Lyon o confirmă: „La fel cum pâinea pământului, primind consacrarea de la Dumnezeu, nu mai poate fi pâine obișnuită, ci este Euharistie, care constă din două realități, cea cerească și cea pământească, la fel și

[22] Iannis Zizioulas, *Creație și Euharistie*, Editura Bizantină, București, 1999, p. 16.

trupurile noastre care se împărtăşesc din Euharistie, nu mai sunt trecătoare, ci dobândesc nădejdea învierii". După Sfântul Ioan Damaschin, „cărbunele nu e lemn curat, ci lemn împreunat cu foc; în acelaşi chip pâinea euharistică, nu e pur şi simplu pâine, ci pâine împreunată cu dumnezeire. Dar un trup unit cu dumnezeirea nu devine o singură natură, ci are o natură care-i aparţine trupului şi o alta care-i aparţine dumnezeirii unite cu el, ceea ce înseamnă că într-o singură entitate sunt unite două firi"[23]. În spiritul celor spuse mai sus, Sfântul Calist Patriarhul va afirma că atunci „când mintea vede în Hristos adevărul în chip unitar... e vremea în care se bea nectarul dumnezeiesc al bucuriei şi al veseliei duhovniceşti; e vremea... împărtăşirii de lucrurile mai presus de fire. De fapt, atunci mintea vede limpede potirul în mâna Domnului, plin de vinul amestecării neamestecate (al dumnezeirii şi omenităţii unite neamestecat în persoana, şi deci şi în sângele lui Hristos)[24].

Greutatea înţelegerii, greutatea acceptării lui ŞI...ŞI, a lui ŞI „pâine şi vin", ŞI „Trup şi Sânge" e o moştenire. „Omul modern" comentează acelaşi Zizioulas, „omul lui SAU...SAU, care a moştenit din tradiţia teologică seculară

[23] Tagore scrie sublim: „Frumuseţea e armonia legii (pâine şi vin) cu libertatea (adevărata libertate, cea în Hristos, libertatea fiilor lui Dumnezeu). Acelaşi lucru cu marele poem al universului. Am câştigat mult când am început să-i cunoaştem legile, dar cu atât n-am ajuns la ţintă. Nu suntem acasă, ci de-abia în gară. La adevărul suprem am ajuns numai când am cunoscut că universul întreg e o creaţie a bucuriei" (idem, p. 98), a iubirii, când sesizăm acea inefabilă pecete divină din toate.

[24] Citat de Dumitru Stăniloae în op. cit, p. 40-41.

angoasa dihotomiei sale în trup şi suflet, materie şi spirit[25], astfel încât atâta timp cât domeniul spiritual îi rămâne insesizabil, îi creează dilema alegerii între cele două. Din contră, viaţa liturgică ortodoxă manifestă o atenţie autentică pentru trup şi nevoile lui, materia e prezentă în aşa măsură încât nu numai pâinea şi vinul se identifică cu Domnul, dar şi lemnele şi culorile devin într-un fel sau altul întrupări ale sfinţilor, iar oasele şi rămăşiţele lor – purtătoare şi expresii ale prezenţei lor personale sfinţitoare. Această analogie multiplă ne ajută să înţelegem sintagma paulină, conform căreia „În Hristos locuieşte trupeşte toată plinătatea dumnezerii". Ea ne luminează şi adâncurile tainice ale troparului Acatistului Buneivestiri: „Porunca cea cu taină luând-o întru cunoştinţă cel fără de trup, în casa lui Iosif degrab' a stat înainte, zicând celei ce nu ştia de nuntă: Cel ce a plecat, cu pogorârea, cerurile, încape tot fără schimbare întru tine, pe Care şi văzându-L în pântecele tău luând chip de rob mă spăimântez a striga ţie: Bucură-te, mireasă, pururi fecioară". Maica Domnului e primul potir în care Hristos încape întreg. Potirul euharistic, asemenea Maicii Domnului, Îl încape întreg şi El. Nu putem să nu remarcăm, în paranteză, extraordinara coerenţă a învăţăturii Bisericii: cei ce leapădă învăţătura Bisericii despre Maica Domnului, o leapădă şi pe cea despre Euharistie. Când crezi că Sfânta Împărtăşanie e numai un simbol, nu crezi cu adevărat că Maica Domnului e Născătoarea de Dumnezeu! Mai mult, fiecare credincios care primeşte Sfânta Împărtăşanie

[25] Într-o discuţie cu Jean Guitton, Louis de Broglie arăta că nu poţi delimita precis vârtejul care se formează în apă.

devine un potir care îl încape pe Hristos întreg, un Sfânt Graal.

Din raţiuni nepătrunse, Dumnezeu dă uneori la o parte voalul care ne desparte de lumea Tainelor. În Pateric la Avva Daniel Faranitul citim că Părintele nostru, avva Arsenie, a spus despre un sketiot că era un mare ascet practic, dar simplu în credinţă. Se clătina din pricina ignoranţei sale, căci îndrăznea să spună că pâinea cu care ne împărtăşim nu este trupul lui Hristos în mod real, ci în mod figurat. Doi bătrâni l-au auzit şi, cunoscând cât de mare este în viaţa ascetică, au socotit că spusele lui veneau din nerăutate şi prostie. S-au dus la el şi i-au zis: „Avva, uite ce vorbă lipsită de credinţă am auzit din gura cuiva. Zice că pâinea cu care ne împărtăşim nu este trupul lui Hristos în mod real, ci în mod figurat". Bătrânul răspunde: „Eu am spus asta!". Atunci ei îl roagă: „Avva, cum poţi să spui aşa ceva? Vezi mai degrabă cum ne-a transmis învăţătura Biserica sobornicească. Noi credem că pâinea aceasta este trupul lui Hristos, iar sângele din potir este sângele lui Hristos, cu adevărat, nu în chip figurat. Aşa cum, la început, [Dumnezeu] ne-a plăsmuit luând praf din pământ – şi nimeni nu poate spune că [omul] nu este icoană a lui Dumnezeu, cu toate că icoană de neînţeles – tot aşa pâinea despre care El a zis: *Este trupul Meu,* credem cu adevărat că este trupul lui Hristos". Bătrânul a răspuns: „Până când nu mă încredinţez pe viu, nu sunt convins". Atunci ei i-au propus: „Să ne rugăm lui Dumnezeu toată săptămâna şi cred că Dumnezeu ne va dezvălui taina". Bătrânul a primit cu bucurie şi s-a rugat lui Dumnezeu zicând: „Doamne, Tu ştii că nu sunt necredincios din

răutate; ca să nu greşesc din neştiinţă, descoperă-mi [taina aceasta], Iisuse Hristoase!". Ceilalţi doi bătrâni s-au dus, şi ei, în chiliile lor şi s-au rugat lui Dumnezeu zicând: „Doamne Iisuse Hristoase, dezvăluie bătrânului taina aceasta, ca să creadă şi să nu se piardă osteneala sa". Dumnezeu i-a ascultat pe toţi. Când s-a împlinit săptămâna, duminică, au mers la biserică şi s-au aşezat tustrei pe aceeaşi rogojină, cu bătrânul în mijloc. Atunci ochii lor s-au deschis, şi când pâinea a fost pusă pe sfânta masă, numai lor trei li s-a arătat ca un prunc. Iar când preotul a întins mâna, ca să frângă pâinea, iată, un înger al Domnului a coborât din cer cu o sabie, a jertfit pruncul şi a golit sângele Lui în potir. Cum preotul a frânt pâinea în mici bucăţi, şi îngerul a tăiat mici bucăţi din prunc şi când s-au apropiat să mănânce din cele sfinte, doar bătrânului i s-a dat o bucăţică de carne în sânge. Atunci s-a înspăimântat şi a strigat: „Cred, Doamne, că pâinea este trupul Tău şi potirul, sângele Tău. Îndată, carnea din mâna lui s-a făcut pâine, după taină, şi s-a împărtăşit mulţumind lui Dumnezeu. Atunci bătrânii îi zic: «Dumnezeu ştie că firea omenească nu poate gusta carne şi de aceea şi-a prefăcut Trupul în pâine, iar Sângele în vin, pentru cei care-l primesc cu credinţă». Apoi l-au mulţumit lui Dumnezeu pentru că n-a îngăduit să se irosească ostenelile bătrînului şi s-au dus tustrei, cu bucurie, la chiliile lor"[26].

În viaţa Sfântului Serghie de Radonej se arată că odată pe când acesta săvârşea Sfânta Liturghie, un cuvios din mânăstire, pe nume Simeon, a avut o minunată

[26] *Pateric*, avva Daniel 7.

vedenie: „În timp ce sfântul Serghie slujea, am văzut o flacără deasupra Sfintei Mese. Cum sfântul era tocmai a se împărtăşi cu Sfintele Taine, flacăra s-a răsucit şi a intrat în Sfântul Potir, şi aşa s-a împărtăşit cuviosul."[27] Aceeaşi flacără o vedea ridicându-se la cer când veneau să se împărtăşească oameni nevrednici, pentru că „Dumnezeu nu se lasă batjocorit"(Gal. 6, 7).

Uneori descoperirea tainelor nu face decât să ne sporească uimirea. Sfântul Serafim de Sarov îi spune unei femei căreia soţul îi murise neîmpărtăşit la trei luni de la căsătorie: „Există oameni care iau Sfânta Împărtăşanie fără să se împărtăşească şi există oameni care din diferite motive nu se spovedesc şi împărtăşesc înainte de moarte. Pe aceştia îi împărtăşeşte nevăzut un înger al Domnului"[28].

Nu doar părinţii din vechime s-au învrednicit de asemenea descoperiri, ci şi cei din zilele noastre. Despre Părintele Efrem Katunakiotul, un ucenic mărturiseşte că timp de cincizeci de ani, cât a slujit Sfânta Liturghie, i s-a dăruit mereu să vadă prefacerea darurilor. Părintele Cleopa istoriseşte şi el despre un preot care se îndoia de prefacerea Darurilor şi care, atunci când i-a venit rândul să se împărtăşească a aflat în potir carne şi sânge, care aşa au rămas. Părintele Arsenie Papacioc, pe când era duhovnic la seminarul de la Neamţ, slujea împreună cu un diacon. După Sfânta Liturghie a ieşit să predice, diaconul rămânând să *potrivească*. Părintele vorbea tocmai despre prefacerea reală a pâinii şi vinului în Trupul şi Sângele lui

[27] *Tebaida Nordului*, p. 52.
[28] Lazarus Moore, *O biografie spirituală*, p. 254.

Hristos. La un moment dat, a auzit o bufnitură în altar. A mers să vadă ce se întâmplase. Diaconul era căzut lângă proscomidiar şi în potir era carne şi sânge. Diaconul se îndoise şi Dumnezeu hotărâse să-i arate cum stăteau lucrurile. Alteori, Dumnezeu ne atinge mult mai fin: un copil s-a uitat în Potir întrebându-l pe Părintele Arsenie: pentru ce-mi dai sânge?[29] Dumnezeu aduce pentru puţina noastră credinţă confirmări: în Sfânta Împărtăşanie primim real Trupul şi sângele lui Hristos!

Oameni bineplăcuţi lui Dumnezeu primesc de la Dumnezeu descoperiri care lasă raţiunea mută. În zilele noastre, starețul Efrem al mânăstirii Vatopedi aduce şi el confirmări: „Cunosc mulţi preoţi la Sfântul Munte, care în timpul Sfintei Liturghii văd lumina necreată a harului epiclectic coborând asupra Darurilor şi prefăcându-le în Trupul şi Sângele lui Hristos".

Aşa cum o persoană trebuie să se căsătorească din dragoste, nu din interes, Euharistia nu trebuie privită, observă Zizioulas, ca un mijloc al harului, ca un obiect, ca un lucru care ne serveşte la mântuire, ci ca pe Hristos Însuşi. Mântuirea şi harul sunt efecte secundare ale unirii cu Hristos.

Părintele Boris Bobrinskoy evidenţiază relaţia mutuală între Cuvânt şi Euharistie: „E nevoie de Cuvânt pentru a înţelege Cina. E nevoie de Euharistie pentru a înţelege Cuvântul (cele două potenţându-se reciproc[30]).

[29] A se vedea, de exemplu, şi părintele Calistrat şi bătrâna pe moarte.
[30] E un cerc hermeneutic analog celui dintre Scriptură şi Tradiţie (J. Breck, *Sfânta Scriptură în Tradiţia Bisericii*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003, p. 25-26).

Deabia la frângerea pâinii au putut ucenicii la Emaus să vadă şi să înţeleagă deplin învăţătura Domnului, legătura dintre cuvintele pe care le spunea Iisus şi persoana Sa. Cât timp cuvântul liturgic nu culminează în împărtăşirea euharistică, el rămâne încă exterior fiinţei profunde a omului"[31].

În cartea sa *Pentru viaţa lumii*, părintele Alexander Schmemann[32] afirmă că poţi privi lumea materială care te înconjură prin prisma maniheistă ca fundamental rea, ca iremediabil coruptă. O poţi privi cu ochiul neutru, impersonal, al societăţii de consum, ca izvor de bunuri şi sursă de plăceri. O poţi privi şi cu ochiul sfântului: omul a primit de la Dumnezeu lumea în dar. Căderea sa a corupt şi lumea, care era *bună foarte*. Totuşi căderea omului nu a fost totală. El mai poate oferi lumea, o mai poate aduce ca dar, ca ofrandă lui Dumnezeu. Binecuvântarea Acestuia o face Euharistie. „Maniheistul" rămâne flămând, consumeristul se alege doar cu fărâmituri, credinciosul primeşte Pâinea fiinţială.

A mânca e încă o ceremonie, ultimul „sacrament natural al familiei şi prieteniei", ceva mai mult decât a menţine funcţiile organice... Oamenii simt nevoia să celebreze acest *ceva mai mult*. De fapt, ospăţul e una din imaginile Împărăţiei. Suntem înfometaţi de viaţa sacramentală.

Omul trebuie să mănânce ca să trăiască. El trebuie să primească lumea în trupul său şi să o transforme în propriul trup şi sânge[33]. Trebuie aşadar să ne asumăm

[31] Bobrinskoy, op. cit., p. 471.
[32] Schmemann, op. cit., p. 171-176.
[33] Idem, p. 7.

lumea, să o sfinţim. Părintele Schmemann mai observă că a mânca nu trebuie să constituie (doar) o funcţie materială. Dumnezeu i-a dat omului hrana ca o comuniune cu El. Tot ce există e darul lui Dumnezeu pentru om. Totul există pentru a-l face pe Dumnezeu cunoscut omului, pentru a face din viaţa omului comuniune cu Dumnezeu. Este iubirea divină devenită hrană, devenită viaţă pentru om. Dumnezeu binecuvântează tot ceea ce creează: întreaga creaţie e semn şi mijloc al prezenţei, al înţelepciunii, iubirii şi revelaţiei Sale: „Gustaţi şi vedeţi că e bun Domnul" (Ps. 33, 8). Omul e înfometat de Dumnezeu. Toată dorinţa e, în cele din urmă, o dorire a Lui. Dacă întreaga creaţie e flămândă, dependentă de hrană, omul singur binecuvântează pe Dumnezeu pentru hrana şi viaţa care le primeşte de la El. Răspunde binecuvântării lui Dumnezeu cu propria binecuvântare. A-L binecuvânta pe Dumnezeu trebuie să devină un mod de viaţă, modul de viaţă. E reacţia naturală a omului căruia Dumnezeu i-a dat în dar această lume binecuvântată şi sfântă.

Viaţa pe care omul o primeşte de la lume trebuie să o transforme în viaţă în Dumnezeu, în comuniune cu Dumnezeu, arată Părintele Schmemann... Lumea, aerul, mâncarea, nu pot aduce viaţă prin ele însele, ci doar dacă sunt acceptate şi primite pentru Dumnezeu, în Dumnezeu şi ca purtătoare ale darului divin al vieţii (în sensul etimologic al simbolului: din apă şi din Duh e Botezul). Luate în sine ele pot produce doar aparenţa vieţii[34]. Viaţa

[34] Părintele Sofronie Saharov scrie într-o rugăciune liturgică: „Fără de Tine toţi cei puternici ostenesc şi cei tari slăbesc, cei sătui flămânzesc şi cei tineri se încovoaie".

pe care a ales-o omul (fără Dumnezeu!) e doar o aparență a vieții (o viață de suprafață). Omul a decis să mănânce pâine într-un fel care îl reîntoarce în pământul din care a fost luat atât el, cât și pâinea. Omul a pierdut viața euharistică, viața vieții însăși, puterea de a o transforma în Viață. A încetat de a mai fi preotul lumii, devenind sclavul ei. În loc să aducă această pâine din pământ în dar lui Dumnezeu și să o primească înapoi ca „pâinea ce s-a pogorât din cer", el se închide prin consumarea ei nesacramentală, neeuharistică în circuitul lumii pământești. E necesar ca omul să învețe să aducă din nou lumea ca dar lui Dumnezeu.

Bucuria[35] nu poate fi analizată; în bucurie se intră: „Intră întru bucuria Domnului Tău" (Mt. 25, 21). Nu avem alt mijloc de-a intra în această bucurie, nici o cale de a o înțelege, în afară de singura lucrare care de la început a fost pentru Biserică atât izvorul, cât și împlinirea bucuriei, însuși sacramentul bucuriei, Euharistia[36].

Părintele Savatie Baștovoi povestește în cartea sa „Dragostea care ne sminteşte"[37] o întâmplare pe care o intitulează „Fetița care s-a mântuit": „M-am întâmplat la o familie de creștini care țineau în gazdă un preot tânăr. A doua zi, slujind Liturghia, am ieșit cu potirul la împărtășanie, dar în afară de doi sugari, nu s-a împărtășit nimeni. Eu m-am uitat întrebător în jur: „Nu se mai împărtășește nimeni?". S-a lăsat liniște și în această liniște fetița gazdei noastre, în vârstă de șapte anișori, s-a pornit spre mine,

[35] ca și frumusețea florii.
[36] Schmenann, op. cit., p. 20.
[37] p. 27.

dar a fost oprită de umeri de doamna preoteasă: „Stai, tu nu te-ai spovedit". Ochii copilei s-au uitat la mine și la potir. Zic: „Las-o, că ei îi pare rău de năzbâtiile pe care le-a făcut". Copilul a dat încuviințător din cap și eu am împărtășit-o. După aceea, acasă, eu am întrebat-o pe fetiță dacă e fericită și ea mi-a zis că da, ascunzând-se rușinoasă după spatele mamei. Mamă-sa mi-a zis, râzând: „Să vedeți, părinte, după ce s-a împărtășit, a alergat la mine și a strigat: «Mami! Mami! Eu m-am mântuit»". Oamenii mari au început să râdă, gândind că copilul nu știe ce zice. Dar copilul bine a zis că s-a mântuit, că asta facem la Liturghie, împărtășindu-ne, ne mântuim.

Dacă condiția preliminară pentru a ne împărtăși e aceea de a fi împăcați cu Dumnezeu, cu oamenii, cu propria conștiință, rămâne să mai răspundem la o întrebare: care este dispoziția sufletească cu care să primim Euharistia? Sfântul Simeon Noul Teolog răspunde concis: „Bucurându-mă și cutremurându-mă cu focul mă împărtășesc". O meditație a părintelui Petroniu ne oferă în schimb un răspuns detaliat: „Părintele Marcu stuparul a împărțit fraților miere din prima recoltă a verii. Mi-a dat și mie un castronaș, pe care l-a acoperit cu o farfurie, ca să oprească năvala albinelor. Una însă tot a simțit ceva, s-a așezat pe fundul farfurioarei de deasupra și se învârte grăbită în jurul unui punct. Mă uit mai atent. Se vede sclipind ceva, o picătură microscopică de miere, căreia albina îi dă târcoale cu grijă să o strângă. Și cum să n-o culeagă? Numai ea știe cât s-a ostenit pentru dânsa. Parchetul de flori se află în pădure, departe la vreo doi kilometri, poate și mai mult. Câtă osteneală, câte

primejdii, câtă alergătură ca să o culeagă şi să o aducă tocmai de acolo! Într-un transport, albina nu aduce mai mult decât acea picătură. Iar pentru kilogramul care este în castron, a trebuit parcursă o distanţă egală cu lungimea ecuatorului – 40.000 km – şi vizitate milioane de flori. Şi pe urmă mii de ceasuri de muncă de zi şi noapte, pentru prelucrarea nectarului strâns din flori şi transformat în miere transparentă şi parfumată. [...] Ar trebui să o guşti ca pe o anaforă, plin de adâncă recunoştinţă faţă de Stăpânul şi Făcătorul, Care a rânduit aceste fărâme de fiinţe să se ostenească pentru îndulcirea ta trupească, dar mai ales pentru a-ţi da o arvună şi a-ţi menţine mereu nepotolit dorul după dulceţile veşnice"[38]. Dorul după dulceţile veşnice, după „merinde pentru viaţa de veci", cum numeşte Sfântul Vasile Euharistia, îl aveau martirii temniţelor comuniste. Părintele Constantin Voicescu, aflat în detenţie la Târgu Ocna în 1949, pe atunci student la Geografie, relatează: „Având printre noi şi preoţi deţinuţi, am avut posibilitatea să ne spovedim şi să ne împărtăşim. Ca în catacombe, pe ascuns, mergeam într-un colţişor, ne mărturiseam din mers de cele mai multe ori şi prindeam momentul să primim firimitura de Împărtăşanie... Ehei, au murit foarte mulţi acolo... Nu a fost însă nici unul care să moară neîmpărtăşit."

[38] *Meditaţii*, p. 80-81.

Mistreţul cu colţi de argint în ochi teologic

Omul foloseşte două tipuri de limbaj: unul ştiinţific, tehnic care încearcă să descrie cât mai exact realitatea (o adresă, un număr de telefon, compoziţia chimică a unei substanţe) şi unul poetic, religios, simbolic care nu îşi propune deloc asta, ci, din contră, se foloseşte de această realitate pentru a indica spre o alta, mult mai subtilă, mult mai fină, dar la fel de reală, chiar mai reală, care însă nu poate fi niciodată descrisă mulţumitor de limbajul uman.

Poezia lui Doinaş e din acest punct de vedere (de a arăta spre o altă realitate) o capodoperă. Nu e aproape niciun cuvânt în plus. Mai mult, aproape fiecare cuvânt e încărcat, greu de sens.

Ea se intitulează: „Mistreţul cu colţi de argint".

Mistreţul e un animal sălbatic, în general nocturn, cu corpul masiv, acoperit cu păr aspru, negru-sur, cu greabănul înalt, capul mare, terminat cu bot alungit, cu ochii mici şi cu caninii transformaţi în colţi puternici. Îl găsim în realitatea înconjurătoare, în fauna pădurilor. Dar poetul sau omul religios nu e interesat de acesta, ci de *Mistreţul cu colţi de argint*. Limbajul poeziei e simbolic. Mistreţul cu colţi de argint simbolizează ceva ce nu e din lumea aceasta, ceva ce nu aparţine lumii acesteia. Sigur, ne întrebăm: De ce nu cu colţi de aur? În sistemul de

corespondență al metalelor şl al planetelor, argintul este raportat la lună iar aurul la soare. Lumina soarelui e una directă, a lunii indirectă. Lumina lunii o poți privi, pe a soarelui ba. Omului, aşa cum e el acum, Dumnezeu, Soarele dinainte de soare, îi vorbeşte indirect: prin oameni, prin alte făpturi (căprioara şi Sfântul Nicodim, cărbunii din cădelnița Sfântului Teodosie), prin vise. Direct, Dumnezeu le vorbeşte doar unor aleşi şi doar în cazuri excepționale, aşa cum s-a întâmplat cu Moise pe muntele Sinai. Să ne mai gândim, de exemplu, şi la faptul că noi nu putem primi Trupul şi Sângele real al Domnului sub formă de carne şi sânge, ci doar sub chipul pâinii şi al vinului.

Pe de altă parte, fiorul tainei e mult mai evident într-o noapte cu lună plină, în clar-obscur, decât într-o zi însorită[1]. Prin urmare, Doinaş a fost îndreptățit să aleagă argintul şi nu aurul.

Un prinț din Levant îndrăgind vânătoarea

Făcut după chipul lui Dumnezeu-Marele Împărat, omul a fost destinat să devină un rege al Creației. Prinț, copil al lui Dumnezeu, omul trebuie să treacă printr-un proces de transformare, de maturizare, de aducere a chipului la asemănare, pentru a ajunge „la starea

[1] O voce frumoasă sau un alt sunet frumos este, în mod frecvent, argintiu. Atunci cînd Belphoebe a lui Spenser vorbeşte, cineva aude „Un sunet de argint, care părea să nască o muzică cerească" *(Crăiasa Zînelor)*; auzind-o pe Julieta rostindu-i numele, Romeo remarcă: „Cît de-argintiu şi blînd răsună glasul îndrăgostiților în noapte!" *(Romeo şi Julieta)*

bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos" (Ef. 4, 13), pentru a fi un rege al Creației. Deşi Căderea lui Adam a încurcat mult lucrurile, totuşi Sfinții au arătat că misiunea poate fi îndeplinită. Prințul e simbolul tinereții, al curiozității specifice ei, al energiei debordante, al entuziasmului, al spiritului de aventură.

Prințul e din Levant. Cuvântul *Levant* provine din italiană, unde *levante* înseamnă „care se ridică", precum şi „(soare-)răsare", cu alte cuvinte zonele din orient, din răsărit[2]. Geografic, e o regiune care se referă la o mare parte a Orientului Mijlociu[3]. Dacă Occidentul a fost asociat cu cunoaşterea ştiințifică, tehnică, rațională, cu explorarea lumii exterioare, Orientul a devenit simbolul cunoaşterii mistice, al explorării continentului interior, al geografiei sacre, al Împărăției lui Dumnezeu din lăuntrul nostru. De aceea, precizarea lui Doinaş nu e superfluă. Ea ne arată că prințul era interesat de lumea spirituală, nu de cea materială, de mistreții cu colți de argint, nu de simpli mistreți.

Îndrăgind vânătoarea – orice om e înzestrat cu instinctul de vânător. Dumnezeu a lăsat toate ființele cu acest instinct de a căuta: rădăcinile copacilor şi ale plantelor caută izvoare, nutrimente, minerale. Frunzele lor caută lumina, de aceea şi ele şi ramurile sunt îndreptate

[2] Opusul, sau antonimul lui *levante* este în italiană *ponente*, „soarele-apune", apusul sau vestul.

[3] la sud de Munții Taurus, mărginită de Marea Mediterană la vest şi de Deşertul Arabiei şi Mesopotamia superioară la est. Levantul nu include Munții Caucaz, Peninsula Arabică, sau Anatolia – deşi uneori Cilicia este şi ea inclusă. Peninsula Sinai poate fi inclusă, dar poate de asemenea fi considerată ca o regiune de graniță între Levant şi Egiptul de nord.

spre cer. Albinele caută nectarul la mari depărtări. Mistreții străbat mulți kilometri în căutarea hranei. Râurile caută instinctiv oceanul. Omul nu poate fi nici el altceva decât o ființă căutătoare. El simte că ceva îi lipseşte, că nu e împlinit. Memoria culturală a umanității a păstrat aceste căutări după esențial sub diferite titulaturi: căutarea Lânii de Aur, căutarea Graalului, căutarea pietrei filosofale, a Pământului făgăduinței unde curge lapte şi miere. El Dorado nu e decât un alt nume pe această listă.

prin inimă neagră de codru trecea.

Vânatul nu stă la îndemâna ta, în bătaia puştii tale, a arcului tău, nu stă la loc deschis, ci la loc ferit, în inimă neagră de codru. Tot la fel, pe Dumnezeu nu-L poți găsi cât ai bate din palme, mânuind telecomanda sau dând o căutare pe Google. Pe Dumnezeu trebuie să-L cauți în inima ta, în sufletul tău. Dar sufletul nostru, aşa cum e acum, e o noapte întunecată. Inima noastră în stadiul actual, plină de patimi, e o inimă neagră de codru. De aceea, dacă ai avut curaj să pleci la vânătoare, nu-ți va fi uşor: „Croindu-şi cu greu prin hățişuri cărarea", spune următorul vers. Nu poate fi altfel. În plus nu există hărți. Fiecare trebuie să-şi croiască propria potecă spre Dumnezeu.

cânta dintr-un flaut de os şi zicea:

Versul acesta vine să confirme ceea ce doar intuisem până acum despre prinț. Acesta era un om fin, educat, cu gusturi alese. A şti să cânți la un instrument nu presupune doar talent, ci şi muncă. Şi invers, a şti să cânți la un instrument nu presupune doar muncă, ci şi talent. Flautul e un instrument al nuanțelor, al rafinamentelor, al

degetelor delicate. În plus e un flaut de os, nu un fluier obişnuit de lemn. Avem deja creionat un chip al prințului.

– Veniți să vânăm în păduri nepătrunse

Un om dornic de a-L găsi pe Dumnezeu e entuziast. Caută să-i molipsească şi pe ceilalți, să aprindă şi în ei dorul după cer: *Veniți şi voi. Deşi pădurile sunt nepătrunse, faceți-vă curaj. Îndrăzniți! Nici eu n-am mai trecut prin ele, dar mi-am luat inima-n dinți, mi-am biruit frica.*

mistrețul cu colți de argint, fioros,

Spuneam deja că Mistrețul cu colți de argint simbolizează ceva ce nu e din lumea aceasta, ceva ce nu aparține lumii acesteia. Simbolizează pe Dumnezeu. De fapt, ceea ce caută fiecare om, în mod esențial, e Dumnezeu. Dar de ce fioros? Se vede că prințul nu-L cunoscuse încă pe Dumnezeu. Îşi imagina cum ar trebui să fie. Şi tot ceea ce nu cunoşti are o aură tainică, îți dă fiori. Rudolf Otto Îl caracterizează pe Dumnezeu printr-o pereche de atribute: *mysterium tremendum* şi *mysteryum fascinans*. Dumnezeu e taină cutremurătoare. Dumnezeu nu e fioros, cum credea prințul, ci cutremurător.

ce zilnic îşi schimbă în scorburi ascunse
copita şi blana şi ochiul sticlos...

Tot ceea ce Dumnezeu crează e unic, irepetabil. Nu a fost şi nici nu va mai fi. Dumnezeu e o sursă, un izvor nesecat. De aceea şi manifestările Proniei sunt mereu noi. Azi poate te-a cercetat printr-un sărac ce ți-a bătut la uşă, mâine poate vei primi un răspuns de la El prin vocea unei bătrâne evlavioase sau a unui copil. Urmele, manifestările lui Dumnezeu, ale Proniei sunt mereu altele.

– Stăpâne, ziceau servitorii cu goarne,
mistrețul acela nu vine pe-aici.

Puțini oameni își trăiesc demnitatea de prinț la care Dumnezeu pe toți i-a chemat. Asemeni fiului risipitor, ei au ajuns să trăiască precum servitorii, păstorind porcii într-o țară îndepărtată, dorind să mănânce roşcovele lor. Omul a căzut din rangul în care Dumnezeu l-a aşezat. E semnificativ faptul că servitorii au goarne. Cu degetele lor butucănoase nu pot cânta la flaut. Dacă ar încerca, l-ar frânge imediat. Pe lângă asta, arta de a cânta la flaut o dobândeşti după mulți ani de studiu. Cu goarna e mult mai simplu. În goarnă poate sufla orice răcan, orice agramat. Nu e nevoie de şcoală. Sufli cât te țin bojocii. În plus, goarna e din alamă, nu e pericol să o strici.

– Stăpâne, ziceau servitorii cu goarne,
mistrețul acela nu vine pe-aici.

Stăpâne. Deşi i se adresează cu acest apelativ se cred mai înțelepți decât el. Îi spun Stăpâne doar de formă, protocolar. Ei de fapt gândesc altceva... Odată, unul din farisei L-a rugat pe Iisus să mănânce cu el. Şi intrând în casa fariseului, a şezut la masă. Şi iată era în cetate o femeie păcătoasă şi, aflând că şade la masă, în casa fariseului, a adus un alabastru cu mir. Şi, stând la spate, lângă picioarele Lui, plângând, a început să ude cu lacrimi picioarele Lui, şi cu părul capului ei le ştergea. Şi săruta picioarele Lui şi le ungea cu mir. Şi văzând, fariseul, care-L chemase, a zis în sine: *Acesta, de-ar fi prooroc, ar şti cine e şi ce fel e femeia care se atinge de El, că este păcătoasă.* Şi răspunzând, Iisus a zis către el: *Simone, am să-ți spun ceva. Învățătorule, spune, zise el*" (Lc. 7, 36-40). Fariseul

era fățarnic, ipocrit: în sinea lui îi spunea „acesta" (*Acesta, de-ar fi prooroc, ar şti cine e şi ce fel e femeia care se atinge de El*), Îl disprețuia, dar pe față I se adresa cu *Învățătorule*. Tot la fel şi servitorii îşi spuneau în sine despre prinț: „Acest visător şi-a pierdut atâta amar de ani cântând la flaut, şi-a cheltuit atâția ani prin biserici şi biblioteci, în discuții cu filosofi şi nobili de la curte. Noi am parcurs de atâtea ori acele drumuri şi n-am întâlnit niciodată mistrețul după care aleargă el. Dacă cumva există, trăieşte în alt areal".

Există un episod celebru relatat în *cartea Facerii*, anume acela al lui Iacob mergând în Mesopotamia să-şi găsească soție: „Ajungând însă la un loc, a rămas să doarmă acolo, căci asfințise soarele. Şi luând una din pietrele locului aceluia şi punându-şi-o căpătâi, s-a culcat în locul acela. Şi a visat că era o scară, sprijinită pe pământ, iar cu vârful atingea cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau şi se pogorau pe ea. Apoi S-a arătat Domnul în capul scării şi i-a zis: „Eu sunt Domnul, Dumnezeul lui Avraam, tatăl tău, şi Dumnezeul lui Isaac. Nu te teme! Pământul pe care dormi ți-l voi da ție şi urmaşilor tăi... Şi iată, Eu sunt cu tine şi te voi păzi în orice cale vei merge...". Iar când s-a deşteptat din somnul său, Iacov a zis: „Domnul este cu adevărat în locul acesta şi eu n-am ştiut!" Şi, spăimântându-se Iacov, a zis: „Cât de înfricoşător este locul acesta! Aceasta nu e alta fără numai casa lui Dumnezeu, aceasta e poarta cerului!" (Fc. 28, 11-17). Aşadar, Domnul este cu adevărat în locul acesta şi eu n-am ştiut! Dumnezeu e prezent aici şi acum, însuflețindu-le pe toate, menținându-le pe toate în ființă. Dar oamenii spun: unde este Dumnezeu? Dumnezeu, dacă există, nu e

aici, e sus în ceruri. Asta spuneau servitorii: Noi am bătătorit acele drumuri şi n-am întâlnit niciodată fiara pe care o cauţi. Dacă cumva există, trăieşte în alte spaţii. Nu încerca să vinzi castraveţi grădinarului. Mai bine, ascultă sfatul nostru: *Nu-ţi mai pierde vremea,*

Mai bine s-abatem vânatul cu coarne,
ori vulpile roşii, ori iepurii mici...

Servitorii cu goarne sunt foarte pământeşti. Vrabia din mână e vrabia din mână. Prinţul avea un alt mod de a gândi: „Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă" (Mt. 6, 33). El spunea, din contră: *Nu-ţi irosi timpul cu vulpile şi iepurii, nici chiar cu mistreţii şi urşii, ci caută mistreţul cu colţi de argint*. Servitorii sunt căldicei, nu riscă, nu-şi pun în pericol pielea. Preferă să vâneze doar ceea ce mai vânaseră de atâtea ori. Omul, din comoditate şi pentru o siguranţă aparentă, repetă la nesfârşit fade obiceiuri. Fricoşi, calculaţi, prudenţi, servitorii fug de confruntarea cu noul, evită marea provocare, nu răspund marii chemări. Se mulţumesc cu firimiturile, cu un loc căldicel în cocină. Când Revoluţia franceză a deschis porţile Bastiliei, mulţi deţinuţi au refuzat s-o părăsească, pentru că acolo aveau traiul asigurat.

Dar prinţul trecea zâmbitor înainte

Prinţul a zâmbit. Nu s-a mâniat, nu s-a tulburat pentru ceea ce a auzit, pentru faptul că-şi permiteau să-i dea sfaturi. Le ştia gândurile. Ştia că-l privesc de sus, că-l cred un aiurit, un căutător de himere, un visător cu ochii deschişi. Nu a intrat în dispute cu ei, nu a încercat să-i

convingă cu argumente logice. Cum să-l convingi pe un broscoi care a orăcăit toată viaţa într-o baltă de existenţa oceanului ori a privighetorii? Dar când va vedea oceanul, când va auzi privighetoarea, nu va mai fi nevoie de argumente. Aşadar, a trecut zâmbitor înainte, ştiind că toate îşi au timpul lor.

Înainte – aceasta e ceea ce caracterizează pe omul duhovnicesc. Mereu înainte, căci după cuvântul Domnului, „Nimeni care pune mâna pe plug şi se uită îndărăt nu este potrivit pentru împărăţia lui Dumnezeu" (Lc. 9, 62). Şi Sfântul Pavel le scrisese filipenilor: „Dar una fac: uitând cele ce sunt în urma mea, şi tinzând către cele dinainte, alerg la ţintă, la răsplata chemării de sus, a lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus" (Fil. 3, 14). Calea către Dumnezeu e una fără întoarcere, asemeni celei a râului spre ocean. Da, poate avea multe meandre, dar e fără întoarcere, e mereu înainte. Eşti viu doar cât mergi înainte, cât faci acest efort, urcând din slavă în slavă (II Cor. 3, 18). Radu Gyr a găsit puterea de a pune în practică şi în vers acest mod de a trăi într-un opus intitulat „CÂNTEC PENTRU ÎNAINTE":

Omule, ochii-nainte,
fulgeră, taie cu ei!
În urmă-i robie şi sunt morminte
şi mlaştini de clei.

Rupe-ţi frânghia şi lanţul, şi du-te,
calcă pe hoituri şi treci!
Un vânt ca piperul de iute te-ngroapă,
de stai pe poteci,

Cine în urmă şovăie, lesne
s-afundă-ntr-un smârc mohorât.
Smoala îl soarbe întâi pân' la glezne,
apoi pân-la gât.

Hai, omule, ochii-nainte,
avântă-ţi piciorul viteaz,
nu-ntoarce faţa: vântul fierbinte
ţi-ar smulge fâşii din obraz.

Doar cel nemernic, bicisnic şi slugă
rămână să geamă în loc,
să-l bea amintiri şi să-l sugă
trecutul în ghiolu-i de foc.

Tu, omule, mergi înainte,
pleacă, nu sta. Pe slabi şi mişei
lasă-i în iadul aducerii-aminte,
să muşte strigoii din ei...

Dar prinţul trecea zâmbitor înainte
privea printre arbori atent la culori,

Viaţa e numai culori. Dar dacă nu eşti atent... Culorile se schimbă imediat: toamna, azi o frunză e mai ruginie decât ieri, primăvara e mai verde; mugurele de mâine va fi un pic mai deschis decât cel de acum. Dar dacă nu eşti atent, nu sesizezi nimic, nici o schimbare. Atunci când însă omul pune în lucru această atenţie, harul i-o sporeşte. Părintele Porfirie îşi aminteşte: „Din momentul în care am experimentat harul lui Dumnezeu toate

darurile s-au multiplicat. Am devenit mult mai ager. Am învăţat canoanele treimice, pe cel al Domnului şi altele. Pur şi simplu ceea ce se citea şi se cânta în biserică învăţam pe de rost. Recitam Psaltirea pe de rost. M-am schimbat în mod natural. Vedeam o mulţime de lucruri, dar nu vorbeam pentru că nu mi s-a dat acest drept. Nu am fost încunoştinţat să vorbesc. Vedeam totul, înregistram totul, cunoşteam totul. Din acea bucurie nu mai mergeam pe pământ. Simţul mirosului mi s-a deschis şi miroseam totul. Ochii şi urechile îmi erau deschise. Recunoşteam lucrurile de departe. Distingeam animalele şi păsările. După chemare cunoşteam dacă era mierlă sau vrabie, cinteză sau privighetoare, prihor sau sturz. Recunoşteam toate păsările după cântecul lor. Noaptea şi în zori de zi mă delectam cu corul privighetorilor şi al mierlelor... Într-o dimineaţă mă plimbam singur prin pădurea virgină. Totul, înviorat de roua dimineţii, strălucea în lumina soarelui. Mă aflam într-o trecătoare. Am traversat-o şi m-am aşezat pe o piatră. Apa rece curgea liniştit pe lângă mine şi eu spuneam rugăciunea. Pace desăvârşită. Nu se auzea nimic. După un timp tăcerea a fost spartă de o dulce, de o îmbătătoare voce cântând şi lăudând pe Creator. Am privit. N-am putut distinge nimic. În cele din pe o ramură în faţa mea am văzut o pasăre minusculă. Era o privighetoare. În timp ce privighetoarea scotea triluri cu abnegaţie, gâtul ei se umfla deschizându-se brusc într-un cântec susţinut. Microscopica pasăre îşi desfăcea aripile înapoi pentru a găsi putere să emită cele mai dulci tonuri şi pentru a-şi umfla gâtul pentru a produce acea desăvârşită voce... Lacrimi au început să-mi

curgă din ochi". Atenția, doar ea, te face să sesizezi, să adulmeci taina ce pulsează în tot ceea ce te înconjoară. Fiorii şi lacrimile vin de la sine, ca o consecință a acestei atenții. Nu întâmplător se spune că Duhul Sfânt lucrează în detalii, că opera Sa e de găsit acolo.

Dar prințul trecea zâmbitor înainte
privea printre arbori atent la culori
lăsând în culcuş căprioara cuminte
şi linxul ce râde cu ochi sclipitori.

Pentru un vânător obişnuit, nici căprioara, nici linxul nu sunt de lepădat, dar pentru cel ce caută mistrețul cu colți de argint... În *Pateric* se povesteşte despre avva Arsenie că, odată, a venit la el un înalt dregător şi i-a adus un testament din partea unei rubedenii de neam ales, care-i lăsase o moştenire foarte mare. El a luat testamentul şi a vrut să-l facă bucăți. Atunci dregătorul i-a căzut la picioare şi i-a zis: „Te rog, nu-l rupe, căci mi se taie capul". Avva Arsenie îi zice: „Eu am murit înaintea aceluia, care a murit abia acum". Şi a trimis testamentul înapoi, neprimind moştenirea[4]. Prințul a auzit şi el chemarea pe care a auzit-o avva Arsenie. Cum să te mai preocupi atunci cu căprioare şi lincşi?

Sub fagi el dădea buruiana-ntr-o parte:

Se pare că Doinaş se plimba prin pădurile de fagi. Fagul creşte predominant în pădurile de deal. Îl întâlnim şi la munte şi – sporadic – la câmpie. Fagul permite multor specii de plante mărunte să supraviețuiască în zonele în

[4] Pateric, Avva Arsenie 29.

care predomină, formând, în cadrul aşa-numitelor făgete, biotopuri bogate şi pline de frumusețe.

Sub fagi el dădea buruiana-ntr-o parte: „Cereți şi vi se va da; căutați şi veți afla; bateți şi vi se va deschide.

Că oricine cere ia, cel care caută află, şi celui ce bate i se va deschide" (Mt. 7, 7-8). Nu că Dumnezeu nu ar putea să ne dea fără să cerem, dar e nevoie de a cere, de a căuta, de a bate pentru a pune în lucrare talanții, pentru a ne actualiza potențialul.

Sub fagi el dădea buruiana-ntr-o parte:
– Priviți cum se-nvârte făcându-ne semn
mistrețul cu colți de argint, nu departe:

Evreii cereau în mod repetat, obsedant, semne de la Dumnezeu. Nu e nevoie. Dacă eşti foarte atent, sesizezi că Dumnezeu îți dă mereu semne, în mod indirect. Se povesteşte că un tânăr călugăr s-a dus la unul bătrân şi i-a spus: *– L-am căutat pe Dumnezeu în toate locurile în care s-a spus că l-aş putea găsi: în adâncurile pădurilor, în vastitatea deşertului, în liniştea mânăstirilor, în locuințele săracilor. – Şi, L-ai descoperit?* l-a întrebat bătrânul. *– Nu. Tu l-ai descoperit?* Ce putea să-i spună bătrânul? Soarele apunea şi camera era scăldată într-o lumină aurie. Mii de rândunele sporăvăiau pe ramurile unui arbore uriaş din apropiere. De departe venea zgomotul traficului de pe autostradă. Un țânțar bâzâia, semn că era pe punctul de a înțepa pe cineva... Şi totuşi acest om stătea în fața lui şi îi spunea că nu L-a găsit pe Dumnezeu. După o vreme, tânărul a plecat mai departe să-şi continue căutarea. Un om prea grăbit nu poate sesiza niciodată aceste semne.

– Priviți cum se-nvârte făcându-ne semn

Omului care-L caută pe Dumnezeu i se trezeşte un al şaselea simț. E asemenea unui copoi, unui câine de vânătoare care caută vânatul după miros, care are nevoie doar de un mic indiciu pentru a-i lua urma. E asemenea unui inspector de poliție care din puținele informații care le are reuşeşte să-şi facă o idee, să-l miroasă pe suspect. El vede acolo unde alții nu văd. De aceea îi invită:

– Priviți cum se-nvârte făcându-ne semn
mistrețul cu colți de argint, nu departe:

Dumnezeu nu e niciodată departe, cum ar putea fi? *Dumnezeu îți e mai intim decât propriul suflet*, afirma fericitul Augustin. Cum să fie departe? E aici, se învârte în jurul nostru, doar-doar omul-Chimiță îl va simți şi va întinde mâna să-L prindă. Dumnezeu e aici sub nasul nostru, dar Chimiță nu-L simte. Chimiță e legat la ochi. Ochii noştri sunt îngreuiați de somn, au cataractă duhovnicească.

veniți să-l lovim cu săgeată de lemn!...

Sfântul Grigore de Nyssa notează într-un comentariu la *Cântarea Cântărilor*: „Dumnezeu-Tatăl este Săgetătorul, este iubirea care trimite pe Fiul Său Unul-născut ca pe o săgeată cu vârful umezit în Duhul Sfânt; vârful este, cred, cel care introduce în suflet nu doar săgeata, ci şi pe Săgetător". Cel rănit de săgeata chemării dumnezeieşti, a iubirii şi păcii Sfintei Treimi nu rămâne cu mâinile în sân. Devine şi el arcaş şi săgeată cu vârful muiat în puțina lui dragoste, în puținul lui dor de Dumnezeu. Săgeata

începătorului nu poate fi decât de lemn. Pentru a ajunge la rachetele teleghidate omul a trebuit să plece de la săgeata de lemn. Nu poți pleca într-o călătorie decât din locul în care te afli. Viață duhovnicească înaltă e finish-ul unei curse a cărei linie de start a fost o deplorabilă stare duhovnicească.

– Stăpâne, e apa jucând sub copaci,
zicea servitorul privindu-l isteț.

Servitorul păstrează apelativul respectuos: „Stăpâne", dar înlăuntrul său disprețul şi îndrăzneala față de el creşte. Dacă la început nu îndrăznea să ridice capul în fața sa, să-l privească, acum nu numai că-l priveşte, dar îl priveşte de sus, îl priveşte isteț, obraznic, consiliindu-l: „– Stăpâne, e apa jucând sub copaci". *Stăpâne, ai început să aiurezi, să ai halucinații, să ai vedenii. Stăpâne ai început să auzi voci: e doar apa jucând sub copaci. Atâta tot.*

Dar el răspundea întorcându-se: – taci...

Stăpânul, om cu multă şcoală, are suficiente argumente pentru a-şi susține punctul de vedere, dar asemeni vulturului Sfântului Siluan realizează că nu are rost să-şi risipească energia vorbind unui cocoş deloc interesat şi care toată viața nu ieşise din ogradă, despre munții înalți şi câmpiile întinse, despre soarele care răsare din mare. De aceea îi spune doar: *taci*. Nu-ți mai trâmbița prejudecățile tale, nu mai hurui. Nu mai fă zgomot, nu mai speria vânatul. Taci, nu vorbi despre lucruri pe care nu le ştii, pe care nu le-ai studiat. Există destui deştepți atei care vorbesc despre inutilitatea rugăciunii fără s-o fi experimentat cu toată dăruirea şi atenția vreodată. Aşadar şi lor

un liniştit: *taci*. Dacă tăcerea ar fi mai profundă, căci după tăcerea gurii vine tăcerea gândurilor, apoi a emoționalității, dacă omul ar păşi pe treptele acestei tăceri, atunci ar sesiza şi el că „apa sclipea ca un colt de mistreț". Mistreţul îl simbolizează pe Dumnezeu. Toate poartă pecetea Lui: şi râurile şi norii şi oceanele. În spatele, la temelia fiecărui lucru, în ființa lui cea mai profundă se află o rațiune necreată a lui Dumnezeu, ne învață Sfântul Maxim Mărturisitorul. Asta înseamnă: „Apa sclipea ca un colț de mistreț"[5].

Sub ulmi, el zorea risipite alaiuri:
– Priviți cum pufneşte şi scurmă stingher,
mistreţul cu colți de argint, peste plaiuri:
veniți să-l lovim cu săgeată de fier!...

Sub ulmi, el zorea risipite alaiuri: Pădurile de ulm le întâlnim în zonele de şes şi de deal. Pentru coerența inițiatică a textului trebuie să admitem că Doinaş îşi făcea promenadele prin păduri de fag la câmpie şi prin păduri de ulm la deal. Dacă un om e perseverent în viața duhovnicească, după un timp apar progresele: acumulările cantitative aduc progrese calitative. Apare trecerea de nivel. Acum, urmărirea vânatului l-a adus pe prinț mai sus, în pădurile de ulm. Potrivit literaturii de specialitate, vestitul oraş italian Veneția este construit pe piloni de ulm şi arin negru, care, iată, rezistă de sute de ani. De asemenea, se cunoaşte că lemnul de ulm era folosit, în evul mediu, în construcțiile navale şi în realizarea afeturilor, a suporturilor

[5] „Cu vîrtejuri de argint" este un epitet pentru rîuri la Homer.

pe care se fixau țevile de tun. Sesizăm şi aici progresul: lemnul de ulm e mai tare decât cel de fag. Prințul, pentru că a persistat pe calea spirituală, s-a întărit duhovniceşte.

Acum, în pădurile de ulm, el e nevoit să-şi zorească însoțitorii: zorea risipite alaiuri. Gonacii, risipiți pe o suprafață întinsă (simbol al împrăştierii lor interioare, al lipsei de coagulare, de integrare), trebuiau stimulați, împinşi de la spate, pentru că nu erau deloc convinşi de ceea ce făceau: *Hăituim o fata morgana, o iluzie*, îşi spuneau aceştia în sinea lor. *Scoatem apă cu o găleată găurită*. Dar prințul le atrage din nou atenția asupra acelei realități pe care ei nu o pot sesiza:

– Priviți cum pufneşte şi scurmă stingher,
mistreţul cu colți de argint, peste plaiuri:

Dacă înainte se învârtea, acum mistreţul pufneşte şi scurmă. Nerăbdarea lui e tot mai mare.

– Priviți cum pufneşte şi scurmă stingher. Plotin dă următoarea definiție vieții mistice: „Zborul celui singur către Cel Singur". Dumnezeu, pentru un începător, nu e de găsit în piață, în localuri, în săli de concert. De aceea, unii oameni se retrag în mânăstiri, în pustietăți, în peşteri, în păduri. De acolo pot să-şi lanseze mai bine săgeata: *veniți să-l lovim cu săgeată de fier!...* ne invită a doua oară prințul. Odată cu trecerea din pădurile de fag în cele de ulm, prințul şi-a schimbat şi săgețile. Nu mai vânează cu săgeți de lemn, ci de fier. Şi această precizare vine să întărească ideea că prințul a progresat, a început să se cristalizeze duhovniceşte.

– Stăpâne, e iarba foşnind sub copaci,
zicea servitorul zâmbind îndrăzneț.
Dar el răspundea întorcându-se: – Taci...
Şi iarba sclipea ca un colț de mistreț.

Acolo unde prințul auzea mistrețul pufnind şi scurmând, servitorul percepea doar iarba foşnind:

– Stăpâne, e iarba foşnind sub copaci,
zicea servitorul zâmbind îndrăzneț.

Servitorul devine mai impertinent. Dacă înainte îl privea isteț, acum zâmbeşte îndrăzneț. În colțurile gurii se vede o grimasă batjocoritoare. Nu numai prințul progresează, ci şi servitorul, dar acesta în sens opus. Omul nu poate rămâne acelaşi: ori urcă, ori coboară; ori îşi subțiază inima, ori şi-o împietreşte. Cu zâmbetul îndrăzneț afişat ostentativ, servitorul încearcă din nou să-l convingă pe stăpân că se înşeală, că e victima unor vedenii:

– Stăpâne, e iarba foşnind sub copaci.

Dar prințul i-a răspuns întorcându-se: – *Taci...* S-a întors către el, i-a răspuns față către față, i-a arătat respect ca oricărei persoane, deşi ştia ce gânduri clocește. Sluga a zâmbit îndrăzneț pe la spate, cu laşitate. Stăpânul nu l-a mustrat, nu l-a muştruluit. I-a răspuns din nou cu singurul cuvânt: *Taci.* Dacă nu s-a tulburat mai înainte, acum când sporise duhovniceşte cu atât mai puțin. Din contră, compasiunea lui pentru el crescuse. Acest „taci" a fost mai şoptit, mai discret decât primul. Dacă nu înaintezi spiritual, defectele celuilalt te agasează tot mai mult. „Taci!" devine tot mai imperativ, tot mai agresiv, tot mai răcnit.

Parcă ai vrea să-i bagi pumnul în gură sau să-ți astupi urechile ca să nu-l mai auzi.

Dar el răspundea întorcându-se: – Taci...
Şi iarba sclipea ca un colț de mistreț.

Din nou, pecetea lui Dumnezeu e sesizată în toate lucrurile, din nou Dumnezeu e adulmecat peste tot. Dacă înainte apa sclipea ca un colț de mistreț, acum e rândul ierbii. E mai greu de sesizat sclipirea ierbii decât a apei. Dar şi acest vers vine să întărească afirmația că prințul progresa, vederea lui duhovnicească se ascuțea.

Sub brazi, el strigă îndemnându-i spre creste:
– Priviți unde-si află odihnă şi loc
mistrețul cu colți de argint, din poveste:
veniți să-l lovim cu săgeată de foc!...

Ne mutăm mai sus, în pădurile de brazi. Prințul n-a renunțat la vânătoare. Aceasta l-a adus pe nesimțite în pădurile de brazi. Pentru cel ce se dedică unui meşteşug îndemânarea, dexteritatea vine de la sine, fără s-o cauți. Pentru cel ce-l face din obligație, cu silă, nu apare nici un progres, ba din contră. Gonacii nu erau deloc încântați de vânătoarea în care îi angrenase prințul. În sinea lor cârteala se amplificase „Iată, hăituim de atâta timp. Urcuşul şi alergătura ne-au muiat picioarele. N-a găsit mistrețul nici în pădurile de fag, nici în cele de ulm, crede că-l găseşte în cele de brad? Nu-şi dă seama cât e de înşelat?". Prințul ştie tot ce e în sufletele lor, aşa cum ştie şi duhovnicul ce e în sufletul ucenicului care bombăne: „Mistrețul cu colți de argint, primăvara de care mi-a vorbit părintele n-a mai

venit. Cred că e doar o închipuire în mintea lui". Duhovnicul cunoaşte că e iarnă în inima ucenicului, că pământul inimii lui se dezgheaţă greu, foarte greu. De aceea strigă ca şi prinţul, îndemnându-l spre creste, împingându-l de la spate într-acolo.

Sub brazi, el strigă îndemnându-i spre creste:
– Priviţi unde-şi află odihnă şi loc
mistreţul cu colţi de argint, din poveste:
veniţi să-l lovim cu săgeată de foc!...

E remarcabilă coerenţa lui Doinaş: după ce ai progresat suficient în viaţa duhovnicească, după ce te-ai întărit ulmic în virtuţi, vine uşurarea bradică: uşurarea de patimi, uşurarea chiar de gânduri şi de emoţii, simbolizată de uşorul lemn de brad. În această odihnă îşi află loc mistreţul cu colţi de argint, Dumnezeu. La slujba Utreniei din Duminici şi Sărbători preotul rosteşte un ecfonis misterios: „Că sfânt eşti Dumnezeul nostru şi întru (printre) sfinţi te odihneşti şi Ţie slavă înălţăm: Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor". Ce vrea să spună prin cuvintele: „întru sfinţi te odihneşti"? Vrea să spună că sfinţii şi-au găsit pacea şi odihna şi acolo unde e pacea şi odihna, acolo e şi Dumnezeu, acolo vine şi-şi face locaş Dumnezeu. Nu că Dumnezeu ar obosi. E o exprimare oarecum inversă.

Aşadar,

– Priviţi unde-si află odihnă şi loc
mistreţul cu colţi de argint, din poveste:

Poveste e un fel de a spune. Voi, servitori cu goarne, credeţi că mistreţul cu colţi de argint e o poveste. Dar eu, prinţul, cred, simt, ştiu că nu e poveste, de aceea îmi reînnoiesc îndemnul:

veniţi să-l lovim cu săgeată de foc!...

Domnul Hristos ne învaţă că „Împărăţia Cerurilor se ia cu asalt" (Mt. 11, 12), se ia de cei silitori, se ia de cei care, ca şi proorocul David, pot afirma: „Râvna casei Tale m-a mistuit" (Ps. 68, 11). O vorbă spune că „În acest veac nu Dumnezeu trebuie să-ţi demonstreze că există, ci tu trebuie să-l demonstrezi că exişti". Trebuie ca mai întâi tu să-L cucereşti pe Dumnezeu, pentru ca ulterior să te cucerească El. Tu trebuie să faci primul pas.

veniţi să-l lovim cu săgeată de foc!...

Căutarea prinţului n-a fost în zadar. Inima de fier a început să se topească, a devenit una de foc[6]. Dar nu numai inima, ci şi ochiul a devenit de foc. Olivier Clement scrie: „Duhul Sfânt aprinde inima şi deschide în noi „ochiul inimii", „ochiul de foc", care descoperă în tot omul chipul

[6] Aripile sunt şi ele de ceară, de şindrilă şi de foc: Marele Avvă Ioan Colov povestea că un călugăr a intrat odată în extaz şi a văzut trei monahi stînd pe ţărmul mării. Dinspre ţărmul celălalt a venit un glas zicîndu-le: „Luaţi aripi de foc şi veniţi la mine". Doi dintre ei au făcut întocmai şi au zburat spre celălalt ţărm, în timp ce al treilea a rămas pe loc şi a început să plîngă şi să strige. În cele din urmă i s-au dat şi lui aripi, dar nu de foc, ci slabe şi vlăguite. Tot cădea în valuri şi se ridica şi cu multe chinuri a reuşit să ajungă pînă la ţărm. Aşa este şi generaţia noastră [de călugări]; zboară nu cu aripi de foc, ci cu aripi slabe şi vlăguite. (Colov 14)

lui Dumnezeu, iar în lucruri, „rugul aprins" al lui Hristos care vine. „Ochiul prin care Îl văd pe Dumnezeu şi cel prin care El mă vede pe mine este unul singur, acelaşi", spunea Meister Eckhart[7], şi acest ochi unic este Duhul Sfânt, Duhul lui Hristos, Dumnezeu adevărat şi Om adevărat. Nu mai suntem prizonieri timpului şi spaţiului. Sesizăm realităţile dinlăuntrul lor şi simultan de dincolo de ele. Nu acelaşi lucru putem afirma şi despre sluga prinţului:

– Stăpâne, e luna lucind prin copaci,
zicea servitorul râzând cu dispreţ.

Dacă prinţul cu ochiul de lemn şi cu cel de fier sesiza sclipirea apei şi a ierbii ca un colţ de mistreţ, orbirea duhovnicească a slugii nu poate detecta decât reflexiile lunii prin copaci. Omul necredincios caută mereu răspunsuri naturale pentru fenomene supranaturale.

– Stăpâne, e luna lucind prin copaci

Vânătoarea a început dis de dimineaţă, când se crăpa de ziuă, când se îngâna ziua cu noaptea. Acum deja soarele a trecut dincolo de creste, acum se îngână noaptea cu ziua, acum îşi face apariţia luna. Călătoria duhovnicească se apropie de sfârşit. Încet-încet cercul se închide, se completează, se întregeşte. Dar servitorul nu are cum pricepe aceasta, de aceea continuă cu explicaţiile, cu sfătoşenia:

– Stăpâne, e luna lucind prin copaci,
zicea servitorul râzând cu dispreţ.

[7] *Predica nr. 12.*

Dacă inima prinţului a devenit de foc, a servitorului a devenit de gheaţă. Aceluia i-a dispărut orice sfială, orice bun simţ, acum îi râde în nas cu dispreţ: „Ne-am pierdut ziua degeaba. Încă de dimineaţă, când ne aflam în pădurile de fagi te-am avertizat că nu cauţi decât cai verzi pe pereţi. Unde e mistreţul acela cu care ne-ai împuiat capul?"

Dar el răspunde întorcându-se: – Taci...
Şi luna sclipea ca un colt de mistreţ.

Stăpânul şi-a arătat încă o dată sângele albastru, noblaţea, bunele maniere. „Odată un lord englez (un frumos pleonasm, îmi place acest pleonasm – ca să fii lord trebuie să fii un pic englez) s-a certat teribil cu soţia sa. Ieşind în hol, furios la culme, i s-a adresat valetului: – Trânteşte cât de tare poţi uşa după mine". *Dar el răspunde întorcându-se: Taci...* Prin venele prinţului începuse să curgă încet-încet sângele albastru al celor cereşti, al celor duhovniceşti. El şi-a dovedit încă o dată clasa, când comportamentul slugii se apropia de apogeul sfidării, al dispreţului. Stăpânul nu apelează nici de această dată la intermediari. Se întoarce şi acum, ca şi de celelalte două ori spre el, cu aceeaşi replică: *Taci.* E şi mai stinsă acum, şi mai şoptită, dar din alt punct de vedere mai aprinsă, mai grăitoare, mai de foc, pentru că inima lui e acum una de foc, ochiul lui e unul de foc, gura lui e una de foc.

Dar el răspunde întorcându-se: – Taci...
Şi luna sclipea ca un colt de mistreţ.

Apa sclipise ca un colț de mistreț, iarba, iar acum luna. Luna, pământul – simbol al opacității maxime – sclipeau şi ele. Dar ochiul de foc sesizează prezența lui Dumnezeu şi aici, în pământul insipid.

Dar vai! sub luceferii palizi ai bolții
cum stă în amurg, la izvor aplecat,
veni un mistreț uriaş, şi cu colții
îl trase sălbatic prin colbul roşcat.

„Vai!" e percepția ochiului neavizat, neduhovnicesc, al slugii şi posibil al poetului. Pentru ei, moartea e un punct terminus al unui proces ireversibil, perceput ca îngrozitor. Cuvântul *sălbatic* (îl trase sălbatic prin colbul roşcat) vine să confirme această idee. Moartea li se pare sălbatică, înfiorătoare, înspăimântătoare. Dar părintele duhovnicesc tocmai asta şi urmăreşte: moartea omului cel vechi din ucenicul său, pentru a putea să renască într-un om nou. Domnul îi explicase lui Nicodim în convorbirea nocturnă pe care o avusese cu el: „Ce este născut din trup, trup este; şi ce este născut din Duh, duh este" (In. 3, 6). Şi Sfântul Pavel le lămurise această problemă corintenilor: „Omul firesc nu primeşte cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie şi nu poate să le înțeleagă, fiindcă ele se judecă duhovniceşte" (I Cor. 2, 14). Moartea omului vechi e urmată în mod necesar de naşterea omului nou, dar omul trupesc nu poate în ruptul capului să priceapă asta. Dumnezeu îi spusese lui Moise: „Fața Mea însă nu vei putea s-o vezi, că nu poate vedea omul fața Mea şi să trăiască" (Ieş. 33, 20). De aici, aşadar, folosirea de către autor a cuvintelor „vai" şi „sălbatic":

Dar vai! sub luceferii palizi ai bolții
cum stă în amurg, la izvor aplecat,
veni un mistreț uriaş, şi cu colții
îl trase sălbatic prin colbul roşcat.

Dar omul duhovnicesc nu se tulbură, ştie că toate vin l-a vremea lor, când omul e pregătit, copt pentru aceasta, niciodată mai repede, niciodată mai târziu. Simbolic, Dumnezeu nu ți se arată în zori, când încă n-ai descifrat alfabetul vieții spirituale. Nu are de ce, pentru că nu ai înțelege nimic. Acum ziua s-a plecat spre seară (Lc. 24, 24). Doinaş plasează inspirat marea întâlnire în amurg. Soarele a apus, e semiîntuneric, noaptea nu şi-a intrat încă în drepturi. Amurgul e o perioadă de tranziție. E exact starea lăuntrică a prințului. Omul cel vechi e pe cale să apună, să se stingă. Acum, pe cer, o dată cu luna apar luceferii palizi ai bolții. Colbul e roşcat, mai păstrează încă sărutul soarelui care tocmai apusese. Sunt simboluri ale finalului unei etape, ale omului ajuns acolo. Dar mereu trecerea de nivel, intervenția harului care operează aceasta te ia prin surprindere, vine exact atunci când te aştepți cel mai puțin:

Dar vai! sub luceferii palizi ai bolții
cum stă în amurg, la izvor aplecat,
veni un mistreț uriaş, şi cu colții
îl trase sălbatic prin colbul roşcat.

Prințul se dusese la izvor să se răcorească, căci alergase toată ziua, dăduse tot ceea ce putuse să dea, făcuse tot ceea ce ținuse de el. Acum Dumnezeu urma să mute, acum doar Dumnezeu mai putea să facă ceva. El nu

mai putea decât să aştepte. Şi în timp ce se spăla la izvor, într-un moment atât de prozaic (dar semnificativ prin prisma simbolismului izvorului şi a lustraţiei), exact atunci când se aştepta cel mai puţin ale loc hierofania, teofania, apariţia mistreţului:

veni un mistreţ uriaş, şi cu colţii
îl trase sălbatic prin colbul roşcat.

Uriaş e un atribut divin, un atribut care vine să sublinieze distanţa dintre om şi Dumnezeu, dintre creat şi necreat. Prima întâlnire dintre om şi divin va însemna şi moartea omului vechi, mistuirea sa, căci „Dumnezeul nostru este foc mistuitor" (Evr. 12, 29).

– Ce fiară ciudată mă umple de sânge,
oprind vânătoarea mistreţului meu?
Ce pasăre neagră stă-n lună şi plânge?
Ce veştedă frunză mă bate mereu?...

Versurile de mai sus, puse în gura prinţului, aparţin unui poet, unui neiniţiat în ale vieţii duhovniceşti. Ele trădează un om care nu înţelege sensul morţii ritualice. De aceea sângele, pasărea neagră din lună şi frunza veştedă creează o atmosferă sumbră, fără speranţă, fără ieşire.

– Stăpâne, mistreţul cu colţi ca argintul,
chiar el te-a cuprins, grohăind, sub copaci.
Ascultă cum latră copoii gonindu-l...

E imens de semnificativ faptul că mistreţul nu s-a atins decât de prinţ. N-a făcut nici o victimă colaterală. Era firesc să fie aşa pentru că moartea rituală vine doar pentru

cel pregătit. Pe de altă parte, servitorul nu reuşeşte să iasă nici acum din prizonieratul senzorialităţii, al palpabilului. Pentru el, mistreţul nu are colţi „de" argint, ci colţi „ca" argintul, de imitaţie. Doar un asemenea mistreţ, pe măsura servitorului, poate fi gonit de copoi. Adevăratul mistreţ, te vânează el însuşi, dinainte ca tu să fi început vânătoarea, pe când tu încă te aflai sub smochin (*In. 1, 48*). Ţi se revelează, „te cuprinde", apoi se ascunde lăsându-te să-l cauţi. Dumnezeu îţi dă harul, apoi îl retrage, ciclic.

Dar prinţul răspunse-ntorcându-se: – Taci.

Chiar rănit de moarte, prinţul mai face încă odată dovada sângelui albastru, a nobleţii. Se întoarce pentru o ultimă dată către el: *Taci.* Ai pălăvrăgit întreaga zi. Măcar acum, în ultimul ceas, în ultima clipă, taci. Această clipă a trecerii dincolo nu e una oarecare. Ea trebuie cinstită cu tăcerea. În *Pateric* se istoriseşte că atunci când avva Zaharia era aproape de moarte, avva Moise l-a întrebat: „Ce vezi?". El i-a răspuns: „Nu-i mai bine să tac, părinte?" Atunci avva Moise a zis: „Da, taci"[8]. Servitorul nu se trezeşte nici măcar acum. El îşi continuă tirada, nevăzând şi neauzind decât propriul discurs.

– Stăpâne, mistreţul cu colţi ca argintul,
chiar el te-a cuprins, grohăind, sub copaci.
Ascultă cum latră copoii gonindu-l...
Dar prinţul răspunse-ntorcându-se. – Taci.

[8] Pateric, avva Zaharia 5.

Prințul se mărginește din nou la „Taci". Nu-i reproșează: „Vezi, toată ziua ai cârtit și ai bombănit în mintea ta cu privire la tot ceea ce făceam!". Nu-i spune: „Vezi c-am avut dreptate în privința existenței mistrețului?". Acum, cu atât mai mult nu e vreme de dispute, de argumentări. Totuși, dacă nu poți păstra tăcerea,

Mai bine ia cornul și sună întruna.
Să suni până mor, către cerul senin...

Nu-i pretinde să folosească flautul. Îl acceptă cu limitările lui, cu modul în care se poate exprima. Cornul, folosit până acum pentru vânătoare, își schimbă destinația: cheamă, semnalizează, vestește. Cornul devine clopot. Dar clopotele nu trag pentru cel ce moare, ci pentru ceilalți, pentru a le aminti că sunt muritori, că și ei vor muri și că, după o inscripție de la Sfântul Munte: „De vei muri înainte de a muri, nu vei muri când vei muri".

Mai bine ia cornul si sună întruna.
Să suni până mor, către cerul senin...

Omul cel vechi, mândria din noi, până moare are nevoie de surle și trâmbițe care să-l preaslăvească. Unii vor să prelungească această nebunie și după moartea fizică în mausoleuri, în inutile monumente funerare somptuoase, grandioase, pe măsura ego-ului lor.

Mai bine ia cornul si sună întruna.
Să suni până mor, către cerul senin...
Atunci asfinți după creste luna
Și cornul sună, însă foarte puțin..

Multe creații artistice se sfârșesc tragic. Moartea e finalitatea lor. În sfera religiosului nu poate fi așa. Aici orice moarte e urmată de o înviere.

Atunci asfinți după creste luna...

„Noaptea e pe sfârșite; ziua este aproape" (Rm. 13, 12). Noaptea întunecată a sufletului își consumă ultimele clipe. Curând se vor ivi zorii de zi ai omului nou, ai celui ce este făptură nouă în Hristos (II Cor. 5, 17), ai celui ce poate afirma: „Noi nu mai știm de acum pe nimeni după trup" (II Cor. 5, 16).

În *Viața în Hristos, Sfântul* Nicolae Cabasila nota: „Nașterea din nou e cu mult mai însemnată decât cea dintâi". Prima naștere, nașterea biologică din părinți trupești e un proces automat, inconștient, care nu presupune aportul nostru. Nașterea a doua, nașterea din nou, nașterea de sus (In. 3, 3), nașterea din Duh (In. 3, 5), e tocmai opusul ei[9]. Ea nu e realizabilă decât prin participarea noastră conștientă. E ceea ce poemul lui Doinaș a arătat: mistrețul cu colți de argint l-a atins, aș spune, cu aripa[10], doar pe cel ce conștient a pornit în căutarea lui, doar pe acela. Doar pe acela. Da, doar pe acela!!!

[9] Copilul care se naște plânge, e îngrozit. E semnificativă legenda despre Zaratustra care atunci când se naște râde. E un simbol al celei de a doua nașteri, unde nu mai există durere și întristare și suspin.
[10] În analogia șarpelui cu pene.

Mâna lui Dumnezeu

Fă ce ține de tine și lasă-L pe Dumnezeu să lucreze.

O frază scurtă ce concentrează în sine întreaga înțelepciune: e nevoie de un efort conștient, îndelungat, din partea noastră, dar și de o capitulare, de o predare totală în mâna lui Dumnezeu[1].

Începând cu scolasticismul, omul de tip occidental a accentuat progresiv prima parte a acestui proces, lăsând tot mai mult în umbră pe a doua, până la a o uita. Această amnezie și, în fond, lipsă de smerenie, face ca efortul nostru să fie sterp, epuizant, angoasant.

Un călugăr citea Psalmii. S-a oprit la un verset pe care nu-l înțelegea. Și-a stors mult creierii, l-a întors pe o parte și pe alta, dar nimic. După o îndelungată osteneală s-a dat bătut: și a decis să meargă să-l întrebe pe un alt frate. Chiar în clipa în care ieșea pe ușa chiliei mintea i s-a luminat. Totul devenise limpede.[2]

---

[1] Reamintirea constantă a acestui lucru o facem la Sfânta Liturghie: „Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm".

[2] În antologia *Nau* la intrarea 314 se povestește că un bătrân postise 70 de săptămâni, nemâncând decât o singură dată pe săptămână. El făcuse aceasta pentru a găsi sensul unui text din Scriptură, însă Dumnezeu nu i l-a descoperit. Bătrânul și-a spus întru sine: „Iată că am făcut atâtea eforturi și nu am obținut nimic, însă voi merge la frații mei și le voi cere să-mi dea ei răspunsul". Dar abia a închis ușa pentru

S-au acordat multe premii Nobel pentru descoperiri care s-au produs după un scenariu similar cu cel de mai sus: un cercetător lucra la structura internă a celulei limfatice. Lucra de ani de zile, reflecta, făcea multe experiențe, și nu se întâmpla nimic, toate eforturile se soldau cu eșecuri. După mulți ani de cercetare, de eforturi, de nereușite, într-o noapte a avut un vis, și în vis a văzut structura – ceea ce el căuta de atâta timp era acolo în vis, ca un tablou mărit. S-a sculat, a făcut imediat schița, și apoi a lucrat pe baza ei și, la sfârșit, visul s-a dovedit adevărat.[3]

---

a pleca, că iată un înger i-a fost trimis de la Dumnezeu și i-a spus: „Cele 70 de săptămâni de post nu te-au apropiat de Dumnezeu, însă atunci când te-ai smerit pentru a merge spre frații tăi, eu am fost trimis la tine pentru a-ți descoperi înțelesul acestui cuvânt". Și, după ce i-a descoperit cu claritate semnificația, a plecat (citat de Enzo Bianchi în *Smerenia în tradiția monastică,* Editura Galaxia Gutenberg, 2007, p. 45).

[3] E clar, visul a fost un dar al milostivirii divine, dar, la fel de clar e că visul n-ar fi apărut dacă n-ar fi fost acei ani de eforturi.. Cazul lui Marie Curie e și mai concludent. După osteneli de câțiva ani pentru rezolvarea unei probleme, osteneli care s-au dovedit zadarnice, cercetătoarea franceză a decis să abandoneze. Exact în noaptea în care (s-)a abandonat a văzut în vis soluția problemei. S-a sculat, a notat-o și a adormit la loc. A doua zi, uluită, a văzut că era ceea ce căutase de atâta timp. Efortul nostru e necesar, dar darul rămâne dar. Sfântul Vasile cel Mare scrie într-o omilie despre smerenie: „Nu prin faptele tale de dreptate îl cunoști pe Dumnezeu, ci Dumnezeu ți se descoperă datorită bunătății Sale. Pavel a spus: *Ați cunoscut pe Dumnezeu sau, mai degrabă ați fost cunoscuți de Dumnezeu* (Gal. 4, 9). Nu prin virtutea ta ai atins pe Dumnezeu, ci Hristos te-a atins pe tine prin întruparea Sa. *Urmăresc îndreptarea*, spune Pavel, *că doar o voi prinde, întrucât și eu am fost prins de Hristos Iisus* (Fil. 3, 12). Iar

Miracolul se produce când, după ce ți-ai adus mica ta contribuție omenească, îți pui sufletul cu o credință copilărească în mâna lui Dumnezeu şi a sfinților, aşa cum arată o întâmplare din copilăria părintelui Calciu:

„Am avut acea credință simplă, care ne-a ajutat să primim toată învățătura despre Dumnezeu în chip firesc, fără îndoieli. Mi-aduc aminte cum, copil fiind, am auzit citindu-se la slujbă despre un pustnic care, fiind nevoit să treacă peste un râu foarte mare, s-a rugat la Dumnezeu şi a trecut pe apă ca pe uscat. Şi ce am gândit eu? În grădina noastră, tata lăsa mereu un petic de grădină nelucrat. Acolo creşteau în voie urzici usturătoare ... Deci m-am rugat fierbinte lui Dumnezeu, să mă ajute să trec prin urzici desculț, fără să mă urzic ... Aveam, cred, şase, şapte ani ... Grădina noastră era lipită de gardul bisericii şi icoana Sfântului Nicolae, patronul ei, pictată pe frontispiciu, privea drept la noi în grădină. Adeseori această icoană mă oprea de la mici răutăți şi năzdrăvănii copilăreşti. M-am rugat deci şi sfântului Nicolae să mă ajute. Ştiam de la mama că e făcător de minuni, iar eu voiam o minune. Am simțit un fel de furnicare prin inimă şi o credință copilărească în ajutorul sfântului. O încredere deplină mă îndemna să păşesc. Locul acela cu urzici era în apropierea gardului vecinului nostru. În clipa în care am păşit în urzici, s-a întâmplat ceva: o lumină puternică a cuprins întreaga grădină. Puteam vedea fiecare detaliu al stratului de urzici, cele care erau sub piciorul meu ca şi cele de departe. Mugurii copacilor, iarba, zarzavaturile, toate erau lângă mine, de parcă aş fi fost în fiecare loc şi nici un obiect nu arunca vreo umbră pe pământ. Lumina străpungea totul. Nu mă gândeam că aş putea fi urzicat şi nici nu eram. Aveam o mare fericire în mine, dar nu-mi dădeam seama de ea. Parcă fusese dintotdeauna acolo. Mergeam fără să ştiu, poate repede, poate încet, parcă timpul şi distanțele nu mai existau. La un moment dat am auzit glasul vecinului înjurând urât, probabil vreo vită. M-a cuprins un fel de mânie şi am gândit rău despre el. În clipa aceea s-a stins lumina şi m-am urzicat. Ajunsesem cam pe la jumătatea distanței. Am sărit într-o parte şi mi-am scărpinat pielea urzicată. Totul reintrase în ordinea firească: iarba, zarzavaturile, picioarele mele cu mai multe băşici"[4].

Contemplarea frumuseții lumii poate aduce şi ea starea de abandonare:

„Sub lumina lunii vederea era splendidă. Un strat gros de zăpadă acoperea pământul. Arborii se conturau negri pe cer. Aerul era transparent, purificat de frig. Din când în când, un salt al vântului făcea să alunece zăpada de pe crengi şi de pe acoperiş, aşternând-o pe pământ cu

---

Domnul ne spune: *Nu voi M-ați ales pe Mine, ci eu v-am ales pe voi*(In. 15, 16)" (Bianchi, op. cit., p. 54). În contemporaneitate, Gheron Iosif descoperea acelaşi mecanism în lucrarea rugăciunii lui Iisus: *„Rugăciunea se spune în tot locul; stând jos sau în picioare, culcat în pat sau mergând. «Neîncetat vă rugați, pentru toate mulțumiri dați», spune Apostolul. Nu numai înainte de culcare trebuie să te rogi. Este nevoie de multă străduanie. Când oboseşti, aşează-te. Apoi iarăşi ridică-te. Să nu te ia somnul. Toate acestea se numesc «lucrare». Tu arăți lui Dumnezeu voința ta. Apoi totul depinde de Acesta, dacă îți va da sau nu. Dumnezeu este începutul şi sfârşitul. Harul Lui lucrează totul. El este puterea mobilizatoare".*

[4] *Viața Părintelui Gheorghe Calciu după mărturiile sale şi ale altora*, Editura Christiana, Bucureşti, 2007, p. 13-14.

un sunet moale. Din streşini picurau stropi: pleosc! pleosc! Se auzeau scânduri scrâşnind. „Cât e de frumos!" îşi zicea cu lacrimi în ochi. Fiecare dintre aceste sunete răsunau în inima lui deschisă. Pleosc! O picătură. Pşiit! Fâşâiitul zăpezii. Cu privirea lui de artist, preţuia contrastul dintre alb şi negru. Siluetele brazilor desenau linii demne de abstracţiile celui mai virtuoz dintre caligrafi. Însăşi ideograma naturii! Chiar e aceea pe care o căuta! Fiecare trăsătură a acestui peisaj avea hotărârea şi blândeţea unui chip iubit. Fiecare trunchi spinteca cerul cu o linie virilă şi curată, ritm pur. „Ah, cât e de frumos!" repeta el... Era în acea stare de receptivitate alertă, care devine o a doua natură la cei ce practică mult. ... Vedea un spectacol minunat, cu mai multă transparenţă decât ar fi fost în stare ochiul de copil. ... O pasăre trecu într-un zbor tăcut. Pradă unei magii, o gâză îşi încerca bâzâitul. A crezut ea, oare, că a revenit primăvara? Crengile pinilor se legănau mereu. Din când în când, undeva, se auzea apa şiroind. La ce bun toate aceste lupte? La ce bun toate aceste strigăte? Luna strălucea pe cerul curat. Lumea era frumoasă. Viaţa era o minune. Te puteai aşeza în ea cu sentimentul de a fi atins scopul... Te puteai lăsa dus şi te puteai destinde cu acea blândă împăcare a întregii fiinţe, care însemna bucuria şi compasiunea absolută. Puteai sărbători harul într-o ultimă cântare de mulţumiri"[5].

Prometeu, Pelagius, *homo faber* sau oricum l-am numi, omul de tip occidental trebuie să recurgă la anamneză pentru a redeveni o făptură teocentrică, pentru

[5] Ariane Buisset, *Ultimul tablou al lui Wang Wei*, Editura Herald, Bucureşti, 2007, p. 162-163

a reînvăţa să lase lucrurile în mâna lui Dumnezeu, dar, şi mai important, pentru a reînvăţa să se lase pe sine în mâna lui Dumnezeu.

În grădina Ghetsimani, Domnul Hristos se roagă: *„Părinte, fă să treacă de la Mine paharul acesta, dar nu precum Eu voiesc, ci precum Tu voieşti"*, învăţându-ne şi pe noi acelaşi lucru în rugăciunea *Tatăl nostru*: *„Facă-se voia Ta"*[6]. Acela despre care Isaia profetiza: *„Ca un miel*

[6] În *Pateric*, avva Evagrie sfătuieşte: „Nu dori ce crezi tu de cuviinţă, ci ceea ce-l place lui Dumnezeu, şi vei fi netulburat şi bucuros în timpul rugăciunii" (Nil 7). Sfântul Macarie de la Optina trasează cu măiestrie graniţa dintre voia lui Dumnezeu şi voia noastră: *„Voia sfântă se manifestă în două feluri, astfel încât să nu ne încătuşeze şi să nu ne limiteze libertatea: Dumnezeu doreşte anumite lucruri şi* ***îngăduie*** *altele. Acest al doilea fel se manifestă atunci când insistăm să facem lucrurile aşa cum credem* ***noi*** *că este mai bine. Însă când ne lăsăm de bunăvoie şi cu încredere în voia lui Dumnezeu, El ne arată cel dintâi fel, care până la urmă se dovedeşte cel mai folositor pentru noi"* (Sfântul Macarie de la Optina, *Poveţe duhovniceşti*, Editura Cartea Ortodoxă şi Editura Egumeniţa, Galaţi, fără an de apariţie, p. 32). În concepţia Sfinţilor Părinţi, sintetizează Bianchi, aceasta este partea de lucrare ce i se cere omului în confruntarea dureroasă dintre libertatea rănită prin păcat şi harul restaurator, deopotrivă respectos şi cu totul suveran. Acest rol al omului înseamnă acceptarea de a trece prin umiliri, ca o condiţie indispensabilă a adevăratei smerenii; acest rol al omului se reduce la un act de primire smerită a darului lui Dumnezeu în cazul tuturor virtuţilor... Aflată la graniţa dintre libertate şi har, lucrarea ce i se cere omului se traduce prin acceptarea paşnică a unei inimi înfrânte. Rolul său se înfăţişează sub forma unui gol, a unei lipse ce este gata să primească, a unui vid care aspiră harul cu intensitate. Iar dacă este vorba de un efort, acesta este cel al unei fragilităţi umane care se confruntă perpetuu cu limitele. Casian o salută, nu fără o anumită emfază, ca pe *o perpetua humilita*, o smerenie sau mai degrabă o smerire fără sfârşit. Cu această expresie ne găsim în centrul

spre junghiere s-a adus şi ca o oaie fără de glas înaintea celui ce o tunde, aşa nu şi-a deschis gura Sa" şi pe care Apostolul îl descria ca *„ascultător până la moarte, şi încă moarte pe cruce"*, Cel care după Marea Rugăciune Euharistică *„s-a predat pe Sine pentru viaţa lumii"*[7], ne va îndemna: *„Cel ce doreşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-mi urmeze Mie"*, căci *„Cel ce ţine la viaţa lui o va pierde, iar cine-şi pierde viaţa pentru Mine o va găsi"*. Aceasta este scopul vieţii duhovniceşti: să învăţăm să ne oferim, să devenim ofrandă, prescură pe altarul / în mâna Celui ce ne-a dăruit totul: *Ale Tale dintru*

Evangheliei şi în punctul critic al oricărei asceze şi mistici creştine. Căci după Pseudo-Macarie, fundamentul însuşi al credinţei creştine este acela *de a avea inima cu totul zdrobită.* (Bianchi, op. cit., 26-27)... Pentru a răspunde cu vrednicie unei astfel de pedagogii dureroase la care ne supune Dumnezeu este necesar să acceptăm planul Său ca atare, să nu fugim din faţa umilirilor la care ne supune ispita, ci să le considerăm, într-o anumită măsură, ca pe nişte consoarte. Aceste umiliri pe care ni le trimite Domnul nu trebuie acceptate dintr-un anumit masochism inconştient şi obscur, ci deoarece ştim că în ele găsim izvorul secret al singurei vieţi adevărate. Pentru a folosi termeni biblici, este necesar să acceptăm umilirile, deoarece prin ele inima de piatră va fi înfrântă şi se va arăta inima de carne (idem, p. 25-26). Din perspectiva inversă, *„lipsa noastră de disponibilitate îl obligă pe Dumnezeu să ne trimită necazuri în locul răsplăţii, certare în loc de ajutor"* (Sfântul Isaac Sirul).

[7] Părintele Stăniloae nota: „Hristos ni Se dăruieşte nu în mod simplu, ci în sângele cel vărsat pe Golgota pentru noi, cu sângele care păstrează în El dispoziţia în care S-a predat pe cruce Tatălui pentru noi. Căci dăruindu-Se atunci pentru noi, a făcut-o ca să ne dăruim şi noi împreună cu El Tatălui" (*Spiritualitate şi comuniune în liturghia ortodoxă*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2004, p. 41)

ale Tale, Ţie îţi/ni te aducem din toate şi pentru toate. Maica Domnului e aici modelul exemplar: *Iată roaba Domnului, fie mie după cuvântul tău*[8]. Apostolii vor instanţia şi ei acest *Weltanschaung*, acest mod de a fi. Sfântul Petru o spune explicit: *„Iată, noi am lăsat toate şi am urmat Ţie"*[9], Sfântul Pavel implicit: *„Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine"*.

Oamenii duhovniceşti au ştiut să se abandoneze în mâna lui Dumnezeu, chiar abandonându-se în mâna oamenilor:

Avva Macarie trăia în marginea unui sat[10]*. Împletea coşuri şi funii. Un apropiat din sat le vindea şi îi cumpăra cele trebuincioase. Dar, iată că s-a întâmplat ca o fată din sat să rămână grea. Constrânsă să spună cine e făptaşul, fata l-a acoperit, punând totul în cârca avvei. Indignaţi,*

---

[8] E de observat că femeia are nativ o mai mare uşurinţă în a se abandona şi implicit în a deveni ucenic. De fapt uşurinţa de a te abandona e sinonimă cu flexibilitatea, cu curgerea unei ape. Graţia, fluiditatea mişcărilor femeii e o reflectare în exterior a ceea se află în interior. Dacă viaţa cotidiană o infirmă atunci e vorba de schizofrenie, de o ruptură între interior şi exterior. Ar mai trebui spus că bărbatul înfruntă suferinţa, femeia i **se abandonează,** o acceptă! Aşa cum ne-o arată chiar Hristos, starea de rugăciune vine cu uşurinţa când eşti pasiv. Ea nu e abandonare a vieţii, ci aşteptare deschisă, trează. Starea de rugăciune vine singură, nu poate fi adusă, nu poate fi cucerită. Trebuie să te abandonezi. Aceasta e semnificaţia femininului.

[9] În *Pateric* găsim un comentariu al acestei afirmaţii a corifeului apostolilor: „A fost întrebat avva Ammmonas: – Ce înseamnă calea îngustă şi strâmtă ? – Iată, ce înseamnă: să-ţi zdrobeşti gândurile şi să-ţi tai propriile dorinţe pentru voia lui Dumnezeu. Asta înseamnă: Iată, noi am lăsat totul şi am venit după Tine"(Ammmonas 11).

[10] *Pateric*, Macarie 1.

credulii săteni l-au luat pe anahoret pe sus, i-au agățat de gât oale sparte și tigăi afumate și lovindu-l cu sălbăticie, l-au purtat prin sat într-o procesiune demnă de penelul lui Hyeronimus Bosh. Puțin a lipsit ca Macarie să nu debarce pe Insula Fericiților. Părinții fetei i-au cerut să promită că va hrăni fata și copilul ce se va naște, dacă vrea să scape din mâinile lor. Fericitul a acceptat, fără să spună un singur cuvânt în apărarea sa. Ba chiar, în sine își spunea cu umor: „Iată, Macarie, de acum ai femeie. Trebuie să te osteneşti mai mult ca s-o hrăneşti", ceea ce a și făcut. Timpul a trecut și a venit vremea ca fata să nască, dar nu putea. S-a zvârcolit mult, dar, până n-a mărturisit adevărul, n-a putut naște. Atunci sătenii și-au venit în sine și au plecat să ceară iertare pustnicului. Triumfător, apropiatul avvei a alergat înainte să-l vestească. Macarie, fugind de slava deșartă, a plecat atunci definitiv de acolo, stabilindu-se la Sketis[11]. Acolo, novicii se lăsau modelați asemeni

[11] Iată, de pe alte meridiane, o întâmplare similară, vădind această uriașă putere lăuntrică de a te abandona netulburat în mâna oamenilor: un călugăr cu suflet de copil, prieten al păsărilor și al insectelor, pornise într-o călătorie. Într-o noapte, a adormit pe o plajă. Dimineața, sătenii au descoperit arsă coliba unde depozitau prețioasa recoltă de sare din timpul anului. L-au acuzat pe acel călugăr necunoscut, care dormea pe plaja lor. Au pus mâna pe el și au început să-l îngroape de viu. Medicul unui sat din apropiere, trecând pe acolo chiar atunci, l-a recunoscut și l-a salvat chiar în ultima clipă. – De ce nu le-ai spus că ești nevinovat? – Când oamenii cred că dețin adevărul, a răspuns călugărul cu mult calm, nu sunt deloc înclinați să recunoască argumentele logice. De aceea, am considerat inutil să protestez... Avva Sisoe povestea despre câțiva frați pe care călăuza i-a rătăcit. Frații și-au dat seama, dar n-au spus nimic. Și rătăciseră douăsprezece mile (*Pateric,* Sisoe 30).

plastilinei, în mâna bătrânilor. Această abandonare de sine era una fără rest[12]: „Pe cât posibil, arată Părintele monahilor, călugărul trebuie să-i întrebe pe bătrâni și câți pași trebuie să facă, și câte picături de apă să bea în chilie, ca să nu greșească nici în privința acestor lucruri"[13].

Un neofit care nu se lasă în mâna Părinților se expune la pericole majore:

„Știu călugări, afirmă avva Antonie, care, după multe nevoințe, au căzut și au ajuns să-și iasă din minți. Pentru că și-au pus nădejdea în lucrul lor și n-au luat în seamă porunca următoare: Întreabă-l pe părintele tău și el te va povățui."[14]

Când ești pus în fața unei alegeri multiple și nu ți-e deloc limpede încotro s-o apuci, trebuie neapărat să apelezi la părintele tău duhovnicesc. Iată ce citim într-o scrisoare a Sfântului Macarie de la Optina:

[12] Cum adânc sesiza cineva, *„Pentru a cunoaște renașterea, trebuie să porți mai întâi crucea egoului. Un ego fragmentat, necopt, imatur, căldicel, nu va putea să se dizolve; abandonul său va fi numai parțial, de suprafață. Nu poate fi total deoarece, adânc înlăuntru va continua să spere, să se agațe de ideea că egoul are realitate,* că egoul său ar putea ceva. *Un fruct crud, necopt va continua să se agațe de ramura care-i dă viață, pe când unul copt cade singur pe pământ și se dizolvă. Numai un om cu un egou matur se poate abandona, deoarece cunoaște suferința și frustrarea provocată de ego și nu-și mai face iluzii legate de el".* Cel ajuns la o maturitate a dezvoltării psihologice, personale, are toate șansele unei depline lepădări de sine. El se poate ruga împreună cu stareții de la Optina: „Dă-mi să mă predau cu totul voii Tale sfinte".

[13] *Pateric*, Antonie 38.

[14] idem, Antonie 37.

*„Fiul meu, tot ce-ți scriu este **numai pentru tine**. Îți cer așadar să nu zici și la alții să facă ceea ce-ți voi spune ție. În nici un caz poveţele mele nu sunt reguli generale de îndrumare a tuturor oamenilor. Ele privesc numai pe cei cărora li se adresează și sunt croite după ceea ce se află în interiorul și în exteriorul fiecăruia dintre ei. Prin urmare, ceea ce-ți spun ție se poate să te ajute numai pe tine. Căci, așa cum scrie Sfântul Ioan Scărarul, de multe ori, ceea ce pentru unul este medicament, pentru altul este otravă. Dar chiar și pentru unul și același om, același preparat poate o dată să fie medicament, iar altădată, otravă. Cu atâtea greutăți câte sunt, nu este nicio îndoială că omul are neapărată nevoie să fie ajutat de două lucruri: întâi, de sprijinul neîncetat al lui Dumnezeu, și apoi, de îndrumarea unui călugăr înțelept, cu multă experiență în problemele duhovnicești*". Iar într-o altă scrisoare, același mare stareț notează: *„Mi-ai scris că am ajutat-o pe mătușa ta. Nu poate fi adevărat un lucru ca acesta. Ale mele sunt numai păcatele. Ale Duhului celui Sfânt sunt toate sfaturile cele bune, pe care eu numai le primesc și le spun altora, exact așa cum le-am auzit, fără să le deformez sau să le stric... La fel și acum, voi încerca să îți răspund pe cât voi putea eu mai bine, dar trebuie neapărat ca și tu să te rogi îndelung. Roagă-L pe Sfântul Duh să mă lumineze, ca să îți spun ceea ce trebuie și ceea ce te va ajuta. Mai cere-I să-ți dea credință vie în Domnul nostru Iisus Hristos, Care pentru noi S-a făcut înțelepciune de la Dumnezeu (I Corinteni 1, 30). Fără ajutorul Lui, nu aștept să iasă ceva bun din ceea ce-ți scriu*". Alcuiva îi scrie: *„Neînvățat și umil cum sunt, îmi este foarte greu să povățuiesc un om ca tine, care timp de atâția ani a fost sub îndrumarea duhovnicească a unuia dintre cei mai de seamă clerici ai noștri. Mintea îmi este săracă, iar inima, și mai săracă! Dar nu vreau să te refuz, ca să nu-ți sporesc întristarea. De aceea, mă bizui pe Domnul, pe Care Îl rog să mă lumineze, și voi încerca să te ajut."*[15]

Și părintele Rafail Noica ne sfătuiește să ne rugăm fierbinte ca Dumnezeu să-l lumineze pe duhovnicul nostru și primele cuvinte care le auzim de la el să le primim ca de la Dumnezeu. A face ceea ce el a binecuvântat să faci înseamnă a te lăsa în voia lui Dumnezeu, a-ți birui mândria, omul cel vechi. Nu se pune problema ca cel de care asculți să fie sfânt, ci se pune problema să te birui pe tine însuți (narcisismul și comoditatea)[16], să te poți abandona. Exemplul tânărului Porfirie care la Sfântul Munte s-a lăsat în mâna unor bătrâni duri, rigizi și nu tocmai pricepuți în cele duhovnicești, este edificator[17].

---

[15] Sfântul Macarie de la Optina, op. cit., pp. 16-17.

[16] Fără curaj, viața nu e decât un surogat de viață. Fără curaj, cum te-ai putea abandona ? Riscurile își au propria frumusețe. Transformările radicale se produc când ai pătruns într-o dimensiune fără să calculezi nimic!!! Când vrei să pornești pe o cale nu trebuie să fii perfect pregătit, ci trebuie să ai curaj. Oricum, mintea îți va spune întotdeauna că nu ești încă pregătit. La polul opus curajului, luptei duhovnicești, „Păcatul amestecă îndrăzneala cu lașitatea. În el îndrăznim cu insolență și capitulăm cu josnicie" (Vladimir Ghika, *Gânduri pentru zilele ce vin*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p. 74).

[17] Până nu ești gata să mori pentru revoluția interioară nu poți trăi în preajma unui om duhovnicesc, darămite a unuia mai nepriceput.

A face ascultare înseamnă a-ți tăia voia, a face voia celuilalt, deci implicit, a-ți abandona voia proprie[18]. A face

[18] Ascultarea e cea mai eficace modalitate, modalitatea prin excelență de eliminare a omului celui vechi și, implicit, de apariție a celui nou. Iată o povestioară orientală care ilustrează adecvat acest adevăr: „Un om foarte credincios și foarte încrezător, a venit să se facă ucenic al unui călugăr bătrân, care era departe de desăvârșire, ba chiar plin de sine. Bătrânul i-a spus: – Trebuie să mi te devotezi și doar atunci te pot ajuta. Omul i-a răspuns: – Bine, atunci sunt al tău. Mulți din ucenicii bătrânului îl invidiau, deoarece era un om diferit. Se temeau că ar putea deveni cel mai apropiat dintre ucenici, cel care să urmeze bătrânului la conducerea schitului. Aceștia i-au spus: – Părinte, acest om pare fals, de ce nu-i încerci ascultarea? – Cum să i-o încerc? – Spune-i să sară în vale, i-au sugerat discipolii. Așa că bătrânul i-a spus: – Dacă ești cu adevărat ascultător, sări în această vale. Omul nici nu a mai pierdut timpul să răspundă și a sărit. Discipolii au crezut că a murit și au coborât după el. Le-a trebuit mult până să ajungă acolo și l-au găsit stând tăcut sub un copac. Era fericit – mai fericit ca niciodată. Bătrânul era foarte surprins și l-a întrebat, în cor cu discipolii: – Ce ai făcut? Cum ai reușit să faci asta? – Deoarece m-am predat ție, nu mai este vorba despre o acțiune a mea. Tu ai acționat, a răspuns omul. Bătrânul știa foarte bine că el n-a făcut nimic și atunci s-a decis să-l pună din nou la încercare. I-a spus să intre într-o casă cuprinsă de foc și să rămână acolo. Omul a intrat și a rămas acolo câteva ore, până casa a ars cu totul. L-au găsit în cenușă viu și beatific. Omul i-a făcut o plecăciune bătrânului și a spus: – Tu faci miracole. Când bătrânul a rămas singur cu ucenicii le-a spus: – E greu de crezut că a fost o întâmplare, dar discipolii i-au replicat: Cu siguranță a fost o întâmplare. Încearcă din nou. Este nevoie de cel puțin trei încercări. Odată pe când treceau pe lângă un râu a găsit prilejul potrivit spunându-i: – Barca nu este aici și se pare că barcagiul nu își ține promisiunea. Așa că mergi pe apă, du-te pe celălalt mal și spune-i barcagiului că îl așteptăm. Omul a mers pe apă și bătrânul chiar a crezut că el e cel care face minuni. Omul s-a dus pe celălalt mal și l-a chemat pe barcagiu. În timp ce erau în barcă, bătrânul a întrebat: – Cum reușești? Omul a răspuns: – În mine nu mai există voința mea, ci doar a ta. În orice fac, tu mă sprijini, tu mă ajuți. Atunci bătrânul a gândit:

ascultare cu bucurie, așa cum o făcea părintele Porfirie, e mult mai mult: *„Înaintarea spirituală,* observa prințul Vladimir Ghika, *apare când faci din dragoste ceea ce ai fi făcut din datorie"*.

A face ascultare cu bucurie înseamnă a te abandona deplin, lucru care aduce transformări uluitoare. *Patericul*[19] ne oferă un astfel de exemplu:

„Părinții unei tinere, care se numea Paisia, au murit și ea a rămas orfană. Ce s-a gândit ea? Să facă din casa ei un han pentru călugării de la Sketis. A rămas acolo mult timp, găzduindu-i și îngrijindu-i pe aceștia. După o vreme însă cheltuind averea, a început să resimtă lipsurile. Atunci s-au lipit de ea niște oameni fără căpătâi și au întors-o de la țința cea bună, a început să trăiască urât și a ajuns până la desfrânare. Auzind aceasta părinții s-au întristat foarte tare, l-au chemat pe avva Ioan cel Pitic și i-au zis:

– Dacă eu îl ajut atât de mult ... a încercat să păşească pe apă, dar, vai!, era cât pe ce să se înece, dacă nu l-ar fi salvat discipolii. Un mare spirit al secolului XX spunea: *„Când cazi și ți se rup oasele, aceste oase sunt oasele egoului. Ai opus rezistență Proniei și n-ai lăsat valea să te ajute. Ai crezut că poți singur, că ești mai înțelept decât Pronia . ... Acesta e motivul pentru care în lume există atâta frustrare și nebunie, deoarece toți încearcă să forțeze mersul lucrurilor, caută cu disperare să se împotrivească fluxului natural al existenței. Astfel, evident, într-o bună zi, extenuat, vei renunța și te vei abandona fluxului infinit al vieții – dar aceasta se va produce în frustrare și deznădejde. Dacă te poți abandona cu încredere și bucurie, atunci nu vei mai ajunge la ocean ca un învins, ci ca un învingător. Nu poți învinge decât alături de Dumnezeu, niciodată de unul singur. Atunci exişti în perfectă comuniune și unitate cu întregul. Dansezi, cânți și vibrezi la unison cu existența. Ești la fel ca un fulg în bătaia vântului, o frunză care nu opune nici cea mai mică rezistență. Acest abandon al voinței duce la sfințenie"*.

[19] *Pateric*, Ioan Colov 40.

„Am auzit, despre sora cutare că a început să trăiască urât. Când a putut, ea şi-a arătat dragostea faţă de noi. Acum, să ne arătam şi noi dragostea faţă de ea şi să o ajutăm. Osteneşte-te până acolo şi, după înţelepciunea pe care ţi-a dat-o Dumnezeu, ai grijă de dânsa". Avva Ioan s-a dus la fată şi îi zice babei de la poartă: „Anunţă-mă la stăpâna ta". Dar ea l-a alungat zicându-i: „Voi i-aţi mâncat toată averea de a rămas săracă". Avva Ioan îi zice: „Spune-i că îi pot fi de mare folos". Atunci slugile îi zic, râzând cu subînţeles: „Dar ce-o să-i dai, de vrei să te întâlneşti cu ea?". El răspunde: „De unde ştiţi voi ce-o să-i dau?". Baba a urcat şi i-a vorbit stăpânei despre el. Fata îi zice: „Călugării ăştia se plimbă tot timpul pe ţărmul Mării Roşii şi (de multe ori) găsesc mărgăritare". Şi după ce s-a împodobit îi porunceşte: „Adu-l la mine". Baba a ieşit, iar fata s-a întins pe pat. Avva Ioan a intrat, s-a aşezat lângă ea şi, privindu-o ţintă în ochi, îi zice: „Cu ce-i vinovat Iisus că ai ajuns în halul acesta?". Ea a îngheţat toată. Avva şi-a plecat capul şi a început să plângă în hohote. Fata îl întreabă: „De ce plângi avva?". El şi-a ridicat puţin capul, după care l-a lăsat din nou în jos şi a continuat să plângă zicând: „Cum, satana joacă pe obrazul tău şi eu să nu plâng?"Auzind aceasta, ea îl întreabă iar:

– Există pocăinţă, avva?

– Există.

*– Atunci, **du-mă unde vrei tu**.*

– Să mergem.

Şi ea s-a ridicat să-l urmeze. Avva Ioan a băgat de seamă că n-a dat nici o poruncă, n-a scos nici un cuvânt despre casa ei şi s-a mirat. Când au ajuns în pustie s-a lăsat seara. A făcut pentru ea o pernă din nisip cu semnul

crucii deasupra şi i-a zis: „Culcă-te aici!". Apoi şi-a făcut şi lui una, ceva mai departe, iar după ce şi-a terminat rugăciunile s-a întins. Pe la miezul nopţii, trezindu-se, vede un drum luminos, drept de la cer până la ea. Apoi a văzut îngerii care-i ridicau sufletul. S-a sculat, s-a dus lângă ea şi a mişcat-o. Dându-şi seama că era moartă, s-a aruncat cu faţa la pământ şi s-a rugat lui Dumnezeu. Şi a auzit că ora ei de pocăinţă a fost primită mai presus decât pocăinţa multora care petrec vreme îndelungată în pocăinţă, dar fără ardoarea pocăinţei acestei fete." Acest „Du-mă unde vrei tu" e cheia miraculoasei metamorfoze ce s-a produs. Abandonul fetei a fost total: *n-a dat nici o poruncă, n-a scos nici un cuvânt despre casa ei.*

Abandonarea necondiţionată în mâna Părintelui aduce sporire duhovnicească vizibilă de la zi la zi. Mai târziu, ucenicul, ajuns călugăr iscusit, se abandonează cu uşurinţă nu numai în mâna Părintelui, ci şi în cea a fraţilor, urcând din slavă în slavă. Îmi amintesc mereu cu încântare de un părinte de la Sfântul Munte, pe numele său Sava. El era în mânăstire o unealtă a tuturor. Cine avea nevoie de un om la grădină îl chema pe părintele Sava, când era trebuinţă de un om la bucătărie călugării apelau la el. La orice muncă ceilalţi contau pe ajutorul lui, căci părintele Sava nu refuza pe nimeni. Părintele Sava avea un chip luminos şi o mare pace lăuntrică şi asta pentru că a-l sluji pe aproapele devenise pentru el un mod de a fi. A se abandona celorlalţi[20]

[20] Nu există decât un om cu adevărat bogat: cel care se poate dărui în întregime (Ghika, op. cit., p. 66). Dăruirea nu e o acţiune, o obligaţie. Ea apare de la sine, ca efect natural şi spontan al iubirii. În lipsa iubirii, nici să nu te gândeşti că ai putea să te dăruieşti. Dumnezeu dăruieşte

devenise pentru el una cu a respira, una cu bătăile inimii[21]. Aşa cum rugăciunea necontenită aduce starea de rugăciune, tot astfel abandonarea necontenită face din aceasta însăşi firea omului[22]. Cei ajunşi la această măsură pot să afirme odată cu Sfântul Maxim Mărturisitorul:

---

celor ce dăruiesc; Dumnezeu se dăruieşte celor ce se dăruiesc (Ghika), tocmai pentru că *Dumnezeu este iubire*. Drumul până acolo e lung, dar una din staţiile obligatorii până acolo e aceea de a nu-ţi face singur dreptate (Tot ce faci, înfruntându-l pe fratele ce te-a nedreptăţit, îţi va apăsa inima în timpul rugăciunii – avva Evagrie (*Pateric*, Nil 1)), iar alta cea a nerefuzării celorlalţi: „Nu ne putem dărui total celorlalţi, înainte de a fi învăţat să nu le refuzăm nimic" (Ghika, op. cit., p. 93). De aceea, fii cel pe care ai vrea să-l întâlneşti printre ceilalţi (idem, p. 67). A te abandona înseamnă a accepta cursul firesc al vieţii, al evenimentelor. Înseamnă a accepta oamenii aşa cum sunt, nu cum ai vrea să fie. Nu e o acceptare resemnată, ci una senină, ba, mai mult, una lucrătoare prin iubire.

[21] „Dacă trăim în chinovie trebuie să preferăm ascultarea ascezei, întrucât aceasta ne învaţă trufia, iar cealaltă smerenia", citim într-o apoftegmă a ammei Sinclitichia (*Pateric*, Sinclitichia 16). E un loc comun în lumea monahală că ascultarea e mai mare decât rugăciunea. Chiar şi rugăciunea pentru lume, pentru vrăjmaşi, pentru demoni mai păstrează într-un mod extrem de fin ceva din mândria şi slava deşartă a omului celui vechi foarte bine camuflat în cotloanele sufletului, pe când ascultarea pur şi simplu îl face una cu pământul, îl dezintegrează.

[22] Un fin observator sesiza că *starea de rugăciune, starea de abandonare nu poate fi practicată (ca o tehnică), nu poate fi forţată să apară. O poţi împiedica să apară, dar nu-i poţi forţa apariţia. Forţarea apariţiei e făcută de ego, pe când starea de abandonare, ca şi cea de rugăciune, e non-egotică. Când dispare egoul, abandonarea, starea de abandonare s-a realizat de la sine. Abandonul înfăptuit de ego nu-i decât o iluzie: „Eu mă abandonez". Abandonarea nu poate fi o tehnică, nu poate fi doar un mijloc folosit pentru a atinge un scop. Abandonarea e un final, un scop în ea însăşi. Abandonul e libertate, pentru că e libertate de ego*. Maternitatea o determină pe femeie să se pună

„Nevoia de a alege e o lipsă[23]; desăvârşirea e dincolo de opţiune[24], ea zămisleşte binele. Actele perfecte şi libere

---

necondiţionat în slujba copilului, îi trezeşte starea de abandonare, latentă în fiecare dintre noi. El mai nota că *atât starea de abandonare, cât şi cea de rugăciune nu reprezintă un lucru static, ci un proces, o mişcare neîntreruptă, un flux infinit, o floare cu o mie de petale – o mie simbolizează infinitul, petale care se deschid la nesfârşit. Călătoria începe odată cu încolţirea seminţei, dar înflorirea nu se încheie niciodată. Este pelerinajul etern.*

[23] *„Viaţa e o colecţie de alegeri"*, scrie Vladimir Ghika. Asta doar dacă n-ai făcut o singură alegere *ab initio*: abandonarea. Când alegi părăseşti calea de mijloc, pentru că mintea nu poate să cuprindă întreaga complexitate a unei situaţii. Alegerea creează fie reprimare, fie indulgenţă (alipire pătimaşă). Acceptarea, non-alegerea, abandonarea nu poate fi folosită ca o tehnică, ea trebuie să fie un mod de a fi. Nu mai opui nici un fel de rezistenţă, eşti pregătit să mergi oriunde te conduce fluxul proniator al evenimentelor, eşti doar un receptacol. Abandonarea, devoţiunea, predarea înseamnă a trăi riscant, înseamnă un salt în necunoscut. Dacă ai făcut calcule despre beneficiile acesteia, nu se va întâmpla nimic, nu vei fi transformat. Şi tocmai pentru că devoţiunea nu este o tehnică, metamorfoza lăuntrică nu e un rezultat, ci o consecinţă. Cât timp nu înveţi să te laşi condus, ascetul din tine va reprima animalul, care la rândul lui îl va înlătura pe ascet în fiecare moment de neatenţie al acestuia, conflictul interior perpetuându-se la nesfârşit, risipindu-ţi energia, menţinând dualitatea Când alegi, când iei o decizie în stare de confuzie, te vei adânci într-o confuzie şi mai mare. Orice ai alege, alternativa ei va rămâne acolo şi va aştepta ca roata să se învârtă, va aştepta să-i vină rândul, va aştepta momentul răzbunării. Problema e că alegerea s-a făcut prin minte, prin logică, iar viaţa e dialectică, alunecă mereu de pe o faţă a monedei pe alta, e un flux al contrariilor: tristeţe şi fericire, activitate şi pasivitate, atracţie şi dezgust, iubire şi ură, simpatie şi antipatie, introvertire şi extrovertire, inspiraţie şi expiraţie, flux şi reflux, atac şi retragere, expansiune şi resorbţie, creştere şi descreştere, aurora şi crepuscul, teză şi antiteză, optimism şi pesimism, tăcere şi vorbire. Doar cel ce a transcens dialectica vieţii a scăpat şi de dilema, de angoasa alegerii. Iată, o bună

exemplificare: *„Sexul oferă un extaz profund, dar momentan, apoi recazi în cotidian, care ţi se pare mai cenuşiu ca înainte. Te simţi trist, frustrat, revii în întuneric şi în agonie. Te gândeşti că era mai bine să nu-l fi cunoscut. În aceste momente negative apare dorinţa pentru abstinenţă, pentru celibat, dar nu va dura prea mult, pentru că după câteva zile îţi va reveni bucuria şi dorinţa de a trăi. Tristeţea, agonia, frustrarea vor deveni ele amintiri, aşa cum în starea de tristeţe, bucuria, extazul era o ştearsă amintire. Imediat ce vei privi un chip frumos* dorinţa *îşi va face iarăşi apariţia. Speri că de data asta va fi diferit... ş.a.m.d. Te vei învârti în acest cerc vicios mereu şi mereu. Acesta e* roata vieţii. *Când eşti in vârf simţi că abstinenţa şi celibatul sunt prostii, când eşti în vale ţi se pare că bucuria a fost o naivitate. Te vei afla pe această roată întreaga viaţă dacă nu încerci să înţelegi. Nu trebuie să iei decizia de a fi celibatar în momentele negative. Trebuie să ajungi celibatar, nu prin dorinţă, ci prin înţelegere – iubire voliţională, nu sentimentală. Dorinţa poate apare ca urmare a frustrării. Celibatul trebuie să apară singur, nu trebuie practicat sau cultivat. Atunci nu va mai fi o decizie luată într-un moment negativ. Când vei înţelege aceste mecanisme ale roţii vieţii, ale biologiei, atunci nu vei mai întreba:* Cum să fiu celibatar?, *atunci vei fi!"*. Libertatea e de fapt lipsa nevoii de a alege. În stările înalte de rugăciune dispare nevoia de a gândi, de a alege, deoarece nu mai trăieşti, nu mai funcţionezi prin minte, ci prin har, prin Dumnezeu. Încet, încet, devii mai curajos, mai capabil să renunţi la minte, la şabloanele mentale. Mai devreme sau mai târziu, va veni şi ziua când vei trăi simplu, spontan, receptiv, deschis, privind cu ochi inocenţi de copil, dar nu copilăros. E mai uşor de înţeles acum că reţeta fericirii e *a nu avea preferinţe*, a nu face alegeri. La umbra acestui adevăr, Richard Bach afirmă: „Cu fiecare alegere îţi pui în primejdie viaţa pe care ţi-ai dorit-o, cu fiecare hotărâre luată o pierzi" (*Îndrumar pentru Mesia*, Editura Prestige, Bucureşti, 2006, carte fără paginare). Aici trebuie evidenţiată o taină a vieţii duhovniceşti: *„Părintele duhovnicesc te ţine în pântecele lui luni, ani – te hrăneşte, te creşte, până când vei fi gata pentru a renaşte. El trebuie să fie ca o mamă, să aibă o infinită dragoste pe care s-o reverse constant asupra ta, să aibă în sânge acea grijă, acea compasiune pentru cel slab, pentru cel ignorant. Numai aceasta te va determina să ai încredere, să te laşi în mâna lui. Aparent paradoxal,*

sunt cele în care nu există opţiune[25]*... Duhul nu dă naştere nici unei voinţe care îi rezistă. El nu transfigurează prin îndumnezeire decât pe cel ce vrea"*[26].

Voia proprie înseamnă iad, afirma Părintele Rafail Noica într-o conferinţă recentă[27]. Tocmai de aceea, tăierea voii defineşte în limbajul monastic modul prin excelenţă de a trăi. Avva Varsanufie îi revelează capcanele:

„Dacă îţi tai voia în una şi în alta nu ţi-o tai, e vădit că şi în ceea ce ai tăiat-o, ai arătat o altă voie. Cel ce se supune, se supune în toate[28]*. Şi unul ca acesta nu mai are*

înainte ca discipolul să-l aleagă pe învăţător, acesta l-a ales deja: Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi (In. 15, 16). Dacă învăţăcelul l-a simţit, înseamnă că învăţătorul e deja în inima sa, a pătruns acolo prin iubirea sa".

[24] În libertatea duhovnicească nu există alegere, pentru că singura care acţionează este *libertatea fiilor lui Dumnezeu*. Atunci acţiunile decurg de la sine, răspunzi instantaneu.

[25] Citat de Paul Evdokimov în *Taina iubirii*, Editura Christiana, Bucureşti, p. 71.

[26] Idem, p. 72. Comentând cele de mai sus, Paul Evdokimov conchide: „Autonomia umană e instabilă şi problematică... Theonomia nu e o simplă dependenţă sau supunere, ci sinergism, comuniune, prietenie" (idem).

[27] *Cuvântul proorocesc,* Alba Iulia, 16 noiembrie 2007.

[28] Viaţa duhovnicească nu se desfăşoară la nivelul minţii, la nivelul părerilor, prejudecăţilor, cunoştinţelor noastre teoretice. Pe calea spirituală nu au ce căuta idei de genul: „sunt de acord", „nu sunt de acord"; „este corect", „nu, este ilogic". Ambele sunt proiecţii mentale ce nu-ţi permit să te transformi. Important e să nu fii nici în acord, nici în dezacord, să nu fii în minte. Nu te poţi transforma prin propriile puteri, prin propria înţelepciune. Poţi doar să-i permiţi transformării să se producă. Cum ar putea un om ignorant să se transforme? E ca şi cum ar încerca să se tragă în sus cu propriile şireturi de la pantofi. Poţi doar să permiţi prezenţei unui om duhovnicesc să acţioneze ca un

catalizator. Trebuie doar să fii deschis, total receptiv, prezent cu totalitatea fiinţei, nu doar cu mintea. Autorul reflecţiilor de mai sus consideră că există doar situaţii, dar nu probleme. Pentru el, problemele sunt doar interpretările diferitelor situaţii. O situaţie devine o problemă când o întâmpini mental, egoist, ataşat, pătimaş. Privită cu atenţie, nu analizată mental, problema e o iluzie. Tu ai vrut-o, de aceea a apărut. Părinţii duhovniceşti au intrat şi au ieşit dintr-o situaţie prin rugăciune, nu prin raţionamente. Problemele le creează oamenii, pentru că nu pot trăi fără ele. Când nu există probleme, omul e lăsat singur, gol. Ce mai macină mintea? Spre ce se mai canalizează energia, grijile, speranţele, dorinţele? Problemele sunt create de om pentru că nu e capabil să se bucure de momentele neocupate. Aşa că problemele umplu golul. Ori de câte ori nu ai nimic de făcut, devine foarte greu să exişti, doar să exişti. Viaţa nu e o problemă de rezolvat, ci un mister de trăit, ceva de care să te bucuri. Problemele sunt create de noi pentru că ne e frică să ne bucurăm de viaţă, să ne trăim viaţa şi atunci problemele devin o scuză. Dacă simţi că o problemă e reală şi o accepţi, încetezi să te mai consumi, n-o mai alimentezi cu energie. Cât timp nu accepţi situaţia te chinui, te frământi, te tulburi. A accepta nu înseamnă a te resemna, ci a te situa realist în realitate. Viaţa unui om devine uşoară când se acceptă aşa cum este în totalitate, deci când îşi acceptă imperfecţiunile, limitele. Problemele izvorăsc din neacceptare. Nu cel perfecţionist devine mai fericit, ci cel ce trăieşte deplin în prezent. Nu se pune problema să arunci problemele de pe umerii tăi, ci mecanismul care le creează, adică omul cel vechi, egoul, şabloanele. Doar atunci va apare o schimbare radicală în bine. De fapt, în viaţa duhovnicească nu au ce căuta nici un fel de idei. Viaţa duhovnicească începe cu abandonarea părutei noastre înţelepciuni, care nu e o înţelepciune existenţială, experienţială, ci doar o acumulare de informaţii. Raţionamentele, logica nu sunt operante decât în planul orizontal al existenţei. În plan vertical, procesele mentale (analize, deducţii, comparaţii) devin bariere, se interpun între om şi Dumnezeu, te privează de a simţi taina care pulsează în toate. În pofida eforturilor tuturor savanţilor, misterul continuă să rămână de nepătruns. Cu cât cunoaştem mai mult, cu atât devine mai clar infinitul tainei. Cunoaşterea noastră n-o poate cuprinde. Simpla descoperire a unor mecanisme, a unor legi, nu are

grijă de mântuirea lui, pentru că altul va răspunde pentru el: cel căruia s-a supus şi s-a încredinţat pe sine".

Părintele Stăniloae comentează:

„Când odată îţi tai voia, iar altădată nu, arăţi că tu însuţi hotărăşti când să ţi-o tai şi când să nu ţi-o tai. Nu te

cum să epuizeze misterul. Un om duhovnicesc va utiliza cunoaşterea, pentru că e necesară, însă doar în planul orizontal al vieţii. Gândurile funcţionează doar în acest plan, ele fiind o formă subtilă de materialitate. Tocmai de aceea pot fi măsurate, înregistrate, transferate. Minunăţia (lumii) ţi se descoperă doar în deschiderea inimii, în inocenţă, în trezvie, în acea închinare tăcută, plină de recunoştinţă, niciodată ca urmare a raţionamentelor şi judecăţilor logice. Taina nu poate fi percepută prin gânduri, ci numai intuitiv. Un om care a ajuns la cunoaşterea duhovnicească se va putea apoi folosi de raţionamente şi judecăţi pentru a le vorbi oamenilor despre ceea ce a trăit. Dar, ceea ce oamenii duhovniceşti au exprimat aproximativ în săracul limbaj conceptual, a fost excesiv raţionalizat de teoreticieni. Realitatea însă nu e logică, nici ilogică, ci supralogică. Abandonarea apare prin inteligenţă, dar ea presupune că în acel moment îţi abandonezi şi inteligenţa. De aceea, a te abandona cu adevărat înseamnă a nu mai trăi la nivelul mental, la nivelul gândurilor, raţionamentelor, calculelor. Adevărata renunţare, după un subtil observator, se produce numai în momentul în care ai uitat de toate suporturile exterioare, fie ele lumeşti sau de orice altă natură. Neobstrucţionat de nici un gând, te abandonezi pur şi simplu Proniei. *Cel ce se supune, se supune în toate* pur şi simplu, nu pentru că e de acord, nu pentru că i se pare logic. Pentru un astfel de om, aşa cum vedem din *Pateric*, nu mai există diferenţă între hienă şi câine. Tocmai pentru că trăim la nivelul mental ne şochează atât nebunii pentru Hristos: cum ai putea să înţelegi şederea împreună cu câini, pisici, găini, într-o chilie strâmtă a cuvioasei Eufrosina? Cum să pricepi (cu mintea) o palmă zdravănă pe care un astfel de om i-o aplică mai marelui locului? Un om care s-a abandonat nu-şi face curaj pentru un astfel de act, ci îl face fără să se întrebe dacă are suficient curaj sau nu, fără să se gândească la consecinţe, de fapt, fără să se gândească la ceva, mânat de Duhul.

laşi cu adevărat condus de hotărârea părintelui duhovnicesc... astfel nu realizezi comuniunea deplină cu el, ci ţii voia ta ca pe un zid între tine şi acela şi implicit între tine şi Dumnezeu[29]*. Când te-ai încredinţat părintelui, te dezlegi de răspundere ...în toată viaţa... şi la ultima judecată. Eroismul acestei renunţări la răspunderea de tine e compensat de eroismul predării sorţii tale părintelui duhovnicesc*[30]*. Dar, ţi-ai ales în această încredere totală a ta însăşi calea ta, printr-un act de totală răspundere... A lăsa mântuirea ta în grija altuia prin tăierea voii tale, nu înseamnă a te odihni în nepăsare, ci a face totdeauna cu răspundere cele ce ţi se spun de părintele"*[31]. Te concentrezi acum doar asupra acestor sarcini.

---

[29] Apoftegma 54 a avvei Pimen: „Voia omului e zid de aramă între el şi Dumnezeu şi o piatră de poticnire. Dacă omul renunţă la ea, zice: voi sări zidul cu ajutorul lui Dumnezeu. Aşadar, dacă îndreptăţirea de sine urmează voii proprii, omul se chinuie singur".

[30] Care ar fi limitele acestui eroism? După Sfântul Vasile cel Mare, „Măsura ascultării e moartea".

[31] *Filocalia sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii*, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1990, vol. XI, p. 581. A te abandona nu înseamnă că trebuie să devii inactiv, să nu mai munceşti, să renunţi la viaţa socială, să-ţi ignori responsabilităţile. Din contră, pentru că au dispărut acele bolnăvicioase *milă de sine* şi *părere de sine*, le faci cu toată fiinţa şi simultan, perfect detaşat. La polul opus celui ce se abandonează, se află cel ce vrea să controleze totul: omul dictatorial, care ar dori să programeze chiar şi visele şi sentimentele semenilor. La acelaşi pol se situează şi omul de ştiinţă, care-şi imaginează că va putea supune natura. Unui calif care se credea atotputernic, bufonul de la curte i-a spus: porunceşte acelor trei muşte să se aşeze pe nasurile primilor trei demnitari. Cum ai putea să controlezi vântul, razele soarelui, dansul vieţii ce se desfăşoară fără întrerupere? Cum ar putea un val să controleze oceanul? Dar mereu ucenicul are tendinţa de a

Pe de altă parte, când ucenicul e îndărătnic, bătrânul trebuie să lase lucrurile în mâna lui Dumnezeu. Avva Ioan Proorocul îi scrie unui frate:

„Nu fără rost l-a lăsat bătrânul nemustrat. Căci de multe ori l-a mustrat, dar acela n-a primit mustrarea. Şi văzându-l că nu se îndreaptă, a lăsat lucrul la judecata lui Dumnezeu, zicând: Dumnezeu ştie ce e de folos. Căci fratele e mai bun decât mine[32].

Lepădarea de sine poate fi numită şi uitare de sine. Amintirea de Dumnezeu e corelată cu uitarea de sine, una aducând-o pe cealaltă: *„Pentru a începe să-L întrezărim pe Dumnezeu, trebuie să ne fi pierdut pe noi înşine din vedere"*[33]. Numai cel ce jertfeşte cele lumeşti şi trecătoare, observă părintele Stăniloae, dezlegându-se de ele se uită pe sine prin jertfă, se ridică la cele cereşti, nemuritoare, la unitatea iubitoare cu Hristos şi, prin El, cu toţi semenii săi[34].

---

obliga pe învăţătorul său să respecte preceptele pe care el însuşi le-a stabilit ca pe o cârjă pentru neputinţele ucenicului. Le-a stabilit, nu le-a impus, căci un om duhovnicesc nu impune nimic, cu atât mai puţin discipline sau legi de fier. El nu încearcă să convingă pe nimeni, nu are ca ţel convertirea celorlalţi ori impunerea punctului său de vedere. El doar îşi împărtăşeşte prezenţa celor suficient de receptivi.

[32] Idem, pp. 603-604.

[33] Ghika, op. cit., p. 61. Aurora uitării de sine ne va ajuta să descifrăm nevoile celuilalt, să ne putem pune în locul lui (idem, p. 41). Viaţa duhovnicească e plină de paradoxuri. Unul dintre ele, descris şi de părintele Steinhardt, e acela că dăruind din ceea ce nu ai (curaj, iubire, încredere) vei ajunge să ai. Autorul mai sus citat descoperă şi el acest paradox: „Mai ales atunci când te simţi nimicit sub povara unei dureri, e bine să consolezi durerile celorlalţi. A te dărui în asemenea cazuri, când nu mai eşti nimic, când în tine însuţi nu mai ai nimic, înseamnă să dai, cu adevărat, un pic din Dumnezeu ...şi să-L găseşti".

[34] Spiritualitate şi comuniune, ..., p. 86.

Uitarea de sine apare chiar şi atunci când te dedici unei idei: într-o dimineaţă, Henri Poincaré, celebrul matematician, se plimba pe un bulevard parizian. Se gândea la o problemă dificilă legată de proprietăţile funcţiilor definite de ecuaţii cu derivate parţiale, când s-a lovit de taraba unui negustor de păsări. A admirat, fără să se gândească la el, un canar splendid şi a plecat luând pasărea. Dar s-a „trezit" după o sută de metri şi s-a întrebat stupefiat, ce căuta pe bulevard cu o colivie în mână[35].

Când uitarea de sine e ancorată în amintirea de Dumnezeu, cel în cauză îşi sporeşte trezvia[36]. Starea celui ce s-a lăsat în mâna lui Dumnezeu nu e deloc una flască, ci una detensionată[37]. Detensionată pentru că s-a lăsat cu totul în mâna lui Dumnezeu, dar în acelaşi timp vigilentă, căci omul trebuie să aştepte ispita până la ultima suflare.

Abandonarea e calea firescului, a inteligenţei şi receptivităţii. A te abandona înseamnă a merge pe drumul care-ţi stă cel mai la îndemână, a nu te ambiţiona, a nu forţa lucrurile, a nu încerca să înoţi în amonte, a nu-ţi crea

[35] prelucrare după Henri Brunel, op. cit., p. 26.

[36] Mai mult, uitarea de sine aduce recrearea de sine.

[37] mai precis, o tensiune-fără-de-tensiune. Un om care s-a abandonat se află într-o stare de receptivitate alertă. Atitudinea lui respiră vioiciune şi tandreţe. Pe buzele lui pluteşte un surâs. El a ajuns la acel echilibru subtil între putere şi destindere (Buisset, op. cit., pp. 162-163). Această stare de bine a fost intuită şi de antici, dar exprimată într-un mod impersonal. Iată ce scrie Epictet: „Nu cere să se întâmple lucrurile aşa cum vrei, ci voieşte-le aşa cum se întâmplă şi-ţi va merge bine (citat de Theodor Simenschy în *Dicţionar al înţelepciunii*, Editura Moldova, Iaşi, 1995, vol. I, p. 256). Aristoteles ajunge la o concluzie asemănătoare: „De vreme ce lucrurile nu se întâmplă cum vrem, trebuie să le vrem cum se întâmplă" (idem, p. 251).

singur probleme (complexe de vinovăţie, scindări lăuntrice), a curge în albia a ceea ce-ţi este accesibil şi facil în momentul de faţă, pentru că doar aşa vei putea trece într-o nouă etapă. Permiţi vieţii să curgă fără să încerci să controlezi, să impui, să manipulezi ori să disciplinezi.

Un om care s-a abandonat Domnului e mereu spontan[38]. El nu trăieşte după şabloane, ci permite situaţiei să funcţioneze prin el, nu îi opune rezistenţă. E non-rezistent. În viaţa cuviosului Paisie Aghioritul găsim multe momente când acesta după o zi extrem de solicitantă, asaltat de pelerini, se retrage la chilie pentru a-şi

[38] Diferenţa între a acţiona spontan şi a acţiona sub influenţa unui impuls e că spontaneitatea e conştientă, ivită doar din rugăciune trează. Nu mai cazi nici în capcana trupului, nici în a minţii. Spontaneitatea inconştientă nu e decât impulsivitate. Iată ce-i scrie pe această temă Sfântul Macarie de la Optina unui ucenic: „Potrivit învăţăturii Sfinţilor Părinţi, fiecare impresie, imagine sau gând care ajung în zona inimii şi o umplu de o mare nelinişte trec prin locul unde se află patimile. De aceea, nu trebuie să urmăm imediat îndemnurile inimii, ci numai după cercetarea atentă a ei şi după rugăciune stăruitoare. Dumnezeu să ne păzească de inima orbită! Căci este arhicunoscut că patimile orbesc inima şi întunecă soarele luminos al raţiunii, pe care fiecare dintre noi trebuie, prin multe nevoinţe, să îl avem totdeauna strălucitor dinaintea ochilor noştri." (Sfântul Macarie de la Optina, *Poveţe duhovniceşti*, Editura Cartea Ortodoxă şi Editura Egumeniţa, Galaţi, fără an de apariţie, pp. 16-17). O viaţă neimitativă, vie, spontană, spontană conştient, trăită clipă de clipă, aduce de la sine totul. Aceasta e adevărata stare de abandonare: *treaz, atent, curgi împreună cu fluxul evenimentelor; nu te împotriveşti, nu încerci să le schimbi cursul. Nu indici tu direcţia de mers. A bate un ţel în cuie înseamnă a arăta tu obiectivul înspre care se face deplasarea. Inevitabil, va apărea frustrarea, suferinţa, schizofrenia. Nu se pune problema de a avea dreptate sau nu, ci de a fi spontan sau nu.*

trage puțin sufletul. Nu apucă să închidă bine ușa, că cineva bate în ea. Obosit, chinuit de boli înfricoșătoare, atletul lui Hristos deschide din nou ușa, fără să ezite[39]. Un astfel de om nu reacționează, ci răspunde, se mulează pe fiecare eveniment. El nu trăiește prin trecut, prin rețete. Nu trăiește nici în viitor, neavând nici planuri cincinale, nici ceva de predat la termen, nici țeluri bătute în cuie. Trăind în prezent, clipă de clipă, e mereu imprevizibil. Domnul îi spune lui Nicodim:

„Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu. Ce este născut din trup, trup este; și ce este născut din Duh, duh este. Nu te mira că ți-am zis: Trebuie să vă nașteți de sus. Vântul suflă unde voiește și tu auzi glasul lui, dar nu știi de unde vine, nici încotro se duce. Astfel este cu oricine e născut din Duhul" (In. 3, 5-8).

Nici chiar el nu știe care va fi răspunsul pe care-l va da clipei următoare. Avraam, ucenicul avvei Sisoe, nu știa când bătea la ușa bătrânului dacă va fi primit sau dacă va auzi: *„Fugi, Avraam, nu intra, acum n-au timp cele de aici"*[40]; pelerinii care-l căutau pe cuviosul Paisie Aghioritul aveau parte de multe ori de răspunsuri năucitoare[41]. Odată, au venit la el mai mulți tineri, ispitindu-l să facă o minune.

[39] Apostolul știe din experiență că *puterea se desăvârșește în slăbiciune*. Pe tărâm duhovnicesc *când sunt slab, atunci sunt tare*. Părintele Stăniloae subscrie acestui adevăr într-un comentariu filocalic: „Atotputernicul Dumnezeu întărește pe cel smerit, care nu se închide puterii Lui prin păruta putere a sa (*Filocalia...*, p. 606).

[40] *Pateric*, Sisoe 27.

[41] E de remarcat că, la aceste vase ale Duhului Sfânt, spontaneitatea și discernământul sunt perihoretice.

Cuviosul i-a rugat să aștepte puțin. S-a dus la bucătărie de unde s-a întors cu un cuțit mare: *„Iată ce minune m-am gândit să fac: să vă tai capetele și să vi le pun la loc"*. Altora, care veniseră la el având în gând că monahii sunt niște trântori, când l-au întrebat ce face, le-a replicat: *„Păzesc furnicile, să nu se bată"*.

Flexibilitatea și smerenia sunt și ele criterii care validează autenticitatea stării de abandonare. Un mare avvă se afla pe patul de moarte. Ucenicii s-au adunat în jurul lui și i-au cerut cuvântul de pe urmă. Abia vorbind, i-a șoptit în urechea celui care se afla mai aproape de el: *„Viața e ca un fluviu"*. Acesta le-a reprodus celorlalți apoftegma. Un novice a părut a avea altă părere și a început să și-o argumenteze. Atunci bătrânul i-a șoptit celui ce se afla mai aproape de el, cu aceeași liniște: *„Bine, atunci spune-le că viața nu e ca un fluviu"* și și-a dat duhul. Cel flexibil e asemeni unei oglinzi care reflectă orice, care nu face mofturi. Asemeni celui ce se abandonează, oglinda nu are preferințe[42], nu discriminează: *„Pe acesta îl voi reflecta, iar pe celălalt nu"*. La polul opus flexibilității oglinzii se află rigiditatea plăcii fotografice, care reține doar o singură imagine. E omul unei singure cărți de care se temea Aquinatul. Smerenia e similară flexibilității, căci omul smerit lasă totdeauna după celălalt, acordă prioritate voii lui. Smerenia și a te lăsa cu totul în mâna lui Dumnezeu sunt unul și același lucru. Dar această încredere nezdruncinată nu poate apărea decât după ce omul cel vechi a fost zdruncinat cu totul, după ce inima de piatră a fost frântă în bucăți. Fluierul trebuie să-l scobești, să fie gol pe

[42] Liniștea e absența preferințelor.

dinăuntru pentru a putea cânta cu el. Similar, trebuie să ne golim de ego pentru ca Dumnezeu să poată grăi prin noi. Sfântul Ioan Scărarul scrie:

„Pentru cei care sunt încă la început, sfânta smerenie îi îndeamnă la o pocăință sinceră și la o convertire curățitoare, amândouă fiind precum componentele unei pâini bune: făina și drojdia. Prin pocăință, sufletul este zdrobit și măcinat, iar prin convertire el este oarecum unit cu Dumnezeu, plămădindu-se cu ajutorul apei lacrimilor; mai pe urmă, prin lucrarea focului dumnezeiesc, el devine pâinea sfintei smerenii, fără de nicio urmă de drojdie de orgoliu (...). Primul și cel mai de seamă rod al acestei experiențe este acceptarea bucuroasă a umilirilor care vindecă bolile sufletului și păcatele cele mai mari. Al doilea rod este lepădarea oricărei mânii și liniștirea ce decurge din aceasta. Al treilea și cel mai de preț rezultat este o neîncredere sinceră în propriile virtuți și o continuă dorință de a se lăsa învățat"[43].

O veritabilă uitare de sine își dobândește ca și însoțitoare statornică pacea lăuntrică[44] și lipsa de frică[45]:

[43] citat de Bianchi, op. cit., p. 79.

[44] Liniștea nu înseamnă absența sunetelor, ci absența egoului (de Mello). Atunci acțiunea continuă, dar în lăuntrul tău tăcerea e deplină. În această stare de spirit va fi scris Basho acel uluitor haiku: „Între cântecul păsării/ și liniște/ce se află ?" Nici un gând nu mai bâzâie, nu te mai distrage de la a fi deplin prezent în ceea ce faci. Orice ai face, înaintezi pe Cale: cel ce s-a debarasat de povara egoului păşeşte voios în orice clipă, rezonează cu toate făpturile. În suferință și tristețe omul se închide în el însuși. Bucuria, fericirea, încântarea îl ajută să curgă la unison cu întreaga existență. Voioșia, blândețea, bucuria, nemânierea, bunătatea sunt de fapt fiice ale lepădării de sine.

variațiunile pe această temă nu sunt deloc rare în Pateric. După avva Iosif din Panefisi,

„Dacă vrei să fii liniștit oriunde te vei duce, în tot ce faci spune: Cine sunt eu? Și nu judeca pe nimeni"[46]; avva Pimen remarcă și el: *„Dacă te disprețuiești*[47] *pe tine, vei fi liniștit oriunde te afli"*[48]; mai mult, după avva Evagrie: *„Fericit călugărul ce se socotește pe sine gunoiul tuturor"*[49].

Să mai furnizăm încă un instrument pentru verificarea uitării de sine: când aceasta e autentică, mijloacele au devenit scopuri: ești deplin prezent în ceea ce faci[50],

[45] Căci cum i-ar mai putea fi frică celui ce s-a lăsat cu totul în mâna lui Dumnezeu?

[46] *Pateric*, Iosif din Panefisi 2.

[47] dacă te dis-prețuiești, dacă nu te prețuiești, dacă nu te socotești a fi cineva, dacă nu te măsori pe tine însuți, dacă „nu te numeri cu ceilalți" după o traducere mai veche. „A te arunca în fața lui Dumnezeu, a nu te măsura pe tine însuți și a da la spate voința proprie sunt unelte ale sufletului" (*Pateric*, Pimen 36).

[48] *Pateric*, Pimen 81.

[49] idem, Nil 2.

[50] Cel ce a învățat să se abandoneze nu mai cunoaşte graba, lasă lucrurile să se desfăşoare în firescul lor. Iată o istorioară care explicitează acest lucru, dar și flexibilitatea celui ce s-a abandonat fluxului proniator al evenimentelor: „Acum multe secole, un călugăr a luat hotărârea de a tipări în câteva mii de exemplare scrieri religioase importante care nu erau disponibile în limba lui. A călătorit de-a lungul și de-a latul țării pentru a strânge banii necesari, exprimându-și recunoștința cu aceeași solemnitate și față de cei care dăruiau mult, și față de cei care dăruiau mai puțin. După zece ani a strâns suma necesară, dar, chiar atunci un mare fluviu a ieșit din matcă și mulți oameni au rămas fără nimic. Călugărul a cheltuit toți banii strânși cu atâta trudă pentru a-i ajuta pe acești oameni sărmani. A început din nou să strângă fonduri. Au trecut din nou câțiva ani până a reuşit să

eşti complet absorbit de cea mai neînsemnată acţiune[51], fără a fi în vreun fel ataşat de ea. Ceea ce faci nu mai faci pentru tine, ci pentru slava lui Dumnezeu. Avva Sisoe spunea: *„Cel ce se ţine nebăgat în seamă împlineşte toată Scriptura"*. Toate virtuţile constau în această detaşare de sine. Nimic făcut cu egoism, posesiv, non-detaşat nu poate fi un lucru bun, o virtute: Fă orice lucru detaşat, debarasat de părerea de sine, de egoism. Bucuria noastră stă în exercitarea feluritelor noastre puteri în slujba omenirii[52]. Atunci activitatea noastră se reglează fără să se mecanicizeze, o muncă pe care nu nevoia o ataţă, ci bucuria sufletului o însufleţeşte. O astfel de muncă nu va mai fi o imitaţie oarbă a mulţimii, o supunere laşă modei. Cu ea dobândim conştiinţa că: *„El e începutul şi sfârşitul tuturor lucrurilor şi vedem că El este izvorul şi îndemnul muncii noastre şi desăvârşirea ei, şi de aceea lucrul nostru e însoţit de pace şi bucurie"*[53]...

Înclinăm mereu să despărţim bucuria de muncă. Ziua de muncă nu e ziua noastră de bucurie, pentru aceasta ne trebuie o zi de sărbătoare, căci în restriştea în

---

strângă întreaga sumă. Chiar atunci s-a declanşat o epidemie şi din nou a cheltuit toţi banii pentru a-i ajuta pe nevoiaşi. A luat-o din nou de la capăt şi după 20 de ani de când luase hotărârea, visul său s-a împlinit. Bătrânii le spun copiilor că tipărirea s-a făcut în trei ediţii: primele două sunt invizibile şi superioare celei de a treia" (prelucrare după Anthony de Mello, *Rugăciunea broaştei*, Editura Mix, Braşov, 2003, pp. 111-112).

[51] O minune, o miracol, tai lemne, car apă !

[52] Rabindaranath Tagore, *Calea desăvârşirii*, Editura Karo, Bucureşti, fără an, p. 129.

[53] idem.

care suntem nu putem găsi o sărbătoare în munca noastră. Râul îşi are sărbătoarea în necontenita lui alergare, focul în izbucnirea flăcărilor, parfumul florilor în străbaterea atmosferei, dar pentru noi nu e sărbătoare în munca noastră zilnică. Munca ne covârşeşte fiindcă nu ne putem desface de noi (de ego) şi să ne dăruim deplin şi bucuros ei. Oamenii spun: *„Fac multe osteneli, mă rog îndelung, însă nu se întâmplă nimic"*.

Orice putere am avea, ea ne vine din Sursa Originară, de la Dumnezeu. Nu ne aparţine cu adevărat. Noi suntem doar vehiculul. Deci atunci când egoul începe să facă ceva nimic nu se întâmplă. Secretul e ca să faci ceva fără a aduce şi egoul (posesivitatea, ataşamentul, mândria) în acea acţiune. Dacă poţi să faci ceva fără să-ţi aduci şi egoul, totul se va întâmpla de la sine.

Eugen Herrigel, un gânditor german, se afla într-o mânăstire din Extremul Orient. Învăţa tragerea cu arcul, iar maestrul i-a spus: *„Îngăduie-i forţei vieţii să ţintească şi las-o tot pe ea să dea drumul la săgeată. Tu să nu faci nimic"*. Era dificil, aproape imposibil pentru un om care întreaga viaţă a filtrat totul prin ego[54]. Lui Herrigel i-a fost imposibil să înţeleagă: *„Dacă nu slobozesc **eu** săgeata, cine s-o facă? Dacă nu fac nici un efort, nu se va întâmpla nimic"*[55]. Timp de trei ani s-a aflat acolo împreună cu

---

[54] eu mănânc, eu dorm, eu fac asta sau asta, eu, eu, eu...

[55] Există un efort-fără-de-efort, când ceea ce facem facem detaşat (de ego) şi există un efort egotic, posesiv. Doar pe acesta din urmă îl cunoştea Herrigel. Efortul nostru e necesar, dar el trebuie să fie din prima categorie. Dumnezeu, afirmă părintele Arsenie Boca, nu-ţi cere imposibilul, dar posibilul ţi-l cere – adică ne cere efortul personal. După Sfântul Ioan

maestrul lui. A învățat arta în complexitatea ei – pe cât de complet a putut. Ținta sa era sută la sută exactă. Săgeata ajungea întotdeauna la țintă, însă maestrul continua să dea din cap dezaprobator, spunând: *„Asta nu înseamnă nimic"*. Rezultatul era sută la sută exact, dar maestrul spunea:

„Asta nu e nimic; nu ai învățat nimic. Încă ești ***tu*** cel ce dă drumul la săgeată. Iar pe noi nu ne interesează ținta, ci tu. Pe noi nu ne interesează celălalt capăt, ci persoana ta. Tu ești ținta. Ținta de acolo nu e ținta propriu-zisă. Când săgeata va fi eliberată fără ajutorul tău, când forța vieții te-a luat în posesie, numai atunci s-a întâmplat, pentru că tragerea cu arcul nu este scopul: a te lăsa în mâna lui Dumnezeu este scopul". Maestrul spunea: *„Chiar dacă ratezi – chiar dacă ratezi de tot ținta – este irelevant. Însă nu ar trebui să ratezi Sursa Originară"*. Herrigel era disperat. Şi cu cât era mai disperat, cu atât mai mare era efortul egotic pe care-l făcea. Cu cât încerca mai mult, cu atât maestrul îi spunea: *„Încă nu ai învățat"*. Apoi a venit o zi în care Herrigel a gândit: *„Este imposibil, nu se poate întâmpla. Trei ani înseamnă o perioadă suficient de lungă. Am făcut atâtea eforturi zilnice"*. S-a simțit frustrat. I-a spus maestrului: *„Aş vrea să plec. Nu cred că asta este pentru mine. Mi se pare imposibil de înțeles. Am făcut tot ce am putut însă nu se întâmplă nimic"*. Maestrul a

---

Scărarul, la Judecata de Apoi Dumnezeu nu te va întreba de ce n-ai trăit precum Moise sau Ilie, de ce n-ai avut osteneala Sfântului Ioan Botezătorul, dar te va întreba de ce n-ai făcut ceea ce ai putut face. Giuseppe Ungaretti scrie într-un minunat micropoem: „Între floarea culeasă şi floarea dăruită, inefabilul neant". O distanță imensă desparte potențialitatea de actualizarea ei.

răspuns: *„Tot ceea ce făceai, făceai egotic; nu lăsai forța vieții să facă nimic.* ***Tu*** *eşti obstacolul ei"*. Herrigel a decis să plece. În ziua în care pleca, s-a dus să-i spună la revedere maestrului. Maestrul antrena pe altcineva în acel moment. Herrigel ***doar stătea*** acolo. Pentru prima oară era relaxat, neobsedat de propria reuşită, pentru că acum era pe picior de plecare, deci renunțase la efort, la acel efort egotic, şi deja nu mai avea ***nici un scop*** în şederea lui acolo. ***Doar stătea liniştit şi îl privea pe maestru fără ochii dorinței, ambiției, împlinirii. Îl privea pur şi simplu*** pe maestru ***şi pentru prima oară în trei ani şi-a dat seama că nu maestrul era cel ce dădea drumul la săgeată, ci forța vieții***. Săgeata era lăsată de altceva, ceva care nu provenea din ego, ci dintr-un *dincolo*. Stătea acolo ca şi hipnotizat. S-a apropiat de maestru, i-a luat arcul din mână şi a dat drumul la săgeată, iar maestrul a spus: *„Exact, ai reuşit"*. Iar Herrigel a scris: *„Ştiu acum care este diferența dacă forța vieții îi dă drumul şi dacă îi dau drumul* ***eu***".

Totul era acum atât de clar, nimic nu trebuia lămurit, nu era nevoie de absolut nici o explicație. Acum putem înțelege întrebarea retorică a lui Tagore: *„Cum mă pot întovărăşi cu Tine, decât în această muncă a mea, care a devenit munca Ta?"*[56].

Patericul oferă modele exemplare ale acestui mod de situare în existență:

Povesteau despre Ioan cel Pitic, că după ce s-a retras la Sketis, lângă un bătrân din Tebaida, a trăit în pustiu. Părintele său a luat un băț uscat, l-a răsădit şi i-a zis:

---

[56] Tagore, op. cit., p. 154.

„În fiecare zi stropeşte-l cu câte un ulcior de apă (proaspătă), până când va rodi". De la chilia lor până la apă era o distanță mare, pleca la apusul soarelui şi se întorcea abia dimineața, la răsărit. După trei ani bățul a prins viață şi a rodit. Bătrânul a luat un fruct şi l-a dus la biserică, spunând fraților: *„Luați şi mâncați fructul ascultării"*[57].

Avva Ioan Persul este şi el o instanțiere potrivită a acestui mod de a trăi neapăsat de egoism şi posesivitate:

Locuia în Arabia Egiptului şi a împrumutat, odată, de la un frate un galben, ca să-şi cumpere pânză de in pentru lucru. Alt frate a venit la dânsul şi l-a rugat: „Te rog, avva, dă-mi o bucățică de pânză ca să-mi fac o haină". El i-a dat cu bucurie. Apoi încă un frate a venit şi l-a rugat: „Dă-mi o bucățică de pânză ca să-mi fac o haină". I-a dat şi lui. Au cerut şi alții şi le-a dat tuturor simplu, cu bucurie[58]*. La urmă a venit şi stăpânul galbenului, ca să i-l ceară înapoi. Bătrânul îi zice: „Mă duc şi ți-l aduc". Dar cum nu avea de unde să i-l dea, s-a dus la avva Iacob, diaconul, ca să-i ceară lui o monedă şi să-i întoarcă fratelui datoria. Cum mergea el, a găsit un galben pe jos, dar nu s-a atins de el. a făcut o rugăciune şi s-a întors la chilie. Fratele s-a întors iarăşi, sâcâindu-l să-i întoarcă datoria. Bătrânul îi zice: „Am eu grijă de asta". A plecat din nou şi a găsit moneda pe jos, unde era şi prima dată. Din nou a făcut o rugăciune, după care s-a întors la chilie. A treia oară fratele a venit să-l sâcâie. Bătrânul îi zice: „De data asta ți-l aduc negreşit". A ieşit, a mers prin locul acela şi a găsit galbenul unde era şi mai înainte. A făcut o rugăciune şi l-a luat,*

[57] *Pateric*, Ioan Colov 1.

[58] să observăm din nou această abandonare totală în mâna celorlalți.

apoi s-a dus la avva Iacob şi-i zice: „Avva, când veneam la tine am găsit banul acesta pe drum. Te rog, dă de veste prin împrejurimi, să nu-l fi pierdut cineva. Iar dacă-l găseşti pe stăpân, dă-i-l înapoi". Bătrânul s-a dus, a întrebat peste tot vreme de trei zile, dar n-a găsit pe nimeni care să fi pierdut banul. Atunci bătrânul îi zice avvei Iacob: „Dacă nu l-a pierdut nimeni, dă-i-l fratelui cutare, pentru că-i sunt îndatorat şi când veneam la tine ca să te rog să mă ajuți să-mi plătesc datoria, l-am găsit pe jos". Bătrânul s-a minunat că, deşi avea atâta nevoie, nu l-a luat imediat şi nu i l-a dat fratelui. Încă un lucru uimitor: dacă venea cineva la dânsul şi avea nevoie de vreun lucru, nu i-l dădea el însuşi, ci spunea: „Du-te şi ia ce-ți trebuie". Iar când acela îl aducea înapoi, îi spunea „Pune-l la locul lui". Iar dacă nu-l aducea înapoi nu-i spunea nimic[59].

Se povesteşte că miriapodul era foarte fericit până ce o broască, în joacă, i-a zis: *„Spune-mi, te rog, care picior vine după care?"*. Aceasta îl scoase într-atât din minți încât căzu zăpăcit în şanț tot gândind cum face el de aleargă. Îndemânarea miriapodului de a-şi folosi simultan picioarele nu ține de o învățare, de o metodă, de o tehnică. Ea funcționează spontan, natural, ingenuu, fără crispare. E un dar. Ea e cea care îl ghidează pe orice artist sau meseriaş autentic, e însăşi puterea lui creatoare, izvorul inspirației sale. *„Această putere este blocată atunci când omul încearcă să o stăpânească cu metode şi tehnici formale"*[60].

Sfântul, asemeni copilului, artistului, meseriaşului, nu mai trăieşte la nivelul mental. Există însă o mare

[59] *Pateric*, Avva Ioan Persul 2.

[60] Alan W. Watts, Calea zen, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 48.

diferență între ei: spontaneitatea artistului e una naturală, imanentă, cea a sfântului e supranaturală, transcendentă, harică. Când ne naştem mintea noastră e doar o sămânță. Ea încolțeşte şi creşte extrem de încet. De aceea copilul e ca un animăluț. El, ca şi animalul, ca şi nebunul, ca şi artistul, nu trăieşte prin minte. Toți sunt imprevizibili. E necesar ca mintea să se dezvolte, dar e la fel de necesar ca mai apoi să fie transceansă. Aceasta o realizează sfântul. Acesta nu mai trăieşte prin minte, ci prin har, prin Dumnezeu. O tehnică foarte dificilă sau o acumulare enciclopedică de cuvinte de înțelepciune e doar *„o imitare măiestrită, o spontaneitate falsă în care planificarea atentă nu se observă"*[61]. Un teolog, în sensul non-etimologic al cuvântului, poate vorbi mult mai frumos decât un sfânt.

La un concurs desfăşurat în Anglia între sosiile lui Chaplin, acesta a participat şi el incognito şi în final s-a clasat pe locul doi! Trăind prin minte pierzi miraculosul, taina, freamătul, celebrarea vieții. Nu accepți ceea ce nu intră în şabloanele tale atât de înguste. Şi viața are o bogăție inimaginabilă! Cum ai putea să auzi prin minte *„muzica frunzelor de primăvară ori aripile gâzelor zumzăind; să te bucuri de sunetul blând al vântului alergând pe ape, de mirosul lui, curățat de ploaia amiezei sau aromat de esența pinului"* (o căpetenie Seattle), să celebrezi dansul fulgilor de zăpadă, într-o ninsoare liniştită pe înserat... să simți pulsația tainică a harului în cele mai umile lucruri? Adevărul nu poate fi cunoscut teoretic, ci doar trăit. *Nu poți trăi în castelele de nisip ale minții.* Mintea e utilă în

[61] idem.

lumea făcută de om, în a studia lumea exterioară, dar nu în ceea ce priveşte problemele lăuntrice ale omului.

Un frate îl întreabă pe avva Varsanufie: *„Când mă îndoiesc de un lucru, dacă să-l fac sau nu, spune-mi ce să fac?"* şi primeşte următorul răspuns: *„Când se iveşte trebuința să faci un lucru, roagă pe Dumnezeu de trei ori, cerîndu-i să nu rătăceşti. Si dacă rămîi în acelaş gînd, fă ce-ți spune el, căci el vine dela Dumnezeu şi nu dela tine. Cînd nu dobîndeşti siguranța, întreabă-i pe Părinți"*[62]. Sfântul Macarie de la Optina sfătuieşte şi el: *„Dacă este nevoie să iei rapid o decizie şi îți dai seama că trebuie să te sfătuieşti cu cineva despre subiectul care te preocupă, dar nu ai pe nimeni lângă tine care ar putea să te ajute, aleargă la Dumnezeu, aşa cum ne povățuiesc Sfinții Părinți, şi cere-I ajutorul de trei ori. După aceea, fă ceea ce te luminează El"*.

Viața e mereu imprevizibilă şi a te raporta la ea prin şabloane nu e deloc potrivit. Se spune că un țăran avea un cal superb, un exemplar de rasă, pentru care ceilalți săteni îl fericeau. Într-o seară calul nu s-a mai întors de la păscut, astfel că vecinii s-au strâns ca să-l compătimească pentru atâta nenoroc. El a spus doar atât: *„Poate c-o fi aşa, poate că n-o fi aşa"*. Peste câteva zile calul s-a întors, aducând cu el şapte cai sălbatici, iar vecinii s-au minunat pentru norocul lui. El le-a dat însă aceeaşi replică: *„Poate c-o fi aşa, poate că n-o fi aşa"*. În ziua următoare, fiul său a încercat să pună şaua pe unul din caii sălbatici şi să-l călărească, însă a fost aruncat din şa şi şi-a rupt piciorul. Consătenii s-au înființat din nou pentru a-l compătimi țăranul a răspuns invariabil: *„Poate c-o fi aşa, poate că n-o fi aşa"*. La scurt timp, s-a

[62] Filocalia XI, p. 694.

pornit război şi toţi cei tineri au trebuit să plece la oaste, doar odrasla săteanului rămânând acasă din cauza accidentului hipic. Când vecinii s-au strâns din nou pentru a-i spune cât de bine s-a sfârşit totul, au auzit din nou: *„Poate c-o fi aşa, poate că n-o fi aşa"*[63].

Orice situaţie e atât de complexă încât mintea noastră nu o poate califica. Dacă în ştiinţă, în a pătrunde tainele lumii materialnice, *îndoiala* a devenit unica metodologie (de investigare), în cele duhovniceşti, *încrederea* e unica metodologie. Ţăranul de mai sus e o instanţiere a lui Iov: *„Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat"*(Iov 1, 21).

Când trăiesc prin *credinţă,* prin *încredere*, nu prin mica şi infatuata mea *înţelepciune*, atunci toate le primesc cu seninătate şi recunoştinţă. Când trăiesc prin minte, când eu decid ce e bine şi ce e rău, atunci şi cele mai mărunte lucruri o să mă dea peste cap. *„Un copil, la grădiniţă, încearcă să îşi încalţe cizmuliţele. Pentru că nu se descurca, a cerut ajutorul educatoarei. Cu tot trasul şi împinsul, cizmuliţele nu voiau nicidecum să intre. Până când a reuşit totuşi să îl încalţe, educatoarei i-au apărut broboane de transpiraţie pe frunte. De aceea aproape că i-au dat lacrimile când copilul i-a zis: – Doamnă, dar sunt puse invels... Într-adevăr, erau puse greşit... Nu a fost cu nimic mai uşor să îi scoată cizmuliţele decât să i le pună, totuşi a reuşit să îşi păstreze calmul până când cizmuliţele au fost iar încălţate, tot cu sudoare pe frunte, dar de data aceasta aşa cum trebuia. Însă atunci băieţelul a zis: – Cizmuliţele astea nu sunt ale mele!!! În loc să ţipe la el „De ce nu mi-ai spus?", educatoarea şi-a muşcat buza şi încă o dată s-a chinuit să îl descalţe. Când s-a terminat chinul descălţatului, băieţelul i-a spus: – Sunt cizmuliţele flatelui meu. Mama mi-a zis să le încalţ pe astea azi. Acum ea nu mai ştia ce să facă... Să plângă sau să râdă? A reuşit totuşi să strângă suficientă răbdare pentru a se lupta din nou cu cizmuliţele. Când, în sfârşit, l-a încălţat, înainte de a-l trimite afară la joacă, l-a întrebat: – Şi acum, unde îţi sunt mănuşile? Trebuie să ţi le pun în mâini ca să poţi pleca afară! – Le-am băgat în cizmuliţe ca să nu le pierd...".*

Dacă trăieşti prin minte, inevitabil, cândva îţi vei pierde răbdarea, nu vei rezista, cândva vei exploda. A trăi prin minte înseamnă a trăi în timp, înseamnă a întreba: *când?, până când?, de ce (eu/mie...)?*[64] Când trăieşti prin minte, vei interpreta tot ce se întâmplă, tot ce ţi se spune. Vei fi de acord sau nu, dar nu vei accepta cu adevărat, nu te vei abandona în mod real. A fi ucenic, a te lăsa în mâna unui părinte, înseamnă a nu mai trăi prin minte[65]. Dacă ucenicul îl ascultă pe bătrân prin mintea sa, prin şabloanele sale, transformarea nu se va produce niciodată. El va rămâne acelaşi. Metamorfoza are loc doar când dai *„mulţumire*

[63] Când nu mai trăieşti prin minte, nu se mai pune problema dacă lucrurile sunt aşa sau nu sunt aşa. Atunci le accepţi pur şi simplu, cu credinţă şi recunoştinţă.

[64] Tocmai de aceea Sfântul Sava cel sfinţit dădea voie să-şi facă chilie deosebi doar monahilor ce dobândiseră liniştea minţii, care nu mai trăiau prin minte.

[65] Avva Isaia îndeamnă: *„Străduiţi-vă în orice clipă să vă dezlipiţi de propria voinţă ... renunţarea la voia proprie aduce pacea şi aşează mintea într-o stare de împăcare".* El mai spune: „A *îndura totul aduce blândeţea".* Acest *a îndura totul* ar trebui citit *a accepta totul fără a filtra prin minte*, altfel, ca şi educatoarea, cândva vei exploda.

pentru toate" (I Tes. 5, 18), când, odată cu Sfântul Ioan Gură de Aur, poți spune *„Slavă lui Dumnezeu pentru toate!"*.

Când trăiești prin minte, trăiești după un set de reguli (prejudecăți) și tot ceea ce nu se potrivește cu ele, nu vei putea accepta, nu vei putea să dai slavă lui Dumnezeu pentru toate; vei respinge, te vei indigna. Dacă avva Macarie ar fi trăit prin minte, atunci când sătenii l-au luat pe sus, s-ar fi opus, s-ar fi justificat, ar fi adus argumente în favoarea sa. Când nu mai trăiești prin minte, remarca cineva, nu mai există nici o diferență între a accepta și a respinge. Atunci nici un gând, nici o părere nu te mai poate influența, nu te mai poate perturba: nici respectul, nici disprețul celorlalți, nici succesul, nici eșecul. Totul este în regulă așa cum este. Curgi împreună cu existența, într-o stare de imperturbabilitate. E ceea ce avva Macarie l-a învățat pe un frate care s-a dus la el și i-a zis:

„Avvo, spune-mi cuvânt să mă mântuiesc! Și i-a zis bătrânul: du-te la mormânt și ocărăște morții! Deci ducându-se fratele a ocărât și a azvârlit cu pietre și venind a vestit bătrânului. Și i-a zis bătrânul: nimic nu ți-au grăit? Iar el a răspuns: nu. I-a zis lui bătrânul: du-te și mâine și îi slăvește! Deci mergând fratele, i-a slăvit zicând: apostolilor, sfinților și drepților! Și a venit la bătrânul și i-a zis: i-am slăvit. Și-a zis bătrânul: nimic nu ți-au răspuns? A zis fratele: nu. I-a zis lui bătrânul: știi cu câte i-ai necinstit și nimic nu ți-au răspuns și cu câte i-ai slăvit și nimic nu ți-au grăit? Așa și tu, dacă voiești să te mântuiești, fă-te mort; nici nedreptatea oamenilor, nici lauda lor să nu o socotești, ca cei morți să fii și poți să te mântuiești"[66].

[66] Pateric, Macarie 22.

În același sens, marele bătrân mai spunea: *„De s-a făcut întru tine defăimarea ca lauda și sărăcia ca bogăția și lipsa ca îndestularea, nu vei muri"*[67]. În dobândirea blândeții și a lipsei de mânie, după învățătura Sfântului Ioan Scărarul, într-o primă etapă trebuie să avem grijă ca buzele noastre să tacă, chiar dacă inima este tulburată. În etapa a doua, e rândul gândurilor să tacă. Nevoitorul va observa doar fluxul gândurilor, fără a le alimenta în vreun fel: nici nu se va complace în ele, nici nu se va împotrivi lor. Încet, încet, acestea se vor stinge, deși inima va mai fi puțin tulburată. În final, oricât ar bate vânturile jignirilor și ale necinstirilor, pe marea sufletului va fi pentru totdeauna liniște[68].

Gheron Iosif ne învață și el cum să nu mai trăim prin minte. Pe cât de simplu, pe atât de greu:

„A lucra rugăciunea minții înseamnă a te sili pe tine însuți să spui continuu rugăciunea cu gura. Fără întrerupere. La început repede; să nu aibă timp mintea să nască gânduri trecătoare. Să ai atenția concentrată numai asupra cuvintelor: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă". După mult timp (de rostire cu glasul) se obișnuiește mintea și o spune de la sine. Și te îndulcești de ea ca și când ai avea miere în gură. Și dorești să o tot spui. Dacă o lași, îți pare foarte rău... Dacă vei putea să spui rugăciunea neîncetat și cu voce, în două-trei luni o vei deprinde. Și te va umbri harul și te va răcori binefăcător. Numai să poți să o spui cu voce și fără întrerupere. Când o va prelua mintea, atunci vei înceta să o mai spui cu gura. Și iarăși, dacă mintea o

[67] Idem, Macarie 19.

[68] Citat de Sfântul Macarie de la Optina, op. cit., pp. 58-59.

lasă, începe de la sine a o spune gura. Toată străduința este trebuincioasă atunci când o spui cu gura, până când se va deprinde, la început. Apoi, în toți anii vieții tale, o vei spune cu mintea fără osteneală".

Omul profan nu poate concepe un alt mod de a trăi, decât prin minte sau prin simțuri. Lucrătorii rugăciunii vor descoperi că aceasta e doar interfața. Gheron Iosif continuă:

„Când mintea ajunge să se obișnuiască și să se umple – să o învețe bine (rugăciunea) – atunci o trimite și în inimă. Pentru că mintea ta este cea care hrănește sufletul. Lucrarea ei este aceea de a coborî în inimă tot ceea ce vede sau aude, fie bun, fie rău, deoarece în inimă este centrul puterii duhovnicești și trupești a omului, este tronul minții. Deci, când cel care se roagă își păzește mintea să nu-și imagineze nimic și este atent numai la cerințele rugăciunii, atunci respirând ușor, cu oarecare efort și voință, o pogoară în inimă și o ține înlăuntru și spune cu ritm rugăciunea: «Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă». La început, spune de câteva ori rugăciunea și respiră o dată. După aceea, când mintea se obișnuiește să stea în inimă, spune la fiecare respirație o dată rugăciunea: «Doamne Iisuse Hristoase» însuflând, și: «miluiește-mă» răsuflând. Aceasta se face până când harul dumnezeiesc va umbri și va lucra în suflet. După aceasta, totul este contemplație (vedere duhovnicească)".

Acum omul nu mai trăiește prin minte, ci prin Duhul lui Dumnezeu. Până a ajunge însă acolo sunt multe trepte.

Începătorul, pentru a nu greși, trebuie să se roage pentru orice lucru, așa cum sfătuiește avva Varsanufie:

„Păzește totdeauna pe Dumnezeu în duhul tău, rugîndu-te pentru orice lucru și pășește cu hotărîre pe

căile tale. Nu căuta să placi oamenilor și vei primi harul lui Dumnezeu. Căci cei ce caută să placă oamenilor sînt streini de Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu nu este în ei. Să ai Duhul lui Dumnezeu și El te va învăța toate precum e drept. Căci fără El nu poți izbuti ceva cum se cuvine"[69].

Pentru cel ce n-a deprins nici simpla rugăciune de Ceaslov, există și *căi* pur omenești, introductive, pentru a învăța să ființezi la nivelele mai profunde ale ființei: a trăi totul fie prin acceptare, fie prin respingere. Când simțim că pierdem o stare de fericire, încercăm cu disperare să ne agățăm de ea, desigur, fără a reuși. Se poate, totuși, face ceva? Am citit un răspuns profund:

*„Ori de câte ori se va mai întâmpla asta, nu fii nefericit, las-o să se întâmple și accept-o. Lucrul ăsta e greu. Când fericirea survine, o accepți, când te simți fericit nu-ți pui nici o întrebare de genul: «*De ce s-a întâmplat? De ce tocmai mie?». *Fericirea o accepți. Dar când vine suferința, când vine nefericirea, imediat te întrebi: «De ce s-a întâmplat? De ce tocmai mie?».* Poartă-te la fel cu amândouă, ai aceeași atitudine față de amândouă.

Există două posibilități: fie să faci cu nefericirea la fel cum ai făcut cu fericirea, fie să faci cu fericirea cum ai făcut cu nefericirea[70]. Fie le accepți pe amândouă, fie le

---

[69] Filocalia XI ..., p. 694.

[70] Această a doua modalitate ne e mai puțin la îndemână. Am găsit-o bine exprimată într-o poveste. Un împărat le-a cerut înțelepților de la curte o propoziție cât mai scurtă, care să-l ajute în momentele dificile. Temându-se să nu dea greș, învățații au mers la un pustnic, care le-a scris pe un petec de hârtie patru cuvinte. Majestatea sa nu avea voie s-o citească decât într-un moment de cumpănă. S-a luptat mult cu curiozitatea *fiul bolții luminate* și până la urmă și-a biruit-o. A pus hârtiuța

respingi pe amândouă, şi atunci va avea loc o transformare[71]. Dacă le poți accepta pe amândouă, atunci când

sub diamantul inelului. Anii au trecut. Uitase de această întâmplare. Dar, s-a întâmplat că împăratul vecin a venit asupra sa cu oaste multă. Pierdea bătălie după bătălie. Printr-un concurs nefericit de împrejurări s-a trezit singur, urmărit de vrăjmaşi. Urca muntele simțind în ceafă răsuflarea duşmanilor. A apucat-o pe o cărare pe care n-o cunoştea. Alegerea s-a dovedit neinspirată. La capătul ei era o prăpastie. Acum şi-a amintit de hârtiuță. A scos-o. Exact patru cuvinte: *„Şi asta va trece"*. Împăratul a simțit cum îşi recapătă liniştea, încrederea. Paşii urmăritorilor se auzeau tot mai stins. O luaseră pe altă cărare. Suveranul şi-a adunat din nou oaste şi a reînceput lupta. Biruința a fost până la urmă de partea lui. O victorie răsunătoare, cu atât mai mult cu cât vrăjmaşii erau mai numeroşi, mai bine înarmați. Când s-a întors în cetatea de scaun, pe un cal alb, a fost primit asemeni unui zeu. În acele momente de triumf şi-a atins din greşeală inelul: *„Şi asta va trece"*. Chiar atunci, alesul Cerului a simțit că se întâmplase ceva, că nu mai era acelaşi. Începu să înțeleagă învățătura pustnicului: să primeşti egal şi fericirile şi nefericirile pământeşti: ploaie sau soare, zi sau noapte. Mai mult, să trăieşti la acel nivel mai adânc, duhovnicesc, la care bucuria lăuntrică e atât de intensă, încât fericirile şi nefericirile pământeşti rămân nişte umbre.

[71] Iată o poveste chinezească, piatră de poticnire pentru mintoşi: *„În vremurile de demult, la un înțelept a venit o femeie-discipol, care i-a cerut să o instruiască. Înțeleptul i-a cerut să rumege permanent fraza: „Nu băga în seamă". Femeia i-a urmat cu strictețe instrucțiunile, fără să ezite. Într-o zi, casa ei a luat foc, dar ea şi-a spus: „Nu băga in seamă". Altădată, fiul ei a căzut în apă. Când un trecător i-a atras atenția, ea a spus: „Nu băga în seamă". A respectat cu strictețe instrucțiunile înțeleptului, renunțând la gândurile obişnuite care îi treceau prin minte. Într-o zi, când soțul ei a aprins focul pentru a face nişte gogoşi, ea a aruncat în uleiul încins o bucată de aluat, care a început să sfârâie. Auzind acel zgomot, femeia a simțit că a devenit alta, că ceva s-a întâmplat. A aruncat tigaia la pământ, după care a început să bată din palme şi să râdă. Convins că a înnebunit, soțul ei a*

vine suferința accept-o ca făcând parte din viață şi, brusc, natura suferinței se transformă. Prin acceptare, calitatea se transformă – pentru că nimeni nu poate să accepte suferința. Dacă o accepți, ai schimbat-o, nu mai e suferință, pentru că noi putem accepta numai fericirea. Înțelesul mai adânc este următorul: tot ce accepți devine fericire şi tot ce respingi devine durere, suferință, nefericire. Nimic nu e fericire, nimic nu e nefericire – e doar acceptarea sau respingerea ta. Încearcă asta. Şi, să ştii, ți s-a întâmplat de multe ori fără să-ți dai seama.

Iubeşti o persoană, eşti fericit. Accepți persoana, există fericirea. Apoi vine un moment când respingi aceeaşi persoană. Persoana e aceeaşi; nu o iubeşti, nu o accepți. Persoana produce acum nefericire, iar aceeaşi persoană a creat înainte fericire. Acelaşi obiect îți poate da fericire şi nefericire. Aşadar, se pare că obiectul nu e important. Totul depinde de tine, de faptul dacă accepți sau respingi. Cel care poate să accepte în mod egal şi suferința şi fericirea va transcende, după cum va transcende şi cel care poate să le respingă pe amândouă. Astea sunt cele două căi, căile de bază ale transformării. Dar amândouă fac acelaşi lucru. Dacă respingi fericirea nu poți să fii niciodată nefericit, dacă accepți nefericirea nu poți să fii niciodată nefericit. Problema apare din cauză că tu împarți. Tu spui: asta e fericire şi aia e nefericire. Şi împărțirea e în mintea ta – realitatea nu e împărțită. În realitate, fericirea devine nefericire, nefericirea devine

scuturat-o şi întrebat-o: „De ce ai făcut asta? Ai înnebunit?". Femeia i-a răspuns: „Nu băga în seamă". După care s-a dus la înțelept şi i-a povestit tot. Înțeleptul i-a confirmat că a obținut fructul cel sfânt.

fericire. Ele curg. Sunt cele două fețe ale monedei, ale realității pământești. Omul duhovnicesc le-a transcens. Este exact ca piscurile şi văile: dacă există un pisc, există şi o vale. Iar valea şi piscul nu sunt în contradicție, ele fac parte dintr-un singur fenomen. Dacă respingi valea şi accepți piscul, ai să fii nefericit, pentru că acolo unde este un pisc, este şi o vale. Şi cu cât e mai înalt piscul, cu atât e valea mai adâncă. Aşa că, dacă iubeşti Everestul, trebuie să iubeşti şi văile. Fericirea e ca un pisc şi nefericirea e ca o vale. Du-te pe malul mării şi meditează la valuri. Valul se ridică, dar în spatele lui e un gol, o vale. Fiecare val e urmat de o vale. Cu cât e mai înalt valul, cu atât e mai adâncă valea care vine imediat după el. Aceasta sunt fericirea şi nefericirea – valuri. Ori de câte ori te afli pe piscul înalt al fericirii pământeşti, urmează imediat nefericirea. Aşa e viața, trebuie să accepți. Dacă spui: *„Accept numai piscurile, nu şi văile", dai dovadă de prostie şi ai să fii nefericit*". Când accepți numai piscurile, cauți să eviți văile. Nu te dai în lături de la a-ți folosi şiretenia pentru a evita ceea ce consideri a fi nefericire. Dar vicleşugul nu te poate duce departe.

Se povesteşte că, *odată, un bărbat a venit la Moise, dorind să fie învățat graiul animalelor, căci, a zis el, oamenii se folosesc de limbaj numai pentru a-şi procura hrana şi a-i amăgi pe alții. Prin urmare, cunoaşterea limbii animalelor s-ar putea să-l pună pe calea credinței. Moise nu era deloc dornic să-i îndeplinească dorința, întrucât ştia că o astfel de cunoaştere s-ar dovedi nefolositoare pentru el. Dar cum omul stăruia, Moise a cerut sfatul Domnului şi, în cele din urmă, l-a învățat graiul păsărilor şi al câinilor. În dimineața următoare, omul s-a dus printre animale şi a*

auzit o discuție între cocoş şi câine. Câinele îi reproşa cocoşului că ciugulea bucățelele de pâine care cădeau de pe masa stăpânului, deşi ar fi găsit din belşug boabe de porumb cu care să se hrănească, pe când câinele nu poate să mănânce decât pâine. Ca să-l împace, cocoşul i-a spus că a doua zi calul stăpânului va muri, drept care va avea carne din belşug. Auzind acest lucru, stăpânul s-a grăbit să vândă calul iar câinele, nemulțumit de lipsa mâncării, s-a legat iarăşi de cocoş. Atunci cocoşul i-a spus despre catâr că urmează să moară, iar stăpânul a vândut şi catârul. După care cocoşul a prevestit moartea unui rob, pe care stăpânul l-a vândut numaidecât. Pierzându-şi răbdarea, câinele l-a ocărât pe cocoş ca fiind regele mincinoşilor, la care acesta s-a scuzat zicând că robul, calul şi catârul muriseră într-adevăr, numai că stăpânul lor apucase să-i vândă, trecând astfel paguba în seama altora. După care a adăugat că a doua zi însuşi stăpânul urma să moară, drept pedeapsă pentru negoțurile sale necinstite, aşa că va fi mâncare din belşug pentru câine la masa de înmormântare. Auzind aceasta, stăpânul s-a dus Moise nespus de abătut şi l-a rugat să-l salveze. Moise l-a implorat pe Dumnezeu şi a obținut îngăduința ca omul să moară în pacea Domnului[72].

Nu trebuie să ştii dinainte ce va fi. Viața e frumoasă aşa cum e, impredictibilă, imprevizibilă, dând peste cap toate şabloanele noastre.

Într-o cetate antică existau două şcoli filosofice rivale. Adepții fiecăreia dintre şcoli îşi aduceau cu ei copiii, când veneau să primească învățătura, astfel că şefii celor

[72] Rumi, Mathnawî, Editura Herald, Bucureşti, 2004, pp. 178-179.

două şcoli îşi aleseseră câte un băiat care îl ajuta la treburile cotidiene. Conducătorul primeia i-a spus ajutorului său: „Ţine minte: cei din şcoala vecină sunt duşmanii noştri. Ei sunt nişte oameni foarte periculoşi. Dacă se întâmplă să te întâlneşti vreodată cu băiatul din cealălaltă, fugi cât poţi de repede de el". Băiatul se simţea foarte singur şi singura lui dorinţă era să cunoască pe cineva de vârsta lui, cu care să vorbească, să se joace. El îi asculta pe adulţi cum discutau despre tot felul de filosofii, dar nu înţelegea nimic din ele. Astfel, într-o dimineaţă, întâlnindu-l pe celălalt băiat, s-a apropiat şi a intrat în discuţie cu el: „Unde mergi?" Ajutorul de la cealaltă şcoală se afla de mai multă vreme compania învăţaţilor şi începuse să devină şi el filosof. I-a răspuns şi el din ce a auzit: „Cum adică? Nu există nimeni care să meargă! Totul se întâmplă de la sine – eu sunt precum o frunză moartă în bătaia vântului. Cum adică să merg? Este un nonsens! Eu sunt o frunză în bătaia vântului..." Celălalt băiat a rămas mut de uimire. Pur şi simplu nu a mai ştiut ce să spună. Imediat i-a trecut prin minte: „Da, maestrul meu a avut dreptate — aceşti oameni sunt periculoşi! Eu i-am pus o întrebare foarte simplă şi el îmi răspunde în dodii!" Când băiatul s-a întors cu cumpărăturile, i-a spus mai marelui său: „Te rog, iartă-mă, nu te-am ascultat şi uite ce s-a întâmplat. Eu i-am pus o întrebare foarte simplă şi el îmi răspunde „că nu există nimeni care să meargă". Învăţatul i-a spus: „Este foarte grav! Mâine, când îl vei întâlni din nou pe drum, pune-i din nou aceeaşi întrebare şi dacă el îţi va răspunde la fel ca astăzi, atunci să îl întrebi: Şi dacă nu suflă

vântul?" Dimineaţa, băiatul s-a trezit devreme şi a început să îşi repete răspunsul pregătit cu o seară înainte. A plecat spre locul de întâlnire şi imediat cum l-a văzut, i-a pus întrebarea: „Unde te duci?" Celălalt îi răspunde: „Oriunde mă duc picioarele". Nici nu a menţionat de vânt! De această dată băiatul s-a simţit ca lovit de trăznet. Ruşinat, s-a întors la profesorul său şi i-a povestit tot. Acesta i-a reproşat: „Vezi? Ţi-am spus că nu trebuie să intri în vorbă cu acei oameni periculoşi. Eu ştiu asta de ani de zile. Dar, pentru a le închide gura, mâine, dacă îţi va răspunde la fel, atunci întreabă-l: „Dar dacă nu aveai picioare, atunci?" Din nou s-au întâlnit şi l-a întrebat: „Unde mergi?" „La piaţă, să cumpăr legume", i-a răspuns celălalt.

Omul funcţionează prin minte, prin şabloane, prin trecut, iar viaţa curge în permanenţă. Viaţa nu este obligată să se conformeze concluziilor omului. Şi, pentru o persoană plină de informaţii, viaţa este foarte confuză. E necesar să înveţi trezvia, rugăciunea tăcută, închinarea tăcută; să trăieşti prin rugăciune, nu prin minte. Abia apoi, acţiunile tale vor fi autentice, ziditoare. Dacă nu ştii să rămâi tăcut, într-o închinare profundă, tăcută, trează, smerită, non-egotică, plină de recunoştinţă, atunci orice vei face va fi o reacţie, nu o acţiune.

Etapele vieţii duhovniceşti pot fi rezumate atât de bine în concisa limbă latină: *disolva et coagula*. Ce înseamnă *disolva*? Pe o filă de Pateric citim că avva Zaharia a fost întrebat: ce este călugărul? Zaharia şi-a luat culionul de pe cap şi călcându-l în picioare a zis: *„Dacă cineva nu-şi zdrobeşte aşa omul dintr-însul, acela nu-i*

călugăr"[73]. E vorba de omul cel vechi din noi, de omul posesiv, egoist, comod, narcisic. Cocioaba trebuie demolată, nu cârpită, nu reparată. Pentru aceasta *„trebuie să faci dovada curajului şi a hotărârii, să depăşeşti frica şi ignoranţa, să fii vigilent şi răbdător,* ***să aderi total*** *situaţiei date*[74]*. Atunci ţâşneşte răspunsul, apare rezolvarea, minunea se produce"*[75]. *Disolva* coincide cu această zdrobire, cu această demolare. Însuşi Domnul s-a făcut părtaş ei, deşi era fără de păcat. Când iudeii l-au cerut semn, El le-a răspuns: *„Dărâmaţi templul acesta şi în trei zile îl voi ridica"* (In. 2, 19), iar pe ucenici *„a început să-i înveţe că Fiul Omului trebuie să pătimească multe şi să fie defăimat de bătrâni, de arhierei şi de cărturari şi să fie omorât, iar după trei zile să învieze"* (Mc. 8, 31).

[73] Idem, Zaharia 3. Un frate l-a întrebat pe avva Moise: „Am înaintea ochilor ce trebuie să fac, dar nu pot face. Bătrânul îi zice: „Dacă nu devii mort, precum cei îngropaţi, nu vei putea face nimic"(idem, Moise 4). Întrebat cum devine un om mort pentru aproapele său, acelaşi avvă răspunde: „Dacă omul nu va crede în cugetul său că este de trei zile în mormânt, nu va ajunge (să împlinească) acest cuvânt"(idem, Moise 12).

[74] Odată, un teban a venit la avva Sisoe, ca să se călugărească. Bătrânul l-a întrebat dacă are pe cineva în lume. El a zis: „Am un fiu". Bătrânul îi zice: „Du-te, aruncă-l în fluviu şi atunci o să te faci călugăr". Acela s-a dus să-l arunce, dar bătrânul a trimis pe un frate să-l împiedice. Fratele îi zice: „Gata, potoleşte-te, ce faci?". El răspunde: „Avva mi-a spus să-l arunc". Fratele îi zice: „Da, dar pe urmă a spus să nu-l mai arunci". Aşadar, a lăsat copilul, s-a întors la bătrân şi a devenit un călugăr iscusit datorită ascultării sale (*Pateric*, Sisoe 10). Iată, un nou Avraam!

[75] Buisset, op. cit., p. 5.

Părintele Sofronie de la Essex apela recurent la o afirmaţie din **Epistola către Evrei**: *„înfricoşător lucru e să cădem în mâinile Dumnezeului Celui Viu"*(10, 31).

A te lăsa în mâna lui Dumnezeu presupune a accepta această lucrare demolatoare a omului vechi, lucru înfricoşător prin prisma adamică[76]. Celebra expresie a stareţului Siluan: *„ţine mintea în iad şi nu deznădăjdui"*, vizează aceeaşi experienţă. *Iadul* monahului Antonie a fost acel mormânt în care dracii l-au făcut una cu pământul, mormânt din care a ieşit apoi avva Antonie. Adevărul e, însă, că *„Sunt lucruri faţă de care devii pregătit doar când ai înviat în ele"*.

Proloagele istorisesc despre un cleric care a căzut în păcatul desfrânării. Venind apoi la biserică, el le-a mărturisit oamenilor fapta sa. Când aceştia au insistat ca el să rămână în funcţie, el a condiţionat aceasta de a fi călcat în picioare de toţi enoriaşii. Renaşterea lui n-ar fi putut avea loc altfel.

Din *Vieţile Sfinţilor* aflăm şi alte modalităţi de a realiza această demolare a omului vechi.

[76] Perspectiva omului vechi e cea a omizii, care nu poate concepe că această moarte duhovnicească e urmată de la sine de renaştere. Richard Bach scrie: *„Ceea ce omida numeşte sfârşitul lumii, înţeleptul numeşte fluture"*. Omida lui Vasile Voiculescu, din *Aripi de lemn*, a urcat deja multe trepte duhovniceşti: *„Doamne sfânt, fă un semn/ Cu inima mea stupidă./ Zadarnic la zbor o îndemn/ Şi-i prind aripi de lemn – / Nu vrea să le deschidă: /Rămâne tot omidă". Viermele* lui Ioan Alexandru, în schimb, se situează, într-adevăr, deplin duhovniceşte în realitate: *„Vierme de sunt / De bună seamă / Că fluture voi deveni curând / Pe cât ţărâna-n mine se destramă / Pe-atât transpare celălalt pământ"*.

Petru Vameşul era un om extrem de zgârcit, dar lucrarea Proniei l-a modelat astfel că nu numai că a învăţat, încet-încet, să dăruiască, ci în final nu numai că şi-a eliberat robii şi şi-a împărţit toate averile, ci a poruncit unuia din cei eliberaţi să-l vândă şi pe el ca rob. Reversul acestei robii, acestei *disolva*, acestei lepădări de sine a fost nu doar dezrobirea sa duhovnicească, ci *coagularea* unui om nou, calitativ diferit: *„Cel ce se despoaie (de sine) pentru ceilalţi, remarcă ultima odraslă princiară moldavă, se îmbracă întru Hristos"*.

Nu e uşor să recunoşti un astfel de om. Iată o întâmplare care ne ajută să o facem:

Călugării rătăcitori puteau fi întâlniţi frecvent în Rusia. O mamă i-a interzis fiului ei, să aibă cel mai mic contact cu aceştia, căci, în timp ce unii aveau reputaţia de redutabili sfinţi, alţii erau cunoscuţi drept şarlatani deghizaţi. Într-o zi, femeia a privit pe fereastră şi a văzut un asemenea ascet înconjurat de copiii din sat. Spre surpriza ei, omul făcea tumbe ca să-i amuze pe copii, fără să-i pese de demnitatea sa de adult. Femeia a fost atât de impresionată, încât şi-a chemat copilul şi i-a spus : „Vezi, fiule, acela e un om sfânt: Poţi să mergi să te joci cu el"[77].

Un ochi neexersat nu izbuteşte o astfel de identificare[78], tot aşa cum un începător într-ale picturii *„nu se pricepe să-şi potrivească respiraţia cu apăsarea pensulei, având corpul ţeapăn şi toţi muşchii înnodaţi. E închis în el însuşi şi nu ştie să privească nici la dreapta, nici la stânga. Sălăşluieşte în întreaga lui fiinţă obstacolul care îl desparte de marele suflu al universului"*[79], acel suflu subtil care le ţine în fiinţă, care le mişcă pe toate.

Pentru a picta cu adevărat e insuficient să te eliberezi de prejudecăţi, „trebuie totodată să-ţi cureţi inima ... Trebuie ca inima ta, desenând acest punct infim, aşa cum este el, să ştie că-i vorba de un bărbat, că trasând înşirarea de puncte, ea *ştie* că punctele reprezintă acoperişurile unui sat cu trei sute de suflete şi că în acea clipă sună clopotul mânăstirii. Căci a şti înseamnă *a fi* în aceeaşi clipă, în acelaşi loc. Dacă inima ta este una cu aceste linii punctate, fără să-şi pună *nici cea mai mică întrebare* în momentul în care le-a desenat, acele linii sunt acoperişuri. Dar pentru aceasta *trebuie ca tu însuţi să nu mai fii nimic*. Să accepţi a nu mai fi acelaşi. Să accepţi că întreaga ta cunoaştere a fost erodată, preschimbată în cenuşă"[80]. Acum a fost atinsă starea de *disolva*, iar din cenuşa ei se va ridica, se va *coagula* omul nou, fenixul. „În acest fel,

---

[77] De Mello, op. cit., p. 230. Nebunii întru Hristos exemplifică ideal această dezintegrare a omului vechi, această zdrobire a lui.

[78] Cursul imprevizibil al evenimentelor, ispitele revelează dacă cel în cauză a reuşit *disolvarea*, zdrobirea omului vechi, a ego-ului: un frate, aflăm din *Pateric*, avea o grădină de zarzavat. Un bătrân, voind să-l încerce, a început să-i zdrobească cu toiagul plantele, rând pe rând. Când a mai rămas doar una, fratele i-a zis: „Te rog, las-o, ca să gătesc din ea ceva ca să mâncăm împreună". Tot în *Pateric* citim că, atunci când Moise harapul a fost hirotonit preot, arhiepiscopul, vrând să-l pună la încercare, le-a zis clericilor: „Când avva Moise va intra în altar, goniţi-l şi urmăriţi-l, ca să vedeţi ce spune". De aceea când bătrânul a intrat, s-au repezit la el şi l-au gonit, strigându-i: „Ieşi afară, etiopianule!". El a ieşit, zicându-şi: „Bine ţi-au făcut cioroiule, tuciuriule. Dacă nu eşti om, de ce te duci să stai cu oamenii ?" (*Pateric*, Moise 4).

[79] Buisset, op. cit., p. 10.

[80] Idem, p. 12.

pensula e cea care se mişcă, cu ajutorul tău. Rămâne doar acţiunea, acţiunea care pune universul în mişcare – altfel spus, suflul"[81], acel miraculos suflu prin care toate viază.

Oamenii duhovniceşti de talia Sfântului Serafim ori a părintelui Porfirie sunt pictori sau mai bine spus pensule duhovniceşti. Ei au subliniat mereu că sfaturile pe care le dau oamenilor nu vin din propria înţelepciune sau cunoaştere, ci sunt insuflate de Duhul Adevărului: *În ziua aceea nu vă îngrijiţi ce veţi răspunde, căci Duhul Tatălui vostru va grăi prin voi*.

Pălăvrăgeala e caracteristică celui profan, cel iniţiat e sfătos, tentat să catehizeze tot ce întâlneşte în cale, cel care a ajuns la capătul Căii tace. Ultimul e cel care a devenit un vehicul, o pensulă, un condei, o harpă a Duhului Sfânt. Părintele Galeriu a dezvăluit, după la trecerea la Domnul a unei ucenice, harpistă de profesie, câte ceva din experienţele sale. Femeia se străduia să cânte într-o stare de rugăciune, şi, uneori în timpul concertului simţea că pierde controlul asupra instrumentului şi că *altcineva* îi conduce mâinile. La sfârşit lumea aplauda entuziast, frenetic, fără să ştie cui i se datora măiastra execuţie. De fiecare dată Duhul Sfânt te ia în stăpânire, te rezideşte, doar după ce I Te-ai abandonat complet: *Dumnezeu ţi se arată în momentul de sacrificiu ultim, suprem, total*. Aşa cum sublinia recurent Mircea Eliade, orice ritual de iniţiere presupune o moarte rituală[82] urmată de o înviere. Această paradigmă a lui *disolva et coagula* poate fi ilustrată de Iona, de Iov sau de David, găsindu-şi plinătatea în Hristos.

[81] Idem.

[82] Cesare Pavese: trebuie să coborâm odată în propriul infern.

Botezul întru El, atunci când nu rămâne o potenţialitate, respectă acelaşi tipar: o coborâre, o afundare în Iordan (*disolva*), urmată de o ascensiune, de o ieşire din Iordan (*coagula*), la capătul căreia Ioan va vedea din nou Duhul în chip de porumbel[83]. Un astfel de om, după cuvântul doctorului Livingstone va merge oriunde, dar oriunde va merge, va merge doar înainte, *din slavă în slavă*: *„Cel ce s-a dat pe sine cu totul lui Dumnezeu îşi va înălţa mintea la*

[83] Părintele Stăniloae notează şi el pe această temă: *„Moartea făpturii în Dumnezeu este ca o scufundare în izvorul vieţii, în care cel mort iese la o viaţă nouă, sfinţită. E ca un botez în apă şi în Duh... Cine se fereşte de această scufundare în Dumnezeu prin moartea vieţii slăbite de păcat, îşi pierde viaţa, căci rămâne într-o existenţă amestecată cu neantul... Căci primind moartea cu credinţa în El, ca o dăruire a sa lui Dumnezeu, află în El viaţa şi-şi întăreşte pentru veci identitatea"* (Spiritualitate..., p. 79-80). După Sfântul Efrem Sirul Iordanul în care Se scufundă Hristos pentru a Se boteza e şi un sân din care El Se naşte iarăşi ca om. În Botez Îşi retrăieşte naşterea, dar Îşi şi anticipează moartea şi învierea. Existenţa omului în Dumnezeu e o continuă moarte şi naştere, sau înviere. *„Râul în care Hristos S-a botezat, scrie lira Duhului Sfânt, L-a zămislit pe El simbolic din nou. Sânul umed al apei L-a zămislit pe El în curăţie, L-a născut în strălucire şi L-a făcut să apară întru slavă"* (idem, p. 83). „A-ţi vedea păcatele", continuă Părintele Stăniloae, nu înseamnă să stai să socoteşti orice călcare de poruncă, ci să te simţi sufocat, înecat, pierdut şi zbătându-te zadarnic în această pierzanie, să înţelegi că ai trădat iubirea şi să te disprețuieşti pe tine însuţi. Înseamnă să te cufunzi în apele morţii, spre a le transforma în ape ale botezului. Să mori, dar de acum în Hristos, pentru a renaşte în suflarea, pentru a te regăsi în casa Tatălui. „Mai mare lucru este să-şi vadă cineva păcatele decât să învieze din morţi", spune o vorbă veche. Căci a-ţi vedea păcatele înseamnă să treci prin cea mai cruntă moarte, în timp ce, după renaşterea prin botez, viaţa sporeşte în tine fără să-ţi dai seama, pentru că ai devenit un „făcător de pace"; măcar că trebuie „să-ţi verşi sângele inimii", după cum spunea starețul Siluan.

cele de dinaintea întemeierii lumii, când nu era nimic din cele ce se petrec, când nu era vreo zidire, nici pământ, nici înger" (avva Isaac).

Epistola către Filipeni subliniază dubla mişcare de coborâre (*disolva*) şi urcare (*coagula*) ce se petrece în trăirea smereniei. După Sfântul Benedict de Nursia, la măreţiile vieţii cereşti se ajunge prin umilirile vieţii pământeşti. Hristos s-a smerit, de aceea a fost înălţat (Fil. 2, 8-9). Invers, *Cine se va înălţa pe sine se va smeri* (Mt. 23, 12), iar pe cel ce va refuza să se smerească, Dumnezeu Însuşi se va îngriji să-l conducă pe îndelete la acele experienţe: *Şi tu, Capernaume, nu ai fost înălţat, oare, până la cer? Până la iad vei fi coborât!* (Lc. 10, 15). Păcătosul pocăit s-a smerit, apoi s-a înălţat. De accea, „*Dumnezeu preferă o păcătoasă pocăită unei fecioare orgolioase*"(Bernard de Clairvaux)[84]. Păcătosul pocăit, fiul risipitor, a parcurs drumul lui *disolva et coagula*, fratele său n-a făcut nici un pas pe această cale. Există căderi dătătoare de smerenie şi victorii generatoare de orgolii. Primele au în spate lucrarea Proniei, care găseşte mereu căi de a ne despietri inima. *Inima smerită* e literal *inima frântă în bucăţi.*

Documentul egiptean atribuit Sfântului Macarie cel Mare şi cunoscut sub numele de *Epistolă către fiii săi* ilustrează modul în care se succed ispitele, unele mai umilitoare decât altele şi cum, de fiecare dată, călugărul este aproape de cădere, având impresia că a început deja să alunece, până în momentul în care harul – o putere a Duhului Sfânt, îl numeşte Macarie – intervine pentru a-l mântui *in extremis*. Oare de ce sunt permise aceste crize

[84] Bianchi, op.cit., pp. 17-18.

repetate şi atât de arzătoare? Deoarece Dumnezeu doreşte să-i arate călugărului, explică Macarie, că El este cel care-l întăreşte[85]. Aceste pogorâri la iad îi *dizolvă* firea veche, în locul ei coagulându-se o alta nouă, blândă, smerită.

Fericitul avvă din Ninive se referă şi el la *disolva et coagula* în aceeaşi termeni de coborâre şi urcare: *„Sârguieşte-te să intri în cămara ta cea dinăuntru şi vei vedea cămara cerească. ... Scara Împărăţiei e ascunsă înlăuntrul tău, adică în sufletul tău. Scufundă-te deci în tine, ca să ieşi din păcat, şi vei afla acolo trepte pe care vei putea să urci".*

Scufundarea trebuie să atingă un anume prag, dar până ce omul nu-l atinge, *disolva* este incompletă. Nevoitorul îşi închipuie prematur că a dus *disolva* până la capăt. Încercarea e cea care va valida sau nu părerea sa[86]. Dacă e doar propria imaginaţie, atunci la ceasul ispitei, aşa cum arată Sfântul Isaac, *„toată cunoaşterea ta teoretică se va transforma în confuzie, asemenea unui copilaş, iar spiritul tău, care părea atât de puternic ancorat în Dumnezeu, cunoaşterea ta atât de precisă şi gândirea ta atât de echilibrată se vor cufunda în oceanul îndoielilor. Un singur lucru te va putea ajuta atunci să le învingi şi anume: smerenia. De îndată ce te vei lăsa cuprins de smerenie, toată puterea ispitei se va risipi".*

[85] Idem, p. 24.

[86] Gal. 2, 18-20: *Căci dacă zidesc iarăşi ceea ce am dărâmat, mă arăt pe mine însumi călcător (de poruncă). Căci, eu, prin Lege, am murit faţă de Lege, ca să trăiesc lui Dumnezeu. M-am răstignit împreună cu Hristos; şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine.*

Bianchi remarcă: *„Dacă smerenia s-ar sălăşlui în noi, nu ar fi nevoie de o atât de înfricoşătoare pedagogie pe care Dumnezeu este obligat, de altfel, să o aplice de fiecare dată când constată că o primă umilire nu a fost eficientă şi că orgoliul este pe punctul de a se folosi de primele roade de sfinţenie.*

Acelaşi Isaac scrie în acest sens: *„De îndată ce harul dumnezeiesc constată că în gândurile cuiva se strecoară o anumită mulţumire de sine şi că acesta începe să aibă o părere bună despre el însuşi, el permite numaidecât ispitelor să devină mai puternice şi chiar să învingă până când acel om învaţă să-şi cunoască slăbiciunea şi să alerge cu smerenie spre Dumnezeu"*[87]. Doar când *disolva*, când abandonarea, a mers până la capăt, doar atunci vor rodi împreună smerenia şi iubirea. Acesta e punctul final al lui *coagula*: iubirea smerită.

Sentimentul care stăpâneşte în sufletul celui smerit, observă Bianchi, este o încredere nezdruncinată în milostivirea dumnezeiască[88]. Autorul citat scrie în continuare:

„Smerenia care se naşte în urma ispitirilor şi a căderilor nu se reduce la o stimă sau la un dispreţ pe care omul le-ar putea avea despre sine însuşi. Ea este de o cu totul altă natură, transcende domeniul calităţilor şi virtuţilor şi se identifică cu fiinţa cea nou născută din harul Botezului ce rodeşte din belşug[89]. Chiar şi harurile cele mai mari ale lui Dumnezeu, dacă nu sunt însoţite de câteva ispite, învaţă Sfântul Isaac, *„sunt un adevărat dezastru pentru cei care le primesc (...). Dacă Dumnezeu îţi acordă un anumit har, convinge-L să te înveţe, de asemenea, cum poate acest har să te facă să înaintezi în smerenie... Sau roagă-L să-ţi ia înapoi acest har pentru ca acesta să nu devină cauza căderii tale. Căci nu toţi sunt capabili să primească haruri fără ca să cadă pradă orgoliului*, ci doar cei ce au dus *disolva* până la capăt. Un astfel de om a atins deja pacea profundă, căci întreaga sa fiinţă a fost dărâmată şi reconstruită numai prin har. El este diferit şi de abia se mai recunoaşte. A atins de aproape adâncul profund al păcatului, însă în aceeaşi clipă a fost împins înspre adâncul milostivirii. El a învăţat astfel să se încreadă cu totul în Dumnezeu şi să nu se mai apere în faţa Lui; a renunţat la orice îndreptăţire personală şi nu mai are niciun proiect de sfinţenie. Mâinile sale sunt goale şi nu ţin decât slăbiciunea sa pe care el le pune cu îndrăzneală în faţa milostivirii. Acum Dumnezeu a devenit, în sfârşit, pentru el cu adevărat Dumnezeu[90].

[87] Idem, p. 29.
[88] Idem, p. 32.
[89] Idem, p. 34.
[90] Idem, p. 36.

Crizantema şi foarfecele

„După ştiinţa naturală, observă Rabindranath Tagore, sensul şi scopul florii unei plante, cu toate culorile şi parfumul ei, e doar acela de continuare a vieţii vegetale. Pentru ea frumuseţea şi gingăşia care, pentru noi, se leagă de ea, e doar un adaos arbitrar al fanteziei noastre. Dar inima noastră răspunde că nu suntem deloc în eroare. Floarea e o verigă în lanţul natural cauzal, dar în acelaşi timp e o solie a veşnicei iubiri. Cu adevărat din bucuria veşnică s-au născut toate făpturile"[1].

Dacă pentru Johann Wolfgang von Goethe „florile sunt simboluri frumoase ale naturii, prin care ne arată cât de mult ne iubeşte", pentru Viorel Muha, într-o viziune mai apropiată de cea tagorică, „Florile sunt zâmbetul lui Dumnezeu pe pământ". Şi are dreptate: „Priviţi la crini[2]

[1] Rabindranath Tagore, *Calea desăvârşirii*, Ed. Karo, p. 98.

[2] Cupola bisericii Buneivestiri din Nazareth are formă de crin, acel crin cu care Gavriil s-a înfăţişat Fecioarei când i-a adus Bunavestire. Icoanele în Răsărit şi tablourile religioase în Apus includ în scena Buneivestiri un crin, fie în mâna arhanghelului, fie într-un vas. *Thel al lui Blake, de exemplu, se adresează unui crin cu „tu, mică fecioară a văii liniştite"* (Cartea lui Thel *2, 3). „După trandafir, crinul este cea mai importantă dintre florile literare; într-adevăr, e împerecheată adesea cu trandafirul, nu în ultimul rând ca un plăcut contrast de culori, pentru că crinul a fost multă vreme un sinonim pentru «alb». Grecescul* leirion *era aproape sigur* Lilium candidam, *crinul alb sau crinul Fecioarei; adjectivele derivate din el însemnau adesea «alb». «Alb ca un crin» sînt locuri*

comune antice. Properţiu începe o listă cu clişee deliberate de dragoste, cu «Crinii nu-s mai albi decît iubita mea» (2, 3, 10)... Crinii sunt importanţi în Cântarea Cântărilor, din care cele mai celebre şi esenţiale versuri sunt acestea: „Eu sunt narcisul din câmpie, sunt crinul de prin vâlcele./ Cum este crinul între spini, aşa este draga mea între fete" (2, 1-2). Atât „narcis", cît şi „crin" sunt traduceri nefericite ale termenilor ebraici (pentru ultimul, shoshannah, *„lotus" ar fi mai potrivit), dar ei au intrat în limbile europene şi au îmbrăcat alegoriile creştine ale Cântării. Albeaţa crinului sugerează puritate, frumuseţea lui sugerează perfecţiune, dar, pentru că nu e clar cine vorbeşte, crinul a fost atribuit lui Hristos, Bisericii şi, mai presus de toate, Fecioarei Maria" (Michael Ferber,* Dicţionar de simboluri literare, *Editura Cartier, 1999, pp. 71-73).*

[3] Din perspectivă mistică, înflorirea e dansul copacilor şi al florilor, cântarea lor, slava înălţată de ei divinităţii.

cum cresc: Nu torc, nici nu ţes. Şi zic vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceştia" (Lc. 12, 27)[3]. Pe aceeaşi linie se situează şi Mircea Eliade: „Nici o poetică din lume nu atinge perfecţiunea şi semnificaţia celei mai timide flori". Totuşi, breasla creatorilor de artă nu va fi de acord cu el, altfel care ar mai fi rostul lor? „Poeţii adevăraţi demonstrează că veşnicia se poate împleti din flori efemere" (Valeriu Butulescu), *iar după* uimitorul Marc Chagall „Arta este efortul necontenit de a concura frumuseţea florilor". De aceea, s-a spus inspirat că „şi poeţii (şi artiştii) devin pământ, însă de flori" (Vasile Ghica).

Lui Mohamed i se atribuie sintagma: „Când am două pâini, vând una ca să-mi cumpăr o floare; şi sufletul are nevoie de hrană". Deşi am îndoieli serioase asupra autorului, pentru că istoria ne arată că Mohamed şi-a cumpărat mai degrabă sabie, totuşi, sintagma aceasta face diferenţa

între oameni. Dacă-ți vinzi o pâine ca să-ți cumperi o sabie atunci, indirect, ți se potrivește un proberb turcesc, după care „bufnița nu-și lasă ruinele pentru o grădină de trandafiri", sau un altul arab, care știe că „prostul nu gustă dulceața înțelepciunii, după cum cel cu guturai nu simte parfumul florilor". Atunci vei vinde oamenilor pătrunjelul mai scump decât crizantema.[4] Henri Louis Mencken definea idealistul ca fiind „cineva care, observând că trandafirul miroase mai bine ca varza, trage concluzia că va face și ciorba mai bună". Invers, hilicul, omul prea pământesc, crede că dacă ciorba de varză e mai bună decât cea de trandafiri, se cade să-ți împodobești locuința cu căpățâni de varză și să le faci cadou în locul buchetelor de roze. Acest tip de om îl oripilează pe Masaoka Shiki: „Dezgustător –/ oameni certându-se asupra/ prețului orhideelor". Cei ce aparțin acestei clase atunci când văd flori se uită după un coșciug[5].

Invers, dacă-ți vinzi o pâine ca să cumperi o floare, atunci poți să-l înțelegi pe Albert Camus, care scria: „Toamna este o a doua primăvară, când fiecare frunză e o floare". Își schimbă culoarea, devine galbenă, arămie, roșiatică, ruginie. Atunci, vei avea revelația pe care a avut-o Matsuo Basho: „Când privesc atent/ Văd cum înflorește nazunia[6]/ La marginea drumului! Sunt uimit". Atunci vei fi de acord cu Henri Matisse: „Sunt flori peste tot pentru

[4] „Și literatura e un fel de piață. Trebuie să știi însă când să vii cu pătrunjel și când cu trandafiri" (Vasile Ghica).

[5] „Un cinic este un om care atunci când vede flori se uită după un coșciug". (Henri Mencken)

[6] O floare banală, întâlnită pe toate drumurile, un fel de păpădie a Japoniei.

cine vrea să le vadă". *Totuși,* e nevoie de trezvie și dorință pentru a realiza asta, căci „numai în mâna cititorilor, cartea se va deschide ca o floare!" (Costel Zăgan). Același Basho are un haiku excepțional: „O floare neștiută/ de păsări și fluturi:/cerul toamnei". Ai nevoie de un altfel de ochi pentru a sesiza altfel de flori, altfel de frumusețe. Tagore se plasează pe aceeași frecvență cu maestrul necontestat al haiku-ului: „Mi-am pierdut stropul de rouă din zori", se plânge floarea cerului care și-a pierdut toate stelele.

E uimitor să constați însă că nu doar oamenii obișnuiți, ci chiar și unii dintre cei vizitați de muze, nu au un raport adecvat cu florile. Romanticul Alfred Tennyson scrie într-un poem:

„Floare crescută în crăpătura zidului,
Te culeg fermecat și-n palme te țin
Cu rădăcina și cu-ntreaga-ți ființă.
Micuță floare, de aș putea înțelege acum
Cine ești tu, ce-i rădăcina ta și totul din tine,
Parte din marele Tot,
Aș ști fără îndoială cine e Dumnezeu și cine e omul".

Chiar dacă e uluit de floarea apărută din neantul zidului, modul în care se relaționează cu ea e contradictoriu. Dacă ești cu adevărat fermecat de ea, dacă o venerezi, atunci nici măcar nu îndrăznești să o atingi, darămite să o smulgi, să o dezrădăcinezi din acel loc care era al ei! „Florile nu se rup. Florile se admiră" (Butulescu). Nu sunt deloc convins că „plăcerea florilor e să moară de mâna îndrăgostiților" (Vasile Ghica). Nichita Stănescu pune problema corect, aplicând perspectiva inversă:

„Dacă florile şi-ar dărui oameni la fel cum oamenii îşi oferă flori, de unde ar fi tăiaţi oamenii?" E ciudat şi dureros că „Agonia florilor din vază ne umple camera de parfumuri" (Butulescu) şi că vaza devine „Eşafodul de cristal al florilor" (Butulescu). Cel care îţi dăruieşte florile se află astfel într-o situaţie ambiguă:

„Prin valul vieţii care pare
o lacrimă ce clocoteşte,
sunt demonul ce rupe-o floare...
sunt îngerul ce-o dăruieşte"
(N. Petrescu-Redi).

În casa din Atena unde locuia Maica Gavrilia Papaianis existau întotdeuna flori. Prietenii care ştiau cât de mult le iubea i le aduceau pentru a o bucura. Ei vedeau excepţionala sa purtare de grijă pentru flori şi plante. „Ceea ce noi n-am reuşit să înţelegem, îşi aminteşte o fiică duhovnicească, era că, de fapt, mai degrabă îi provocam suferinţă": *„Voi mi le aduceţi, spunea maica, când ele sunt încă vii şi apoi când ele se ofilesc mă puneţi să le îngrop"*[7]. Până la urmă, „florile poartă, în rădăcini, cerul. Când le rupi, le rupi cu tot cu stelele" (Costel Zăgan).

Putem învăţa multe din lumea florilor: „O floare nu-şi schimbă parfumul şi înfăţişarea după gusturile admiratorilor!" (Elena Stan). O floare îşi dăruieşte mireasma tuturor[8]:

[7] Mother Gavrilia, *The Ascetic of Love, by Nun Gavrilia*, Thesaloniki, 2006, p. 131.

[8] Marele Will în *Visul unei nopţi de vară* scria: „Dar pe pământ e mult mai fericit un trandafir ce-şi dăruie mireasma decât cel ce-n sihastră bucurie trăieşte, creşte, şi-apoi se usucă vegheat de feciorelnicii săi spini".

„Fluturele/ îşi parfumează aripile/ cu mireasma orhideei" (Basho). Nu dăruieşte mai mult unei albine decât unui bondar, unui rege decât unui cerşetor. Nu e mai zgârcită cu instalatorul decât cu sculptorul[9]. La fel şi sfinţii.

Cândva trăia un sfânt atât de bun şi pur încât îngerii coborau din cer pentru a-l vedea şi a fi lângă el. Acest sfânt radia compasiune şi virtute, fără să cunoască acest lucru – aşa cum stelele îşi dăruiesc strălucirea sau florile parfumul. Existenţa lui zilnică poate fi rezumată în două cuvinte: dăruia şi uita. Totuşi, aceste cuvinte nu apăreau niciodată pe buzele sale. Ele erau exprimate prin zâmbetul său, prin bunătate, dăruire şi puritate. Într-o zi, îngerii s-au dus la Dumnezeu şi au spus: „Doamne, oferă-i puterea de a face minuni". Dumnezeu le-a răspuns: „Bine, duceţi-vă şi întrebaţi-l ce doreşte". Îngerii l-au întrebat pe sfânt: „Ai dori ca mâinile tale să vindece pe orice ating?" „Nu", a răspuns sfântul. „Doresc ca Dumnezeu să facă acest lucru". „Ţi-ar plăcea să ajuţi sufletele pierdute să ajungă pe cale?" „Nu, aceasta e misiunea îngerilor. Nu eu sunt cel care îi poate converti pe oameni". „Ai dori să devii un exemplu pentru fiinţele umane şi să le atragi prin virtuţile şi puritatea ta, slăvindu-L astfel pe Dumnezeu?" „Nu, dacă oamenii ar fi atraşi de mine, atunci ei s-ar înstrăina de Dumnezeu". „Atunci ce doreşti?" „Ce pot dori?" a întrebat sfântul zâmbind. „Dumnezeu îmi oferă harul său: oare nu am prin aceasta totul?" Îngerii i-au spus: „Trebuie să-ţi doreşti să poţi face un anume fel de minuni, altfel îţi vom oferi ce vrem noi". „Bine", a răspuns sfântul. „Atunci,

[9] „Meseria de... tei sau generozitatea imponderabilă a florilor!" (Costel Zăgan).

vreau să pot face mult bine, dar fără să cunosc cum îl fac. Totul să se întâmple în urma mea, nu în fața ochilor mei. Totul să se întâmple după ce trec eu, mereu în spatele meu; astfel încât să nu ştiu că am făcut şi nici ceilalți să nu ştie cine i-a binecuvântat. Vreau să rămân anonim. Numai aşa dați-mi puterea să fac bine". Îngerii au rămas perplecşi. Au mers totuşi la Dumnezeu şi au formulat cererea. În vremea ce a urmat au constatat că ori de câte ori umbra sfântului se afla în spatele său, ori în partea stângă, ori în partea dreaptă, astfel încât să nu o poată vedea, aceasta avea puterea de a vindeca bolile, alina durerea şi suferința. De atunci umbra sa înverzea cu vegetație cărările bătătorite, înflorea plantele uscate, limpezea apa fântânilor, îmbujora copiii palizi, insufla fericire şi bucurie oamenilor trişti. Sfântul a continuat să trăiască la fel ca înainte. Oamenii, respectându-i pioşenia şi modestia, l-au urmat în tăcere şi nu i-au vorbit niciodată despre minunile pe care le făcea. După un timp i-au uitat chiar şi numele şi au început să-l numească „Umbra Sfântă".

Florile nu doar că îşi dăruiesc mireasma tuturor, ci, mai mult, „florile ajung să parfumeze însăşi mâna care le striveşte" (Vladimir Ghika). Totuşi, pentru noi acest fel de a fi rămâne un ideal, ceva ce ne pare imposibil de atins. Din îngusta perspectivă prezentă, de pe treapta spirituală pe care ne situăm acum, „Cui îi pasă să privească flori de morcovi pădureți când au înflorit cireşii?"(Yamaguchi Sode). Cum să mai întârzii cu privirea asupra păpădiei când există trandafirul, floarea florilor, această *„grațioasă plantă a Muzelor, iubitul primăverii, încîntarea zeilor" (Anacreon),* căci „dacă Zeus voia să dea o regină florilor, trandafirul ar

domni peste toate" (Sappho)? „Pentru dragostea față de trandafir grădinarul devine sclavul a mii de spini" (proverb turcesc), căci „un trandafir poate ține locul unei grădini" (Leo Buscaglia). Mai mult, pentru poetul peruan Jose Santos Chocano, „un oraş nu prețuieşte mai mult decât o grădină de trandafiri". Antoine de Saint Exupery scria: „Omul cultivă o mie de trandafiri fără să găsească lucrul pe care îl caută, când de fapt l-ar putea găsi într-un singur trandafir". Tot el sesiza că „mama este umilă în fața copilului şi grădinarul în fața trandafirului". De aceea ni se pare firesc ca Borges să-i închine un poem acestei flori care împodobea mormintele în general şi mormintele sfinților în special, în lunile lui de înflorire, adică mai şi iunie[10]:

Trandafirul,
nepieritorul trandafir pe care nu-l cânt,
greu de miresme,
trandafirul din grădina neagră în puterea nopții,
cel din orice grădină şi orice înserare,
trandafirul ce renaşte din uşoara
cenuşă prin arta alchimiei,
trandafirul persanilor şi al lui Ariosto,
cel întotdeauna singur,
întotdeauna trandafirul trandafirilor,
tânără floare platonică,
arzătorul şi orbul trandafir pe care nu-l cânt,
trandafirul de neatins[11].

---

[10] Pentru detalii, vezi Yannis Foundoulis, *Dialoguri liturgice*, Editura Bizantină, vol. 4, p. 424 ş.u.

[11] În timp ce pentru Borges trandafirul e de neatins, Alfred Tennyson nu se dă în lături să-l smulgă.

Şi totuşi, dacă ochii tăi ar şti... şi florile de morcovi pădureţ te-ar uimi. Luther Burbank ne oferă un bun exemplu pentru neajunsul acestei priviri nesfinţite, necaleidoscopice, ba mai rău decât atât, bolnave: „O floare este o buruiană educată". James Russell Lowell vede lucrurile diferit: „O buruiană este o floare deghizată". Dacă priveşti atent, cine ştie?... ai ajunge să fii de acord cu Rabindranath Tagore: „Lui Dumnezeu ajunge să I se facă lehamite de marile imperii, dar niciodată de măruntele flori". Marile, înfumuratele imperii au înflorit hrănindu-se din sângele ţărişoarelor pe care le-au decapitat. Floarea măruntă e omul simplu, anonim, care trăieşte smerit acolo unde l-a pus Dumnezeu şi de cel smerit nu ţi se face niciodată lehamite.

„Floarea teiului nu regretă miresmele de ieri", scria Costel Zăgan. Floarea nu regretă darurile pe care le-a făcut. Floarea dăruieşte fără a aştepta ceva în schimb. „Floarea teiului nu regretă miresmele de ieri". Floarea nu priveşte cu nostalgie spre trecut, nu se refugiază în el, ci trăieşte în prezent.

Alexandru Vlahuţă sesiza că florile se deschid în cea mai adâncă tăcere. Nu fac caz de înflorirea lor.

Vechile *Upanishade* constatau că „mireasma unui pom în floare se face simţită până departe, ca şi balsamul unei fapte cucernice". Vasile Militaru, într-un poem intitulat „Harul crinului" exprimă inspirat acest adevăr:

„Adâncit în visuri albe, ne-ntinat, mereu senin,
Închegat din spuma spumii,
Pe meleagurile lumii,
Sus, pe-o culme, singuratic, se ivise-ntâiul crin.

Floare rară, cum pământul nu mai legănase-n veac,
Şi a căreia mireasmă, pentru toate era *leac!*
Îl găseau visând într-una: Frunte plină de lumină.
Parcă n-avea legătură cu nimic din ce e *tină,*
Şi spre el, din toată zarea, pelerini veneau pe drum,
Fiecare vrând să soarbă „scumpul crinului parfum"!
Colindând, hai-hui, pământul,
Pururi sec, ba şi hain,
Într-o zi, trecu şi vântul
Fluierând, pe lângă crin...
Şi, fiindu-i dat să vadă
Lumea ce venea grămadă
Înspre crinul de zăpadă,
Vântul, ticălos în sine, chibzui ca să omoare
Vraja mult îmbătătoare
Ce se-mprăştia din floare
Şi porni, cu ură-n suflet,
Năpustind spre crin furtuna,
Socotind că-a lui mireasmă
Va pieri pe totdeauna!
Dar de nici o biruinţă, ticălosul n-avu parte.
Că, pe vânt, acea mireasmă se duce şi mai departe
Şi-astfel, lumea de pe lume,
ca un cerb cuprins de sete,
înspre crin venea într-una,
de-a lui vrajă să se-mbete!
Când loviţi, împinşi de ură, sau invidie turbată,
într-un om care, pe lume, nici nu v-a atins vreodată,
însă care, totdeauna, are har în ale sale,
Cum, de pildă, are crinul miresmate-a lui petale,

Oameni răi, să ştiţi cuvântul:
N-o să faceţi niciodată, nici mai mult, nici mai puţin.
Decât ceea ce odată a putut să facă vântul,
Vrând să spulbere mireasma din potirile de crin!"

În paralela dintre floare şi om, lucrurile suferă o nuanţare: „Parfumul unei flori nu se răspândeşte contra vântului; totuşi, reputaţia unui om bun se răspândeşte în lume chiar şi contra vântului". Am găsit un stih inspirat al lui Pablo Neruda: „Vor putea tăia toate florile, însă nu vor putea opri primăvara". Chiar dacă Irod a omorât toţi pruncii, n-a putut opri venirea lui Hristos.

E un loc comun faptul că „nu putem vedea toţi cerul ca un astronom, pământul ca un geolog, florile ca un botanist, norii ca un meteorolog, păsările ca un zoolog. Am face din univers un Larousse enorm" (O. Paler). Nici nu e nevoie, nici nu e de dorit. Omul nu trebuie să fie o fiinţă unilaterală, redusă doar la orizontul pământesc. Nu trebuie să fii doar un meşteşugar, ci şi un artist, nu doar un tăietor de lemne, ci şi un sculptor, căci „florile de aur ale pământului le culeg trei oameni: cel viteaz, cel învăţat şi cel care ştie să servească" (Pancatantra). Nu le culege geologul, nici astronomul, nici măcar botanistul. Le culege cel ce are credinţa ca fundament: „Credinţa este ca o rădăcină pe care cresc tulpinile, florile şi fructele faptelor bune" (Origen). Diferenţa dintre el şi o plantă e aceea că îşi răspândeşte florile în afară şi păstrează ghimpii pentru el . E ca şi „albina care culege nectarul şi apoi pleacă fără a răni în vreun fel floarea, sau a-i afecta culoarea sau parfumul". Omul netemeluit pe credinţă riscă să devină un scaiete. Vasile Militaru evidenţiază diferenţa dintre el

şi trandafir într-o poezie care-i are ca protagonişti, intitulată chiar *Scaietele şi trandafirul*:

În grădina unei fete visătoare de-împărat,
Lâng' un trandafir ca focul, rourat şi parfumat,
Răsărise şi-un scaiete
Cu flori multe-mpovărat...
Într-o zi, pe când Domniţa, adiere de zefir,
Săruta ca o-ncântată florile de trandafir,
Scaiul,
Ascuţindu-şi graiul,
Dar abia ţinându-şi plânsul
Că Domniţa visătoare nu-l sărută şi pe dânsul,
Zise, de durere plin,
Trandafirului vecin:
– Frăţioare trandafire,
Iartă-mă că-mi ies din fire,
Dar te rog să-mi spui, vecine,
Ce ai tu mai mult ca mine?
Flori ca focul am şi eu
De la Sfântul Dumnezeu...
Când ne plouă
Stropi de rouă,
Şi pe mine
Ard rubine,
Diamante şi safire,
Frăţioare trandafire!
Cu ce oare
Eşti, sub soare,
Tu mai vrednic, mai bogat,
Că-n grădină, doar la tine vine fata de împărat?...

Trandafirul îi răspunse, fără nici un fel de fum:
– Mai nimica n-am vecine... doar atâta am: parfum...
– Ce neroadă! zise scaiul, înțepând cu-al său cuvânt[12],
Că, pentru nimica-toată, după tine se dă'n vânt...
Proastă trebuie să fie, că nu știe cine sunt!...
De-atunci cei care își zic oameni, se-nmulțesc sub largul firii
Și... scaieți sunt pretutindeni...
În grădini doar, trandafirii.

Aceasta e diferența dintre omul obișnuit și cel duhovnicesc, dintre cel ce nu are și cel ce are acoperire în

[12] *Sfântul Ioan Gură de Aur:* „Fii cu luare-aminte, deci, la cuvintele tale! Nu vorbi de rău, ca să nu te pângărești. Nu mesteca în balta cu murdării; fă cununi din trandafiri, toporași și alte flori. Nu băga în gură bălegar; gustă din licoarea dulce a florilor, ca albina, și fă miere din ea. Să fii cu toți politicos, dulce la vorbă, blând, primitor, despre nici un om să nu-ți scape vreun cuvânt urât. În felul acesta toți te vor iubi. Dar și în ziua Judecății Domnul te va afla curat și nepătat. Căci dacă vom da socoteală pentru orice cuvânt de prisos, cu atât mai mult vom răspunde pentru vorbele noastre urâte." (Din vol. *Problemele vieții,* pp. 43-44) *(Cuvânt către cei ce cred că diavolii ocărmuiesc cele omenești și se necăjesc pentru pedepsele lui Dumnezeu, și se smintesc pentru îndestulările celor răi și pentru suferințele celor drepți,* în vol. *Din ospățul stăpânului,* p. 10). Și tot aceași pană: „Nu zice rău de altul niciodată, ca să nu te pângărești pe tine și să-ți dai sufletul muncii, nici să amesteci balegă cu tină ca să faci cărămizi, ci împletește cununi de garoafe și de alte flori mirositoare, nici nu scoate balegă din gura ta, ca gândacii, că cei ce batjocoresc și necinstesc pe alții, întâi ei dobândesc împuțiciunea și putoarea. Drept aceea, pe cel ce este batjocoritor și grăitor de cuvinte împuțite toți îl urăsc, toți se scârbesc de el ca de gândaci și ca de niște lipitori ce se hrănesc în gunoi." (Din vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur, p.* 52)

fapte pentru vorbele sale. Cel din urmă are parfum, are harul Duhului Sfânt, chiar de se mai întâmplă să greșească: „O viață cu dragoste s-ar putea să aibă câțiva spini, dar o viață fără dragoste nu are niciun trandafir". Viața fără spini nu se poate[13]. *Viața e pur și simplu o oportunitate, un prilej pentru a crește, o provocare aruncată seminței pentru a ajunge la apogeul exprimării sale, pentru a se deschide în mii de flori și a-și răspândi parfumul ascuns în ele. Această mireasmă subtilă este adevărata religiozitate,* sublinia un mare înțelept. Nu e pentru el bucurie mai mare decât aceea de a-i vedea și pe ceilalți înflorind: „M-am bucurat mult în Domnul, că a înflorit iarăși purtarea voastră de grijă pentru mine... N-o spun ca și cum aș duce lipsă, fiindcă eu m-am deprins să fiu îndestulat cu ceea ce am", notează Apostolul în *Epistola către Filipeni* (4, 10-11).

Aceasta e bucuria oricărui om duhovniesc, să vadă că, asemeni portocalului, ceilalți înfloresc mereu, că toți înfloresc. „Primăvara/ lumea întreagă e doar/ flori de cireș" (Ryokan). Pentru cine are ochi de văzut, da, este exact așa. Nu poate fi altfel. Dar există o bucurie și mai mare, aceea de a vedea apariția fructului și a seminței. Așa cum „orice epocă de cultură ce se încheie lasă în floarea uscată semințele vremii nouă" (Nicolae Iorga), tot astfel oamenii autentici. Ei își dăruiesc florile și semințele

[13] Totuși, Sfântul Ambrozie de Mediolan o numește pe Fecioara Maria *trandafir fără spini.* Doar *în Paradis, înainte de Cădere, după Milton, „trandafirul/ se sumețea învolt și fără spini" (Paradisul pierdut 4, 256, traducere de Aurel Covaci). Maica Domnului, a dobândit, prin urmare, condiția paradisiacă.*

celorlalți: „Iubirea e ca o floare, dacă nu o dăruiești, se ofilește în mâinile tale". De aceea, dăruiește mireasma, dăruiește florile și semințele, căci viața e scurtă, e ca a unei flori: „Tot trupul este ca iarba și toată slava lui ca floarea ierbii: uscatu-s-a iarba și floarea a căzut, iar cuvântul Domnului rămâne în veac" (I Pt. 1, 24-25).

Golestanul (Grădina Trandafirilor) marelui poet persan Saadi din Șiraz nu este o grădină obișnuită, ci una a contemplației. Când acesta scrie *„Voi merge să culeg trandafirii din grădină, dar mireasma florilor m-a îmbătat"*, el nu se referă deloc la cele pământești, căci beția e un simbol consacrat al bucuriei mistice, al înaltelor stări duhovnicești, iar trandafirul semnifică înflorirea lăuntrică asociată acestora.

Minunat prin frumusețea, forma și parfumul său, trandafirul este floarea cel mai des folosită ca simbol în Occident. El corespunde, în linii mari cu lotusul din Asia[14]. *Roza mistică*, căci trandafir semnifică în greacă treizeci de petale ***(trianda fillos)***, dar mai ales *lotusul cu o mie de petale* trimit la desăvârșire, dar nu la una statică, ci dinamică. Petalele nu se deschid toate deodată, ci astăzi câteva, mâine câteva... O mie e un număr simbolic denotând infinitul, înflorirea continuă. Deschiderea e nesfârșită. Omul urcă mereu din slavă în slavă (II Cor. 3, 18). Dar până acolo e cale lungă: „Umanitatea este ca un copac uriaș. Cei mai mulți dintre noi nu sunt decât frunzele, iar câțiva florile sale" (Jon Knitte). Fiecare trebuie să fie o floare, nu

[14] Nume dat mai multor plante acvatice cu flori albastre, mari, plăcut mirositoare *(Nymphaea coerulea)*, trandafirii *(Nelumbo nucifera)* sau albe *(Nymphaea lotus thermalis), nufăr.*

doar o frunză. Floarea propriei realizări, căci „personalitatea este pentru om ceea ce este parfumul pentru o floare[15]" (Charles Schwab). Uneori e nevoie de o furtună pentru a o trezi. Nicolae Iorga observa că „după furtunile sufletului, ca și după ale naturii, învie flori pe care le credeam moarte"... Dar există flori care învie într-un alt mod, minunat.

În viața Sfântului Nou Mucenic Ioan (Karastamatis) de Santa Cruz (1937-1985), citim că în satul său natal, din insula Andro, are loc o minune cu crinii albi și bine mirositori, care sunt florile Maicii Domnului. Când crinii înfloresc, îi dezrădăcinează și îi așază în biserica Preasfintei, la icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Mai târziu, după cum e și firesc, frunzele și florile se ofilesc și cad, rămânând doar tulpina uscată. Sunt lăsați așa în fața icoanei, iar în postul Maicii Domnului, crinii încep să înmugurească și să înflorească. La sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului crinii sunt deja înfloriți. Acest lucru se repetă în fiecare an. Părintele Ioan, când a revenit pentru puțin timp în Andro, i-a cerut starețului Dorotei câțiva crini uscați, pe care i-a așezat în biserica sa din Santa Cruz, la o icoana a Preasfintei, iar la praznicul Adormirii Maicii Domnului, în chip minunat, au înmugurit și înflorit.

Sfinții sunt cei ce au reușit să înmugurească și să înflorească pe tulpina uscată a umanității. Dacă „cerul sărută pământul prin ploaie și pământul sărută cerul prin flori" (Rabindranath Tagore), atunci sfinții sunt aceste flori care sărută cerul. Fluturii iubirii s-au așezat pe trandafirul inimii lor. Dacă „speranța este singura albină care face

[15] Pentru Heine, „miresmele sunt sentimentele florilor".

miere fără flori" (Robert Ingersol), „dragostea este singura floare care creşte şi înfloreşte fără ajutorul anotimpurilor (Kahlil Gibran). Sfântul, la polul opus smochinului neroditor, e un pom mereu înflorit. El gustă mereu fericirea, pentru că „fericirea este floarea naturală a datoriei" (Philips Brooks). Atunci „sufletul începe să cânte şi florile vieţii tale înfloresc singure" (Tagore). Dar nici pentru ei „viaţa nu-i aşa simplă ca şi cum ai travesa un câmp cu flori" (proverb rusesc), căci „pentru cei ce umblă desculţi, calea nu poate fi presărată cu trandafiri" (Stanislaw Jerzy Lec). Aşa e viaţa pământească: „Dumnezeu a făcut trandafirul şi dracu i-a pus ghimpii" (proverb românesc). De aceea uneori dorim să evadăm din realitate, „amintirea fiind un trandafir din aceeaşi tulpină cu realitatea, dar fără spini" (Franz Grillparzer). Şi dacă omul nu şi-a asumat crucea vieţii duhovniceşti, el ajunge să creadă că „viaţa este un trandafir la care fiecare petală este o iluzie, iar fiecare spin o realitate" (Alfred de Musset).

Un scriitor contemporan nota: „Dragoste. Complicată este polenizarea florilor umane" (Valeriu Butulescu). Cât timp omul nu se angajează ferm pe calea vieţii duhovniceşti, albinele Duhului Sfânt nu vor poleniza acel suflet. E o lucrare de durată, căci „prietenia nu este doar floarea unei clipe, ci şi fructul timpului" (August von Kotzebue). Da, „prietenia este orhideea sufletului" (Valeria Mahok), dar numai pe calea cruciformă de la sământă la floare. La capătul ei, într-adevăr, politeţea e una dintre florile de colţ apărute pe culmile acestei umanităţi sălbăticite de păcat. Atât de sălbăticite că un proverb românesc defineşte recunoştinţa ca „o floare care creşte pe mormânt". În lipsa unei vieţi duhovniceşti, etica ni se pare „doar un

paravan de flori în spatele căruia se ascunde lumea reală, ca un uriaş abator" (Valeriu Butulescu). De fapt, nu e decât proiecţia a ceea ce se află în subsolurile fiinţei noastre. În acelaşi sens, moartea ni se pare înfricoşătoare, în loc să fie încununarea, climax-ul unei vieţi în Hristos.

Cioran scrie cu îndreptăţire în *Silogismele amărăciunii*: „Cine nu vede moartea în culori trandafirii e atins de un daltonism al inimii". Cine nu vede moartea în culori trandafirii nu a cunoscut înflorirea lăuntrică, trandafiriul sinelui. „Parfumul e istoria unei flori", nota filosoful parizian în *Amurgul gândurilor*. Parfumul duhovnicesc e un martor nemincinos pentru un parcurs spiritual reuşit[16]. Dar acest parfum e netransmisibil. E ceea ce regretă Tagore:

> Cititorule, cine eşti tu oare
> care-mi citeşti poemele acestea
> şi după o sută de ani?
> Nu-ţi pot trimite nicio singură floare
> din belşugul acestei primăveri
> niciun singur licăr de aur
> din norii de-acolo, împurpuraţi de lumini...
> deschide-ţi larg uşile şi priveşte afară!
> Din propria ta grădină în floare
> culege-ţi doar miresmate aduceri aminte
> de flori pieritoare
> cu o sută de ani mai'nainte.

[16] Spre deosebire de parfumul exterior, care nu dovedeşte nimic: „Ea îmi părea o floare, într-atât era de frumoasă, parfumată şi inactivă" (Valeriu Butulescu).

Şi-n bucuria inimii tale să simţi
bucuria vie care-ntr-o primăvară
cu zori diafani
a cântat şi vocea ei veselă
şi-a rostogolit-o şi peste o sută de ani[17].

Când sfinţii au dobândit înflorirea lăuntrică, primul lucru pe care au dorit să-l facă a fost acela de a transmite şi celorlalţi starea lor edenică. Dar au constatat că:

Nu pot trimite nicio singură floare
din belşugul acestei primăveri.

Poţi doar să trezeşti în celălalt dorul după o astfel de primăvară care să învieze şi lăuntrica-i grădină, care să transceandă timpul:

bucuria vie care-ntr-o primăvară
cu zori diafani
a cântat şi vocea ei veselă
şi-a rostogolit-o şi peste o sută de ani.

Cu geniul care-l caracterizează, Nietzsche ne invită: „Dar cine nu se teme de întunecimile mele, găsi-va sub chiparoşii mei poteci de trandafiri înfloriţi"[18]. E prima etapă, aceea de a găsi sub chiparoşii sfântului poteci cu trandafiri înfloriţi. A doua, inevitabil, trebuie să ne conducă pe sub proprii chiparoşi către propriile poteci cu trandafiri înfloriţi, căci „Împărăţia Cerurilor este înlăuntrul vostru" (Lc. 17, 21).

[17] Poemul LXXXV din volumul *Grădinarul*.
[18] În *Aşa grăit-a Zaratustra*.

Uneori furtuna ispitelor va răvăşi această grădină înflorită. Atunci, ne asigură William Wordsworth în celebrul poem *Splendoare în iarbă*, chiar şi amintirea ei ne va întări să o luăm de la capăt:

„Deşi nimic nu poate aduce înapoi ora
splendorii în iarbă, a gloriei în floare,
nu vom plânge, ci vom găsi
putere în ce-a rămas în urmă".

Pe lângă acest excepţional simbolism al perpetuei înfloriri lăuntrice, floarea este şi un simbol **al principiului pasiv. Caliciul** florii este, ca şi cupa, un receptacul. Femeia, receptacul prin excelenţă, este în mod firesc pusă în corespondenţă cu floarea. Tocmai pe această linie femeile poartă adesea nume de flori: Garofiţa, Narcisa, Crina (Lily), Floarea (Antonia), Anemona, Rosa, Margareta (Daisy), Violeta, Susana (lotus, nufăr), Crizantema, Dafina, Ştefania (ghirlandă de flori)...

Unul dintre cele mai puternice simboluri din istoria religiilor este acela al Florii de aur. El se situează în aceeaşi clasă cu celebrul şarpe cu pene. Aşa cum acesta din urmă adună în sine orizontalitatea ofidiană cu verticalitatea aviară, pământescul cu cerescul, tot astfel în Floarea de aur se reunesc vremelnicia (temporalitatea)[19] şi veşnicia

[19] *Cuviosul Lev* de la Optina avertiza: „Rareori se întâmplă să ajungem până la adânci bătrâneţi, moartea ne răpeşte în floarea vârstei. Deseori oamenii sunt răpiţi în floarea vârstei din viaţa aceasta şi duşi în cea veşnică şi cu atât mai cumplit este dacă se întâmplă acest lucru pe neaşteptate, iar noi, care suntem aproape de uşa mormântului, nu ne mai putem gândi că vom trăi mult; să ne pocăim şi viu ne va fi sufletul în veci". Sfântul Ioan Hrisostom arată şi el că *„Floarea este încântătoare la vedere.* Dar, iubitule, nimic nu este mai încântător ca florile ce ies din

(eternitatea)[20], fragilitatea (efemeritatea, vulnerabilitatea) şi robusteţea (duritatea).

pământ, şi cu toate acestea şi ele putrezesc şi se veştejesc" *(Tâlcuiri la Epistola a doua către Corinteni,* Omilia VII, pp. 84-85). Şi tot el observă: „Destul de înşelat este omul care-şi fixează alegerea sa în mod unic pe slabele înfăţişări ale frumuseţii. Această frumuseţe va înflori, mai repede încă decât de obicei îşi va pierde farmecele. Şi ce va mai rămâne dacă sub această frumuseţe de o zi se ascund defectele care vor împodobi toată viaţa?" (Din vol. *Bogăţiile oratorice,* pp. 245-246), căci „Adevărata viaţă şi lucrurile sigure şi cu neputinţă de mişcat din loc ne aşteaptă dincolo. Fiindcă acestea de acum sunt o cale, dar acelea sunt patria; cele de aici se aseamănă unor flori de primăvară, dar acelea unor stânci neclintite: acolo vor fi cununile şi răsplătirile care n-au sfârşit, acolo vor fi premiile şi recompensele, şi tot acolo şi pedepsele, chinurile insuportabile ale celor ce au făcut astfel de rele." *(Scrisori din exil, Către cei ce se scandalizează de fărădelegile şi persecuţiile comise şi despre Pronia lui Dumnezeu,* XI, 1-3, în vol. *Scrisori din exil. Către Olimpiada şi cei rămaşi credincioşi. Despre deprimare, suferinţă şi Providenţă...,* pp. 301-302). *Tînguindu-se pentru dispariţia regilor persani, Omar Khayyam recită: „Fiecare dimineaţă aduce o mie de trandafiri, spui;/ Da, dar unde se duce trandafirul de ieri?/ Şi această primă lună de vară care aduce trandafirul/ îi va duce cu sine pe Jamshyd şi Kaikobad". Florile „sunt cele mai frumoase dintre lucruri, /dar pe pământ se trec cel mai repede. /Trandafirul care-şi trăieşte momentul / e preţuit dincolo de floarea dăltuită" (Bryant). Ronsard invită genial: „Culege din această zi ai vieţii trandafiri" (Alte sonete pentru Helene 43), iar Herrick nu e cu nimic mai prejos: „Culege-ţi trandafirii cât mai poţi,/ Bătrânul timp mai zboară încă: Şi-aceeaşi floare ce-ţi zâmbeşte astăzi/ Mâine va fi pe moarte"* (Fecioarelor, ca să-şi folosească timpul*). Khayyam crede că a găsit o soluţie pentru această spinoasă problemă a trecerii timpului:* „Priveşte! Trandafirul se leagănă în vânt./ Ce pătimaş îi cântă de sus privighetoarea!/ Bea! Ca să uiţi că vântul va scutura azi floarea/ Şi va lua cu dânsul fermecătorul cânt".

[20] Acesta este sensul coşului cu flori la Lan Ts'a ho, adesea reprezentat ducînd un coş cu flori, pentru a evidenţia contrastul dintre propria sa nemurire şi caracterul scurt şi efemer al vieţii, al frumuseţii şi al plăcerilor.

Odată prin capitala unui imperiu a trecut un mare înţelept. Oamenii aflând despre aceasta l-au aşteptat în număr mare pentru a-i asculta cuvântul. Consilierii imperiali au reuşit până la urmă să-l convingă pe suveran să-şi calce în picioare mândria şi să meargă şi el, pentru că o asemenea baie de mulţime nu-i strică. Împăratul s-a decis să-i ducă în dar înţeleptului un mare diamant, cu care să rupă gura târgului, să arate cine este. Consilierii l-au sfătuit să ia şi o floare, pentru că, nu se ştie, acest soi de oameni e mereu imprevizibil, şi s-ar putea să-i refuze darul. Dotându-l pe împărat cu o pereche de contrarii, ei încercau să evite orice surpriză. Când suveranul i-a oferit diamantul, înţeleptul i-a cerut să-l arunce, tot la fel procedând şi cu floarea.

– Aruncă, aruncă, a repetat înţeleptul în continuare.

– Ce să mai arunc? a întrebat acesta mirat şi iritat la culme.

– Egoul, acela trebuie să-l arunci, acela e singurul pe care trebuie să-l arunci.

Deşi floarea e simbol al fragilităţii şi vulnerabilităţii, totuşi există o expresie celebră care contrazice flagrant acest simbolism: *Flower power*. Puterea florii[21]. *Flower Power* îşi are obârşia în Berkley-California, într-o acţiune simbolică de protest împotriva războiului din Vietnam. Inspirat aleasă, sintagma vrea să evidenţieze contrastul izbitor între puterea armelor şi lipsa de putere a florilor. Vrea să-l trezească pe om contrariindu-l. Acesta îşi va spune în sine: „Ce cuvinte mai sunt şi acestea? Ce putere

[21] În asocierea femeii cu floarea şi frumuseţea, „puterea femeii e frumuseţea, frumuseţea bărbatului e puterea".

pot avea florile?" O floare e atât de fragilă, atât de lipsită de apărare, atât de de vulnerabilă. Ce ar putea o floare în fața unei arme? Ca și culme a delicateții se spune că pe celălalt n-ar trebui să-l atingi nici cu o floare, semn că floarea simbolizează ceea ce este cel mai puțin ofensiv și cel mai puțin agresiv. Punerea ei în paralel cu o armă de metal care ucide la foc automat crează efectul de contrast scontat, trezește opinia publică. În paranteză fie spus, o formație chiar și-a luat această titulatură: *Guns and roses, Arme și trandafiri*[22]. O denumire asemănătoare a primit și seria de războaie civile care s-au dat între cele două case rivale, Lancaster și York, anume: *Războiul Rozelor*. Asta datorită blazoanelor celor două case regale: Trandafirul Alb al Casei de York și Trandafirul Roșu al Casei de Lancaster, roșul impunându-se până la urmă asupra albului. Denumirea ulterioară (din sec. XIX) de *Război al rozelor* deși s-a impus, devenind celebră, e nepotrivită. Potrivită prin legătura sa cu sîngele vărsat e asocierea trandafirului cu renașterea mistică. Încă din Antichitate, în simbolistica sa în prim plan se află mitul morții lui Adonis, iubitul Afroditei (Venus), din sângele căruia se spune că ar fi răsărit primii trandafiri roșii. Datorită acestui mit trandafirul a devenit simbolul iubirii ce trece dincolo de moarte și al renașterii. Se spune că pe cîmpul de luptă, unde au căzut mulți viteji, cresc tufe de trandafiri și de măceși.

[22] Cioran îl caracterizează pe Shakespeare ca „loc al întâlnirii unui trandafir cu o secure". Și explică: „Este atâta crimă și poezie în Shakespeare, că dramele lui par concepute de un trandafir în demență" (*Amurgul gândurilor*).

Mircea Eliade arăta și el că pe mormintele cavalerilor uciși în luptă cresc trandafiri[23]. În simbolistica creștină, trandafirul roșu era simbolul sângelui vărsat de Mântuitorul prin răstignire și al iubirii divine, pe care Dante în *Divina Commedia* o numește „rosa candida". *Trandafirul roșu poate reprezenta și martirajul creștin, roșu pentru dragostea pe care au arătat-o martirii, ostașii lui Hristos, și pentru sîngele pe care l-au vărsat. Shelley, scriind despre martirii atei în fața bigotismului creștin, păstrează, fără îndoială, imaginea: „pământul a văzut/ cei mai strălucitori trandafiri ai dragostei înflorind pe eșafod"*[24].

Geniul creator poate trasa paralele pe care omul nehăruit nici nu le-ar putea visa. Valeriu Butulescu vede în ghiocel „soldatul Philipide al lumii vegetale", căci „ofilirea lui înseamnă triumful primăverii". Ion Pilat, într-un poem într-un vers intitulat *Lalele,* descrie inspirat armata acestora: „Oștirea cu turbane stă șiruri în grădină". Îmi amintesc din copilărie că cineva, în apropierea zonei în care locuiam, era pasionat de lalele. Aproape toată grădina era plină doar de ele: rânduri, rânduri, de toate culorile. Într-adevăr, când începeau să înflorească arătau exact ca și un om purtând turban. Dar ca să vezi în ele armate de ieniceri și spahii îți trebuie geniu poetic, pentru că pentru om războiul și florile sunt două universuri incompatibile.

[23] *Herbert asemuiește Biserica cu un trandafir, înroșit de sîngele lui Hristos, iar disputele din sânul Bisericii – cu un vierme ce-l roade dinăuntru. În această viziune, Biserica ar fi trandafirul răsărit din mormântul lui Hristos.*

[24] Zâna Mab *9, 176-77, conform Ferber, op. cit., p. 285-286.*

Într-adevăr, floarea e asociată cu feminitatea, războiul cu masculinitatea. Niciodată nu ți-ar trece prin cap să-i dăruiești unei femei o grenadă sau o baionetă, dar a-i aduce flori e un lucru obișnuit tocmai pentru că din punct de vedere al frumuseții exterioare femeia e asemeni florii: înmboboceşte, înfloreşte, se ofileşte. Am citit un haiku încântător care descrie această stare de fapt, această condiție a femeii-floare: „Gladiolele culcate sub ploaie/ îşi netezesc petalele/ fără ranchiună." Femeia ştie să-şi accepte mai uşor soarta. Când ploile vieții o culcă, ea ştie să se ridice, să-şi netezească petalele şi să-şi continue drumul, fără ranchiună. Sensibilitatea florii (şi a femeii) e surprinsă admirabil de acelaşi Ion Pilat, într-un alt poem într-un vers intitulat *Floare târzie:* „A nins pe munți. O roză a tremurat în parc". *(El întârzie la cârciumă. Ea deja tremură acasă.). Asemănarea dintre femeie şi floare nu se opreşte aici. Aşa cum precizam mai înainte, prin caliciul ei care are forma unui potir, şi floarea şi femeia sunt un receptacol. Ele sunt de asemenea simbol al principiului pasiv ce aşteaptă principiul activ care să le polenizeze.*

În protestele contra războiului din Vietnam, demonstranții (după o idee a lui Allan Ginsberg) s-au înarmat cu mulțimi de flori pe care le-au oferit polițiştilor, ziariştilor, politicienilor şi oamenilor de pe stradă. În octombrie 1967, într-un marş către Pentagon, când protestatarii au ajuns în fața celor 2500 de soldați din trupele postate acolo, ei au făcut ceva surprinzător: au pus flori în țevile puştilor acestora. O poză făcută la acest marş a devenit celebră: ea arăta un tânăr cu păr lung, purtând un jerseu cu guler înalt punând garoafe roşii în țevile armelor

celor din poliția militară. Folosirea florilor, a baloanelor, a jucăriilor, a steguleților sau bomboanelor a avut parte de o primire pozitivă din partea opiniei publice. Hipioții au îmbrățişat acest simbolism, îmbrăcându-se în haine în culori vibrante, brodate cu flori, purtând flori în păr şi distribuind flori trecătorilor, devenind cunoscuți ca şi copiii florii, expresie diferită ca sens de una apropiată gramatical: copii din flori.

Punerea față în față a florii şi a diamantului în istorioara narată mai sus e semnificativă, creând un puternic efect de contrast. Diamantul e un simbol al durității maxime versus fragilitatea florii, al imuabilului față de efemer, de schimbător. Totuşi, ele au şi un punct de asemănare: cărbunele este sămânța din care, în pântecul pământului, de-a lungul a mulți ani a crescut şi s-a dezvoltat diamantul. Cărbunele este sămânța. Diamantul e floarea. Din această perspectivă, atât floarea cât şi diamantul sunt simboluri ale desăvârşirii, ale înfloririi lăuntrice. Totuşi, floarea descrie mai potrivit acest proces, deoarece petalele ei nu se deschid simultan, ci succesiv, pe când diamantul îl asociem în mod natural cu staticul, cu imuabilul. Desăvârşirea, arată Sfântul Isaac Sirul, e fără de sfârşit, pentru că ea îşi extrage seva din Dumnezeu, a cărui desăvârşire e infinită.

Pe linia acestui simbolism, sfântul e copacul înflorit, noi sămânța. Sfântul e asemeni portocalului care n-a apucat să dea rod, că deja înfloreşte din nou. E esențial să căutăm oameni sfinți, cuvioşi, să trăim în apropierea lor, căci înflorirea lor e molipsitoare. În prezența unui sfânt copacii înverzesc, florile înfloresc, în orice anotimp. Pablo

Neruda are un vers memorabil: „Vreau să fac cu tine ce face primăvara cu cireşii". Exact asta vrea să facă un sfânt cu noi, să ne ajute să înflorim, să devenim asemeni unui cireş sakura, a cărui splendoare, atunci când înfloreşte, a determinat autoritățile japoneze să instituie trei zile libere în care oamenii să se plimbe prin parcuri, pe străzi, pentru a-i admira.

Poetul şi pictorul japonez Yosa Buson a scris următorul haiku: „Înaintea crizantemei albe/ foarfecele ezită.../ o clipă". Un om a venit să taie o crizantemă albă din grădină. Poate pentru a o vinde, poate pentru a o dărui, poate pentru a o pune în vază. Poate că făcea acest lucru de multă vreme maşinal, mecanic, ca şi cum ar fi mutat o cărămidă dintr-o parte în alta (Uneori te întrebi: oare grădinarii mai sesizează frumusețea florilor?). Dar, într-o zi, foarfecele au ezitat. Cel care le mânuia s-a oprit cu răsuflarea tăiată. Splendoarea crizantemei albe l-a făcut să redevină pentru o clipă om. A avut o tresăsire de moment, ca şi cum Adam expulzat din Rai şi-ar fi amintit mireasma şi frumusețea florilor de acolo. Dar a fost doar un fulger în noapte, o scânteie care n-a găsit nimic pe care să-l poată aprinde. Dacă nu ai fost niciodată cutremurat până în străfundul sufletului de o floare răsărită în primăvară, atunci sufletul tău e încă departe de primăvara duhovnicească. Un proverb chinezesc constată cu amar că „primăvara este recunoscută mai curând de plante decât de oameni". Şi câtă dreptate are. Omenirea nu a reuşit să iasă din era armelor pentru a accede la era florilor. Omenirea se află în iarna duhovnicească. Cu toată deşteptăciunea ei, „știința nu s-a putut lăuda niciodată cu

inventarea unui tranchilizant atât de puternic precum o zi însorită de primăvară", scria W. Earl Hall. Dar o zi însorită de primăvară, o floare în toată splendoarea ei, o crizantemă albă, nu sunt tranchilizante. Ele nu produc stări de indiferență, de calm relativ, ci de entuziasm, de încântare, de bucurie săltătoare.

Sfântul Ioan Gură de Aur, a cărui elocință este împodobită din belşug cu florile retoricii[25], îndeamnă: „Să nu ne oprim de a contempla aceste minunății. Creația este veşmântul de slavă al lui Dumnezeu, căci parcurgând minunățiile creației noi trebuie să descoperim Necreatul. Să contemplăm acest cer strălucitor şi imens; cine l-a creat dacă nu Dumnezeu? Acest pământ împodobit atât de minunat cu florile sale, atât de bogat cu veşnica sa rodire, atât de plin de minunății de tot felul, cine l-a scos din neființă dacă nu cuvântul celui Prea înalt? Să ne înălțăm la aceste gânduri înalte: să ne absorbim în aceste mărețe spectacole. Iată cine este demn de noi."[26] Şi tot el notează în acelaşi registru: „Privitor la palatul pe care mi l-a construit Dumnezeu, nu este el splendid cu domul său de azur, cu aştrii săi care strălucesc aici, cu florile, cu podoabele de tot felul, cu minunile sale nenumărate?"[27].

---

[25] *Retoricienii clasici recunoşteau un nivel de stil pe care îl numeau „înflorit"* (antheron *sau* floridum). *O înfrumusețare sau o împodobire a vorbirii a fost numită floare, ca în expresia „florile retoricii". Un orator este „cineva care are expresii, imagini şi flori frumoase/ cu care să-şi presare retorica". Încă vorbim de un discurs înflorit sau de o proză încărcată (Ferber, op. cit. p. 86).*

[26] Din vol. *Bogățiile oratorice,* pp. 8-9.

[27] Idem, *p.* 15.

„Când vezi pământul împodobit cu flori, ca şi cum ar fi împodobit cu o haină înflorată (pământul nu e hippy, ci happy), când vezi că se aşterne pe toată faţa lui covorul de verdeaţă, nu te gândi că prin puterea pământului s-au născut din el acestea, nici la ajutorul soarelui sau a lunii, ci gândeşte cu cap şi judecată că, chiar înainte de crearea acestora, a spus Dumnezeu atât: *Să răsară pământul iarbă verde* (Fac, 1, 11) şi îndată s-a împodobit faţa pământului"[28]. Dumnezeu, afirmă acelaşi strălucitor predicator, a împodobit pământul cu lacuri, cu izvoare, cu râuri, cu flori şi cu pomi, a presărat cerul cu puzderie de stele[29].

Crizantema albă ar trebui să genereze astfel de meditaţii în forul nostru interior. Şi dacă s-ar întâmpla asta pentru mai mult de o clipă, vom lăsa foarfecele din mâini. Dar omenirea nu reuşeşte încă. Istoria de până acum a umanităţii e aceea a foarfecelui ce a tăiat, ezitant sau nu, crizantemele albe.

Hristos a fost, prin excelenţă, crinul din ţarină, crizantema albă ce a fost tăiată fără milă: „Să se răstignească, să se răstignească" striga mulţimea înfierbântată. Dar ceea ce lor nu le trecea prin cap s-a întâmplat. A treia zi, crinul, crizantema albă, a înflorit din nou. Dacă bobocul de prun înfloreşte şi pe vreme potrivnică, din lăstare ce par moarte, cu atât mai mult Cel ce s-a autodefinit: „Eu sunt Viaţa". Şi asemeni Lui sunt sfinţii în Grădina Raiului, pentru că ei sunt mlădiţe ale viţei Hristos, pentru că îşi extrag seva dătătoare de viaţă de la Însuşi Izvorul vieţii.

---

[28] *Omilii la Facere,* Omilia VI, VI, în col. PSB, vol. 21, pp. 85-86.

[29] *Despre căinţă (II),* în vol. *Despre mărginita putere a diavolului. Despre căinţă...,* p. 102.

Sfântul e asemenea unui copac înflorit, asemenea unei crizanteme albe şi învăţăturile sale nu pot fi decât seminţe de acelaşi soi. Stareţul Ambrozie de la Optina nota în *Epistolarul* său: *„Mi-ai scris că ai avut un vis în care se făcea că te găseai în muntele Athos, culegând un buchet mare de trandafiri binemirositori. Prin aceste flori putem înţelege scrierile sfinte ale acelor bărbaţi cuvioşi, care, vieţuind acolo şi în alte părţi, au împlinit cu fapta poruncile şi cuvintele Domnului şi, din dragoste pentru noi, ne-au lăsat poveţele lor mântuitoare, ca şi noi neputincioşii să sorbim din ele şi să le culegem ca pe nişte flori frumos mirositoare, îndulcindu-ne gâtlejul cel duhovnicesc de scârbele cu care ne adapă potrivnicul".*

Viaţa duhovnicească are acest obiectiv: nu doar de a sorbi şi a culege flori frumos mirositoare, ci de a deveni noi înşine astfel de flori. Therese of Lisieux scria: „Splendoarea trandafirului şi puritatea crinului nu pot răpi parfumul micuţei violete, nici farmecul simplu al margaretei. Dacă orice gingaşă floare şi-ar dori să fie un trandafir, primăvara şi-ar pierde frumuseţea". Dacă toată lumea ar fi doar orhidee sau doar begonii, primăverii i-ar dispărea farmecul. Nu putem fi toţi gladiole sau crizanteme. Poate că Dumnezeu ne-a hărăzit să fim o nazunie, o banală păpădie. Dar, O, de am fi acea păpădie, cu acel galben atât de viu. De ne-am bucura ca şi păpădia de soare, de căldură, de lumină, de adierea vântului, de cântecul păsărilor, de liniştea nopţii. Oricum, e de preferat un pământ împânzit de păpădii, decât unul cu cel puţin un foarfece pe metru pătrat.

Un om foarte mândru de peluza sa s-a trezit cu aceasta năpădită de păpădii. A încercat să le distrugă prin

toate metodele pe care le cunoştea, dar n-a reuşit. În cele din urmă a scris la Ministerul Agriculturii. După ce a enumerat toate metodele pe care le-a încercat, a încheiat cu întrebarea: „Ce trebuie să fac?" Nu peste mult timp a primit răspunsul: „Vă sugerăm să încercaţi să iubiţi aceste plante". Omul recunoaşte astăzi că cel mai greu i-a fost să înveţe să le îndrăgească. A început prin a le vorbi în fiecare zi. Deşi s-a arătat cordial şi prietenos, ele continuau să păstreze o tăcere încăpăţânată. Îşi mai aminteau de războiul pe care-l dusese cu ele şi nu aveau încredere în el. A venit însă şi ziua în care i-au zâmbit pentru prima oară. Erau relaxate, aşa că s-au împrietenit. Evident, peluza dispăruse, dar cât de minunată a devenit grădina sa de flori. În cheie duhovnicească, peluza artificial construită e constituită din florile pe care după plăcerea şi gusturile noastre le-a semănat acolo. Ele reprezintă felul în care am dori să se comporte ceilalţi. Dacă suntem realişti, ne vom trezi că ea e plină de păpădii. Oamenii sunt altfel decât vrem noi. Metodele noastre de a-i schimba n-o vor putea face. Păpădia rămâne păpădie. Şi dacă adresăm o petiţie la Ministerul Cerului, unde vom menţiona toate metodele prin care am vrut să-i schimbăm, vom primi acest răspuns: „Vă sugerăm să încercaţi să iubiţi, nu să-i schimbaţi". Nu mai comparaţi oamenii cu ceea ce aţi dori să fie. Încercaţi să-i acceptaţi aşa cum sunt, mai mult, să-i iubiţi. Aşa veţi deveni mai relaxaţi, nu va mai trebui să întreţineţi în permanenţă grădina. Câmpul de flori nu vă va cere să-l păziţi şi să-l întreţineţi, nu are nevoie de aşa ceva. Istorioara poate fi aplicată şi asupra relaţiei cu noi înşine: peluza, pe care o îngrijim cu

atâta cerbicie, s-ar putea să fie părerea despre noi înşine. Asemeni fariseului o întreţinem cu multe fapte bune. Dar peluza e artificială. Cândva natura îşi va intra în drepturi şi păpădiile o vor năpădi. Eforturile fariseului din noi nu vor da rezultate. Şi dacă vom trimite o petiţie la Ministerul Cerului în care vom consemna tot ceea ce am întreprins, vom primi imediat un răspuns: „Vă sugerăm să încercaţi să vă acceptaţi, să vă iubiţi, aşa cum sunteţi".

Plantarea seminţei depinde de noi, înflorirea nu. Există lucruri care stau în puterea noastră şi care suntem datori să le facem pentru propăşirea noastră duhovnicească, dar există alte lucruri care nu mai ţin de noi şi pe care nu putem decât să le aşteptăm, cu o *aşteptare fără aşteptare*, să se întâmple. Tagore e din nou fenomenal când meditează asupra acestui adevăr în poemul *Nu-ţi este ţie hărăzit!* :

Nu-ţi este ţie hărăzit
să faci bobocul verde să-nflorească.
Oricât l-ai scutura şi l-ai lovi
nu-i în puterile tale
să-l faci să dea petale.
Atingerea-ţi murdară-l va pângări.
Îi smulgi petalele, şi i le spulberi
fărâme le striveşti în pulberi.
Ah! nu-ţi este ţie hărăzit
să faci bobocul verde să-nflorească.
Cel care poate să-l deschidă
o face-atât de simplu!
I-aruncă o privire pe sub gene
şi mustul vieţii se porneşte-n vene.

La suflul ăsta floarea-şi scoate
aripile la vânt, vâslind din toate.
Culori s-aprind ca dorul inimii curate
şi o mireasmă îşi destainã
dulcea-i tainã.
Cel care poate să-l deschidă
o face atât de simplu.

Făcuți după chipul lui Dumnezeu, „Purtăm în noi sămânța purei încântări, dar am uitat demult că destinul ei e să-nflorească", în acest timp-favoare acordat nouă tocmai în acest scop[30]. Tagore, într-un alt excepțional poem, intitulat *Fii gata, inima mea*, încearcă să ne-o amintească:

[30] Un mare înțelept scria: „Atunci când te naşti, nu eşti un copac, ci o sămânță. Trebuie să creşti, trebuie să ajungi la o înflorire, iar această înflorire va fi mulțumirea ta, împlinirea ta. Această înflorire nu are nimic de-a face nici cu puterea, nici cu banii, nici cu succesul, nici cu cariera, nici cu politica. Nu are legătură decât cu tine, cu evoluția ta personală". În momentul în care această înflorire se produce, cunoşti beatitudinea de a rezona, de a fi la unison, de a pulsa împreună cu tot ceea ce te înconjoară: „Simți atunci că dansezi cu stelele, că te înalți împreună cu arborii, că înfloreşti împreună cu florile, că ciripeşti împreună cu păsările şi că vuieşti împreună cu marea. Te regăseşti în toate". Finalul nu poate fi decât o încununare a acestei comuniuni. Eugen Jebeleanu decrie momentul în câteva versuri remarcabile: „Trebuie să învăț cum se moare/ căci de trăit, omul trăieşte oricum,/ să învăț de la păsările care dispar în cântec,/ de la cerul albastru care alunecă în trandafir/ şi de la râul ce dispare în ocean" (*Lecție).* Apropo de această alunecare în trandafiriu, Cioran scrie cu îndreptățire în *Silogismele amărăciunii*: „Cine nu vede moartea în culori trandafirii e atins de un daltonism al inimii".

Fii gata, inima mea
şi-avântă-te-nainte.
Lasă-i să întârzie pe cei ce vor.
Numele tău a fost strigat
în cerul dimineții.
Bobocului de noapte-i este dor de rouă
dar floarea înflorită strigă
după libertatea luminii.
Sparge-ți învelişul, inima mea
şi-avântă-te-nainte![31]

Cuvântul de origine greacă „crizantemă" înseamnă, etimologic, „floarea de aur". Sfinții, conştienți că toate *florile de mâine se află în semințele de astăzi*, au declanşat procesul înfloririi, au reuşit să devină astfel de flori[32]. În vremelnicia trupului, ei au dobândit aurul-harul Duhului Sfânt, veşnicia. Mai întâi trebuie să aibă loc propria înflorire, apoi celelalte vor veni de la sine, mai apoi vei putea ajuta pe ceilalți. Prima şi cea mai importantă responsabilitate e aceea de a înflori[33]. Trebuie să ai ce să poți împărtăşi.

[31] Cuvintele acestea sunt pline de putere pentru că vin din străfunduri, pentru că nu sunt cuvinte dictate de intelect, cuvinte care sunt la fel de insipide precum florile artificiale.

[32] Sfântul Ioan Gură de Aur scria despre Sfântul Pavel: „N-aş greşi de-aş numi sufletul lui Pavel livadă de virtuți şi rai duhovnicesc. Atât de mult înflorea prin har şi atât de vrednică de har îşi arăta filosofía sufletului său! Pentru că a fost vasul alegerii (Fapte 9, 15) şi pentru că s-a curățit bine pe sineşi, cu îmbelşugare s-a revărsat peste el) darul Duhului." *(Cuvântul I la Sfântul Apostol Pavel,* în vol. *Predici la sărbători împărăteşti şi cuvântări de laudă la sfinți,* p. 225).

[33] După Valeriu Butulescu, „Floarea nu este floare în sine, ci în oglinda altui suflet". Eu cred, din contră, că floarea e în primul rând floare în sine şi abia apoi în oglinda altui suflet.

Sfinții au reușit asta. Înflorirea lor lăuntrică, posibilă doar prin Duhul Sfânt[34], a făcut în acest sens din ei niște flori nepieritoare, niște flori care nu se ofilesc, care nu se veștejesc, ci din contră sunt tot mai vii, tot mai verzi (Dali spunea cândva: „Starea mea de sănătate este asemenea unui boboc proaspăt de trandafir"), tot mai parfumate, deschizând mereu noi și noi petale[35], pentru că pământul în care sunt înrădăcinați e cerul, pentru că își extrag mereu seva dătătoare de viață de la Duhul Sfânt, pentru că fotosinteza și înflorirea lor e în Duhul Sfânt[36].

[34] Însă având ca etapă prealabilă pocăința: „Unele flori cresc numai acolo unde au căzut lacrimi. Pe pământul pustiit al inimii noastre". Această pocăință ne va însoți însă permanent și mai departe: „Lacrimile pământului sunt cele ce-i țin în floare surâsurile" (Tagore).

[35] Un mare mistic ne invită: „Priviți existența, cu întreaga ei abundență. De ce este nevoie de atât de multe flori în întreaga lume? Trandafirii ar fi fost suficienți. Existența este însă abundentă – milioane și milioane de flori, milioane de păsări, milioane de animale, totul există din abundență. Natura nu este ascetică, ea dansează pretutindeni: în valurile oceanului, în zborul păsărilor. Ea cântă peste tot – în vântul care trece prin ramurile pinilor, în ciripitul păsărilor... De ce este nevoie de milioane de sisteme solare, fiecare sistem având milioane de stele? Nu pare să existe niciun motiv care să justifice existența lor, în afara faptului că această abundență este în însăși firea existenței, această bogăție este însăși esența ei"... „Totul înflorește fără nici o opreliște; dacă în locul culorilor ar fi voci, o incredibilă simfonie s-ar naște în inima nopții" (Rainer Maria Rilke).

[36] „Veselia omului e ca mirosul florilor: ea nu se înalță din suflete veștede" (Nicolae Iorga). Ecfonisul rugăciunii finale a Ceasului al Nouălea, rugăciune a Marelui Vasile, glăsuiește astfel: „Că Tu ești cu adevărat veselia cea adevărată și bucuria celor te iubesc, Hristoase, Dumnezeul nostru, și Ție slavă înălțăm, împreună și Părintelui Tău cel fără de început și Preasfântului și Bunului și de viață făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin". Hristos e *veselia cea*

Ce lucru mai dureros decât acela ca într-o livadă imensă să zărești dor câțiva pomi înfloriți, doar câțiva înmuguriți. Aceasta e imaginea omenirii din era de acum, din evul foarfecelui. Doar câțiva pomi înfloriți – sfinții, doar câțiva pomi înmuguriți – oamenii duhovnicești. Și ce altceva să-ți dorești mai mult decât sosirea celuilalt ev, al crizantemei albe, al primăverii duhovnicești în care „întreaga lume e doar flori de cireș".

adevărată și rugăciunea neîncetată, dar al Duhului Sfânt, îl aduce în inima noastră.

Surâsul Veşniciei

În aprilie 2002, la New Orleans, doi savanți americani (Lee Berk, Ph. D., cercetător în domeniul psiho-neuro-imunologiei, la Loma Linda University, California şi Stanley Tan, M. D., endocrinolog şi specialist în diabet, la Oak Crest Health Research Institute, California) au prezentat, în cadrul celei de-a 122-a întâlniri a Societății Americane de Fiziologie, rezultatele unui studiu, care a demonstrat în mod riguros că râsul vesel, din toată inima, este o terapie adjuvantă excelentă în tratarea diabetului şi a posibilelor lui complicații (atac de cord, orbire, tulburări neurologice, cardiovasculare, reacții autoimune). Ei au efectuat studiul pe 20 de pacienți cu diabet, hipertensiune, hiperlipidemie şi risc înalt de complicații, pe care i-au împărțit în două grupe: Grupul R (râs) şi Grupul C (de control). Ambele grupuri au primit medicația standard pentru diabet, hipertensiune şi hiperlipidemie. În plus, Grupul R (râs) a urmărit secvențe umoristice cu durata de 30 minute, pe suport video, alese liber de fiecare. Cercetătorii au urmărit cele două grupuri timp de un an, controlând prin analize de sânge nivelul hormonilor asociați cu stresul (epinefrină şi norepinefrină), nivelul colesterolului HDL (colesterol bun protector), nivelul citokinelor şi al proteinei C reactive (CRP), indicatori importanți în procesele inflamatorii şi afecțiunile cardiovasculare. După două luni, pacienții din Grupul R (râs) aveau niveluri mai scăzute ale hormonilor

asociați cu stresul; colesterolul bun (HDL) crescuse semnificativ, iar citokinele (implicate în procese inflamatorii), erau mai scăzute. La sfârşitul studiului, după un an, cercetătorii au constatat o îmbunătățire semnificativă a stării de sănătate în Grupul R (râs): colesterolul bun (HDL) crescuse cu 26% în grupul R (râs), față de doar 3% în grupul de control, iar proteina C reactivă (CRP) scăzuse cu 66% în Grupul R (râs), față de 26% în grupul de control. În alte studii anterioare, începute prin anii '80, echipa condusă de acelaşi Dr. Berk a arătat că râsul vesel sau chiar şi doar o anticipare a lui, stimulează eliberarea de beta-endorfine (hormoni ai stării de bine, care au totodată un efect anestezic natural împotriva durerii) şi hormonul de creştere (HGH), legat de optimizarea imunității, determinând în acelaşi timp o scădere a hormonilor de stres (cortisol, epinefrină (adrenalină)) şi a nivelului de DOPAC (principalul catabolit al dopaminei)[1].

Cercetări şi studii similare au condus la întemeierea unei orientări noi în medicina actuală şi anume *medicina integrală* sau *medicina stilului de viață,* una dintre aplicațiile ei fiind, spre exemplu, faptul că în multe clinici de copii din țările dezvoltate clovni special antrenați au fost incluşi în echipa medicală, pentru a reduce stresul preoperator al copiilor şi a susține apoi procesul de recuperare. În spitalele din Canada şi din Statele Unite există aşa-numite săli de umor, ateliere de helo / gelo terapie (unde medicii îşi tratează pacienții prin terapia râsului)[2].

---

[1] Lenny Ravich, *Terapia prin râs*, Editura Herald, 2010, pp. 6-7.

[2] E uşor de înțeles eficacitatea metodei: orice afecțiune somatică e influențată de starea psihică. Cu cât omul e mai relaxat, mai puțin

Râsul este un excelent medicament pentru întregul organism. „Gimnastica râsului" masează organele, stimulează funcțiile acestora. Mușchiul diafragmei se destinde[3], participând la ameliorarea procesului de oxigenare a plămânilor. S-a observat că o repriză de râs cu poftă aduce tot atâta oxigen în organism cât o ședință de aerobic, fitness, jogging sau tenis. Unii consideră că râsul chiar este o gimnastică internă, echivalentă cu o ședință de dans. În timpul râsului, fața, gâtul, pieptul, abdomenul, brațele și chiar picioarele se destind. Astfel, tensiunea, agresivitatea, stresul sunt eliminate. Unii psihoterapeuți îl recomandă pentru reducerea riscurilor accidentelor cerebrale, cardiovasculare și a depresiei.

Râsul acționează asupra pielii și a sistemului neurosimpatic, pe care îl stimulează; circulația sangvină se

împovărat de gânduri, îngrijorări etc., cu atât mai ușor se vindecă. Pe de altă parte, atenția nu mai rămâne focalizată pe boală, ceea ce te ajută să nu devii obsedat de ea, să nu o transformi într-o psihoză.

[3] Chiar și pentru a zâmbi sunt puși în mișcare 26 de mușchi, pentru cele 18 tipuri de zâmbete cunoscute. Un profesor japonez a inventat chiar o mașină pentru a evalua râsul și o dată cu ea și o unitate de măsură adecvată: „ah"-ul. Noua mașină, afirmă creatorul ei, permite stabilirea tipului de râs: dacă cineva râde cu toată inima sau se forțează, dacă persoana este cinică sau ironică. „Potrivit teoriei mele, imediat ce creierul detectează ceva amuzant, diafragma se pune în mișcare", a spus Yoji Kimura, profesor de științe ale comunicării la Universitatea din Kansai, Osaka, purtător de cuvânt al mai multor umoriști japonezi. Profesorul a pus niște electrozi pe corpurile voluntarilor, mai ales la nivelul stomacului, și a măsurat diafragma și mușchii. Mașina încearcă să detecteze clipă de clipă semnalele electrice produse de corp în cazul în care există motiv de râs. „Am descoperit că râsul copiilor este mai spontan, cu zece ah-uri pe secundă, de două ori mai intens decât cel al adulților", a explicat inventatorul.

accelerează, ca și procesul de eliminare a toxinelor acumulate; digestia este ușurată prin contracții abdominale, prevenind apariția constipației; reduce anxietatea, aduce un somn liniștitor; destinde spiritul, stimulează memoria, dezvoltă creativitatea; stimulează ambele emisfere ale creierului, ceea ce mărește puterea de învățare, dar stimulează și sistemul imunitar. De asemenea, râsul reduce reacțiile alergice; îmbunătățește și calitatea laptelui de mamă, crescând concentrația de melatonină și ajutând bebelușul să lupte mai bine împotriva anumitor tipuri de eczeme, ameliorând și tulburările de somn ale mamei.

Anna Fellows Johnston sublinia că uneori oamenii au nevoie de râs mai mult decât de mâncare. În comparație cu aceasta din urmă râsul nu îngrașă. Cercetători de la Universitatea Vanderbilt din Nashville, Tennessee – au descoperit că dozele zilnice de râs pot arde până la 2,5 kilograme de grăsime pe an. Cam puțin pentru ceea ce-și doresc unele doamne, dar e totuși ceva. Renunț la a mai enumera alte efecte benefice ale sale, menționând în încheiere că terapia prin râs este contraindicată persoanelor care suferă de hernie, dureri ale pieptului sau femeilor însărcinate[4].

[4] În prospectul *Neurofenului duhovnicesc* al Editurii Teognost, producătorii atenționează cu umor: „A se folosi cu precauție în zilele și perioadele de post, fiind contra-recomandat în Săptămâna Patimilor... A nu se consuma împreună cu glume deșarte, nepotrivite sau nelalocul lor... A nu se amesteca aceste tablete (pilde) cu băuturi îmbătătoare... Consumatorii acestui medicament nu vor disprețui pe cei care nu-l consumă, oricare ar fi motivele acestora din urmă. În caz contrar, producătorii nu mai garantează eficacitatea medicamentului... Doza optimă și durata tratamentului trebuie individualizate în funcție de

Uneori se poate muri şi de râs. Legenda spune că unul dintre cei mai importanţi filosofi ai stoicismului antic, Crisip, pasionat de logică, dar şi de umor, a murit din cauza unui acces de râs provocat de vederea unui măgar care mâncase nişte smochine, băuse câteva înghiţituri de vin, după care începuse să se clatine ca un beţiv. Dar dacă asta e, poate, doar o legendă, comicul Lenny Ravich povesteşte ce i s-a întâmplat chiar lui: „O femeie care a venit odată la workshopul de umor (organizat de el) a leşinat din pricina râsului. Capul ei devenise greu ca piatra atunci când s-a prăvălit în braţele mele. «Ridicaţi-i picioarele!», a strigat cineva din grup. I-am ridicat picioarele în timp ce ochii ei se dădeau peste cap. Pielea ei devenise palidă: m-am întors spre grup şi am anunţat: «Când părăsiţi workshopul, amintiţi-vă să spuneţi prietenilor şi familiei că aţi asistat la un workshop unde chiar a murit o femeie de la atâta râs.» Au început să râdă, iar femeia care leşinase a început să râdă şi ea din nou. Privirea i s-a limpezit şi culoarea vie i s-a reîntors pe chip”[5].

---

severitatea simptomelor şi de răspunsul fiecărui pacient în parte... A se păstra cît mai la vedere, într-un loc luminos, dacă se poate în inimă!”

[5] Bărbaţii şi femeile nu activează zone superpozabile atunci când râd. Când li se arată un desen amuzant femeile prezintă mai multă activitate în zonele din creier care au legătură cu sentimentul de răsplată, cu procesarea limbajului şi memoria lucrativă. Descoperirile au implicaţii care nu sunt deloc de râs. Se ştie că femeile tind să aibă simptome de depresie de două ori mai multe ca bărbaţii. Acest tip de întrebări s-ar putea să ne ajute să înţelegem de ce procesarea emotivă diferă la femei şi de ce suportă depresia în mod diferit. Cercetările s-ar putea ca într-o zi să ajute şi persoanele cu cataplexie, o boală caracterizată de pierderea subită a controlului motor sub influenţa emoţiilor puternice, în special a umorului. Cortexul prefrontal al

Doctorul Henri Rubinstein afirma: *„Fără ca medicii să neglijeze ansamblul ştiinţei lor şi nici Farmacopeea (căci medicina este un lucru serios), ei pot să recomande un produs care nu se ronţăie şi nu se injectează, are o piaţă foarte bună şi este foarte eficace şi perfect inofensiv, râsul[6]. Chiar dacă râsul nu se prescrie, medicul trebuie să ştie să-şi facă pacienţii săi să surâdă şi să râdă în hohote, să-i ajute să-şi regăsească atitudinea optimistă[7] şi să-i încurajeze să se destindă râzând, fie că aceasta se face*

---

ambelor creiere şi centrul mezolimbic al răsplatei sunt activate de umor. În timp ce studii mai vechi au arătat că există diferenţe legate de felul în care umorul este folosit şi apreciat în funcţie de sex, nimeni nu a studiat până acum reacţiile creierului la umor făcându-se o diferenţiere de sex. Reacţiile comportamentale, inclusiv timpii de reacţie, sunt asemănătoare la bărbaţi şi femei. Multe din aceleaşi zone ale creierului sunt folosite. Dar există şi diferenţe, iar acestea sunt surprinzătoare. În timpul desenelor amuzante, femeile au prezentat o activitate sporită în cortexul prefrontal şi în nucleul acumbens, care este parte a centrului mezolimbic al răsplatei. Implicarea nucleului acumbens este cea mai surprinzătoare. Această regiune este activată de tot felul de răsplăţi, cum ar fi câştigul la un joc de noroc sau luarea de cocaină. Femeile tind să activeze această regiune mai mult decât bărbaţii, iar aceştia tind să o inactiveze în timpul desenelor neamuzante. Ce înseamnă aceasta? Femeile tind să anticipeze răsplata mai puţin decât bărbaţii şi să o activeze mai puternic atunci când o primesc. Dacă centrele răsplăţii sunt mai sensibile la stimuli, aceasta ar explica existenţa unei rate mai mari de depresie la femei (http: // www. intrebare.ro / Pentru _ femei _ rasul_este_o_rasplata.html).

[6] „Râsul este un calmant fără efecte secundare” (Arnold Glasow).

[7] „Optimismul şi abilitatea de a râde de tine însuţi ajută ca suferinţa să nu devină tragedie”. Printre pacienţii cardiaci, cei cu o perspectivă pesimistă asupra condiţiei lor sunt de două ori mai expuşi decesului decât cei optimişti. Un optimist râde să uite, un pesimist uită să râdă.

printr-un exercițiu direcționat în acest scop, prin lectură de texte umoristice sau prin vizionarea de spectacole."

Nu există ființă umană, cu excepția cazurilor patologice care să nu fie capabilă să schițeze un zâmbet sau să râdă. Încă de la 3 luni apar primele râsete veritabile la copii. Râsul este un program comportamental specific omului, format din vocalize, mimică şi gestică. Omul e unica ființă capabilă să râdă. Primatele au uneori expresii fizionomice asemănătoare cu râsul, însă nu râd cu adevărat, căci nu percep comicul unei situații. Râsul este pe pământ monopolul omului. Rabelais afirma că omul este animalul care râde, *homo ridens*. Mai bine zis, făptura care râde.

Dumnezeu ne-a dat râsul. El e intrinsec naturii umane, aşa cum e şi plânsul. Copilul pendulează continuu între ele. În popor se spune „După râs vine plâns", omițându-se cealaltă jumătate, anume că „După plâns vine râs". Să ştii să accepți această alternanță, s-o trăieşti e un pas important spre a o depăşi.

Nevoia de a râde este „înscrisă" în nivelurile cele mai profunde ale structurii noastre genetice. Aceasta este atât de adevărat încât, în ciuda unei anumite abordări rigide din partea unor dogmatişti ai moralei, ea n-a putut fi niciodată reprimată. Ea a putut fi transcensă de sfinți, dar nu reprimată. Da, nevoia de a râde a putut fi depăşită, dar nu înăbuşită.

Astăzi a devenit un loc comun pentru cercetarea medicală relația benefică dintre râs şi vindecare, prin comparație cu atitudinea opusă, în care persoanele se lasă dominate de suferință, frică, tristețe şi anxietate[8]. Dar

[8] Ravich, op. cit., p. 7.

acest lucru oamenii l-au perceput intuitiv cu mult înainte ca savanții să-l cuantifice. Una dintre ființele cele mai respectate şi iubite în Japonia şi China este Hotei, un călugăr zen, care a trăit prin secolul al IX-lea, în timpul dinastiei Liang târzii. Doar mergea din sat în sat, se oprea pentru un timp în fiecare loc, hoinărea pe străzi, împărțind mici daruri copiilor, şi mai ales râdea foarte mult. La început, oamenii se adunau în jurul lui, atraşi de comportamentul său excentric, iar dacă cineva îl întreba de ce râde, singurul răspuns pe care îl primea era că Hotei începea să râdă şi mai tare. Nu trecea mult până când cel care pusese întrebarea începea el însuşi să râdă – şi alături de el alții – pentru că râsul călugărului era extrem de contagios. În scurt timp, tot satul era cuprins de o veselie generală. După baia de râs fără motiv, din toată inima, fiecare se întorcea la treburile lui zilnice, dar altfel: mai înviorat, mai treaz, uşurat de tensiuni, despovărat pentru moment de întrebări şi griji. Acesta era modul în care Hotei îşi transmitea învățătura. Foarte iubit şi respectat pentru modestia, generozitatea şi compasiunea lui continuă, era aşteptat mereu să revină. Astăzi este cunoscut pretutindeni ca *Buddha râzând*[9].

Există mânăstiri zen unde călugării îşi încep ziua cu o porție zdravănă de râs, după principiul „Chiar dacă nu există ceva despre care să râzi, râzi pe credit". Similar, în India s-au creat în unele oraşe cluburi de râs, locuri unde oamenii se strâng dimineața pentru a râde. Râd pur şi simplu, fără motiv. Deşi fără motiv, totuşi cu sens. Dacă oamenii de la prima oră încep să se plângă, să se

[9] Idem, p. 5.

tânguiască, atunci dintru început se simt trişti, deprimaţi, morocănoşi, furioşi, tensionaţi. Atunci ei deja îşi stabilesc programul pentru întreaga zi. În schimb, râsul te tonifiază, te ajută să treci mai uşor peste atâtea absurdităţi cotidiene. În Japonia, unele întreprinderi pun la dispoziţia salariaţilor o sală specială, în care tronează portretul patronului. Astfel, orice angajat, care simte nevoia, poate să meargă acolo să se defuleze, râzând şi bătându-şi joc de patron prin intermediul prezenţei sale simbolice din ramă, întorcându-se apoi „răcorit" la postul său. Sigur că aceasta e departe de a fi o soluţie, dar oamenii au încercat şi aşa ceva.

Ne naştem cu capacitatea de a râde. La numai 6 ani copilul râde de 300 de ori pe zi! Au numărat cercetători de la Universitatea din Chicago. Dar ce se întâmplă pe parcurs pentru că atunci când ajungem la 20 de ani nu prea mai ai ce număra? Atunci omul râde doar de 15-20 de ori pe zi, în cel mai bun caz!

Unul dintre cele mai dureroase, dintre cele mai triste lucruri care i s-a întâmplat creştinismului a fost reprimarea râsului, exilarea lui de către teologi şi părinţi ai Bisericii într-o nişă de a cărei existenţă, darămite locaţie, au uitat chiar şi ei. Ceea ce domniile lor n-au înţeles e că râsul e ceva cât se poate de omenesc şi că, pentru majoritatea dintre noi, în dobândirea unui lucru nu poţi sări peste etape. De la acest râs omenesc până la zâmbetul angelic sunt multe trepte de parcurs.

Cineva distingea şase tipuri de a râde şi de a zâmbi[10]: primul e unul inaccesibil simţurilor, care apare doar când

[10] Cele 18 tipuri de zâmbet de care am pomenit mai sus sunt armonice ale acestor şase tipuri primare.

fiinţa respectivă e împlinită, când a dobândit sfinţenia. Însă doar cei *asemănători* îl pot percepe. Nici un muşchi din cei 26 responsabili nu se clinteşte, buzele rămân imobile. Nu este nimic vizibil; îl poţi numi *surâsul invizibil*, îi poţi spune *Surâsul lui Iisus*. Îţi vine să plângi când constaţi că nici unul din cei care au trăit lângă El şi au scris despre El nu s-au făcut suficient de *asemănători* pentru a se învrednici a-l vedea. În Pateric citim că *un* bătrân a venit în chilia avvei Ioan Colov. L-a găsit dormind, iar un înger stătea lîngă el şi-i făcea răcoare. Văzînd aceasta [bătrânul] s-a retras. Cînd Ioan s-a trezit l-a întrebat pe ucenicul său; „A venit cineva aici în timp ce dormeam?". Zice: „Da, bătrânul cutare". Avva Ioan ştia că bătrânul era pe măsura lui şi că a văzut îngerul[11]. Iată, ucenicul era acolo zi de zi cu Avva Ioan dar n-a văzut niciodată îngerul. Deoarece bătrânul era pe măsura lui, asemănător lui, a fost suficient să vină o singură dată pentru a-l vedea. La fel s-a întâmplat cu ucenicii Domnului. Erau zi de zi cu El, dar nu au reuşit să-l vadă surâsul. Ce e acest surâs al lui Iisus? Dacă pricepem că „Întru El locuieşte, trupeşte, toată plinătatea Dumnezeirii" (Col. 2, 9), că Fiul lui Dumnezeu din veşnicie a preluat în ipostasul Său umanitatea deplină, că pe faţa lui Hristos străluceşte cunoştinţa slavei lui Dumnezeu (II Cor. 4, 6), atunci chestiunea începe să se clarifice. Dumnezeu e iubire, e acea lumină pe care întunericul nu poate s-o cuprindă, e bucuria de a fi. Această necreată iubire, această necreată lumină, această necreată bucurie de a fi nu irumpe însă în persoana Fiului lui Dumnezeu întrupat, ci datorită smereniei dumnezeieşti

[11] Pateric, Avva Ioan Colov 33.

se mărgineşte la un surâs. Acesta este *Surâsul lui Iisus*, acesta este Surâsul Veşniciei. Radu Gyr îl întreba: „Cum poţi să duci/ atâtea cruci, atâtea cruci?", iar Pascal afirma că Dumnezeu (Fiul) se află în agonie până la sfârşitul lumii. Fiul lui Dumnezeu şi-a asumat deplin lumea, căci El este Cel ce ridică păcatele lumii. În Surâsul lui Iisus întrevedem biruinţa finală a bucuriei de a fi asupra modului în care creatura şi-a asumat libertatea, asupra păcatului; întrezărim victoria vieţii asupra morţii. În Surâsul lui Iisus vedem Surâsul Veşniciei. Pe faţa oamenilor duhovniceşti autentici există o reflexie din acest surâs divino-uman al lui Iisus, care şi el nu poate fi observat decât de cei asemenea. Dacă după Ralph Waldo Emerson „pământul surâde prin/în flori", cerul, veşnicia surâde prin/pe chipurile Sfinţilor.

Chestiunea dacă Iisus (Fiul Omului) *a râs vreodată* e cu totul alta faţă de cea a *Surâsului permanent* a lui Iisus (Fiul lui Dumnezeu). Ea se reduce la problema libertăţii omului Iisus, a voinţei lui în cadrul Ipostasului Fiului. Unii ar argumenta de aici că a răspunde *NU* înseamnă a te situa pe poziţii monofizite, iar a răspunde *DA* coincide cu a fi diofizit, căci a râde e una din laturile, din faţetele umanului. Alţii ar putea contraargumenta că, preluată în ipostasul Fiului, firea omenească a transcens binomul râs-plâns[12].

Al doilea tip de zâmbet este unul în care este implicată mişcarea buzelor şi în care se dezvăluie foarte puţin vârfurile dinţilor. Al treilea este un zâmbet larg

[12] Aceştia din urmă trebuie să fie atenţi că Iisus a plâns pentru Lazăr cu lacrimi omeneşti. Voi reveni asupra acestor chestiuni, mai detaliat, mai jos.

însoţit de un chicotit. Al patrulea este un râs accentuat, sonor, însoţit de mişcări ale capului, umerilor şi braţelor[13]. Apoi, al cincilea este râsul puternic care cauzează apariţia lacrimilor. Iar al şaselea este râsul zgomotos, turbulent, însoţit de mişcări ale întregului corp şi care dă naştere convulsiilor, istericalelor.

Cum ai putea să pretinzi cuiva să treacă la acel zâmbet invizibil, celest, la surâsul angelic direct de la râsul zgomotos, convulsiv, isteric sau mai rău de la rânjetul diavolesc? De la râsul sfidător, disprețuitor, de la „behăiala excitată, de la hăhăiala cretină a ţiganiadei din faţa televizoarelor" cum să ajungi imediat la surâsul tăcut, luminos al unui gheronda? Avva Antonie cunoştea omul, de aceea nu avea asemenea pretenţii absurde. În Pateric, se relatează că un vânător de sălbăticiuni prin pustiu l-a văzut odată pe marele bătrân glumind cu fraţii şi s-a smintit: „Cum, Sfântul Antonie râde cu fraţii?" Acesta, dorind să-i dovedească vânătorului că trebuie din când în când să lase de la sine, să facă pogorăminte (synkatabainein) fraţilor, i-a zis: „Pune o săgeată în arcul tău şi întinde!". El a făcut întocmai. Îi zice iar: „Întinde şi mai mult!". Şi a întins. Şi încă o dată: „Întinde!". Atunci vânătorul spune: „Dacă întind peste măsură plesneşte arcul!". Bătrânul răspunde: „Tot aşa se întâmplă şi cu lucrul lui Dumnezeu. Dacă îi întindem pe fraţi peste măsură, îndată se rup. Trebuie ca, din când în când, să lăsăm de la noi". Auzind acestea, vânătorul s-a smerit şi după ce-a cules multe alte lucruri folositoare de la bătrân a plecat[14]. Antonie i-a spus cumva:

[13] Un râs este un zâmbet care explodează (Mary H. Waldrip).

[14] Pateric, Avva Antonie 13.

„Nu te îngrijora în legătură cu faptul că aceşti oameni mai şi râd. Uneori, pentru vârsta lor duhovnicească, se impune acest lucru. Aceste râsete nu sunt fără noimă. Nu poţi să le împui mereu capul cu chestiuni teologice, dogmatice, filosofice, existenţiale. De aceea, din când în când, glumele devin necesare. Un râs bun alungă norii, înseninează. Eşti din nou dispus să asimilezi, să asculţi ceva serios. În mărşăluirea prin pustie e necesar să te opreşti din când în când în câte o oază"[15].

Mai aproape de noi, întâlnim acelaşi mod de a lucra cu fraţii la marele stareţ Ambrozie de la Optina. Biograful său, Serghei Cetverikov scrie: „Smerenia şi curăţirea stăruitoare a inimii prin pocăinţă sinceră, mustrare de sine şi rugăciune, au zidit o stare luminoasă, liniştită, de bucurie în sufletul Bătrânului, care nu l-a părăsit nici în clipele de grele suferinţe trupeşti. De câte ori a trebuit să rabde felurite supărări, atacuri şi boli, nimic nu-l putea tulbura prea tare – era pururea vesel şi liniştit. Zăcând în patul său de boală, după obicei, glumea uneori cu călugării din jurul său."[16] Un alt mare stareţ optinean, Varsanufie, aduce alte clarificări binevenite: *„Un ucenic i-a spus părintelui că uneori parcă îi osândeşte vorbele şi povestirile, care, pare-se, nu se potrivesc deloc cu monahismul. Batiuşka i-a răspuns, făcând referire la batiuşka Lev: „Şi lui i-a înfăţişat ucenicul aceeaşi problemă". „Fiule, deseori nu înţelegem nici ceea ce spun oamenii simpli, adică cu ce scop şi intenţie; cu atât mai mult nu putem înţelege ceea*

[15] „Râsul este o vacanţă instant" (Milton Berle).

[16] Viaţa Cuviosului Părintele Ambrozie de la Optina, Editura Tehnopress, Iaşi, 2003, p. 201.

ce spun stareţii". Aşa a răspuns părintele Lev. Aşa îţi spun şi eu ţie. În afară de aceasta, în vieţile sfinţilor vedem că şi Sfinţii Părinţi îşi îngăduiau să spună glume, de exemplu, Cuviosul Pahomie cel Mare, Cuviosul Antonie cel Mare şi alţii. Desigur, conţinutul acestor glume nu îl luau din Biblie sau din operele Sfinţilor Părinţi, ci pur şi simplu povesteau câte ceva. Aşa povestesc şi eu câte ceva, poate că în momentul acesta diavolul a vrut să aducă tristeţea asupra ta, iar povestirea mea a alungat tristeţea"[17].

Unii dintre campionii ascezei nu ezitau să facă uz de simţul umorului cu care erau înzestraţi chiar în situaţiile cele mai dramatice. Sfântul Haralambie a îndurat schingiuiri cumplite ca şi când nu ar fi fost în trup. Când l-au jupuit de viu, iertătorul bătrân de 113 ani li s-a adresat astfel ostaşilor: „Vă mulţumesc, fraţilor, că scărpinându-mi trupul cel vechi mă reînnoiţi cu duhul pentru viaţa cea veşnică". „Umorul este o afirmare a demnităţii, o declaraţie a superiorităţii omului faţă de tot ceea ce i se întâmplă" (Romain Gary), iar „Absenţa totală a umorului face viaţa imposibilă" (Gabrielle Colette). Odată, la un pustnic egiptean au adus un îndrăcit. Când Părintele a început exorcismul, dracul l-a ameninţat: „Dacă ies din el, intru în tine". Bătrânul i-a replicat: „Sunt bucuros de oaspeţi, n-am mai găzduit aici în pustie pe cineva de multă vreme". Dracul s-a ţinut de cuvânt: a ieşit din om şi a intrat în el. După 12 ani de *chirie*, datorită postului şi

[17] *Filocalia de la Optina*, Editura Egumenița, 2010, vol II, p. 325. Sfântul Ioan Gură de Aur gândeşte la fel: *„Când vedem pe unii uimiţi şi înspăimântaţi, îi încurajăm pe dânşii cu surâsul... ca astfel sufletul să se înalţe, iar nu să se moleşească."* **(în *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, *omilia XV, p. 216)***

rugăciunii, necuratul n-a mai rezistat şi a plecat. Părintele l-a întrebat: „Ce faci? De ce fugi? Mai rămâi! De unde atâta grabă?" La care dracul i-a răspuns: „Blestemat să fie ceasul în care te-am cunoscut, călugăre, şi Dumnezeu să te pedepsească precum ştie", şi s-a făcut nevăzut[18].

Pe aceleaşi meridiane, odată, fiind avva Macarie plecat, i-a intrat un hoţ în chilie şi când s-a întors, l-a găsit pe acela încărcându-şi cămila cu lucrurile sale. El a intrat în chilie şi a început să-l ajute pe hoţ să care lucrurile. După ce-a încărcat tot, hoţul s-a apucat să bată cămila, ca să se scoale în picioare, dar cămila nu vroia şi pace. Văzînd că nu se scoală, avva Macarie a intrat în chilie şi a căutat o săpăligă. A luat-o şi a pus-o pe cămilă zicând: „Uite, frate, asta aştepta cămila". După care bătrânul a bătut-o peste un picior şi i-a zis: „Scoală-te". Îndată cămila s-a sculat şi, datorită vorbei lui, a mers câţiva paşi. Apoi iar s-a aşezat şi nu s-a mai sculat până când nu s-au descărcat toate lucrurile furate. După aceea a plecat[19]. În viaţa Sfântului Spiridon citim că, pe când era cioban, într-o noapte au venit nişte hoţi să-l prade, dar prin lucrarea lui Dumnezeu

[18] Întâmplarea demonstrează că râsul poate fi şi o formă de exorcizare: „De vreme ce râsul diminuează frica de viaţă şi de moarte, omul a căutat să-l ia în râs până şi pe diavol. Prin urmare, râsul are şi o funcţie de exorcizare, de alungare a «răului». Când râdem, o facem şi pentru a dovedi că ţinem sub control sursa tensiunilor" (Teodor Baconsky), a temerilor noastre.

[19] *Pateric,* Macarie 40. *Neurofenul duhovnicesc* îl creditează şi cu următoarea întâmplare: „*Avva Macarie avea un câine care îl urma peste tot cu fidelitate. Într-o zi, în timp ce înainta în deşert, a fost ajuns din urma de un ţăran care i s-a plâns: «Avva, azi-dimineaţă, câinele tău mi-a mâncat o găină!» «Frate, bine că mi-ai zis, căci în seara aceasta n-o să-i mai dau nimic să mănânce»".*

nu s-au mai putut mişca de lângă turmă până dimineaţa. Atunci, Sfântul l-a trimis pe un ajutor, poruncindu-i: „Du-te şi dă-le un berbec şi slobozeşte-i că s-au ostenit privegheind toată noaptea". Întâmplările din această serie, în care umorul se împleteşte (e perihoretic) cu compasiunea, culminează cu aceea în care un pustnic în sihăstria sa depărtată de lume, aflat la rugăciunea de noapte, aude cum un hoţ se strecoară înăuntru, crezând că doarme. Acesta din urmă tresare când aude glasul Părintelui: „Fiule, n-ai fost prea inspirat în noaptea aceasta. Tot ce am e această pătură. Ia-o, e o noapte friguroasă, o să ai nevoie de ea". Hoţul a înfăşcat-o şi s-a făcut nevăzut. În urma lui, călugărul petrecându-l cu privirea şi-a spus: „Ce noapte superbă, ce lună plină! Dacă aş fi putut, i-aş fi dăruit-o!"

Iată încă o anecdotă din aceeaşi clasă:

Într-o seară, pe când un călugăr îşi făcea lectura duhovnicească a intrat peste el un hoţ cu o sabie ascuţită, cerându-i banii sau viaţa. Călugărul i-a spus: „Nu mă deranja. Poţi găsi banii în sertarul acela". Apoi s-a întors la cartea în care citea. Imediat însă şi-a amintit ceva şi a strigat: „Nu-i lua pe toţi. Am nevoie de nişte bani să plătesc dajdia". Intrusul a strâns aproape toţi banii şi se pregătea să plece. „Mulţumeşte persoanei care-ţi face un cadou", a adăugat monahul. Omul, extrem de mirat, a bâlguit ceva şi a dispărut. Câteva zile mai târziu, individul a fost prins şi a mărturisit, printre altele, răul făcut călugărului. Când acesta a fost chemat ca martor, a spus: „Cel puţin în ceea ce mă priveşte, omul acesta nu este hoţ. I-am dat banii de bună voie, iar el mi-a mulţumit pentru ei". După ce şi-a ispăşit

pedeapsa, omul acela s-a întors şi a devenit discipolul monahului.

Umorul plin de compasiune, acel umor în care nu există urmă de superioritate la cel ce-l practică, e transformator. Altfel alunecă uşor în ironie, în zeflemea sau batjocură. Balzac, scăldându-se într-o sărăcie lucie, se trezeşte într-o noapte la zgomotul produs de un hoţ care-i cotrobăia prin dulapuri şi sertare. Romancierul izbucneşte într-un hohot de râs batjocoritor, care îl irită pe infractor: „Pentru ce râzi?" îl întreabă. „Pentru că te osteneşti să găseşti noaptea ceea ce eu nu reuşesc să găsesc ziua".

Umorul însă îşi dă testul atunci când vine vorba de a râde de tine. Omul duhovnicesc râde de sine. Avva Macarie, atunci când e acuzat că a necinstit o fecioară din sat, nu doar că acceptă acuzaţia nedreaptă şi toate asprele batjocuri la adresa lui ale întregii comunităţi, ci îi şi pune în braţe celui ce îl ajuta coşurile pe care le împletise, spunându-i: „Vinde-le şi dă-i femeii mele să mănânce". Şi-şi spunea în cuget: „Macarie, ţi-ai găsit femeie, trebuie să lucrezi un pic mai mult, ca să o hrăneşti"[20]. Un tovarăş de

[20] Pateric, Macarie 1. Şi tot în Pateric citim că Avva Olimpiu de la Chilii a fost ispitit de curvie. Gândul rău îi zice: „Du-te şi ia-ţi femeie!". El s-a sculat, a făcut lut şi a plăsmuit o femeie. Apoi îşi zice în sine: „Iată femeia ta, trebuie să munceşti mult pentru ea, ca să o hrăneşti"; şi a început să muncească mai abitir ca înainte. A doua zi a făcut din nou lut şi a plăsmuit o fată, zicându-şi: „Femeia ta a născut. Trebuie să munceşti şi mai mult, ca să-ţi hrăneşti şi să-ţi îmbraci copilul". Şi făcând aşa a rămas fără vlagă. Atunci îi zice gândului: „Nu mai suport osteneala". Gândul i-a răspuns: „Dacă nu suporţi osteneala, atunci nu-ţi căuta femeie"; şi văzându-i Dumnezeu chinul, i-a luat ispita şi s-a potolit (Pateric, Avva Olimpiu 2).

Pateric al avvei Macarie, avva Longinus a fost odată căutat de o femeie bolnavă de cancer la sân. Întâlnindu-se cu el şi necunoscându-l, l-a întrebat unde locuieşte Longinus. Bătrânul i-a răspuns: „Ce vrei cu mincinosul acela? Nu te duce la dânsul. Este un înşelător. Dar, ce-ai păţit?" Femeia i-a arătat boala. Atunci el a făcut o cruce peste loc şi a lăsat-o să plece zicînd: „Mergi, Dumnezeu o să te vindece, Longinus nu-ţi poate fi de nici un folos". Femeia a plecat cu credinţă în cuvântul lui şi s-a vindecat îndată. Pe urmă a povestit cîtorva persoane despre cele întîmplate, descriindu-l pe bătrân, şi aşa a aflat că el era avva Longinus[21].

Harismaticul Părinte Porfirie Bairaktaris e şi el un bun exemplu al acestui umor care ţinteşte spre tine însuţi. Odată, pe când era preot capelan la Clinica din Atena, marele bătrân a fost rugat să facă o rugăciune în casa unor oameni din societatea înaltă. El mărturiseşte: „Sunt un om foarte simplu, fără educaţie, necunoscând eticheta socială, un copil de la munte. De la o vârstă fragedă am fost trimis la naşul meu din Pireu. Făceam curăţenie la magazinul său, ajutam în gospodărie. Nu se ocupa nimeni de mine. Fetele îmi aduceau mâncarea în mansarda unde dormeam. Astfel că nu ştiam nici cum să ţin în mână furculiţa şi lingura la masă. Mai târziu, ca ucenic a doi bătrâni simpli dintr-o sihăstrie a Sfântului Munte, nu am progresat la acest capitol cu nimic, deoarece bunele maniere nu se aflau printre preocupările lor. Mai târziu, ajuns preot la Atena, în general, nu mergeam acolo unde eram invitat. Dar odată am fost chemat să citesc rugăciuni pentru o femeie care lucra lângă Policlinică. O femeie evlavioasă,

[21] Pateric, Longinus 3.

deosebită. Până când am ajuns acasă la ea şi i-am citit rugăciunile s-a făcut târziu, însă ea şi soţul ei au insistat să rămân să mănânc cu ei.

„Nu, am spus. Mă tem că nu pot. Trebuie să plec".

Bărbatul femeii a spus:

„Vom fi foarte ofensaţi dacă nu rămâi, fiindcă ştim că nu ai mâncat. Ne vom simţi jigniţi dacă pleci. Fă-ne cinstea aceasta. O s-o cunoşti şi pe fetiţa noastră".

Nu erau căsătoriţi de mult timp. Aveau o fetiţă adorabilă. Astfel că până la urmă am acceptat. Am spus rugăciunea, am binecuvântat masa şi am început să mâncăm. Dar fiica lor, văzând cum mănânc, a exclamat:

„Mamă, nu ţine bine lingura!". Un copil aude de multe ori de la mama lui: „Mamă, nu e bine. Mamă, nu aşa", până se deprinde cum să ţină lingura. De aceea, când reuşeşte, în inocenţa lui e foarte serios şi exigent în ce priveşte modul în care ceilalţi uzează de tacâmuri.

„Mamă, nu ţine bine lingura!"

„Taci! Taci", a încercat mama să dreagă situaţia.

Dar să tacă fetiţa nu voia:

„Nu ţine cum trebuie lingura!"

Ce jenă! Ce încurcătură! Am privit cum ţineau lingurile şi am făcut la fel. Apoi mi-au dat să mănânc ceva cu furculiţa. Imediat fetiţa a început să ciripească:

„Nu ţine bine furculiţa! Nu ţine bine furculiţa!"

„Vai ! Vai"! Vezi cât de simplu eram?", încheie râzând Părintele.

Există un râs de tine însuţi, care ajută sporirea duhovnicească şi care îi dezarmează pe ceilalţi[22]. Părintele

[22] Pe lângă aceasta, „Persoana care ştie să râdă de ea însăşi nu va înceta niciodată să se amuze" (Shirley MacLaine).

Proclu, copil de 12-13 ani, novice la Sihăstria îşi aminteşte: „Eu, pe când mă aflam în Sfânta Mănăstire, după ce terminam ascultarea la vite şi mă întorceam la Sfântul Lăcaş, păţeam tot felul de lucruri de la fraţi. Fraţii mă trăgeau de opinci, îşi râdeau de mine că eram mititel, că îmi crescuseră nişte mustăţi lungi; şi mă trăgeau de mustăţi...

Şi atunci m-am dus eu la duhovnicul meu şi i-am spus ce am pe suflet:

– Prea Cuvioase, uitaţi ce fac fraţii aceia cu mine! Uite cum râd de mine!

Atunci, duhovnicul meu mi-a dat un sfat foarte bun: Mi-a zis el:

– Părinte, uite ceva... Ca să-i împaci, să faci astfel: când vezi că mai râd de tine, atunci să râzi şi tu cu ei. Dar să râzi tot de tine! Să nu care cumva să faci altceva. Doar atât să iei aminte: râzi şi tu alături de ei, râzi şi tu de tine!

Şi, ce să vezi?! Făcând eu astfel, acei fraţi imediat s-au potolit. Gata cu batjocura! Şi, până atunci, cu cât mă supăram, cu atât se agitau şi ei asupra mea. Vezi?"[23]. Ridiculizarea este, după Shaftesbury, testul adevărului. Te-ai supărat, Părinte? ar întreba Păcală[24]. Dar uneori rolurile se pot inversa. Se povesteşte că într-o mânăstire din Orientul Îndepărtat trăia un călugăr care nu avea nici carismă, nici cine ştie ce calităţi care să-l evidenţieze. Era

[23] Părintele Proclu Nicău, *Cuvinte din chilie*, Editura Lumea Credinţei, Bucureşti, 2008, p. 22-23

[24] Merită remarcat faptul că peste oamenii aşa-zis sensibili, adică peste cei ce se tulbură imediat din orice nimic, dă mereu Păcală, conform Legii lui Sir Walter: „Tendinţa ca fumul de ţigară, de grătar, de la focul de tabără să se abată spre faţa unei persoane variază direct proporţional cu sensibilitatea persoanei la fum".

sârguincios, scrupulos şi îndatoritor. Nici prea inteligent nu era, nu strălucea în controversele rituale sau dogmatice. Stătea la locul lui, ultimul, îşi vedea de treburile menajere, mătura, tăia lemne, se făcea folositor. Toţi ţineau mult la el. Călugărul avea o singură manie puţin cam agasantă. De fiecare dată când întâlnea pe cineva, rostea gassho, acel salut în care se împreunează mâinile în dreptul feţei, însemnând respect profund. Mai treacă-meargă când era vorba de mai marii mănăstirii, de cei în vârstă, respectaţi de toţi, dar el adresa gassho şi novicilor, servitorilor, vagabonzilor, oricui. Numai pe măgarul mănăstirii nu-l salutase astfel! Acest călugăr a căzut în mâna bandiţilor pe când se afla într-o călătorie pentru treburile mănăstirii.

– Călugăre! Dă-ne punga că altfel îţi tăiem gâtul!

– Stăpâne, a răspuns călugărul umil, am la mine doar o scrisoare, pe care trebuie să o duc la mănăstirea din Edo.

Apoi le-a adresat gassho bandiţilor, înclinându-se până la pământ.

– De ce ne adresezi acest salut? s-a răstit şeful bandiţilor, dezorientat. Îţi baţi joc de noi?

– O, nu, Stăpâne, a răspuns călugărul pe un ton convingător. Voi sunteţi nişte iluminaţi, nişte mari sfinţi...

Tâlharii i-au administrat o bătută bună cu bastonul, strigându-i:

– Ţine! Să-ţi fie învăţătură de minte să mai râzi de oameni! Dar i-au lăsat viaţa.

Călugărul umil a fugit şi, în timp ce fugea, repeta:

– Trebuie să vă respect, căci puteţi să deveniţi nişte mari sfinţi!

Referindu-se la perioada când securiştii îl căutau ca să-l „salte", Părintele Proclu spunea: „Se vede treaba că aveau evlavie mare să se întâlnească cu mine. Când întrebau oamenii ce au cu mine, de ce mă caută, le răspundeau: *Vrem să-l arestăm, că şi aşa zice că are nevoie de multă linişte*"[25], că-i place liniştea.

În singurătatea sihăstriei sale, Daigu Ryokan nu poate practica decât autoironia. El scrie într-un poem autobiografic: „Anul trecut un călugăr idiot./ Anul acesta – nici o schimbare". Acest fel de râs e de mare ajutor în distrugerea ego-ului, a orgoliului. Atâta timp cât continui să râzi de alţii, ego-ul tău e viu şi nevătămat. În ziua în care ai început să râzi de tine însuţi, atunci devii treptat tot mai conştient de ceea ce eşti, ajungi un martor, un observator al propriilor manifestări. Atunci ego-ul tău începe să se dizolve.

Adevăratul umor înseamnă a şti să râzi de tine însuţi, chiar şi în situaţiile dramatice. Înainte de a fi ghilotinat, un rege nu şi-a pierdut simţul umorului. El i se adresează călăului: „Nu cumva să uitaţi să arătaţi poporului capul meu: nu vede în fiecare zi aşa ceva".

Când vei ajunge să râzi de tine însuţi, atunci nu vei mai râde de ceilalţi. Omul obişnuit, însă, râde întotdeauna de cei din jur. El nu poate gusta glumele la adresa sa. Pentru el, nici o sabie nu e aşa de ascuţită ca o glumă. O glumă bună nu loveşte direct, ci loveşte într-un personaj – un fraier, un ţap ispăşitor – în care te poţi regăsi. Dar dacă nu poţi accepta jovial asta, nu vei putea râde de propria persoană la auzul glumelor făcute la adresa ta şi vei

[25] Părintele Proclu Nicău, op. cit., p. 29.

deveni serios şi grav, chiar te vei înfuria. Invers, omul înțelept când spune sau face o glumă se pune pe sine în postura omului prost, niciodată pe altcineva. Nebunii pentru Hristos intenționat îi stârneau pe oameni să râdă de ei, să-i batjocorească, să-i umilească. Era cel mai bun test pentru a vedea dacă omul cel vechi din ei a murit şi, de asemenea, una din cele mai bune modalități de a-şi camufla sfințenia. Părintele Maxim, ucenic al cuviosului Paisie, azi episcop în Cipru, rememorează prima întâlnire cu această figură deja legendară, în septembrie 1976: „Am mers să-l văd împreună cu doi colegi, pe când eram încă student la Universitatea din Tesalonic. Auzisem atât de multe povestindu-se depre minunile atribuite lui, încât eram foarte curioşi să-l vedem. Ne aşteptam să întâlnim un ascet înfricoşător, o ființă nepământească. În schimb, am dat de un om arătând simplu şi smerit care spunea glume pe bandă rulantă făcându-i pe toți să râdă în hohote. La un moment dat şi-a scos papucii şi a început să sară pe o saltea precum un clovn. Era înveselitor şi în acelaşi timp dezamăgitor. Foarte probabil, m-am gândit, nu e tot la cap". „A încercat să dărâme părerile tale preconcepute despre sfințenia lui", a fost de părere Ştefan, un cunoscut al Părintelui Maxim. „Desigur, a replicat Părintele Maxim, dar la vremea aceea nu pricepeam căile sfinților. Mă gândeam că e într-adevăr nebun, nu că se preface a fi aşa. A trebuit să treacă ceva timp pentru a pricepe că bătrânul Paisie ascunsese în lăuntrul său splendoarea şi măreția harului Duhului Sfânt".

O glumă bună, bine aleasă, spusă la momentul potrivit de omul potrivit poate avea un efect mult mai puternic decât o seacă predică moralizatoare. Adevăratele

glume conțin multă înțelepciune, nu sunt deloc imorale, triviale. Gluma e o pildă îmbrăcată în haine secularizate. Glumele sunt o critică acidă a problemelor familiale şi sociale, a viciilor. Ele conțin mult adevăr care doare[26], dar care în această formă e primit mai uşor. Din acest motiv, Francis Bacon definea gluma ca „o trăsură bună pentru adevăr". Gluma e un (cal) *troian* care se insinuează abil în cetatea prejudecăților şi falsității noastre şi asta cu atât mai uşor cu cât *darul* ne e făcut de părinți duhovniceşti. Oameni ca Arsenie Papacioc, Paisie Aghioritul, Teofil Pârâian nu uzează doar de *troieni,* de loviturile meşteşugite cu tacul de biliard, ci şi de atacul la baionetă. Ei sunt, nu de puține ori, în mod direct hâtri, mucaliți, corozivi. Nişte tineri lipsiți de evlavie veniseră la cuviosul Paisie cerându-i ironic să le facă o minune. Părintele le-a măsurat cu măsura cu care ei măsuraseră. „Aşteptați puțin", le-a spus, şi s-a întors cu un cuțit mare de bucătărie. „Iată, această minune m-am gândit s-o fac: să vă tai capetele, apoi să vi le pun la loc". Altădată, când l-au vizitat doi mireni, întrebându-l ce face, dar cu subînțelesul că taie frunze la câini acolo în pustie, că e *o putoare în haine negre,* cuviosul, aflat lângă un muşuroi, le-a dat răspunsul care îl meritau: „Păzesc furnicile să nu se bată". Un altul, care voia să se căsătorească şi căuta pentru aceasta o tânără, l-a rugat pe Stareț să-l ajute. Acesta i-a răspuns: „Adică ce vrei să fac eu? În cele din urmă, din monah mă

[26] George Bernard Shaw scrie cu cinism: „Felul meu de a glumi este să spun adevărul. Aceasta este cea mai nostimă glumă din lume". O astfel de glumă adesea costă: „S-a constatat că umoriştii trăiesc mai mult, când nu râd de contemporanii lor" (Vasile Ghica).

veți face peţitor!" Apoi i-a spus: „Să căutați, atât tu, cât şi rudele şi prietenii tăi, o fată din Biserică şi să faci familie. Nu este nevoie să cauți multe fete"[27]. E cam acelaşi lucru pe oricare ai alege-o, ar comenta un celibatar maliţios, povestindu-le despre un tânăr care îl întreabă pe un avvă de ce căsătoria e numită „sfântă" *de către Biserică? Pentru că printre cei căsătoriți sunt mulți martiri, răspunse surâzând bătrînul.* Şi Părintele Cleopa, care părea 100% seriozitate, avea momente în care îşi dezvăluia simțul umorului. *Într-o seară, pe când se retrăgea la chilie, doua fete puțin trecute de prima tinerețe, aşteptau cuminți pe prispa chiliei. Marele duhovnic le iscodi asupra pricinii prezenței lor, iar răspunsul veni de-ndată: „Părinte, vrem să faceți şi pentru noi o mică rugăciune ca să ne putem mărita!" Bătrînul privi mai bine la chipurile nu tocmai frumoase ale celor două fete, şi-apoi, dând uşor din cap, le zise: „Dragele moşului, în cazul vostru e nevoie de multă, de foarte multă rugăciune".* Întâmplarea îmi aminteşte de o glumă: O femeie se plimba pe plajă, când, deodată, dădu peste lampa lui Aladin. O ridică, o frecă şi apăru duhul. Femeia, încântată, îi ceru să-i îndeplinească trei dorințe. Duhul îi răspunse: „Nu. Datorită crizei nu-ți pot îndeplini decât una singură. De aceea, gândeşte-te bine care ar fi aceea". Femeia scoase o hartă şi spuse: „Vezi harta asta? Şi îi arătă o hartă cu Orientul Mijlociu! Vreau

[27] Printre criteriile după care femeile îşi aleg partenerul de viață se află şi simțul umorului, cel puțin aşa arată multe studii efectuate în acest sens. Şi pe bună dreptate, pentru că umorul este un izvor inepuizabil de efecte benefice, atât în ceea ce priveşte sănătatea mentală, cât şi cea fizică.

ca toate țările astea cu creştini, evrei şi musulmani să înceteze să se războiască!" Duhul se uită la hartă şi exclamă: „Greu lucru îmi ceri. Aceste țări sunt în război de multe sute de ani! Acest loc e cel mai instabil de pe pământ. Oi avea eu putere, dar ceea ce vrei tu mă depăşeşte! De aceea pune-ți altă dorință!" Femeia se gândi un minut şi spuse: „Ei bine, niciodată n-am reuşit să găsesc bărbatul potrivit: un bărbat care să fie atent şi amuzant; care când iese de la servici să vină direct acasă, să nu mai întârzie pe la cârciumă cu prietenii; care să nu se uite după alte femei; căruia să-i placă să gătească şi să ajute la curățenia casei, care să-mi iubească părinții, în special pe maică-mea; care să nu piardă vremea cu emisiuni sportive; care să mă asculte cu adevărat când vreau să-i împărtăşesc sentimentele mele. Cam asta îmi doresc... un partener de suflet!" Duhul se gândi preț de câteva minute, privi lung, oftă adânc şi spuse: „Ştii ce, mai dă-mi să văd încă o dată harta aia!".

La Părintele Papacioc au venit odată doi tineri, de astă dată căsătoriți, puțintel cam habotnici în ce priveşte perspectiva pe care o aveau despre viața intimă a unui cuplu, cerându-i să le confirme că marțea şi joia sunt singurele zile permise. Acesta le-a răspuns: „Dacă sunteți în stare, şi mai des!". A concentrat toată aciditatea pe ultimul cuvânt. Aceia se aşteptau să le spună: „Dacă sunteți în stare, şi mai rar". A voit să echilibreze balanța, să-i scoată din extrema în care se aflau. Pe aceeaşi linie, Părintele Teofil le spunea unora care aveau o râvnă exagerată şi ca urmare complexe de vinovăție pe măsură: „Lucrurile nu-s aşa că am tuşit – am greşit, am strănutat – am făcut păcat!"

Gluma nu pierde ocazia de a da un bobârnac excesului. *„Un frate mai tânăr i-a spus bătrânului pe care îl cerceta: «Avva, ca să meditez la scurtimea vieții aș vrea să-mi găsești un craniu! Cred că m-ar ajuta să mă concentrez la rugăciune». Bătrânul i-a promis că o să-i facă pe voie, însă i-a adus fratelui nu un craniu, ci două. «Avva, de ce două?» «Ca să-ți sporești râvna! Ține, frate, aceste două cranii ale Marelui Sfânt Atanasie: unul din vremea tinereții, iar celălalt din vremea bătrâneții»".* Cât timp n-ai trezvie, prezență de spirit, va trebui să plasezi un craniu în bucătărie, altul în dormitor, altul în colțul de rugăciune, cu un altul vei pleca în călătorie. Îi vei cere: „Părinte, mai fă-mi rost de un craniu să-l am în atelier, la locul de muncă..."

Iată încă o întâmplare hazlie din viața Părintelui Paisie povestită de Părintele Epifanie Theodoropoulos. Acestuia din urmă, un habotnic, reproșându-i că face pogoăminte prea mari în ce privește postul, i-a spus:

– Numai atunci trebuie ca duhovnicul să dea binecuvântare să se dezlege postul pe motive de sănătate, când potrivit cu cele spuse de Sfinții Părinți ai Bisericii noastre, este în astfel de stare, încât, fiind întins pe pat și luând foc casa din cele patru colțuri, să nu se poată scula să fugă. Atât de bolnav trebuie să fie.

Atunci Starețul i-a răspuns:

– Sfinții Părinți nu spun astfel de lucruri.

– Spun, insistă acela.

– Nu spun, deoarece Sfinții Părinți nu spun prostii! Eu spovedesc oameni țintuiți în pat, ce au avut comoții cerebrale, sau infarct, sau sunt betegi din pricina diferitelor

boli nervoase ereditare, care nu numai că pot posti, dar și medical li se impune să postească datorită bolii lor. Dimpotrivă, am fii duhovnicești care par a fi sănătoși, deoarece sunt activi și lucrează, dar li se impune să dezlege postul, din pricina neputinței lor ascunse, de pildă: diabetul zaharat. Așadar, criteriul dezlegării sau nu a postului nu este dacă cineva este țintuit în pat sau merge, ci felul suferinței și părerea medicilor evlavioși care vor fi întrebați.

Povestindu-i Cuviosului Paisie întâmplarea, acesta a răspuns:

– Desigur, așa să faci! La oricare bolnav vei merge să ai cu tine un bidon cu benzină și dacă îți cere să nu postească pentru motive de sănătate, să-i spui: „Așteaptă o clipă!". Aruncă atunci benzină în cele patru părți ale camerei lui și dă-i foc. Dacă îl vei vedea că nu se poate mișca și e în primejdie să ardă, să-i îngădui să dezlege. Dar dacă-l vei vedea că sare și fuge să se salveze, să-i spui: „Nu te pot dezlega! Tu trebuie să postești!"

Așadar, gluma profită mereu de oportunitatea de a-i da cu tifla excesului, dar și falsității. Nu te poți abține să nu râzi de înfumuratul care se pretinde a fi altceva decât este. IPS Iustinian al Maramureșului își amintea că, în urmă cu mulți ani, pe când era stareț, a venit un securist la mânăstire și l-a întrebat de ce s-a făcut călugăr. El a dat să-i răspundă:

– Trăia cândva un om pe nume Socrate...

– Îl știu, l-a întrerupt securistul, lucra la noi la fermă.

– O, nu, nu era acela, a zâmbit starețul. Acel Socrate nu se ocupa cu zootehnia, nici cu horticultura, ci cu filosofia. Avea o metodă care astăzi îi poartă numele, metoda

socratică, şi care constă în a răspunde cu întrebare la întrebare. Deci, te întreb şi eu: Tu de ce te-ai făcut securist?

– Ca să servesc patria, a venit prompt răspunsul.

– Vezi, a continuat starețul, şi țăranii şi muncitorii şi noi călugării, fiecare în felul său, tot acelaşi lucru îl facem: slujim țara şi neamul.

Simțul umorului presupune inteligență şi prezență de spirit[28]. Ajuns la Athos, un sectar, predicator cu şcoli înalte, încerca să-i convingă pe călugării de-acolo că el e Proorocul Ilie şi că, aşa cum spune Scriptura, daca el a venit, atunci şi sfârşitul lumii e aproape. Însuşi Domnul, pretindea el, îl trimisese pe pământ pentru a-L predica oamenilor pe Hristos. Asta propovăduia înşelatul din mănăstire în mănăstire, căci era un bun teolog şi cunoştea Scripturile pe de rost. Şi pentru că orice dispută teologică nu mai ducea la nici un rezultat, călugării îl chemară în ajutor pe un Părinte îmbunătățit, care trăia în pustie. Sosit la locul cu pricina, Cuviosul nu se-ntinse la discuții contradictorii cu ereticul, ci-i zise doar atât: „Dacă tu eşti Proorocul Ilie, atunci ar trebui să fii tăiat împrejur. Mai întâi convinge-ne de asta, şi-apoi mai stăm de vorbă!" Şi n-a mai fost nevoie să stea de vorbă. Agnes Repplier sesiza că acele monstruoase absurdități care rezistă în fața diviziilor de argumente serioase sunt făcute imediat praf de o glumă, de o replică usturătoare sau de un hohot de râs (de sunetul funebru al dangătului său)[29]. Există

[28] Cel ce râde la urmă, n-a prins poanta.

[29] „Nimic nu poate pune mai mult în încurcătură pe un înțelept decât râsul unui nătâng" (Byron). Cu aşa înțelepți... "Un râs zgomotos, asemeni nechezatului unui cal, valorează mai mult decât zece mii de silogisme. Este nu numai mult mai eficace, ci şi mult mai inteligent." (H. I. Mencken)

destule situații în viață atât de încâlcite, pline de noduri gordiene, pentru care sabia cea mai potrivită e cea a râsului (Gordon W. Allport).

Glumele nu subînțeleg doar inteligența celui în cauză, ci o trezesc şi o ascut şi pe a celorlalți. Şi asta pentru că sunt zămislite de oameni înzestrați cu inteligență şi cu simțul umorului. Feodor Mihailovici Dostoievski credea că „Umorul este agerimea spiritului". De fapt, „cu cât este mai inteligent, cu atâta un umorist are mai puțină nevoie să deformeze realitatea ca să o facă mai semnificativă" (Andre Gide). Un umor fără inteligență e grotesc, caricatural, prostesc, umor de răcani, de cazarmă, de cartier. Acest umor are în el agresivitate, violență, josnicie, insultă. El maschează răutatea, frustrarea, răzbunarea. Invers, o inteligență fără umor e una robotică, maşinală, fără viață. Tudor Octavian avea dreptate când scria: „Moartea începe în clipa în care îți pierzi humorul"[30]. Într-un gând cu el, Charlie Chaplin crede că „o zi fără râs este o zi pierdută", iar după Mort Walker, „şapte zile fără râs fac o săptămână".

Dar pe lângă cele două moduri de a râde (de ceilalți sau de tine), mai există unul oarecum neutru, senin, al omului împăcat cu sine, cu ceilalți, cu existența. El e formidabil descris în haiku-uri. Iată câteva exemple:

„Cum trebuie să cânți?/ Broasca şi ciocârlia/ nu sunt de acord" (Masaoka Shiki);

„O, melcule,/ Suie muntele Fuji! Dar încet, încet..."(Kobayasi Issa);

[30] Ai obosit, ai devenit rigid, ți-ai pierdut prezența de spirit, nu mai ştii să râzi de tine însuți, de comicul unor situații în care viața te pune.

„Nici în fața Maiestății Sale,/ sperietoare nu-şi scoate / pălăria împletită"(Dansui);

„Ea luptă cu mine. Eu voi lăsa ochii primul în jos/ sau broasca?" (Issa);

„Aversă de primăvară./ Un melc traversează aleea/ fără umbrelă!";

„Un fluture/cântă la acordeon /pe burdihanul câmpiei"; „Să fie verde/ era deja sătul/ ardeiul.";

„O frunză în noroi/ suratele îi trec prin față/ cu nasul în vânt";

„Dimineață cenușie./ o pasăre cântă/ ca să o încurajeze";

„Ciocănitoarea/ contemplă gânditoare/ lemnul colibei mele" (Kobayashi Issa).

„O floarea-soarelui pierdută/ într-un câmp de porumb/coboară nasul".

„Un greiere/ în câmpul de porumb/ luna ascultă..."

„Gladiolele culcate sub ploaie/ își netezesc petalele/ fără ranchiună..."

Deşi poate părea scandalos pentru unii teologi, umorul e o calitate esențială a sfințeniei, face parte din ea, căci ce sfințenie ar putea fi aceea care se tulbură de o glumă făcută pe seama sa? Patericul relatează despre avva Macarie că, dacă vreun frate se apropia de el cu teamă, ca de un bătrân mare şi sfânt, nici nu-i vorbea. Dacă însă vreun frate îi zicea în râs: „Avva, cînd erai cămilar şi furai sodă ca s-o vinzi, paznicii nu te băteau?", aceluia îi răspundea cu bucurie la ceea ce-l întreba[31]. Când întâlneşti un om care nu ştie de glumă, care nu cunoaşte autoironia,

[31] Pateric, Macarie 31.

când dai un om care este 100% seriozitate[32], fugi cât de repede poți, în orice direcție îți e la îndemână. „Un om fără simțul umorului, spun orientalii, este aidoma unui pom fără flori!", fără mireasmă, fără freamătul tainei. În volumul *Îndemn la simplitate,* Ernest Bernea nota: „Există un altfel de râs decât cel obişnuit, un râs creator. E vorba de humor. Oamenii care sunt dăruiți cu acest simț al humorului sunt dintre cei mai buni. Râsul lor este pozitiv, este luminat. Râsul lor este o bucată din dorul nostru de viață. Humorul este blând; batjocura este crudă. Humorul este uman; râsul batjocoritor este inuman[33]. Inteligența este prezentă în humor ca şi în batjocură, dar această aleasă însuşire a omului este aci curată, nu este pervertită, drăcească, cum e în al doilea caz". Bernea sesizează foarte adânc că humorul e un dar, o harismă[34] şi că el aduce lumină celor din jur. Victor Hugo credea că „Râsul este soarele ce alungă iarna de pe chipul oamenilor", iar mama lui Ion Creangă îşi îndemna odrasla: *„Ieşi, copile cu părul bălai, afară şi râde la soare doar s-o îndrepta vremea!"* Un astfel de râs are efect atât asupra oamenilor,

[32] Pe astfel de oameni îi vizează Voltaire când scrie: „Dumnezeu e un comediant care joacă în fața unei audiențe prea înfricoşate pentru a râde". Alții sunt duplicitari: „Pentru unii, umorul este muzica uşoară a literaturii, le place să-l guste, dar să-l şi desconsidere" (Vasile Ghica).

[33] De aceea, după Sfântul Ioan Gură de Aur, „chiar de ar face cineva toate faptele cele bune, însă ar fi batjocoritor, nu va intra în împărăția cerurilor." *(Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni,* omilia IV, p. 40).

[34] Rita Mae Brown crede greşit că „sursa umorului este încrederea in sine". Într-adevăr, un om încrezător în sine e relaxat, îşi permite să glumească, dar asta nu înseamnă că are simțul umorului. Glumele lui pot fi nesărate, insipide.

cât şi asupra cosmosului. Râsul inocent, cristalin al copilului, acest râs *pur şi simplu,* care vine chiar din centrul fiinţei lor, fiind un semn de sănătate şi inteligenţă, are o mare capacitate de seducţie[35]. Îi cucereşte nu doar pe oameni, ci chiar şi natura. Otilia Cazimir îl descrie genial: „Băteau din palme şi râdeau copiii/ Cu râsul crud al nevinovăţiei". Odată cu ieşirea din copilărie omul pierde acest râs *pur şi simplu* şi trece la râsul *pentru*, la râsul elitist prin care îţi demonstrezi inteligenţa, superioritatea, apartenenţa. Foarte puţini oameni mai regăsesc acel râs al copilăriei şi o fac doar odată cu regăsirea inocenţei. Dar există, totuşi, o diferenţă esenţială între râsetele lor. Atunci când, de exemplu, o bătrână sau un infirm se împiedică şi cade, în veselia copiilor cruzimea şi inocenţa se împletesc[36]. În râsul unui om care a redescoperit inocenţa, acea cruzime nu mai e de găsit. Un astfel de om e plin de compasiune pentru toţi, dar nu ezită să se joace şi să râdă cu copiii. Călugării rătăcitori puteau fi întâlniţi frecvent în Rusia. O mamă i-a interzis fiului ei să aibă cel mai mic contact cu aceştia, căci, în timp ce unii aveau reputaţia de redutabili sfinţi, alţii erau cunoscuţi drept şarlatani deghizaţi. Într-o zi, femeia a privit pe fereastră şi a văzut un asemenea ascet înconjurat de copiii din sat. Spre surpriza ei, omul făcea tumbe ca să-i amuze pe copii, fără să-i pese de demnitatea sa de adult. Femeia a fost atât de impresionată, încât şi-a chemat copilul şi i-a spus: „Vezi, fiule, acela e un om sfânt. Poţi să mergi să te joci cu el". Noi nu putem percepe ce înseamnă cu adevărat

[35] Ştia doamna Creangă ce ştia.

[36] Copilul sesizează comicul situaţiei, nu tragismul ei.

regăsirea acestei inocenţe. Îi considerăm pe aceşti oameni că au dat în mintea copiilor, când de fapt ei au regăsit inocenţa lor. Ryokan este unul dintre ei. Îi plăcea să se joace cu copiii. Se juca cu ei chiar şi de-a v-aţi ascunselea. Într-o seară, era rândul lui să se ascundă, iar el s-a ascuns în câmp, sub o căpiţă de fân. Se întuneca, iar copiii, pentru că nu au reuşit să-l găsească, au plecat de pe câmp. În dimineaţa următoare, devreme, a venit un fermier care trebuia să ridice căpiţa. Găsindu-l pe Ryokan acolo, a exclamat:

– O, Ryokan-sama! Ce faci aici?

Maestrul a răspuns:

– Ssstt! Nu vorbi atât de tare, mă vor găsi copiii.

I-a aşteptat toată noaptea pe copii sub căpiţa de fân!

Se vede de la o poştă că cei mici sunt atraşi de adulţii hazlii. Lucrurile rămân valabile şi la cei mari. Părinţii duhovniceşti care îi fac pe oameni să râdă au cea mai mare priză la public: Arsenie Papacioc, Teofil Pârâian, Constantin Necula sunt exemple elocvente. Primul dintre ei, pe când avea 95 de ani, a fost întrebat: „Ce le recomandaţi în primul rând creştinilor care doresc să sporească în viaţa duhovnicească?". El a dat următorul răspuns: „Eu recomand o stare de veselie interioară, lăuntrică, din inimă, o stare ce înseamnă rugăciune neîncetată[37]. O stare de veselie adevărată... O stare de

[37] În această frază avem cheia problemei. Rugăciunea neîncetată aduce în inimă adevărata veselie. Cele mai bune glume sunt doar „un ştergător de parbriz", doar mută greutatea de pe un umăr pe altul, doar înseninează temporar cerul minţii. Aduc o oarecare mângâiere, dar nu una de profunzime. Ecfonisul rugăciunii finale a Ceasului al Nouălea, rugăciune a Marelui Vasile, glăsuieşte astfel: „Că Tu eşti cu

veselie, cu orice chip. Dacă-i întristare, se clocesc ouăle diavolului. E o stare de absență, de întunecare"[38]. O vorbă spune că „Un sfânt trist e un trist sfânt". Nu e de fapt un sfânt, ci un om vrednic de milă, căci „Veselia omului e ca mirosul florilor: ea nu se înalță din suflete veștede" (Nicolae Iorga). Un Sfânt nu poate fi trist pentru că harul, Hristos-*veselia cea adevărată,* sălășluiește în inima sa. Da, Sfântul e plin de compasiune pentru ceilalți, dar nu trist. Oare ne-am mai duce la un duhovnic pe care îl găsim de fiecare dată trist, posomorât, morocănos? Așteptăm de la duhovnic bucurie, seninătate, tonifiere, curaj, nu fețe lungi și triste. Oamenii au nevoie să vadă că mai există și semeni ai lor fericiți, echilibrați, surâzători. Aceștia devin modelele lor. Prezența lor îi impulsionează, îi motivează, îi ajută să se schimbe. Totuși, unii dintre adversarii înverșunați ai actului de a râde vor întreba: „Cum poți să râzi când vezi atâta suferință?" Dacă le răspunzi cu versetul paulin: „Bucurați-vă cu cei ce se bucură; plângeți cu cei ce plâng" (Rm. 12, 15)[39], ei vor aduce un contraargument înfricoșător: „Iisus n-a râs niciodată!".

A râs oare vreodată Iisus? E o temă din abordarea căreia mulți s-au ales cu migrene, dar pe care Părintele

adevărat veselia cea adevărată și bucuria celor te iubesc, Hristoase, Dumnezeul nostru, și Ție slavă înălțăm, împreună și Părintelui Tău cel fără de început și Preasfântului și Bunului și de viață făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin". Hristos e *veselia cea adevărată* și rugăciunea neîncetată îl aduce în inima noastră.

[38] „Când depresia biruiește sufletul omului, paralizează vioiciunea și răbdarea lui și-l întunecă. Depresia este o piedică în calea oricărei izbînzi" (Cuviosul Nil).

[39] Kahlil Gibran: „Îți este îngăduit să uiți pe cel cu care ai râs, dar niciodată pe cel cu care ai plâns".

Teofil, cu umorul și bunul simț care îl caracterizează, o expediază în două rânduri: „Spun unii că Hristos nu a râs deloc, dar în Evanghelii scrie doar în câteva locuri că a lăcrimat, și asta, pentru cât timp?"[40]. Adică, dacă Domnul n-a plâns mereu, cu siguranță au fost și clipe în care a râs. Am putea să dezvoltăm gândul Părintelui: Oare Domnul când stătea la masă cu vameșii și păcătoșii era taciturn, îmbufnat, morocănos? Oare când un părinte își vede copilul deprimat, abătut, nu încearcă să-l înșenineze printr-o glumă? Oare nu-i lua puțin peste picior pe mai marii poporului, pe atât de rigizii și absurzii cărturari și farisei? Pe de altă parte, a propovădui pocăința nu exclude cu necesitate faptul de a râde din când în când. Oare Domnul Hristos era Mesia 24 din 24, sau își permitea să mai fie și omul Iisus?

Dacă despre unii oameni nu s-a menționat că au râs, asta nu se datorează în mod necesar faptului că n-au râs, ci își poate avea cauza în seriozitatea exagerată a celui care i-a păstrat memoria. Există oameni mai veseli din fire și alții mai serioși. Dacă vor petrece împreună o zi și seara vor scrie câte o pagină de jurnal, vom vedea că fiecare a reținut ceea ce e prioritar pentru felul lui de a fi. Cel vesel va trece în revistă toate glumele bune pe care le-a auzit. Cel serios nici nu va aminti de ele. Potrivnicii râsului avansează ca un puternic argument faptul că niciunde în Sfintele Evanghelii nu scrie că Iisus a râs. Ceea ce lor li se pare a fi un argument *forte fortissimo* nu e din punct de vedere logic tocmai așa. Acesta poartă în latină denumirea de *argumentum ex silentio,* argumentul prin lipsă,

[40] Conferință Alba Iulia – decembrie 2008.

prin tăcere, avându-şi concluzia bazată pe tăcerea sau lipsa dovezii contrare. Chiar şi Ioan Hrisostom s-a încurcat în el:„Cum de râdeţi? Unde aţi auzit că Iisus a râs?", îi interpelează el pe auditorii săi[41]. Dar dacă azi am mâncat ciocolată şi n-am considerat un lucru vrednic de a fi reţinut în *Memorii*, asta nu înseamnă că n-am mâncat ciocolată. Acei teologi care se sprijină pe Scripturi pentru a demonstra că Iisus nu a râs săvârşesc un sofism: nu poţi infera de la un fapt contingent o lege necesară, nu poţi trage o concluzie generală din mai multe fapte particulare. Şi asta cu atât mai mult cu cât Sfintele Evanghelii nu descriu amănunţit viaţa lui Iisus, ci ele sunt interesate de lucrarea teandrică, răscumpărătoare şi mântuitoare a Sa. Din copilărie până la treizeci de ani nu este pomenit nici măcar un episod. Atunci cum poţi fi sigur că în acea lungă perioadă Iisus n-a râs? Şi dacă tot e să ne referim la Scriptură, Domnul n-a spus doar „Vai vouă celor ce astăzi râdeţi, că veţi plânge şi vă veţi tângui" (Lc. 6, 25), ci şi „Fericiţi cei ce plângeţi acum, căci veţi râde!" (Lc. 6, 21). Dacă râsul eshatologic e considerat bun, oare el să nu-şi găsească nici un loc cât de umil, o scânteiere cât de plăpândă în acest „veac nestatornic şi vitreg" (Sofronie Saharov)? Şi tot Domnului îi aparţine şi sintagma: „Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră multă este în

[41] Totuşi râsul în biserică, într-un context total nepotrivit, are dreptate să-l numească sacrileg: *„Dacă credinţa şi raţiunea osândesc atât de drept râsul nestăpânit şi glumele nepotrivite, cum vom linguşi noi atâta râsul şi plăcerile care sunt acceptate în biserică şi chiar în timpul Sfintelor Taine? Da, sunt credincioşi destul de nedevotaţi, sunt femei ce uită orice rezervă şi orice pudoare pentru a-şi permite izbucniri ale unui râs sacrileg. Da, sacrileg!" (În vol.* ***Bogăţiile oratorice****, p. 637).*

ceruri" (Mt. 5, 12). Pentru că plata voastră multă este în ceruri, bucuraţi-vă şi vă veseliţi de pe acum, în arvună.

Am citit o argumentaţie de mare bun simţ pentru teza că Iisus a râs. „Domnul se mânie; e atât de obosit că adoarme chiar pe timp de furtună; este încercat de îndoială şi teamă sau de o *întristare de moarte* în timp ce sudoarea I se transformă în picături mari de sânge. Iisus blestemă smochinul şi foloseşte cuvinte dure la adresa mai marilor poporului:„făţarnici, şerpi, pui de năpârcă". Apucă biciul şi scoate afară din templu pe schimbătorii de bani; simte milă faţă de cei din jur; plânge pentru prietenul său Lazăr. Iisus este cu adevărat om deplin. De ce nu a râs niciodată?" Dacă Fiul din veşnicie al lui Dumnezeu şi-a asumat deplin umanitatea, şi aceasta este dogma centrală a creştinismului, atunci de ce nu ar fi asumat şi această caracteristică a firii omeneşti?

Sfântul Ioan Gură de Aur nu e de acord cu cele de mai sus. Iată cum raţionează el: „Şi vei vedea că de multe ori Domnul lăcrimează; dar niciodată nu-L vei vedea râzând, nici zâmbind măcar. Nici unul din evanghelişti n-a spus-o. La fel şi Pavel; a lăcrimat şi el; şi a făcut asta trei ani, ziua şi noaptea; a spus-o şi el şi au spus-o şi alţii despre el; dar că a râs, n-a spus-o nici el, nici altul; nici unul din sfinţi n-a râs; şi n-au spus-o nici ei, nici despre alţii... Nu spun asta ca să opresc râsul, ci ca să curm râsul dezmăţat. Spune-mi, te rog, pentru ce te strici de râs, pentru ce trăieşti nepăsător, când eşti vinovat de atâtea păcate, când trebuie să te înfăţişezi înaintea înfricoşătoarei judecăţi şi să dai amănunţită socoteală de toate faptele săvârşite pe pământ?"[42] *Într-un alt loc, scrie pe*

[42] **Omilii la Matei,** *omilia VI, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 85.*

aceeaşi temă: „Ce a fost Hristos în cursul vieţii Sale muritoare? Unde Il vedem noi dedat la râsuri şi la bucurie nestăpânită? Cu totul dimpotrivă, viaţa Sa este o viaţă de tristeţe şi de lacrimi şi de câte ori nu-L vedem noi cu ochii în lacrimi şi cu tristeţea cea amară în inimă? Acela a fost Hristos, acesta trebuie să fie creştinul, dacă nu în aceleaşi lacrimi, cel puţin nu de bucurie false, de râsuri zgomotoase, de glume deplasate. (...) Care-i sunt ideile divine ale Sale despre râs şi despre lacrimi? **Vai celor ce râd, zice El, că vor plânge!** *Şi râsul nestăpânit i se potriveşte cu atât mai puţin creştinului, cu cât este el chiar prin profesiunea sa, prin mărturisirea sa un ispăşitor. Râsul nu se potriveşte pentru timpul prezent. Care este timpul vieţii noastre de aici de jos? Un timp de lacrimi, un timp de ispăşire, un timp de luptă. Aşa l-au înţeles toţi sfinţii. Toţi după exemplul Sfântului Pavel, au trecut prin tristeţe şi prin lacrimi:* **nu au încetat cu lacrimile.** *Şi acelaşi Pavel, nu ne face să auzim de la un capăt la altul al creaţiei vocea de suspin a fiinţelor:* **toată făptura suspină?** *Un timp de ispăşire, a ispăşi, a suferi o încercare, a lucra la mântuirea sa* **cu frică şi cu cutremur:** *aceea este preocuparea noastră supremă."*[43] *Totuşi, un om de calibrul său nu putea să aibă o viziune monocolor asupra acestui subiect: „Pentru ce ne-a dat Dumnezeu râsul? Pentru ce ni l-a lăsat în viaţa noastră de decădere şi de ispăşire? Ne este uşor să dăm cele trei motive ce urmează. Râsul dulce, spiritual, iubitor şi inofensiv este oaspetele natural al unei întâlniri şi al unei reuniuni a prietenilor. Acest râs va înveseli mesele noastre şi va aduce contribuţia sa la sărbătorile noastre. Moderat şi iubitor, el ne va rămâne ca un dar al celei mai graţioase*

[43] *În vol.* ***Bogăţiile oratorice****, pp. 636-637.*

bunătăţi a lui Dumnezeu. Poate avea o folosire mai sfântă şi mai preţioasă? Adesea noi întâlnim trişteţi, deznădejdi sumbre, suflete pe care pedepsele le-au zdrobit, sau pe care ceva catastrofa bruscă le aruncă într-o stare întunecată. Dacă în eforturile pe care le încercăm noi pentru a le smulge aceste suflete din starea lor de dezolare, o veselie sfântă, un râs oportun poate să lucreze o diversiune fericită, noi o facem folosindu-l la o operă binecuvântată de Dumnezeu. În sfârşit, dacă ne folosim de veselie şi de râs care este expresia primară şi naturală ca remediu al tristeţii altuia, de aici urmează că folosirea sa cea mai continuă priveşte viaţa noastră proprie şi nevoile noastre personale. Seriozitatea fără relaxare va obosi sufletul nostru şi va putea chiar să strice sănătatea noastră. Râsul este... un remediu lăsat de Dumnezeu în sânul unei existenţe adesea întunecată de durere şi totdeauna îngenunchiată de pretenţiile şi de poverile muncii."[44]

Pentru unii oameni, modul în care răspund la întrebarea: „A râs Iisus vreodată?" se răsfrânge asupra felului în care percep râsul, pentru alţii modul în care privesc râsul determină răspunsul la această întrebare, aşa cum „Uneori bucuria este sursa zâmbetului tău, dar uneori zâmbetul tău e sursa bucuriei" (Thich Nhat Hanh). Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că *„nu este rău râsul în sine, ci răul este când e fără măsură, şi fără timp"*[45], *de aceea* Madame de Sevigne e îndreptăţită să se teamă cel mai mult „de omul care este hazliu toată ziua", iar pentru Pitagora „gluma este o sare ce trebuie întrebuinţată cu

[44] *În vol.* ***Bogăţiile oratorice****, pp. 635-636.*

[45] Sfântul Ioan Gură de Aur, ***Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei****, omilia XV, p. 216.*

economie". *„Râsul în sine nu constituie păcat, atunci când este reținut și firesc", afirmă tot marele predicator*[46]. Sfântul Isaac Sirul crede că e suficient „să zâmbească monahul cât să nu i se vadă dinții", iar Sfântul Efrem Sirul într-un *Cuvânt pustnicesc* acceptă „râsul până la zâmbire"[47]. Într-un alt opus[48] e, însă, mult mai vehement: „Începutul surpării sufletului monahului este râsul și îndrăzneala. Monahule, când te vei vedea în acestea, cunoaște-te pe tine că ai ajuns în adâncul răutăților. Să nu încetezi, rugându-te lui Dumnezeu, ca să te izbăvească pe tine de moartea aceasta. Râsul și îndrăzneala aruncă pe monah în patimi urâte, nu numai pe cei tineri, ci și pe cei bătrâni. Râsul și îndrăzneala pogoară jos pe monah... Râsul aruncă afară fericirea plânsului și pe cele zidite le risipește. Râsul scârbește pe Duhul Sfânt, pe suflet nu îl folosește, iar pe trup îl strică. Râsul alungă faptele bune, nu are pomenirea morții, nici cugetarea muncilor". Prin urmare, marele ascet sirian se roagă: „Ia de la mine, Doamne, râsul și îmi dăruiește mie plânsul și tânguirea[49], pe care le ceri de la mine, Dumnezeule", căci „Plânsul zidește și păzește. Plânsul scapă sufletul și curat îl face. Plânsul naște întreaga înțelepciune, dulcețile le taie, faptele bune le împlinește. Și ce mai zic încă? Plânsul de

[46] În *vol.* ***Problemele vieții,*** *pp. 46-47.*

[47] Sfântul Efrem Sirul, *Cuvinte și învățături*, Editura Bunavestire, Bacău, 1997, vol. I, p. 127.

[48] *NU SE CUVINE A RÂDE, NICI A NE RĂSPÂNDI CU MINTEA,* în Sfântul Efrem Sirul, op. cit., pp. 421-426.

[49] Acest plâns și această tânguire nu au nimic de-a face cu sentimentalismul sau cu jeluirea unui om neputincios. Ele sunt, de fapt, acte metamorfotice, pe care le mai numim pocăință sau metanoia.

Dumnezeu se fericește și de îngeri se mângâie". Sfântul Ioan Scărarul scrie și el: „Cel ce a îmbrăcat plânsul fericit și plin de har ca pe o haină de nuntă, a cunoscut râsul duhovnicesc al sufletului".

Sfântul Efrem are dreptate. Când râsul depășește o limită (când trece dincolo de „zâmbire"), ca orice lucru care întrece măsura, efectele negative nu vor întârzia să apară: omul își pierde adunarea în sine, plânsul lăuntric și pomenirea morții, dobândește îndrăzneala (în sensul de nepermisă familiaritate), este „aruncat în patimi urâte", alungă Duhul Sfânt. Se va simți gol pe dinlăuntru și mâhnit. Sfântul Ioan Gură de Aur ajunge la aceleași concluzii: *„Râsul fără de frâu ne moleșește și desface orice resort al sufletului; el ne face risipiți, împiedică orice vigilență, stinge orice evlavie și ne dă fără apărare în mâinile dușmanului."*[50]

Avva Isaia Pustnicul se inspiră copios din Sfântul Efrem, detaliind: „Începutul pieirii monahului este râsul și lipsa fricii[51]. Cînd te vezi pe tine stăpânit de râs, cunoaște-te în adâncul relelor și ajungând în adâncul iadului. Râsul scoate afară fericirea lui Hristos, râsul nu zidește, ci topește și virtuțile zidite. Râsul întristează Duhul, nu e de folos sufletului, corupe trupul, întunecă mintea, înnegurează înțelegerea[52], scufundă în noroi conștiința, sclerozează și

[50] *În vol.* **Bogățiile oratorice,** *p. 636*

[51] Și Sfântul Ambrozie de la Optina punctează acest aspect: „Râsul alungă frica de Dumnezeu" (*Filocalia de la Optina...*, p. 249). Tot el îi atrage atenția unei persoane de sex feminin: „Ești îndrăzneață și obraznică din pricina râsului. Prin urmare, nu ai frică de Dumnezeu" (idem).

[52] La multe veacuri depărtare, Starețul Ilarion de la Optina dezvoltă această idee în răspunsul la o scrisoare: *„Văd în ce stare te afli înainte*

împietreşte inima, face rugăciunea neprimită. Râsul alungă virtuţile, introduce păcatele[53]. Monahul pricinuitor de râs (glumeţ) e urât de Dumnezeu, privit cu scârbă de îngeri, gol de dreptate, lipsit de viaţa vecinică, îmbrăcat în ruşine. Monahul pricinuitor de râs e cursă a diavolului, vatră a morţii. Căci râsul alungă frica de Dumnezeu şi îl sălăşluieşte pe diavolul. Râsul e duşmanul lui Dumnezeu şi prietenul demonilor. Râsul e duşmanul înfrânării şi prietenul demonilor şi al desfrânării, ruşine şi osîndă a celui cîştigat de el. Râsul e groapă a pierzaniei şi golire a adevărului. Râsul risipeşte sufletul şi aduce cădere trupului.

---

de moarte. Îmi scrii: Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârşit, credinţa am păzit (2 Tim. 4, 7), şi nu ştiu ce mă aşteaptă în viitor, sunt veselă, vorbesc mult, glumesc, chiar râd uitându-mă la mine, nici nu am vreme să plâng, dar, oare, nu este aceasta înşelare?" Îţi spun că aceasta este sigur „înşelare". Precum vedem din vieţile sfinţilor, toţi, înainte de a muri, se temeau de ceasul morţii şi plângeau, neştiind ce îi aşteaptă. Pe unul dintre ei l-au întrebat odată cei din jur: „Părinte, încă te mai temi de moarte?" La care el a răspuns că, deşi s-a străduit să trăiască după poruncile lui Dumnezeu, totuşi nu ştie ce îl aşteaptă, căci una este judecata lui Dumnezeu şi alta este judecata oamenilor. Iar tu „râzi şi glumeşti". Şi mai rosteşti cuvintele Apostolului: Credinţa am păzit (2 Tim. 4, 7). Aceasta o poate spune numai Sfântul Apostol Pavel, dar noi, se pare, nu suntem ca Pavel. Nu numai toţi sfinţii plăcuţi lui Dumnezeu s-au cutremurat de ceasul morţii, dar chiar şi Maica Domnului s-a temut că va trebui să treacă vămile, iar tu, după cum singură spui, mori fără frică, netemându-te de ceea ce te aşteaptă după plecarea sufletului. Îmi pare foarte rău pentru tine şi tuturor ne pare rău că te afli într-un asemenea duh primejdios de înşelare. Mai bine ar fi dacă nu ai muri şi te-ai cuminţi, văzând pe ce cale te afli. Îl rog pe Domnul să te înţelepţească" (*Filocalia de la Optina*, p. 246).

[53] Un proverb românesc sesizează că „Păcatul intră râzând şi iese plângând".

Râsul disprețuiește pacea şi se bucură de lupte între oameni. Glumeţul caută moartea şi doreşte pierzania. El îşi pregăteşte chinurile veşnice şi e trimis la pieire. Râsul e sulița diavolului şi murdărie pentru cel ce-l practică. Râsul e tulburare a Bisericii şi pricinuitor al ruşinii. Râsul e duşmanul dreptăţii şi prietenul luptei între oameni. Râsul aduce defăimarea şi disprețul. Râsul e creatorul minciunii, şi batjocura adevărului. Râsul goleşte sufletul şi corupe simţurile. Râsul e păcat neîncetat şi cui înfipt în suflet. Râsul e sabia diavolului şi o seceră pustiitoare. Monahul glumeţ (pricinuitor de râs) este un ţap sensibil şi un lup spiritual. Râsul e necunoaşterea Scripturilor şi sabie cu două tăişuri, mânie neîntârziată, foc arzător, strâmbarea cuvintelor adevărate, alegerea a ceea ce e nedrept. Râsul e mişcarea între relele schimbătoare şi cugetarea vicleană. Râsul e foc nestins şi pedeapsă pierzătoare. Râsul e cursă multiplă şi lipsa vieţii. Râsul e chin cumplit şi prezența foamei. Râsul e vieţuire amăgitoare, uşa pierzaniei, năvala desfrâului. Râsul e hambar de rele gânduri şi magazie de înţelesuri urâte. Râsul e lipsit de gândul morţii şi de cugetarea la chinurile veşnice". Şi încheierea e calchiată după a Sfântului Efrem: „Scoate de la noi, Doamne, râsul şi dăruieşte-ne plânsul, pe care-l ceri de la noi. Căci cel ce suspină şi se întristează atrage mila lui Dumnezeu, pe cînd cel ce râde, trezeşte un vai de la neprihănitul, nestricăciosul, nevăzutul şi de viaţă dătătorul Dumnezeu şi Mântuitor al nostru Iisus Hristos, care spune: «Vai celor ce râd, că vor plânge şi se vor tângui» (Lc. 6, 25)".

Dincolo de unele exagerări mai mult sau mai puţin căutate, afirmaţiile avvei Isaia sunt validate de practica duhovnicească. Râsul, ne atenţionează el, e o sabie cu

două tăişuri. Cel nepriceput în mânuirea ei îi va răni şi pe alţii[54] şi se va răni şi pe el. Râsul aduce, într-adevăr, o relaxare momentană a periferiei fiinţei noastre (a trupului, a minţii şi a inimii (înţeleasă ca sediu al sentimentelor)), dar nu poate străbate până în profunzimile duhului nostru, nu poate opera asupra lui, nu-i poate aduce mângâierea după care tânjeşte. Dacă această relaxare depăşeşte limita, atunci ea va avea drept consecinţă pierderea fericitei stări de pocăinţă, a „gândului la moarte şi a cugetării la chinurile veşnice". Ea va *corupe trupul*, va *întuneca mintea*, va *scleroza inima*. Râsul peste măsură poate crea prăpăstii între oameni. Omul devine mai dispus la strâmbarea cuvintelor adevărate, la a defăima şi la a batjocori[55].

[54] Stareţul Macarie furnizează un răspuns cel puţin interesant unei corespondente care datora iertare unor persoane care exista posibilitatea s-o ia în derâdere la cererea iertării: „Mă întrebi dacă să ceri iertare celor cărora le faci anumite neplăceri. Dacă le ceri iertare, poţi avea parte de ironii şi cuvinte tăioase, şi te temi să nu fii luată în bătaie de joc. Trebuie să ai chibzuinţă şi să analizezi oamenii şi situaţiile, să cercetezi dispoziţia oamenilor şi importanţa situaţiilor. Dacă ai supărat pe cineva şi ştii că el va primi cu dragoste scuzele tale, îi poţi cere iertare, mai ales dacă l-ai supărat foarte tare. Însă este cu neputinţă să faci aceasta dacă nu îţi dai seama înlăuntru de vina ta şi nu te învinuieşti singură pe tine. Iar dacă ştii că acele persoane pe care le-ai supărat vor primi scuzele tale luându-te în derâdere, nu trebuie să te scuzi înaintea lor, ci să te învinuieşti pe tine în inima ta şi să le ceri iertare în gând, şi aşa trebuie să te linişteşti" (*Filocalia de la Optina*..., p.141).

[55] Stareţul Anatolie de la Optina scrie pe aceeaşi temă: „Puneţi-vă pază buzelor faţă de vorbirea deşartă, de râsete şi de osândire" (idem, p. 87).

Din aceste motive şi din altele expuse în discursul său, Avva Isaia se consideră îndreptăţit să conchidă că „monahul pricinuitor de râs e urât de Dumnezeu". Totuşi, după tradiţia evreiască, „Dumnezeu îi iubeşte pe cei ce-i fac pe ceilalţi să râdă"[56]. Sunt, oare, cele două afirmaţii contradictorii? Doar în aparenţă, pentru că scopul şi contextul unui act decid valoarea lui. Avva Isaia se adresează monahilor. A râde în felul necontrolat în care o face un om străin de cele spirituale îl face pe călugăr să-şi şubrezească viaţa duhovnicească, să-şi risipească preţiosul timp, să-şi încetinească, să-şi amâne metamorfoza, până la urmă să uite de ce s-a îmbrăcat în mantie. Stareţul Anatolie de la Optina îl admonestează pe un confrate „Tu acolo faci numai mofturi? Şi râzi în hohote? Oare aşa se stă în spital? Oare aşa se mântuiesc călugării? Oare aşa dorm şi râd cei ce au îmbrăcat haina smereniei şi a pocăinţei?"[57]. Tradiţia evreiască nu-i are în vedere pe monahi, ci pe cei ce înseninează şi înveselesc pe fraţii lor laici, pe cei ce-i fac pe semenii lor să mai uite de necazurile vieţii, conform definiţiei: „Râsul e ca ştergătorul de parbriz: nu opreşte ploaia, dar îţi permite să îţi vezi de drum" (Jeanne Wasbro). Pentru un om neduhovnicesc, a râde poate fi o gură de oxigen atunci când se află într-o situaţie fără ieşire[58], într-o stare în care simte că-şi pierde

[56] Dacă fiecare cuvânt al meu te-ar face să râzi, aş vorbi neîncetat.

[57] *Filocalia de la Optina*..., p. 250.

[58] Gheorghe Gheorghiu Dej, pe patul morţii, îi pasează lui Ceauşescu trei plicuri sigilate, numerotate: în primul ai indicaţii despre cum să te descurci în situaţii grele, în al doilea despre situaţiile foarte grele şi în al treilea despre situaţiile catastrofale. Moare Dej. Apare situaţia grea. Ceauşescu deschide primul plic. În el scria: „Dă vina pe mine!"

minţile: „Umorul este capacitatea de a vedea 3 feţe ale unei monede", scria Ned Rorem. De-a lungul istoriei, unii au reuşit să vadă cele trei feţe ale monedei, alţii nu. Teodor Baconsky a constatat că „în societatea romano-bizantină perioadele permisive au alternat cu cele rigoriste"[59]. Şi tot el sesiza că „idealul ascetic promovat de cler şi în mediile călugăreşti nu a corespuns niciodată realităţii mai largi"[60]. Era clar o aşteptare nerealistă, un maximalism prost aplicat, greşit generalizat. Urmarea nu putea fi alta decât reprimarea râsului, nu transcenderea lui (aşa cum s-a întâmplat şi cu sexualitatea). Maselor largi de oameni râsul nu trebuia să le fie interzis, ci păstrat în limite rezonabile. Cei care au încercat să impună oamenilor obişnuiţi ştacheta standardelor monahale, făcându-i să se simtă vinovaţi şi netrebnici pentru neatingerea lor, aceşti oameni sunt responsabili în mare parte de apariţia reprimării şi a formalismului, de deformarea creştinismului. Cum bine observa un mare înţelept, ei nu pot vedea bucuria şi frumuseţea nicăieri. Când apar, cerul se înnorează: încep să cadă trăznete şi fulgere. Dacă stai în preajma lor, îţi vor distruge toată fericirea şi bucuria. Te

Apare situaţia foarte grea. Ceauşescu deschide al doilea plic: „Dă vina pe Occident!" Vine şi situaţia catastrofală. E rândul celui de-al treilea plic: „Pregăteşte trei plicuri sigilate!"

[59] Bizantinii căutau să-şi disciplineze râsul, dar erau prea rafinaţi pentru a trăi pe jumătate. Ce-i drept, după secolul XII, când Imperiul bizantin declină, lumea devine mai austeră şi pofta de a râde face treptat loc unei morale „apocaliptice" (Baconsky).

[60] Peste secole, Stareţul Macarie de la Optina exprima indirect acest adevăr: „Glumele nu se potrivesc cu chemarea noastră (monahală). Trebuie să nu mai faceţi acest lucru de acum încolo, ci să vă rugaţi lui Dumnezeu cu pocăinţă" (*Filocalia de la Optina*..., p. 435).

vor face să te simţi vinovat de faptul că te simţi fericit. Vor începe să te chestioneze: De ce eşti fericit? Ce vezi frumos în această viaţă? Cum poţi râde şi glumi? Ce e de râs în această viaţă? Le lipseşte simţul umorului şi îţi vor spune că atitudinea ta e total nereligioasă. Ei ştiu doar să ameninţe cu chinurile iadului şi vor să impună tuturor celorlalţi propria lor abordare. Sub presiunea unor astfel de specimene, omul obişnuit se va simţi ameninţat şi va avea firesc o reacţie de apărare, de închidere, de respingere. Părintele Porfirie descrie, însă, adevărata situare în creştinism: „Nu vreau să te apropii de Dumnezeu prin frică de moarte, ci prin multă iubire pentru El"; „Hristos ne strigă mereu: Oameni buni, sunteţi prietenii Mei, de ce nu pricepeţi? Eu nu vă ameninţ cu iadul, nu vă înspăimânt, ci vă iubesc!, căci Dumnezeu nu pedepseşte, ci omul se autopedepseşte".

Oamenii aceştia au crezut în mod complet greşit că poţi că transcenzi râsul reprimându-l[61]. Un tânăr s-a adresat unui bătrân sihastru pentru a-l ghida pe calea care duce la înţelepciune. Bătrânul l-a sfătuit: „Dacă n-ai cunoscut frumuseţea lumii, du-te şi oglindeşte-ţi ochii în ea, apoi caută-mă din nou. Soarbe mai întâi din cupa de vin a aparenţelor, dacă vrei să savurezi mai apoi stropul de licoare duhovnicească; dar să nu zăboveşti în lumea aparenţelor, traversează repede această punte dacă vrei să ajungi la ţelul suprem". Winston Churchill formula în felul său propriu acest adevăr: „Nu te poţi ocupa de lucrurile cele mai serioase de pe lume decât dacă le

[61] De fapt, nimic nu poţi transcende prin reprimare. Din contră, vei crea o tensiune tot mai mare în lăuntrul tău.

înțelegi și pe cele deosebit de amuzante". La aceasta pare să se refere și o apoftegmă a avvei Evloghie din *Neurofenul duhovnicesc: „Nu îmi vorbiți de monahii care nu râd. Aceștia nu sunt serioși"*[62]. Bătrânul a vrut, de fapt, să-i spună novicelui: „Frumusețea lumii nu are nimic greșit în ea. Problema apare doar când faci din ea un scop, o obsesie, când devii sclavul ei și din această cauză nu mai poți s-o transcenzi. Du-te și dacă vei fi foarte atent, vei vedea ce-ți poate oferi, îi vei sesiza limitele. Atunci nu vei fi înrobit de ea. Atunci o vei putea transcende". Tot la fel stau lucrurile cu râsul. Râsul își are și el raza sa limitată de acțiune, nu poate să-ți aducă împlinirea după care tânjești, nu poate face din tine un înger, dar nici nu trebuie demonizat. Monahia Gavrilia, biografa maicii Gavrilia Papayannis, observa cu o remarcabilă adâncime: „Lacrima și râsul sunt două lucruri care trebuie să existe împreună. Dumnezeu nu ne cere numai lacrimi. Viața este alcătuită și din momente foarte comice". Un ochi plânge, unul râde. Până dobândești „al treilea ochi", până se deschide ochiul duhovnicesc, ai nevoie de aceștia doi. De fapt, nu râsul e de vină pentru jalnica noastră religiozitate, ci pe de o parte lipsa noastră de măsură, iar pe de alta lipsa noastră de dăruire, de jertfă, de curaj, de încredere, de trezvie. Fără acestea din urmă chiar dacă nu vom râde nici măcar o singură dată, cum vom putea fi autentici oameni religioși? Nu impunându-ți să nu mai râzi, nu făcând jurăminte în acest sens vei rezolva problema, ci cunoscându-i limitele și contextul în care e rezonabil să faci uz de el. Pe de altă

[62] Nu poți cunoaște adevărata seriozitate decât după ce ai transcens râsul.

parte, ce rugăciune va putea face un om care și-a reprimat pornirile firești? Un om reprimat e un om plin de frustrări, de complexe, de tensiuni. Oare ce rugăciune va putea înălța? Oare va putea el să-l mulțumească din inimă lui Dumnezeu?

E dureros să constatăm că vehemența avvei Isaia și a Sfântului Efrem constituie un indicator al faptului că monahii nu reușiseră să transceandă râsul, ba chiar abuzau de el, și încă de cel de proastă calitate. Lungimea discursului, a argumentației celor doi, e direct proporțională cu frecvența actului și invers proporțională cu subțirimea lui[63]. Faptul că o parte dintre Părinții Bisericii l-au considerat un flagel, că se răspândește asemenea unei epidemii, nu e decât încă o dovadă că îl avem în sânge, că avem gena *ridens*. Dacă nu l-au excomunicat, totuși, l-au privit cu maximă reținere. Dar, au fost și Părinți ai Bisericii apropiați de etica greco-latină și, deci, mai îngăduitori cu

[63] Sfântul Ioan Gură de Aur, cunoscând slăbănoaga fire omenească, puținătatea minții omului neduhovnicesc, schițează succesiunea de evenimente pe care le poate declanșa la cei cu dinți de lapte o simplă glumă: *„A râde și a spune vorbe glumețe, nu pare a fi un păcat recunoscut, dar ne duce la greșală recunoscută: anume, din râs ies adesea vorbe rușinoase și din vorbe rușinoase se ivesc fapte și mai rușinoase. Adesea din vorbe și râs răsar ocări și batjocuri; din ocări și batjocuri, răni și loviri, din răni și loviri, măceluri și omoruri. Dacă, deci, ai grijă de tine, te vei feri nu numai de vorbe rușinoase, nu numai de fapte rușinoase, nu numai de răni, loviri și omoruri, ci și de râsul fără rost și de vorbele de glumă, căci ele sunt de obicei rădăcina unor astfel de nenorociri. De aceea spune Pavel:* **Nici cuvinte nechibzuite, nici glume proaste să nu iasă din gura voastră** *(Efes., 5, 3). Căci chiar dacă lucrul în sine pare mic, el ajunge pricina a mari rele pentru noi."* **(*Predicile despre statui,*** *Partea a II-a, predica a XV-a, p. 91).*

reflexul de a râde. Un exemplu ar fi Clement Alexandrinul, care s-a ferit să „demonizeze" râsul. Pentru el, hohoteala excesivă nu era decât un semn de proastă creştere (Baconsky). Dar, în dulcele stil andrei-pleşuvian, „ca tot ce depăşeşte măsura, bunul simţ, echilibrul cuprins cu înţelepciune în surâs, râsul în hohote nu poate fi decât neruşinat, tâmp, riscant, provocator la modul diavolesc. Râzi „ca boul" (sau ca măgarul), „fără motiv", „ca proasta-n târg", „ca idiotul", „ca nebunul", „te hlizeşti ca tâmpitul", „ce dracu' râzi aşa?" Faţă de cumînţenia tăcută a surâsului (cumînţenie trecută prin multe, păţită, demult avertizată şi, deci, precaută), râsul face mereu figură de livrare nesăbuită a fiinţei, de imprudenţă şi destrămare, de impudoare isteroidă şi suicidar înec jubilativ". Sub influenţa acelui moralism clădit pe reprimare, nu pe conştientizare, oamenii au asociat tragicul cu seriosul şi comicul cu frivolul. Pentru mulţi, „plânsul e sacru şi râsul păgân... surâsul are înger, în vreme ce râsul n-are Dumnezeu, ci doar draci care-i pompează vintrele întru spurcare. Dar asta-i doar o împielițare, una dintre multele, a râsului!" Râsul are multe forme de întrupare, de la surâsul angelic al unui gheronda la acela al copilului care râde la înger[64], de la râsul fin al intelectualului la acela grosier, de cartier sau cazarmă[65] şi până la batjocura şi rânjetul diavolesc.

[64] Cuviosul Paisie Aghioritul afirma că de multe ori atunci când un copilaş râde către noi, el de fapt nu râde către noi, ci către îngerul nostru păzitor, pe care el îl vede.

[65] Încă marii filozofii din Antichitate ca Platon, Aristoteles şi Pythagoras au căutat limitarea râsului grosolan în favoarea ironiei cultivate, fine, subtile. Merită semnalat că în *dreptul roman* era categoric interzisă ironizarea şi facerea de râs a patricienilor romani (Vă sună cunoscut?

Rugăciunile din cărţile de cult nu fac o obsesie din râs. Ele taxează excesul[66] şi faptul de a râde de aproapele[67].

Sunt oare departe vremurile?), astfel Cicero era prevăzător cu glumele sale, care puteau determina sfârşitul carierei de orator. În Evul Mediu şi perioada Renaşterii umorul este treptat îndepărtat de la curţile monarhilor şi de biserică. Funcţia bufonului de la curtea regelui pierde din importanţă, râsul era considerat în mănăstire ca un lucru necuvenit, care împiedică tăcerea şi liniştea vieţii duhovniceşti (cu toate acestea, s-au găsit în biblioteci culegeri de anecdote). În timpul iluminismului (sec. XVII-XVIII), umorul a fost tratat la început ca un act greşit, nedemn faţă de seriozitate şi argumentaţia logică. Râsul, de aceea, în adunarea naţională franceză era interzis, fiind apoi treptat tot mai des folosit în discreditarea adversarului politic (Baconsky).

[66] Totuşi, chiar şi în a râde, „Nu-ţi forţa limitele. În loc să impresioneze, galopul măgarului stârneşte râsul" (Valeriu Butulescu); „Fiecare om e nătâng cel puţin cinci minute pe zi. Înţelepciunea e a nu depăşi această limită". Se poate însă observa că atunci când râzi pierzi mult mai uşor controlul asupra ta decât atunci când te bucuri sau decât atunci când surâzi.

[67] Aceste feluri de a râde şi râsul de proastă calitate e avut în vedere şi/sau e condamnat de textele nou-testamentare: „Vai vouă celor ce astăzi râdeţi, că veţi plânge şi vă veţi tângui" (Lc. 6, 25); „Cine dintre voi vrând să zidească un turn nu stă mai întâi şi-şi face socoteala cheltuielii, dacă are cu ce să-l isprăvească? Ca nu cumva, punându-i temelia şi neputând să-l termine, toţi cei care vor vedea să înceapă a-l lua în râs" (Lc. 14, 28-29); Când Pilat L-a trimis pe Iisus la Irod, acesta „L-a întrebat multe lucruri, dar El nu i-a răspuns nimic. Şi arhiereii şi cărturarii erau de faţă, învinuindu-L foarte tare, iar Irod, împreună cu ostaşii săi, batjocorindu-L şi luându-L în râs, L-a îmbrăcat cu o haină strălucitoare şi L-a trimis iarăşi la Pilat" (Lc. 23, 9-11). Mai apoi, când Iisus era pe cruce, „căpeteniile îşi băteau joc de El, zicând: Pe alţii i-a mântuit; să Se mântuiască şi pe Sine Însuşi, dacă El este Hristosul, alesul lui Dumnezeu şi Îl luau în râs şi ostaşii care se apropiau, aducându-I oţet Şi zicând: Dacă Tu eşti regele iudeilor, mântuieşte-Te pe Tine Însuţi!" (Lc. 23, 35-37); În Areopagul atenian, când Pavel

În a treia rugăciune de seară, printre păcatele enumerate se află şi „nebuneşte am râs”[68] şi „de păcatele fratelui meu am râs, iar ale mele păcate sunt nenumărate”. Rugăciunile de dimineaţă nici măcar nu-l amintesc, iar în Canonul pregătitor pentru Sfânta Împărtăşanie găsim doar o singură menţionare a sa în Rugăciunea a Patra a Sfântul

ajunge să vorbească despre învierea morţilor, unii l-au luat în râs, iar alţii i-au zis: Te vom asculta despre aceasta şi altădată (FA 17, 32); Apostolul Iacob îndeamnă: ***„Râsul vostru să se prefacă în tânguire, şi bucuria voastră în întristare” (Iacov 4: 9)***.

[68] Glumele să-ţi fie ca sarea în bucate”, spune un proverb. „Long jesting was never good.” Părintele Savatie Baştovoi scrie: „Când omul zâmbeşte faţa i se luminează şi te face să-l iubeşti, dar când râde nestăpânit, faţa i se strâmbă şi se înroşeşte...omul nu este făcut ca să râdă în hohote, deoarece asta îl urâţeşte” (*Nebunul*, editura Catisma, Bucureşti, 2009, p. 16). Şi a râde de orice se încadrează în acest râs nebunesc, excesiv, crede Baltasar Gracian: „Cine râde de orice e un prost la fel de mare ca şi cel ce se întristează de orice”. La extrema opusă a râsului nebunesc, de orice, se situează un anume tip de seriozitate, cea mai cumplită seriozitate, cea a omului care şi-a reprimat râsul. E o seriozitate apăsătoare, morocănoasă, rigidă, generatoare de frică şi tensiune, care nu permite nici cel mai mic zâmbet, care inhibă pe cei din jur. Gluma scutură cu insolenţă copacul acestui fel de seriozitate, îi pune piedici, o şicanează, o scoate din sărite, asemeni lui Păcală. De fapt, îi arată absurditatea, extremismul. O astfel de glumă relativizează, calmează, echilibrează, dizolvă (un singur detergent ar putea dizolva prostia: râsul, scrie Vasile Ghica şi tot el speră ca „umorul să devină vaccinul prostiei”). Perfecţionistului care nu-şi îngăduie să râdă pentru că încă n-a terminat treaba (şi nici n-o va termina vreodată !!!), ea îi spune: „Fericirea depinde în întregime de un mic dejun relaxat”(John Gunther); „Viaţa e efemeră. Începe cu desertul.” sau „Nu te încrede într-un bucătar slab.”. Astfel de oameni ar trebui să primească de la duhovnic canon să citească trei glume pe zi, pentru a se echilibra, pentru a regăsi calea de mijloc.

Simeon Metafrast, sub eticheta de „înfierbântare la râs”, înfierbântare ce poate fi cauzată atât de om prin molipsire, cât şi de demoni aşa cum arată a doua din celebrele Molitfe ale Sfântului Vasile cel Mare care pomeneşte printre multele activităţi demonice şi pe aceea de „a porni spre râs”. Stareţul Anatolie de la Optina chiar identifică autorul: „Cel care provoacă râsul şi îndrăzneala este diavolul desfrâului”. El prescrie un canon penitenţial pentru cel ce a căzut în acest păcat pe care îl consideră mare: „Râsul, v-am explicat deja, este lucrarea desfrâului. Pe viitor, pentru fiecare situaţie necuviincioasă în care aţi râs, să rostiţi de 33 ori „Născătoare de Dumnezeu”. Stareţul Ambrozie e mai puţin drastic: „La masă nu trebuie să râdeţi. Trebuie să ştiţi când este momentul pentru orice. Dacă ceilalţi încep să râdă, tu să-ţi ţii gura, să ieşi în tindă şi să faci acolo trei metanii”. Dar *„dacă cineva, glumind, se atinge de altcineva, să facă zece metanii”*. Tot el sfătuieşte: „să râdeţi mai puţin, căci din această pricină vă vin gânduri necuviincioase”[69]. Un alt stareţ optinean, Lev, se ocupă de profilaxie: *„Dacă ai lua aminte la tine însăţi şi ai păzi rugăciunea gurii, ea nu ţi-ar da voie să te dedai râsului necuviincios, care sminteşte atât de mult”*[70].

„Înfierbântarea la râs” e înşiruită de Sfântul Simeon alături de hulă, vorbă deşartă şi batjocură. Aceasta din urmă îşi găseşte apogeul în versiunea diavolească.

La o chilie bântuită din Sfântul Munte, într-o seară, frânţi de oboseală, doi călugări s-au aşezat să mănânce la lumina lămpii. Însă, pe când mâncau, au auzit discuţii în

[69] *Filocalia de la Optina*..., pp. 249-250 şi 415.

[70] Idem, p. 415.

tavan, exact deasupra capului lor. Ucenicul a pălit, dar şi faţa părintelui diacon i s-a schimbat:

– Cine e? a strigat tare.

– Să coborâm să vă facem tovărăşie?, s-a auzit un glas de sus.

Acum ucenicul a început să tremure, iar diaconul a rămas înmărmurit. Şi-au făcut amândoi semnul crucii. A urmat tăcere şi linişte.

– Hai să plecăm, aici nu e să trăieşti şi să sporeşti duhovniceşte.

Îndată ce şi-au luat rasele şi au deschis uşa, din tavan s-au auzit râsete diavoleşti nepotolite[71].

Un alt Părinte, pe nume Partenie, s-a dus şi el să viețuiască acolo. În a treia noapte, a auzit discuţii (ale demonilor) chiar în faţa uşii lui. S-a ridicat şi a ascultat cu atenţie. A auzit limpede cum i se rosteşte numele. N-a mai rezistat şi a strigat:

– Cine sunteţi?

– Gazdele, părinte Partenie.

– Şi ce vreţi de la mine?

– Nimic, îţi ţinem tovărăşie.

Şi-a făcut imediat semnul crucii, dar le-a aruncat şi câteva... adjective lumeşti! De afară s-au auzit râsete.

– Dacă voi credeţi că aveţi de-a face cu diaconul Ioan şi cu părintele Grigorie, sunteţi de batjocură. Eu fac ascultare mănăstirii şi nu voi pleca de aici până ce nu vor fi culese toate alunele.

Iar s-au auzit râsete. De data aceasta s-a mâniat de-a binelea. A vrut să deschidă uşa, dar nu se deschidea. I s-a

[71] *„Demonii şi lucrările lor"*, Editura Egumenița, 2007, p. 162.

părut că cineva de afară ţinea cu putere de ivăr şi-l trăgea spre el. Când a început să tragă şi el cu putere, cel de afară l-a lăsat dintr-o dată dinadins, încât uşa s-a deschis larg şi părintele Partenie a căzut la podea. Acum râsetele de pe hol erau nepotolite[72]. Râsul batjocoritor al demonilor transmite simultan şi frică celor slabi. Dar când nu reuşesc să o insufle, se mulţumesc cu batjocura. Un alt părinte din Sfântul Munte, David Dionisiatul, povesteşte: „Pe când urcam scările ca să merg la biserică, s-a înfăţişat înaintea mea diavolul în chipul unui monah uriaş şi m-a împiedicat să înaintez. Ba mi-a mai şi întins mâna să i-o pup. Eu mi-am dat seama că e dracul, m-am aplecat şi am trecut pe sub mâna lui"[73].

Odată, mai mulţi demoni, cu alai mare s-au aşezat pe două rânduri lângă chilia unui sihastru, făcând zarvă mare. Printre ei trecea într-un car şeful lor. Dracii, în timp ce îi făceau plecăciuni îl îmboldeau pe pustnic:

– Închină-te şi tu, că trece boierul!

Altădată, când călugărul trecea pe potecă, s-au dispus din nou pe ambele părţi şi strigau, ploconindu-i-se, făcându-i temenele:

– Închinaţi-vă, închinaţi-vă, trece marele sfânt![74]

[72] Idem, pp. 177-178.

[73] În Teoclit Dionisiatul, „Monahi atoniţi pe care i-am cunoscut".

[74] Starețul Macarie de la Optina consideră că cu cât omul e mai puţin smerit, cu atât e mai expus batjocurii diavoleşti: *„Se pare că nu ai izbândă în ceea ce priveşte smerenia şi pentru că ai păreri înalte despre viaţa ta, că umbli corect şi că faci ascultare de mine, păcătosul şi de aceea nici nu ai roade, căci din ascultare se naşte smerenia, iar ea unde este? O, dacă buna ei mireasmă ar ieşi cât de cât din tine, vrăjmaşii nu ar mai îndrăzni să te batjocorească cu atâta obrăznicie" (Filocalia de la Optina..., p. 254)*

Dar când nici atât nu le reuşea, se mulţumeau şi cu mai puţin. Citim în Pateric despre avva Pambo cum că nu zîmbea niciodată. Într-o zi demonii, vrând să-l facă să râdă, au legat o pană de un lemn şi o târau pe jos făcând tărăboi şi zicând: „Alii, alii!". Văzînd (comedia), avva Pambo a râs. Demonii au început să danseze, strigând:„Ha, ha! Avva Pambo a râs". Dar el le-a răspuns:„N-am râs, ci am luat în râs neputinţa voastră: atâţia draci cărând o pană"[75]. Demonii stârnesc ilaritate când nu mai pot face altceva.

Batjocura diavolească se poate manifesta şi prin vise. Starețul Ambrozie arăta că *„visele sunt uneori numai batjocură diavolească şi nu trebuie să le dai atenţie"*[76].

În acest context, are sens afirmaţia unui filosof: „Râsul e o formă gravă a libertăţii". Umorul nostru poate aduce luminare sau întunecare, bucurie sau mâhnire şi frică. Râsul, avertizează avva Isaia Pustnicul, e o sabie cu două tăişuri. Râsul poate crea punţi către ceilalţi sau le poate distruge. În primul caz el devine o formă de comunicare între oameni, ce ne aduce mai aproape de ei: „Fiecare om plânge singur, dar când râde, râde întreaga lume împreună cu el". Pianistul şi comedianul Victor Borge, a spus cândva: „Un zâmbet este distanţa cea mai scurtă dintre doi oameni." O persoană veselă care ştie să strecoare o glumă sau o vorbă de duh atunci când situaţia o permite, va stabili legături mai strânse cu cei din jur[77],

[75] Pateric, Pamvo 13.

[76] *Filocalia de la Optina...*, p. 286.

[77] Pe cale de consecinţă, „glumele între colegi duc la formarea de conexiuni interpersonale, la o stare de bună dispoziţie şi la creşterea creativităţii. Râsul la birou duce la o productivitate mai mare. De asemenea, un şef care ştie să glumească este mult mai apreciat de

decât o persoană din cale afară de serioasă pentru care râsul este semn de imaturitate".

Pediatrii consideră că râsul joacă un rol extrem de important în copilărie. Un nou-născut îşi exprimă sentimentele doar prin râs şi plâns, iar specialiştii recomandă părinţilor să le stimuleze micuţilor zâmbetul. „Râsul întăreşte comunicarea dintre nou-născut şi părinte, determinându-l pe copil să imite gesturile mamei sau ale tatălui, în semn de recunoaştere. Umorul este prima lecţie de viaţă care ar trebui predată copilului, căci „Simţul umorului nu este altceva decât bunul simţ, care dansează" (Clive James). Copiii învăţaţi să râdă tot timpul vor începe mult mai repede să vorbească, pentru că dorinţa de a-şi imita părinţii este foarte puternică", afirmă pediatrul britanic Alastair Clarke. Acesta precizează că umorul ajută

către angajaţi" (Chris Robert, cercetător în cadrul Universităţii din Missouri). Dwight David Eisenhower conştientizase şi el că „simţul umorului face parte din arta de a conduce, de a te înţelege cu oamenii, de a duce lucrurile la bun sfârşit". „Umor şi afaceri: cum să reuşeşti prin vorba bună şi prin ironie" – este o temă propusă de psihologul german Thomas Holtbernd, cel care este chemat de firme renumite, atunci când apar certuri în interior sau când trebuie ridicat moralul angajaţilor... La locul de muncă râsul poate deveni o strategie, mai ales în relaţia cu şeful. Nastratin Hogea l-a ascultat cu cea mai mare atenţie pe străinul care spunea o poveste interminabilă în cafeneaua în care stătea. Povestea ar fi putut fi interesantă, dar felul în care o spunea străinul era atât de insipid, de monoton, era atât de greu să îi înţelegi cuvintele mormăite, încât toată lumea căsca plictisită, cu excepţia lui Nastratin, care se prăpădea de râs.

– De ce râdeai, Nastratin? l-a întrebat cineva, după ce străinul a plecat.

– Întotdeauna râd, i-a răspuns el. Dacă nu râzi în asemenea cazuri, există riscul ca celălalt să reia întreaga poveste de la capăt.

la o mai uşoară relaţionare cu ceilalţi. Cel ce râde şi plânge devine mai uman, mai iubitor, mai plin de graţie, mai flexibil, mai ludic. Puţină veselie te ajută să fii mai înţelegător şi să-i înţelegi mai bine pe ceilalţi. Râsul, de asemenea, eliberează reprimările[78] şi blocajele interumane. O glumă te relaxează, dă drumul la tot ce ai înăbuşit, de aceea pe cei ce au acumulat multe suferinţe glumele îi fac să plângă. Unii oameni râd doar pentru că altfel ar începe să plângă. Râsul şi plânsul purifică inima de inhibiţiile trecutului. Plânsul scoate durerea reprimată, râsul înlătură tot ceea ce împiedică bucuria.

Cu mijloace strict omeneşti, putem încerca să depăşim o stare negativă printr-un zâmbet sau o glumă. Nu degeaba înţelepciunea populară a născut expresia „A face haz de necaz"[79]. Această atitudine nu înseamnă minimalizarea situaţiei, ci doar o altă abordare mai puţin subiectivă şi deci negeneratoare de tensiune şi resentimente sau îngrijorare. Dacă reuşim să ne detaşăm puţin, vom vedea că orice problemă are o soluţie, chiar dacă nu imediată şi uşor de realizat. Suntem învăţaţi greşit să fugim de suferinţă şi greutăţi, dar până nu accepţi ceva nu poţi să-l transcenzi. A face haz de necaz e o formă de acceptare. E modul în care evreii au făcut faţă vitregiilor istoriei. Exact

[78] Freud vede râsul ca o descărcare a naturii reprimate, a subconştientului copleşit de normele înguste ale civilizaţiei. Pe aceeaşi linie, în viziunea lui Grigore Moisil „umorul e un cocktail de revoltă şi disperare". De fapt, râsul unui om egotic are în el o doză de violenţă şi/sau ascunde o frustrare, un complex.

[79] Râsul unei persoane e semnul unei adânci înţelegeri a vieţii (Hugh Sidey). Din altă perspectivă, „râsul e un absorbant de şocuri, care micşorează numărul de lovituri pe care-l primim de la viaţă".

asta face râsul: nu-ţi rezolvă problemele, dar mută greutatea pe umărul celălalt, îţi oferă acea gură de aer, acel respiro, acea oază în care îţi încarci bateriile pentru a continua drumul prin deşert, acel caravanserai de o noapte pentru a porni mai departe. El e un ingredient necesar pentru viaţa unui om neduhovnicesc, uneori chiar sarea ei. Fără el, viaţa ar fi mult mai săracă, chiar insipidă.

Evreii au supravieţuit făcând haz de necaz[80], au avut felul lor de a-şi ţine mintea în iad şi de a nu deznădăjdui. Poate şi acesta a fost unul din motivele pentru care Dumnezeu i-a ales. Evreii au plăsmuit glume minunate[81]. Şi asta nu pentru că erau fericiţi. Din contră. Evreii au trăit vremuri atât de tragice! Din timpul lui Moise ei au suferit într-una şi nu pare să existe vreun sfârşit pentru suferinţa

[80] Ei vor fi de acord că „Râsul este unul dintre cele mai mari daruri pe care Dumnezeu le-a facut omenirii" (Emmett Kelly jr). Celebrul psihiatru vienez Viktor E. Frankl, evreu de neam, autorul cărţii *Omul în căutarea sensului*, scria că naziştii au avut puterea de a-i lua totul din viaţă cu excepţia unui singur lucru: libertatea de a răspunde în orice formă dorită celor întâmplate. El a considerat simţul umorului drept capacitatea unui om de a se detaşa de sine însuşi şi de situaţia în care se află. Frankl mărturiseşte că se folosea de umor pentru a putea suporta ororile zilnice: „Niciodată nu aş fi reuşit dacă nu aş fi putut să râd. Râsul mă scotea pe moment din situaţiile oribile, încât am putut să vieţuiesc cu oroarea şi chiar să-i supravieţuiesc." Un alt evreu, comicul Lenny Ravich îşi aminteşte: „Cum obişnuia să spună tatăl meu când sufeream de shakespearienele «lovituri ale crudei sorţi»: «într-o bună zi vei râde de toate astea». Iar azi mă întreb: «De ce să aştept?»" (Ravich, *op. cit.*, p. 13)

[81] Pentru evrei, râsul are rădăcini biblice. Numele fiului patriarhului Avraam, Yitzchak (Isaac) se traduce Râsul. El l-a primit pentru că mama lui, Sarah, a râs atunci când a aflat de la acel misterios vizitator că avea să dea naştere unui fiu la vârsta de nouăzeci de ani.

lor. Ei mai suferă încă în Israel. Dar în această lungă istorie a suferinței s-au descurcat cumva, nu şi-au pierdut mințile. Glumele i-au ajutat la asta, dar nu le-au rezolvat problemele[82]. Woody Allen sintetizează magistral acest tip de umor: *„Viața este suferință, mizerie şi durere şi se termină mult prea repede".* Această lungă istorie de necazuri, tragedii şi chin a creat un imens număr de glume, care doar maschează lacrimile. Friedrich Nietzsche, a cărui viață a fost la fel de frământată ca şi a poporului iudeu, e îndreptățit să scrie: „Când râd, puteți fi siguri că îmi ascund lacrimile[83]. Dacă n-aş râde, aş începe să plâng"[84]. În acelaşi perimetru, astăzi, distracțiile continuă să crească în lume, deoarece suferința e şi ea în creştere. Omul are nevoie de tot mai mult amuzament pentru că se simte tot mai gol pe dinlăuntru. Când, însă, îşi găseşte pacea, bucuria, împlinirea lăuntrică, distracțiile nu mai intră în preocupările lui. Atunci el înțelege de ce sfinții nu mai resimt nevoia de a râde[85]. Ei nici nu se mai plâng, nici nu mai fac haz de situațiile în care se află. Ei au trecut dincolo de aceste două tipuri de atitudine. Ei primesc totul cu o tăcere plină de reverență, de gratitudine.

[82] Au fost pentru ei şi ceea ce erau bancurile pentru noi în vremea comuniştilor: o supapă de siguranță, de defulare.

[83] Eminescu are similar: „Ne-am grăbit să râdem ca să nu plângem".

[84] Tot el: „Poate că ştiu de ce doar omul râde: doar el suferă atât de mult". Pe autorul lui *Aşa grăit-a Zarathustra* îl încântau glumele: „Eu îmi povestesc mie însumi atâtea glume tâmpite, îmi vin în minte atâtea caraghioslâcuri, încât uneori încep să râd ca un pişicher timp de o jumătate de oră în plină stradă." Să ne amintim că în ultimele sale zile de luciditate îi veneau în minte glume ca aceea de a convoca un congres fictiv al caselor regale europene, cu „o proclamație pentru anihilarea Casei de Hohenzollern, acea rasă de criminali şi idioți stacojii".

[85] Înțeleptul Solomon: „Sufletul în desfătare fiind, disprețuieşte fagurele".

La polul opus al acestui mod de a fi se află acela sfidător, fără pic de evlavie, batjocoritor de cele sfinte. Dar *„Dumnezeu nu Se lasă batjocorit"* (Galateni 6, 7). El, explică Sfântul Nicolae Velimirovici, fie îi pedepseşte pe batjocoritori spre a-i întoarce de la rătăcirea lor, fie îi preface întru cele de ei batjocorite. La început, Sfântul Porfirie, care era de meserie *îngânător,* adică *saltimbanc, măscărici,* era vestit între păgâni ca batjocoritor al lui Hristos. El odată a trebuit să batjocorească, înaintea lui Iulian Apostatul şi a curții lui, Sfânta Taină a Botezului. S-a întâmplat, însă, atunci ceva cu totul neaşteptat. Când Porfirie s-a cufundat în apă rostind formula baptismală întru Numele Sfintei Treimi, duhul lui s-a schimbat deodată, şi el s-a făcut adevărat creştin. În loc să continue să-şi bată joc de Sfintele Taine şi de creştini, Porfirie a început să-şi bată joc de Apostat, râzând de idolatria şi de credința lui necurată, drept pentru care a fost torturat şi decapitat. La fel s-a întîmplat şi cu comedianul Gennesus, care a trăit în timpul lui Dioclețian. El parodia Sfânta Taină a Liturghiei înaintea unei adunături de păgâni, care se amuzau grozav la batjocura şi la glumele lui. Dar deodată Gennesus s-a oprit şi a strigat înaintea tuturor: „Cred în Hristos, şi vreau să mă botez!" La început, spectatorii au crezut că şi aceasta face parte din farsă, dar Gennesus a clamat din nou Credința lui în Hristos. El a rămas neclintit în Credința mărturisită şi când a fost dus înaintea tribunalului şi interogat sub tortură. De aceea a fost, până la urmă, omorât. Astfel, batjocoritorul lui Hristos s-a prefăcut în Mucenic al lui Hristos[86].

[86] Proloagele de la Ohrida, vol. II, p. 363.

Unul dintre cei mai fini observatori ai fenomenului râsului ne aduce câteva lămuriri în ce priveşte modul în care funcţionează o glumă. Orice glumă crează o stare de excitaţie interioară. Simultan, spatele e drept, asculţi cu atenţie. Mecanismul oricărei glume este următorul: povestea avansează într-o anumită direcţie, se dezvoltă după o anumită logică, după un algoritm, nu pare să fie nimic de râs, după care face o cotitură bruscă, neaşteptată, care sare din logica iniţială[87]. Întoarcerea din condei este atât de neaşteptată, de dramatică, încât majoritatea ascultătorilor nu şi-ar fi imaginat-o niciodată. De aceea, derularea oricărui banc creează o stare de excitaţie în aşteptarea poantei finale. Aceasta apare întotdeauna brusc, când te aştepţi mai puţin. Este absurdă şi ridicolă; ea nu are nimic de-a face cu mersul liniar al poveştii. Nici o glumă nu este logică. Dacă ar fi logică, nu ar putea provoca râsul, căci ar deveni previzibilă. Nu ar mai trebui să aştepţi poanta finală, căci ai anticipa-o de la bun început. Ar fi o simplă aritmetică, un silogism. Logica nu trezeşte niciodată râsul. Orice banc ia întotdeauna o turnură bruscă, atât de neaşteptată încât nu ai fi putut-o niciodată concepe[88]. Ea sileşte mintea să facă un salt

[87] Schopenhauer socotea râsul „cel mai important aliat al omului împotriva raţiunii".

[88] Întorsătura pe care gluma o ia e atât de bruscă şi atât de rapidă că nu-ţi dă destul timp să te gândeşti asupra ei. Mintea are nevoie de timp pentru procesările pe care le face. Gluma merge spre sud şi brusc se întoarce spre nord. Mintea continuă să meargă spre sud, dar gluma s-a întors atât de brusc spre nord că mintea s-a blocat. Ţi-a stat mintea-n loc. Chiar în acea oprire omul face o scurtă experienţă a tăcerii minţii. Se odihneşte de gânduri. „Râsul este o vacanţă instant", spunea Milton Berle. Cel puţin pentru minte. Glumele reuşesc să te

cuantic, o trecere de nivel, ceea ce explică declanşarea mecanismului râsului. Interesul pe care ţi-l trezeşte bancul creşte pe măsură ce povestea înaintează, creând o tensiune tot mai mare în lăuntrul tău. Aştepţi să se întâmple ceva, dar nu prea ştii ce. Când în sfârşit afli poanta, tensiunea se eliberează dintr-o dată şi îţi vine să râzi. Râsul reprezintă întotdeauna o eliberare a unei tensiuni acumulate. Invers, dacă intuieşti finalitatea glumei respective sau dacă o cunoşti, nu îţi vine să râzi. Îi spui celuilalt că este o glumă răsuflată, căci nu a reuşit să te surprindă, să te uimească, să creeze în tine acea tensiune lăuntrică[89].

E interesant de semnalat că o glumă funcţionează aproape ca un orgasm sexual[90]: aceeaşi creştere a tensiunii,

scoată din şabloanele tale mentale. Ele aduc o oarecare prospeţime, o oarecare savoare. Sunt un popas de o noapte într-un caravanserai pe drumul obositor, deşertic al raţiunii. Sunt o străfulgerare în noaptea mecanismelor mentale impersonale. Glumele sunt un antidot, un neutralizator (nu şi un transcendentalizator) pentru plictiseala creată de minte şi pentru sporovăiala ei. „Nimic nu dezarmează în mai mare măsură ca râsul", afirma Bergson. E atât de valabil pentru raţiune, pe care gluma o dezarmează tocmai datorită imprevizibilul ei. Copiii spun „lucruri trăznite" fie pentru că încă mai sunt conectaţi la Sursa Originară (supralogică), fie pentru că mentalul lor, insuficient dezvoltat, face asociaţii aiurea (ilogice).

[89] Se spune că la auzirea unui banc un neamţ râde de două ori: o dată pe loc, pentru a nu părea prost şi a doua oară acasă, seara în pat, când se prinde; un englez râde o singură dată, acolo pe loc, pentru că a şi prins poanta; un evreu nu râde niciodată. El mormăie: „Era foarte vechi şi l-ai spus şi atât de prost!" „Soarta unei glume, credea William Shakespeare, depinde de urechea care o aude, nu de limba care o spune". „În umor, harul vine uneori o dată cu spondiloza" (Vasile Ghica). Oricum, mai bine mai târziu decât niciodată.

[90] Râsul e orgasmul declanşat de relaţia dintre sens şi nonsens (autor necunoscut).

a energiei; aceeaşi mare curiozitate legat de ce o să se întâmple, aceeaşi explozie finală; uneori acelaşi orgasm multiplu.

Glumele, conchide un rafinat gânditor, sunt, într-un fel, imens de importante. Ele nu sunt nişte simple fenomene, sunt realmente misterioase, mecanismul lor este astfel. Nu ştii cum funcţionează, cum pătrund în adâncimile tale, cum declanşează râsul, cum te învaţă trezvia. Mecanismul este tainic. E greu să explici râsul. Nuanţat, difuz, rebel, imprevizibil, râsul descurajează abordările savante, taxinomice, lucru observat şi de psihanalistul Paul-Laurent Assoun: „Cum să gândeşti râsul, când el e fundamental o deriziune (ironizare) a gândirii?". Multe nume mari ale istoriei au reflectat şi au scris despre râs – de la Aristotel până la Kant, de la Hegel până la Bergson şi Freud. În urma lor au rămas câteva cărţi superbe, dar nici o explicaţie clară şi integratoare a râsului.

„Un ochi plânge, unul râde". *Ecce Homo.* Aceasta e starea de acum a omului pe pământ. Dar, *„Cine ţi-a spus că tristeţea nu este frumoasă? Cine ţi-a spus că numai râsul este aşa? Îţi spun că râsul este superficial dacă nu există tristeţe în el. Şi tristeţea este moartă dacă nu există zâmbet în ea. Ele nu sunt opuse, contrare, ele se îmbogăţesc reciproc. Când râzi cu adâncă tristeţe, râsul are adâncime. Şi când tristeţea ta zâmbeşte, tristeţea ta are ceva extatic în ea*[91]*. Problema noastră e că atunci când suntem fericiţi suntem superficiali şi doar când suntem trişti părem mai profunzi. De aceea râsul nostru are o aură de superficialitate. Când râdem pare că râdem doar la periferie, dar când plângem, plângem din inimă. De aceea e mai uşor să simulezi râsul decât lacrimile. Tristeţea noastră are adâncime, râsul superficialitate".* Dar când un Sfânt râde, râsul lui e la fel de profund ca şi lacrimile, pentru că şi în acel moment el e conectat la durerea lumii. Şi plânsul lui are aura unui zâmbet pentru că şi în acea clipă el e părtaş harului. Într-un astfel de om, contradicţiile şi-au pierdut contradicţia. Iată de ce e atât de dificil să-l înţelegi pe Apostol: „Bucuraţi-vă cu cei ce se bucură; plângeţi cu cei ce plâng" (Rm. 12, 15), îndeamnă el. În plus, râsul Sfântului e precum al copilului, din toată inima, pentru că în el nu mai există ego.

Rămâne să mai precizăm că a avea umor nu coincide totdeauna cu a fi vesel. Şi invers. „Când zicem despre un scriitor că are humor, înseamnă oare că avem a face cu un scriitor vesel?[92] În privinţa asta e foarte semnificativă o anecdotă, pe care-i plăcea lui Caragiale s-o povestească în momentele lui de pesimism acut, adică la un pahar de vin.

Se zice că la un mare psihiatru, la un doctor de nervi din Roma, s-a prezentat într-o zi un pacient necunoscut, un om cu figura tare tristă, care se plângea că, de multă vreme, e atins de o afecţiune sufletească deprimantă, de o melancolie cronică. Rând pe rând, marele psihiatru i-a prescris diferite leacuri: odihnă..., aer curat..., băi reci..., şpriţ la gheaţă... Degeaba! Pacientul se întorcea de fiecare dată tot mai trist, mai sinistru, mai... incurabil decât oricând. În cele din urmă, doctorul i-a zis:

[91] Zâmbetul unui om trecut prin viaţă a suferit rafinări succesive pe Drumul Crucii. Atâta timp cât n-a devenit însă om duhovnicesc, descrierea din acest paragraf i se potriveşte.

[92] Nu-mi mai amintesc numele autorului reflecţiilor care urmează.

– Am încercat cu d-ta toate leacurile, toate procedeele, toate mijloacele de înveselire. Nu mai rămâne să-ți recomand decât unul singur...

– Care?

– Am auzit că s-a stabilit în oraşul nostru de câtăva vreme un tip fenomenal... Un actor care-şi joacă pe scenă propriile-i improvizații comice, un mare creator de veselie, care face pe toată lumea să râdă cu lacrimi. Du-te să-l vezi... Şi dacă nici el nu e în stare să te vindece, să te facă să râzi, eu unul nu mai am nici o putere, nu mai ştiu ce să-ți recomand, înseamnă că melancolia d-tale este incurabilă.

– Şi... ăsta e ultimul d-tale cuvânt?, întrebă pacientul.

– Da.

– Atunci s-a isprăvit cu mine.

– Pentru ce?

– Pentru că omul la care mă trimiți, tipul fenomenal care face pe toată lumea să râdă... sunt tocmai eu, sunt chiar eu, domnule doctor!

Un humorist nu e întotdeauna un om vesel prin natura lui, că humorul nu se poate confunda cu veselia. Pe de altă parte, un om poate foarte bine să fie vesel de la natură şi, totuşi, să nu aibă darul de a-i face şi pe semenii lui să râdă. Şi cu cât el, cel dintâi, râde mai tare de propriile-i glume, cu atât cei din jurul lui se lasă mai greu contagiați, mai greu convinşi să râdă şi ei".

Trebuie să facem şi diferența între această veselie naturală de care vorbeşte autorul, cu care se nasc unii oameni, şi acea „stare de veselie, cu orice chip" la care îndemna Părintele Arsenie Papacioc, care este duhovnicească şi apare ca efect secundar al unei vieți religioase autentice.

Gabriel de Lautrec, traducătorul lui Mark Twain în limba franceză nota: „Humorul e o chestie de temperament. Fiindcă totul e să prinzi realitatea sub un anume unghi, ca acei pictori care găsesc atitudinea cea mai potrivită pentru a-şi aşeza modelul într-o lumină nouă." Humorul este, prin urmare, un dar natural, o predispoziție specială, o aptitudine înnăscută[93]. El nu e numai o stare de suflet, pentru că atunci orice om vesel ar avea humor; el nu e nici o simplă atitudine intelectuală, voită şi obținută prin mijloace conştiente, pentru că atunci orice om inteligent, în orice stare sufletească s-ar găsi şi fără alte însuşiri înnăscute, ar putea să aibă humor, numai să vrea". Prin urmare veselia naturală, umorul, inteligența, veselia duhovnicească pot apare împreună (două, trei sau toate patru) sau separat, formând o diversitate de tipologii.

Serios sau vesel prin fire – fiecare trebuie să facă efortul de a-l înțelege pe celălalt. Nu ai dreptul să-l condamni pentru un fel de a fi cu care s-a născut. Cel serios trebuie să învețe că nu e nimic greşit în a fi vesel, lucru valabil şi invers. E interesant că soții, în general, nu fac parte din aceeaşi tipologie, deoarece eşti atras de ceea ce-ți lipseşte şi în mod inconştient îl alegi. Frații, nici ei nu se înscriu în aceeaşi clasă de temperament (serios sau vesel).

Teodor Baconsky a fost întrebat: „Cât este îngăduit să râdă omului religios?". Răspunsul său a fost: „*Homo religiosus* are deopotrivă dreptul, plăcerea şi ocazia de a

[93] Chiar şi între cei cu humorul în sânge există unii de excepție: Păcală la români, Nastratin Hogea la albanezi, Svejk la cehi, Till Ulenspiegel la olandezi.

râde. Numai că nu râde oricum, oriunde, de orice şi de oricine. Fie că ne referim la creştinism sau la orice altă mare religie, observăm că individul credincios e instruit pentru a practica măsura". Da. *Homo religiosus* are prin faptul de a se fi născut om dreptul de a râde. Şi acest drept îi conferă şi ocaziile potrivite: „Vreme este să plângi şi vreme să râzi; vreme este să jeleşti şi vreme să dănţuieşti." (Ecl. 3, 4). Da. Vreme este să plângi şi vreme să râzi, apoi este o vreme să transcenzi[94].

Când Profetul din nestemata lirică omonimă a lui Gibran e gata să părăsească cetatea unde-şi lăsase doisprezece ani de viaţă, una din persoanele adunate în piaţa urbei îi spune: *„Fiindcă, în singurătatea ta, vegheat-ai asupra zilelor noastre şi, în veghea ta, ai ascultat suspinele şi râsetele somnului nostru. "*. Profetul e un om treaz. Singurul, de fapt. Misiunea lui e tocmai aceasta de a ne trezi şi pe noi la adevărata realitate din coşmarul sau din visul frumos în care trăim: *în veghea ta, ai ascultat suspinele şi râsetele somnului nostru.* Plânsul şi râsul sunt pandante ale omului vechi, adormit, somnambulic (şi cum ai putea să-i interzici unui om să râdă sau să plângă în somn? „Îţi interzic să râzi în somn. Îţi interzic să

[94] *Un înţelept din lume se duse într-o zi la Avva Zenon.*
– Avva, îl întrebă el, ştii să-mi spui ce este un filosof?
– Filosoful e ca un orb căutînd într-o cameră neagră o pisică neagră ce nu se află acolo, fu răspunsul bătrânului.
– Dar un teolog?
– Teologul... e la fel, dar cîteodată mai găseşte pielea. Dacă nu ţi-a reuşit chestia cu transcenderea, măcar dacă râzi, asemenea teologului, tot te-ai ales cu ceva.

visezi mere în culoarea curcubeului. Îţi interzic să visezi baloane de săpun". Ba din contră, când îi interzici, atunci le visează). Când omul cel nou îşi face apariţia, ele dispar precum ceaţa şi roua la apariţia astrului solar. Da. Vreme este să plângi şi vreme să râzi, vremea omului vechi, apoi este o vreme să transcenzi, vremea omului nou.

CUPRINS

Vremea roadelor 9

Celebritate şi anonimat 33

Libertatea fiilor 53

Euharisticul 75

Mistreţul cu colţi de argint în ochi teologic 99

Mâna lui Dumnezeu 128

Crizantema şi foarfecele 188

Surâsul Veşniciei 224

EPISCOPIA RÂMNICULUI
JUDEȚUL VÂLCEA

Tiparul executat la ***S.C. LUMINA TIPO s.r.l.***
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București
tel./fax 021.211.32.60; tel. 021.212.29.27
E-mail: **office@luminatipo.com**
www.luminatipo.com